

Anita Haataja

Äidit ja isät työmarkkinoilla

1989-2002/2003

Tiivistelmä

Anita Haataja. Äidit ja isät työmarkkinoilla 1989–2002/2003. Helsinki 2005. 150 s.
(Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus ISSN 1236-2115; 2005:29)
ISBN 952-00-1908-1 (nid.), ISBN 952-00-1909-X (PDF)

Työvoimatutkimuksissa kerätään tietoa paitsi työikäisen väestön asemasta työmarkkinoilla myös toiminnasta työvoiman ulkopuolella. Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista koskevien toimenpiteiden vaikutusten seuraamiseksi ja kehittämiseksi tarvitaan tietoa molemmalta alueelta. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on antaa yleiskuva siitä, miten äitien ja isien asema työmarkkinoilla – ja työvoiman ulkopuolella - on muuttunut 1980-luvun lopulta 1990-luvun alun lamavuosiin, lamavuosista 1990-luvun jälkipuolen nousukauteen ja 2000-luvun alkuvuosiin asti. Tutkimushankkeen on rahoittanut sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus Vetoa työelämään (VETO) ohjelma.

Tutkimuksen tiedot perustuvat Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksesta tuotettuihin, perheasematiedot sisältäviin aikasarjoihin. Aikasarjojen avulla voidaan ensimmäistä kertaa verrata paitsi alaikäisten lasten kanssa asuvien äitien ja isien asemaa keskenään myös suhteessa samanikäisiin naisiin ja miehiin, joilla vastaavia huoltovelvollisuuksia ei ole. Perheasemaa koskevat tiedot on kerätty työvoimatutkimuksiin eri vuosina eri otosasetelmissä; 1990-luvun alussa vain joka toinen vuosi ja vuodesta 1995 lähtien vuosittain. Perheasematiedot perustuvat usein myös pienempään otoskokoan kuin työvoimatutkimuksen vuositiedot. Tästä syystä joidenkin perhepoliittisesti tärkeiden, mutta pienten ryhmien aikasarjoihin sisältyy otoskoosta johtuvaa satunnaisvaihtelua, mikä on otettava huomioon tutkimustuloksia tulkittaessa.

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat 15–64-vuotiaat naiset ja miehet jaoteltuna perheaseman ja ikäryhmän mukaan. Huollettavien lasten kanssa asuvat aikuiset on jaettu alle kouluikäisten ja kouluikäisten lasten vanhempiin. Äitejä on tarkasteltu erikseen myös yhden ja kahden huoltajan lapsiperheissä. Äitien työllisyydestä, työttömyydestä ja toiminnasta työvoiman ulkopuolella on ollut saatavana tietoa aikaisemminkin, mutta isistä ei, eikä myöskään äideistä suhteessa vastaaviin naisryhmiin ilman lapsia.

Raportti jakautuu sisällöllisesti neljään osaan. Työvoimatutkimuksen tuotantotavat, niiden muutokset sekä käytetyt käsitteet vuosina 1989–2003 dokumentoidaan raportin johdantoluvussa. Luvussa tarkastellaan myös äitien ja isien osuutta koko työikäisessä väestössä. Luvut 2-6 muodostavat varsinaisen empiirisen osan. Näissä luvuissa analysoidaan paitsi yleistä kehitystä työmarkkinoilla myös määräaikaisten työsuhteiden ja työajan kehitystä sekä koulutustason vaikutusta valintoihin työn ja perheen välillä. Keskeiset tulokset tiivistetään yhteenvedo-osassa luvussa 7. Raporttiin sisältyy vielä liiteosa, josta keskeiset tulokset voi lukea myös taulukkomuodossa.

Asiasanat: äitien ja isien (naisten) asema työmarkkinoilla, työllisyys, työttömyys, työsuhteen laatu ja työaika, toiminta työvoiman ulkopuolella.

Referat

Anita Haataja. Mammor och pappor på arbetsmarknaden 1989–2002/2003. Helsingfors 2005. 150 s. (Social- och hälsovårdsministeriets rapporter ISSN 1236-2115; 2005:29) ISBN 952-00-1908-1 (inh.), ISBN 952-00-1909-X (PDF)

Utöver ställningen på arbetsmarknaden för befolkningen i arbetsför ålder samlar man vid arbetskraftsundersökningar även information om verksamheten utanför det egentliga arbetet. För att kunna följa upp effekten av och utveckla åtgärder som avser hur man förenar arbets- och familjeliv behövs information om båda områdena. Syftet med denna undersökning är att ge en allmän bild av hur mammornas och pappornas ställning på arbetsmarknaden – och utanför arbetsmarknaden – har förändrats från slutet av 1980-talet till åren av lågkonjunktur i början av 1990-talet, från åren av lågkonjunktur till högkonjunkturen under 1990-talets senare hälft och fram till första åren av 2000-talet. Social- och hälsovårdsministeriets program för ett lockande arbetsliv (VETO) har finansierat forskningsprojektet.

Forskningsunderlaget baserar sig på tidsserier med uppgifter om familjeställning vilka producerats med utgångspunkt från Statistikcentralens arbetskraftsundersökningar. Med hjälp av tidsserierna kan man för första gången jämföra ställningen för mammor och pappor som lever tillsammans med minderåriga barn både sinsemellan och även i förhållande till jämnåriga kvinnor och män som inte har motsvarande underhållsskyldigheter. Uppgifter om familjeställning har insamlats i arbetskraftsundersökningarna under olika år i olika undersökningsplaner; i början av 1990-talet endast vartannat år och från och med 1995 årligen. Uppgifterna om familjeställning baserar sig även ofta på mindre urval än årsuppgifterna för arbetskraftsundersökningen. Därför ingår i vissa av de familjepolitiskt viktiga tidsserierna för mindre grupper slumpmässig variation som beror på urvalets storlek, vilket måste beaktas när man tolkar forskningsresultaten.

Målgrupp för forskningen är 15–64 åriga kvinnor och män indelade enligt familjeställning och åldersgrupp. Vuxna som lever med underhållspliktiga barn har indelats i föräldrar som har barn under skolåldern respektive i skolåldern. Man har även undersökt mammor separat i barnfamiljer med en och två försörjare. Det har även tidigare funnits information om mammors sysselsättning, arbetslöshet och verksamhet utanför den sysselsatta arbetskraften, däremot inte om pappor och inte heller om mammor i förhållande till motsvarande kvinnogrupper utan barn.

Rapporten är innehållsmässigt uppdelad i fyra delar. Produktionssätten för arbetskraftsundersökningen, ändringar i dessa samt använda begrepp åren 1989–2003 dokumenteras i inledningskapitlet till rapporten. I kapitlet betraktas även mammornas och pappornas andel av hela befolkningen i arbetsför ålder. Kapitlen 2-6 utgör den egentliga empiriska delen. Dessa kapitel analyserar både den allmänna utvecklingen på arbetsmarknaden och utvecklingen av visstidsanställningar och arbetstiden samt utbildningsnivåns inverkan på valet mellan arbete och familj. Viktiga resultat sammanfattas i sammandraget i kapitel 7. Rapporten innehåller dessutom bilagor där man kan ta del av de viktigaste resultaten även i tabellform.

Nyckelord: mammornas (kvinnornas) och pappornas (männens) ställning i arbetslivet, arbetsmarknad, sysselsättning, arbetslöshet, anställningsförhållandets art, arbetstid

Summary

Anita Haataja. Mothers and fathers on the labour market 1989 – 2002/2003. Helsinki 2005. 150 pp. (Reports of the Ministry of Social Affairs and Health, Finland, ISSN 1236-2115; 2005:29) ISBN 952-00-1908-1 (print), ISBN 952-00-1909-X (PDF)

Labour force studies collect information about the status of working-age population on the labour market and, in addition, about their activities outside the labour market. Information is needed from both areas with a view to monitoring the impact of measures to reconcile work and family life. The purpose of the present study is to provide an overall picture of how mothers' and fathers' status on the labour market – and outside it – changed from the end-1980s through the recession years of the early 1990s up to the economic upswing of the late 1990s and in the first years of the present century. The research project was financed within the framework of the Ministry of Social Affairs and Health programme 'Increasing the Attraction of Working Life' (in Finnish the VETO programme).

The information used in the research is based on the time series containing information on family status produced from the labour force studies of Statistics Finland. The time series enable comparing for the first time, not only the status of mothers and fathers living with minor children with each other, but also in relation to women and men of the same age with no family responsibilities. In different years the information on family status for the labour force studies has been collected in different ways, in the early 1990s only every second year and since 1995 annually. The information on family status is often based on a smaller sample than the annual information of labour force studies. Therefore there is random variation in the time series for certain small groups that are however important from the point of reconciling family and working life, which has to be taken into account in the interpretation of research outcomes.

The target group of the study was women and men aged from 15 to 64 years, divided according to their family status and age group. Adults living with dependent children are grouped into parents with children under and of school age. Mothers are looked at separately also in families with one and two providers. There has been information on mothers' employment, unemployment and activities outside the labour market even before, but not comparable information on fathers, nor about mothers in relation to corresponding groups of females without children.

In terms of content, the report is divided into four parts. The ways of production of labour market studies according to family status, changes in them and the concepts used from 1989 to 2003 are documented in the introductory chapter of the report. The chapter also deals with mothers' and fathers' proportion of the entire working-age population. Chapters 2 – 6 constitute the actual empirical component. These chapters analyse, apart from general developments on the labour market, also the development of temporary employment relationships and working hours, as well as the impact of the education level on choices between work and family. The most important outcomes are summarised in the summary component in chapter 7. The report also includes an annex, in which the most important data are readable as tables.

Key words: employment, labour market, mothers (women's) and fathers' (men's) status in working life, quality of the employment relationship, unemployment, working hours

Esipuhe

Sosiaali- ja terveysministeriössä on käynnissä Veto-ohjelma, jonka tarkoituksena on ylläpitää ja edistää työn ja työelämän vetovoimaa. Veto-ohjelman tarkoituksena on luoda uusia toimintatapoja sekä kehittää ja tehostaa nykyisiä käytäntöjä. Veto-ohjelman tavoitteisiin kuuluu työ ja perhe-elämän joustava yhteensovittaminen sekä tasa-arvon edistäminen.

Tutkimusraportti *Äidit ja isät työmarkkinoilla 1989 – 2002/2003* on osa Veto-ohjelman rahoittamaa laajempaa hanketta ”Työvoimassa vai ulkopuolella? – Ikääntyvät ja perheelliset työmarkkinoilla vuosina 1989 – 2004.” Tämän raportin kiinnostuksen kohteena ovat erityisesti pienten lasten ja kouluikäisten lasten vanhemmat sekä vanhempien aseman muutokset työvoimassa lamaa edeltävältä ajalta näihin päiviin asti. Aineistona on käytetty tilastokeskuksen työvoimatutkimuksia, joista tilastokeskuksessa on tuotettu aikaisemmin hyödyntämättä jääneet, perheasematietoja sisältävät aikasarjat. Selvityksen on tehnyt erikoistutkija, VTT Anita Haataja Valtion taloudellisessa tutkimuskeskuksessa (VATT).

Selvityksen mukaan sekä pienten lasten että kouluikäisten lasten vanhempien työllisyysasteet ovat vielä 2000-luvulla alemmalla tasolla kuin ennen lamaa. Äitien työllisyysasteet ovat hieman alhaisemmat kuin vastaavanikäisten lapsettomien naisten, mutta isien työllisyysasteet ovat selvästi korkeammalla tasolla kuin vastaavanikäisten lapsettomien miesten. Jotta kyettäisiin tekemään työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista helpottavien toimenpiteiden politiikka-arviointeja, tulisi muun muassa perhevapaiden tilastointia kehittää edelleen työvoimatutkimuksissa. Perhepolitiikkaa kehitettäessä tarvitaan tietoja myös väestöosuudeltaan pienten ryhmien, kuten yksinhuoltajien asemassa tapahtuneista muutoksista. Nykyisin erityisryhmien pienet otoskoot hankaloittavat luotettavien johtopäätösten tekemistä.

Helsinki, tammikuu 2006

Apulaisosastopäällikkö,
finanssineuvos

Rolf Myhrman

Sisällysluettelo

1 Johdanto-osa	11
1.1 Tausta ja tavoitteet	11
1.2 Aineisto ja käsitteet	13
1.2.1 Tietojenkeruumenetelmät ja perheasema-aikasarjan edustavuus.....	13
Yleistä.....	13
Yksilö- ja perhekohtaiset tiedot	15
1.2.2 Käsitteiden määrittelyä	18
Elinvaiheen mukaiset äidit, isät ja ”lapsettomat”	18
Työvoima: työllinen, työtön ja työssä.....	19
1.3 Perheaseman ja työmarkkina-aseman yleisistä suhteista	22
1.3.1 Äidit, isät ja yksinhuoltajat työikäisessä väestössä.....	22
Missä ikäryhmissä äidit ja isät ovat?	23
Yksinhuoltajat - yksinhuoltajaäidit.....	25
1.3.2 Lasten ikä ja lukumäärä äitien työmarkkina-aseman kuvaajana.....	28
1.3.3 Lasten kanssa ja ilman, liitossa ja itsekseen	30
2 Äidit ja isät työvoimassa	35
2.1 Työvoiman tarjonta ja työllisyys.....	35
Työvoima	35
Työllisyys.....	35
2.2 Työttömyys.....	38
2.3 Äitien työmarkkina-asema yhden ja kahden huoltajan perheissä	40
2.4. Palkansaajaäidit ja –isät kaikista työllisistä	41
2.5 Palkansaajavanhemmat sektoreittain.....	42
2.6 Työssä ja vapaalla	46
3 Äidit ja isät työvoiman ulkopuolella	51
3.1 Määrä ja syyt	51
3.2. Lapsia ja omaa kotia hoitamassa	53
4 Määräaikaiset ja pysyvät työsuhteet	56
4.1 Työsuhteen käsitteistä	56
Miten määräaikaisuus ilmenee?.....	56
Tilastoinnin muutokset	57
4.2 Pysyvien ja määräaikaisten työsuhteiden yleiskehitys.....	58
4.2.1 Työpaikkojen määrä.....	58
4.2.2 Määräaikaisten työsuhteiden suhteellinen kehitys.....	59
4.3 Määräaikaiset työsuhteet sektoreittain	63
4.3.1 Työpaikat ja määräaikaiset työsuhteet sektoreittain.....	63
4.3.2 Sektori, määräaikaiset työsuhteet ja perheasema	63
5 Työaika	67
5.1 Työajan käsitteistä.....	67
Työajan määrittely	67
Käytettävät käsitteet ja niihin vuosina 1989–2004 lähtien tulleet muutokset.....	67
5.2 Säännöllinen (normaali) työaika	69
5.2.1 Taustaksi.....	69

<i>40 tuntia tavallisen kokoaikatyön ylimpänä rajana</i>	69
<i>Mitä äitien ja isien työajoista tiedetään aikaisemman tutkimuksen mukaan</i>	71
<i>5.2.2 Äitien ja isien jakautumat normaalin viikkotyöajan mukaan</i>	72
5.3 Tehty työaika	75
<i>5.3.1 Kehitys pitkällä aikavälillä</i>	75
<i>Kokonaistyöpanos</i>	75
<i>5.3.2 Äitien ja isien työaikapanos 2000-luvun vaihteessa</i>	78
<i>5.3.3 Työpäivän pituus</i>	79
5.4 Ylityöt ja sivutyöt	81
<i>5.4.1 Ylityöt ja ylityöaste</i>	81
<i>5.4.2 Sivutyöt ja sivutyöaste</i>	82
5.5 Osa-aikatyö	84
<i>5.5.1 Osa-aikatyö ja osa-aikatyöaste</i>	84
<i>5.5.2 Osa-aikatyön syyt</i>	86
6 Toiminta ja koulutusaste	91
<i>6.1 Muutokset koulutusluokituksessa</i>	91
<i>6.2 Työkäisen väestön koulutustaso</i>	92
<i>6.3 Työvoiman tarjonta ja työllisyys</i>	96
<i>6.4 Koulutustaso ja työttömyys</i>	100
<i>6.5 Toiminta työvoiman ulkopuolella</i>	103
7 Yhteenvedo	106
Taulukkuuettelo	115
Kuvioluettelo	116
Lähteet	120
Liiteosa ja liiteluettelo	123
Liitetaulukot ja kuvat	125

1 Johdanto-osa

1.1 Tausta ja tavoitteet

Tutkimusraportti on osa valtakunnallisen Veto-ohjelman (Vetoa työelämään -ohjelma) rahoittamaa hanketta ”Työvoimassa vai ulkopuolella? – ikääntyvät ja perheelliset työmarkkinoilla vuosina 1989–2004”. Tämän raportin tarkoituksena on tuottaa taustoittavaa tietoa äitien ja isien asemasta työmarkkinoilla työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista koskeville haasteille.

Ei ole uutta, että naisten ja miesten asemaa työmarkkinoilla verrataan ikäryhmittäin. Sen sijaan uutta on se, että vertailuun sisällytetään myös perheasema ja vertailu laajennetaan sitä kautta myös saman sukupuolen sisälle. Onko naisten ja miesten perheasemalla yhteys työmarkkina-asemaan? Erotteleeko se, että on tai ei ole lapsia ja jos on lapsia, lapsen ikä, tai se elääkö työikäinen avio-/avoliitossa, jossa on tai ei ole lapsia, tai onko yksin lastensa kanssa asuva huoltaja, tai yhden hengen taloudessa asuva nainen tai mies ilman huollettavia lapsia, naisten ja miesten työmarkkina-asemaa ja miten?

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksissa on kerätty perheasemaa koskevaa tietoa, mutta ei yhtä säännöllisesti eikä samassa laajuudessa kuin pysyvää työvoimatutkimusta on tehty. Perheasemaa koskevia tietoja on toistaiseksi hyödynnetty erittäin vähän suhteessa kerättyyn tietomäärään. Tässä raportissa on tämä käyttämätön tietovaranto pyritty hyödyntämään mahdollisimman monipuolisesti. Tiedot on tuotettu Tilastokeskuksessa alkuperäisistä työvoimatutkimusten tiedostoista etukäteen suunniteltuihin Excel-taulukoihin. Tutkimuksessa ei siis käsitellä yksilötasoista haastatteluaineistoa, vaan siitä valmiiksi luokiteltua tietoa. Tästä seuraa tiettyjä rajoituksia. Toisaalta alkuperäisten yksilötasoisten aineistojen käyttö koko tutkimusajankohdalta olisi ollut käytännössä mahdotonta toteuttaa Tilastokeskuksen ulkopuolella. Vuositason taulukoista on työstetty aihekohtaiset aikasarjataulut, joita voidaan hyödyntää ja mahdollisesti päivittää myös jatkossa.

Raportti on perusselvitys, eräänlainen käsikirja äitien ja isien työmarkkina-aseman muutoksista 1980-luvun lopulta 2000-luvun alkuun. Se jakautuu kahteen osaan, selvitysosaan ja liiteosaan. Selvitysosassa tarkastellaan äitien ja isien työmarkkina-aseman muutosta ensisijaisesti tekstin ja kuvioiden avulla. Liiteosa koostuu taulukoista, joihin on koottu numeerinen tieto pääasiassa vuosilta 1989, 1995/96, 2000 ja 2002.¹

Raportin sisältö on seuraava. Johdanto-osassa esitellään ensiksikin työvoimatutkimuksen perheasemaa koskevien tietojen tuotantotavat ja tuotantotapojen muutokset tutkimusajankohtana, käytetyt käsitteet sekä tutkimusaineiston vertailu perhetietojen osalta eräisiin muihin aineistoihin. Työvoimatutkimus on otosaineisto, jonka otoskoko ei riitä

¹ Haluan kiittää kaikkia raporttiin hyödyllisiä kommentteja antaneita, erityisesti Riitta Säänttiä sosiaali- ja terveysministeriöstä ja Laura Hulkkoo Tilastokeskuksesta.

kaikkiin luokitteluihin. Tämä ”tekninen johdanto-osa” on tärkeä pitää mielessä, kun tulkitsee tuloksia: aikasarjakuvioissa näkyvät *vuotuiset vaihtelut* eivät ole välttämättä luotettavia, luotettavia ovat *pitkän aikavälin trendit*. Työvoimatutkimuksen käsitteitä ja tietojenkeruu menetelmiä on muutettu useaan otteeseen aikavälillä 1989–2002/2003. Sellaisia muutoksia, jotka liittyvät suoraan raportin tiettyihin osakokonaisuuksiin, käsitellään kuitenkin näiden kokonaisuuksien yhteydessä. Esimerkiksi muutoksia työsuhteen käsitteissä kuvataan luvussa 4, työaikaa koskevia muutoksia luvussa 5 ja koulutustasoluokitusta koskevia muutoksia luvussa 6. Johdanto-osa päättyy koko työikäisen väestön perheasemaa koskevan muutosten tarkasteluun.

Luvussa 2 esitellään äitien ja isien vs. ilman huollettavia lapsia asuvien naisten ja miesten yleistä asemaa työmarkkinoilla: työvoimaan kuuluminen, työllisyys ja työttömyys. Äitien työmarkkina-asemaa tarkastellaan myös erikseen (avo-/avio-)puolisoilla ja yksinhuoltajaäideillä. Yksinhuoltajien otoskoko on työvoimatutkimuksissa kuitenkin pieni, ja tuloksiin sisältyy satunnaisvaihtelua, mikä on tärkeä muistaa tuloksia arvioitaessa.

Osa työmarkkina-asemaa koskevista tiedoista on saatavana vain palkansaajista, ei kaikista työllisistä. Siksi luvussa tarkastellaan erikseen myös palkansaajien määrää ja osuutta työllisistä perheaseman ja sukupuolen mukaan. Koska tiedot on saatavana myös pääsektoreittain, luvussa kuvataan myös sitä, miten palkansaajaäidit ja -isät jakautuvat eri sektoreille verrattuna muihin naisiin ja miehiin. Työllisistä on osa lakisääteisillä vapailla. Pienten lasten vanhemmat voivat olla vapaalla lapsen syntymän tai hoidon johdosta. Hoitovapaalla olevia ei kuitenkaan luokitella työllisiksi vaan työvoiman ulkopuolella oleviksi. Luku päättyy työssäoloasteiden ja työstä poissaolon syiden vertailuun.

Osa työikäisistä luokitellaan eri syistä työvoimaan ulkopuolelle. Luvussa 3 keskitytään tarkastelemaan työvoiman ulkopuolella toimivien äitien ja isien lukumääriä ja osuuksia sekä niitä syitä, joiden takia työikäiset eivät kuulu työvoimaan. Mitä äidit ja isät tekevät työvoiman ulkopuolella, entä muut naiset ja miehet? Miksi suomalaisten pienten lasten äitien työllisyysasteet ovat OECD-maiden alhaisimpia?

Määräaikaiset työsuhteet ja niiden lisääntyminen ovat herättäneet viime aikoina paljon keskustelua julkisuudessa. Luvussa 4 saadaan ensimmäistä kertaa pidemmältä aikaväliltä tietoa siitä, miten määräaikaiset työsuhteet kohdentuvat paitsi iän ja sukupuolen, myös perheaseman mukaan. Ovatko määräaikaiset työsuhteet tyypillisiä vain lapsettomille naisille ja miehille, jotka siirtävät lapsen hankintaa pysyvän työsuhteen puutteessa, vai koskevatko määräaikaiset työsuhteet myös äitejä ja isiä?

Työaikaa voidaan tarkastella hyvin monesta eri näkökulmasta, kuten luvusta 5 käy ilmi. Ongelmana tässä luvussa on se, että työaikakäsite ja -määritelmät ovat muuttuneet useasti vuosina 1989–2003. Läheskään kaikista äitien ja isien työaikaa kuvaavista tiedoista ei saada vertailukelpoista pitkää aikasarjaa. Esimerkiksi tehdystä työajasta perheasemaa koskevat tiedot on saatavana vain vuodesta 1999 lähtien.

Monet muutkin tekijät, kuin perheasema, nuorimman lapsen tai naisen ja miehen ikä selittävät aseman muotoutumista työmarkkinoilla. Koulutustaso on näistä merkittävimpiä. Luvussa 6 arvioidaan koulutuksen vaikutusta äitien ja isien työmarkkina-aseman muutoksiin.

Raportin yhteenveto-osa, luku 7, pyrkii antamaan tiivistetyn kuvan keskeisistä tuloksista. Yhteenvedossa on viitattu tarpeen mukaan vastaaviin pää- tai alalukuihin, joiden avulla päätuloksista löytää helpommin yksityiskohtaisempia lisätietoja.

1.2 Aineisto ja käsitteet

1.2.1 Tietojenkeruumenetelmät ja perheasema-aikasarjan edustavuus

Yleistä

Työvoimatutkimus on työikäiseen väestöön kohdistuva otostutkimus, jota on tehty 1950-luvun lopulta alkaen, mutta suunnilleen nykyisessä muodossaan vasta vuodesta 1970 lähtien. Tutkimus- ja otantamenetelmiä on uudistettu useaan otteeseen, viimeksi 1990-luvulla, kun tilasto vähitellen harmonisoitiin EU:n työvoimatutkimuksen kanssa. Harmonisoituja aikasarjoja on saatavana vuodesta 1989 lähtien. Perheasemaa koskevien tietojen kerätyksi on kerätty 1980-luvulta lähtien, mutta ei joka vuosi eikä samalla tavalla. Tuoreimmat perheasemaa koskevat tiedot kesällä 2005 ovat vuodelta 2003. Tämän tutkimuksen aikasarjat perustuvat vuosille 1989–2003. Koska perheasematiedot perustuvat työvoimatutkimuksen erillis- tai osatutkimuksiin, käytetään perheasemaa koskevasta aikasarjasta jäljempänä nimitystä *perheasema-aikasarja* erotuksena säännölliseen työvoimatutkimukseen.

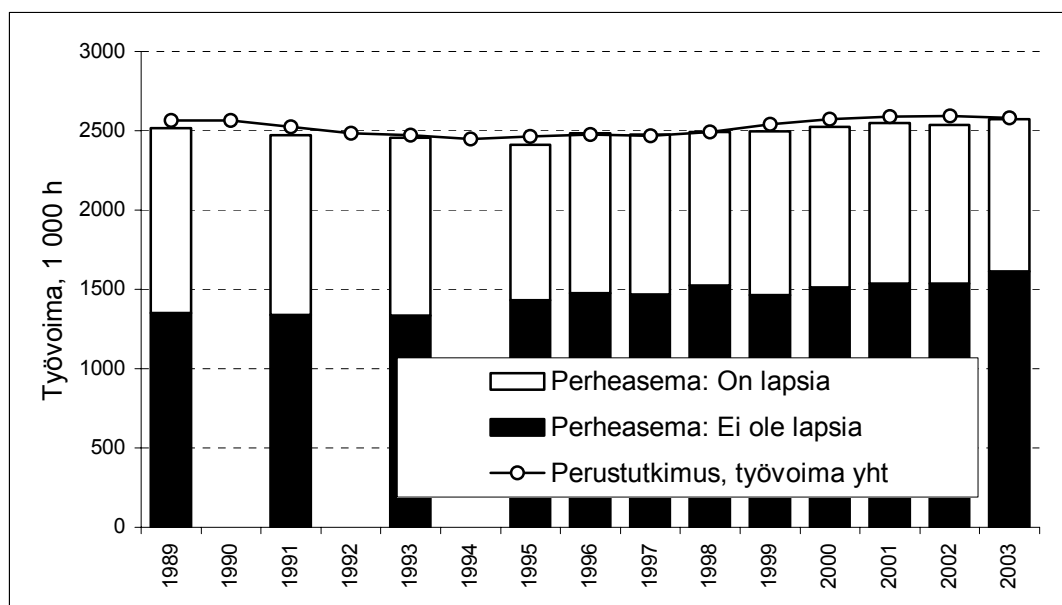
Vanhimmissa työvoimatutkimuksissa perheasemaa koskevat tiedot kerättiin vuosihaastatteluisissa. Ne olivat perustutkimusta täydentäviä joka toinen syyskuu tehtyjä lisätutkimuksia. Perheasematiedot on saatavana vuoteen 1995 asti vain joka toiselta vuodelta (1989, 1991 ja 1993). Vuosihaastattelut kohdennettiin työvoimatutkimuksen perusotokseen (15–74 -vuotiaat) ensimmäistä kertaa haastateltaviksi valituille 15–64-vuotiaille henkilöille. Vuosiosan otoskoko oli vuosina 1989 ja 1991 noin 9 000 ja vuonna 1993 noin 6 900 henkeä (Työmarkkinat 1995:2, 32).

Suomen liittyessä Euroopan unioniin alettiin työvoimatutkimusta harmonisoida EU:n työvoimatutkimuksen kanssa. Vuosina 1995–1998 EU:n työvoimatutkimus tehtiin keväisin (maaliskuu–toukokuu) erillisenä työvoimatutkimuksena (Työmarkkinat 1998:9). Osoyöksikkönä oli kotitalous, ja tiedot muodostettiin osalle kuukausihaastattelun henkilöitä. Otokoko oli noin 7200 kotitaloutta, joissa asui lapset mukaan lukien noin 20 000 henkeä. Ongelmallisimpia perheasemaa koskevien tietojen osalta ovat vuodet 1995 ja 1996. Noina vuosina ryhmä ”tuntematon” oli tavanomaista suurempi, koska osa kotitalouksien jäsenistä jäi kadoksi (Keinänen 1998, 5).

Siirtyminen vanhasta tilastointitavasta ja -käsitteistöstä täysin ILO:n suositusten ja EU:n työvoimatutkimuskäytäntöjen mukaiseen tilastointiin tapahtui aikavälillä 1.1.1997–30.4.1998 (Työmarkkinat 1999:3). Keskeisimmät kansalliset poikkeukset vanhassa työvoimatutkimuksessa koskivat opiskelijoita ja työttömyyseläkkeellä olevia. Vanhassa työvoimatutkimuksessa lukiolaisten (paitsi abiturientit), ammattikoululaisien, peruskoulun viimeisellä luokalla olevien tai työvoimapolitiittiseen koulutukseen osallistuvien ei katsottu olevan työmarkkinoiden käytettävissä, ennen kuin lukukausi tai opintojakso oli päättynyt. Toisin sanoen kesätyötä hakevia opiskelijoita ei kouluaikana luokiteltu työttömiksi. Sen sijaan ILO:n ja EU:n työvoimatutkimusten mukaan kaikki työtä hakevat ei-työlliset, siis myös opiskelijat luokitellaan työttömiksi (Mata-Greenwood 1999).

Vuosien 1997–1998 tilastouudistuksen jälkeen koululaisten ja opiskelijoiden keväinen työnhaku kasvatti nuorten työttömyyslukuja. Työttömyyseläkkeellä olevia ei vanhassa työvoimatutkimuksessa kirjattu työttömiksi, koska heiltä ei ole edellytetty kovin aktiivista työnhakua. Sen sijaan esimerkiksi työministeriön hallinnollisissa rekistereissä työttömyyseläkkeellä olevat luokiteltiin työttömiksi. Uudistuksen yhteydessä muutettiin sekä työvoimatoimistojen että työvoimatutkimuksen tilastointikäytäntöä. Työttömiksi luokiteltujen perusteet lähentyivät toisiaan, kun työnhaun aktiivisuuskriteerejä muutettiin vuodesta 1998 alkaen. (Työmarkkinat 1999:3.)

Kuvio 1.2.1 Työvoima vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 2005–2003 työvoimatutkimusten perheasemaa koskevissa tiedonkeruujaksoissa ja kuukausittaisessa/viikoittaisessa perustutkimuksessa, 1 000 h, 15–65 -vuotiaat.

Vuosina 1999–2002 kuukausittain tehty työvoimatutkimus ja EU-tutkimus yhdistettiin yhdeksi ja samaksi tilastoksi. Tutkimusyksiköksi tuli jälleen yksilö. Samalla perheasemaa koskevien tietojen keruun ajankohta muuttui keväästä loppuvuoden 4. vuo-

sineljännekselle. Muutos alensi muun muassa nuorten työttömyysasteita. Tämän ajanjakson EU-tutkimuksissa perheasemaa koskevien tietojen otoskoko on noin 12 000.

Vuoden 2000 alusta työvoimatutkimuksen tietojenkeruussa siirryttiin ns. jatkuvaan tutkimusviikkoon. Aikaisemmin kuukausitiedot kerättiin kuukauden yhdeltä viikolta, tavallisesti siltä viikolta, joka sisälsi kuukauden 15. päivän. Uudistuksen jälkeen vuoden kaikki viikot ovat edustettuna tutkimuksessa ja otos jakautuu tasaisesti kaikille viikoille. Tietojenkeruutavan muutos ei vaikuta merkittävästi vuositason tietoihin. Työllisten vuosi-arvio muodostuu uudessa menetelmässä noin 0,5 prosenttia suuremaksi ja työttömien noin 0,6 prosenttiyksikköä pienemmäksi kuin vanhalla tavalla kerätty tieto. (Työvoimatilasto 2003, 34–36). Työaikaikäsitteisiin muutoksella on suuremmat vaikutukset (ks. luku 5).

Vuosina 2003–2004 perheasemaa koskevien tietojen keruun kohdalla tapahtui jälleen muutoksia. Otosyksikkönä on yhä henkilö, mutta EU:n työvoimatutkimuksen tavoitteiden mukaisesti henkilön kotitalouteen kuuluvista jäsenistä alettiin kerätä tietoja ympäri vuoden (ns. viides rotaatioryhmä, ks. Työvoimatilasto 2003, 29–32). Ongelmallisinta tämän hankkeen kannalta on, että kansainvälisesti ainutlaatuinen, vuodesta 1999 lähtien Tilastokeskuksessa tuotettu arvio perhevapailta olevista äideistä katkeaa kahdeksi vuodeksi (Haataja ja Nurmi 2000; Sauli ym. 2000; Haataja 2005). Vuonna 2005, jolloin EU:n työvoimatutkimuksessa suoritetaan erillinen ad hoc -kysely perhevapaita, perhevapaita on jälleen mahdollista tarkastella.

Vaikka perheasemaa koskevien tietojen keruu on pääosin tehty suppeammalta ajanjaksolta ja / tai erillisissä työvoimatutkimuksissa, vastaavat vuotuisia väestöä koskevat perusjoukon tiedot suhteellisen hyvin toisiaan. Tutkimusten väestömäärää kuvaavat perusjoukot vastaavat vuotta 1995 lukuun ottamatta hyvin toisiaan. Vuonna 1995 tasoero oli noin 32 000 henkeä. Perheasematietojen 15–64-vuotta täyttänyt väestö oli noin prosentin pienempi kuin koko työvoimatutkimuksen 15–64-vuotias väestö. Muina vuosina erot olivat selvästi pienemmät. Sen sijaan työvoiman tasoerot vaihtelivat enemmän. Vuosina 1989, 1991, 1995, 1999, 2000 ja 2002 työvoima jäi perheasemaa koskevissa tutkimuksissa noin 40 000 - 50 000 ja vuonna 1993 noin 15 000 henkeä pienemmäksi kuin varsinaisessa työvoimatutkimuksessa. Vuosina 1996–1998 erot olivat pienet, eli perusjoukon tasolla alle tai yli 10 000 henkeä (kuvio 1.2.1). Prosentuaalisesti suurimmatkin tasoerot olivat vain noin kahden prosentin luokkaa.

Yksilö- ja perhekohtaiset tiedot

Työvoimatutkimusten kohderyhmänä on ollut yksilö, mutta EU-työvoimatutkimuksen osana vuosina 1995–1998 kerättiin työvoimatutkimustiedot poikkeuksellisesti myös otosyksilön talouteen kuuluvilta perheenjäseniltä. Taulukkoon 1.2.1 on laskettu arvio työvoimatutkimusten perusteella lapsiperheiden lukumäärästä ja vertailtu niitä Tilastokeskuksen perhetilaston lukuihin. Lapsiparien lukumäärä on laskettu niiden naisten ja miesten summien keskiarvosta, joilla oli alaikäisiä lapsia ja joiden perheasemamuuttaja oli ”avio- tai avoliitossa asuva”. Yksilöpohjaisessa otoksessa nais- ja miespuolisoiden lukumäärä ei välttämättä muodostu samaksi, koska otokseen valikoituvat puoliset

tulevat eri perheistä. Arvioituun kahden huoltajan lapsiperheiden määrään on lisätty yksinhuoltajat, jolloin on saatu arvio lapsiperheiden kokonaismäärästä työvoimatutkimuksissa (vrt. Työmarkkinat 1998:9, 104–105).

Yksinhuoltajien vuotuisen lukumäärään sisältyy runsaasti otoskoon pienuudesta johdettavaa satunnaisvaihtelua. Satunnaisvaihtelu on suurempaa kuin Tilastokeskuksen toisessa suuressa vuotuisessa otostutkimuksessa, tulonjakotilastossa. Koska vuoden 2003 perheasemaa koskevat tasot, erityisesti yksinhuoltajien osalta, poikkeavat huomattavasti edellisistä vuosista, on muutokset esitetty vain vuosista 1980-2002 (taulukko 1.2.1).

Taulukko 1.2.1. Lapsiperheet työvoimatutkimuksessa (TyTi) ja perhetilastoissa sekä yksinhuoltajat työvoimatutkimuksessa (TyTi), tulonjakotilastossa (TujaTi) vuosina 1989-2003 ja tilastojen tasoerot vuosina 1989–2002 (1 000 perhettä ja %).

Vuosi *	TyTi-tutkimus **	Lapsiperheet, kaikki			Yksinhuoltajat			Ero TyTi ja Perheti. %-yks
		TyTi	Perhetil.	Ero %-yks.	TyTi	TujaTi	Perhetil.	
1989/1990	1	693	641	7.6	91	77	90	1.2
1991/1992	1	693	648	6.5	92	90	99	-7.7
1993	1	690	647	6.2	97	89	103	-5.8
1995	2	631	640	-1.4	95	91	112	-18.4
1996	2	635	635	0.0	108	90	114	-5.4
1997	2	643	631	1.9	119	84	115	3.1
1998	2	608	625	-2.9	93	87	117	-26.4
1999	3	673	620	8.0	144	100	119	17.5
2000	3	654	613	6.3	131	100	119	9.6
2001	3	651	605	7.0	132	92	118	10.6
2002	4	639	599	6.3	126	90	118	6.5
2003	4, 5	559	595	-6.4	67	82	118	-76.1
Muutos, 1989–02		-54	-42		35	13	28	
Muutos, %, 1989–02		-8	-7		39	17	31	

* 1989 ja 1991: Työvoimatutkimus, 1990 ja 1992: Perhetilastot

**Selitykset: 1 = Työvoimatutkimuksen vuosihaastattelu 1989, 1991 ja 1993; 2 = EU-työvoimatutkimus 1995–1998, otospohjana kotitalouden työikäiset, kyselyajankohta kevät; 3 = EU-tutkimus kuukausipohjaiseksi, otospohjana yksilö, 4 = otospohjana yksilö, tiedonkeruu perustuu jatkuvaan tutkimusviikkoon, 5 = kotitaloutta koskevien tietojen keruu osaksi työvoimatutkimuksen viidettä rotaatioryhmää ja tiedoista vuositason tietoja.

Yksilötietojen pohjalta arvioitu lapsiperheiden lukumäärä muodostuu suuremmaksi kuin perhetilastoissa. Sen sijaan vuosien 1995–1998 EU-tutkimusten lapsiperheiden lukumäärät olivat hyvin lähellä perhetilastojen lukuja. Vuosina 1995–1998 äitien ja isien (ja siis lapsiperheiden) kokonaismäärää pienenee työvoimatutkimuksissa tilapäisesti, mutta niiden taso vastaa silloin paremmin perhetilastoa. Erot yksinhuoltajien määrissä vaihtelevat vuosittain huomattavasti enemmän kuin lapsipareilla. Erityisen suuret erot olivat vuosien 1998, 1995, 1999 ja 2003 työvoimatutkimuksissa.

Vaikka työvoimatutkimuksen ja perhetilaston välillä on muutamia vuosia lukuun ottamatta selvä tasoero lapsiperheiden lukumäärässä, on pitkän aikavälin muutos vuodesta 1989 vuoteen 2002 paitsi samansuuntainen myös samaa suuruusluokkaa. Painotus tässä tutkimuksessa tulee olemaan suhteellisten osuuksien muutosten tarkastelussa. Lapsiperheiden kokonaismäärä on vähentynyt 1990-luvun vaihteesta noin 7-8 prosenttia. Vähennys koskee kuitenkin vain yleisimpiä, 1-2 lapsen perheitä. Sen sijaan useampilapsisten perheiden määrä kasvoi 2000-luvun alkuun asti. Yksinhuoltajaperheiden määrä on kasvanut jopa noin kolmanneksella 1990-luvulla. (Taulukko 1.2.2).

Taulukko 1.2.2. Syntyvyyden ja lapsiperheiden lukumäärän kehitys vuosina 1990–2003.

	1990	1993	1996	1999	2002	2003	Muutos % 1990-2003
Kokonaishedelmällisyys	1.785	1.81	1.76	1.73	1.718	1.76	-1.4
Ensisynnyttäjän ikä	26.8	27.2	27.6	27.6	27.7	27.9	3.4
Syntyneitä lapsia / v	65 550	64 830	60 720	57 570	55 560	56 630	-13.6
Lapsiperhetyypit:							
Yksinhuoltajaperheet	89 700	102 800	114 000	118 600	117 900	118 330	31.9
1-2 lapsiset perheet	536 800	537 300	521 300	505 600	486 800	483 700	-9.9
Vähintään 3+lapsiset	103 800	109 800	113 700	114 000	112 100	111 300	7.2

Lähde: Tilastokeskuksen Perhetilasto ja nettisivu: http://tilastokeskus.fi/tk/he/vaesto_muutokset.html

Lapsiperheiden, sekä äitien ja isien ja syntyneiden lasten määrän väheneminen, johtuvat synnytysikäisen väestön vähenemisestä. Syntyvyys on pysytellyt 1990-luvun vaihteesta lähtien suurin piirtein samalla tasolla lamavuosien 1991–1994 pientä syntyvyysbuumia lukuun ottamatta. Ensisynnyttäjän ikä on 2000-luvun alussa korkeampi kuin 1990-luvun vaihteessa, mutta ensisynnyttäjän iän kasvu pysähtyi jo 1990-luvun puolivälin jälkeen.

Taulukko 1.2.3 Biologisten äitien osuus naisväestöstä, lapsia keskimäärin ikäryhmän naisia ja äitiä kohti vuonna 2002.

Ikäryhmä	Naiset yhteensä	Äitejä %	Lapsia / nainen	Lapsia / äiti
20-24	160 000	12.9	0.17	1.34
25-29	155 800	37.6	0.63	1.67
30-34	157 500	65.5	1.32	2.02
35-39	183 300	78.0	1.77	2.27
40-44	185 600	82.7	1.94	2.35
45-49	194 900	83.9	1.91	2.28
50-54	205 300	85.0	1.86	2.19
55-59	182 400	85.9	1.88	2.19
60-64	138 700	85.9	2.01	2.34

Lähde: Laskelma Tilastokeskuksen Väestö- ja tasa-arvotilasto / Leena Kartovaara.

Ensisynnyttäjän iän siirtyminen lähemmäksi kolmeakymmentä ikävuotta tarkoittaa sitä, että aikaisempaa suurempi osa alle 30-vuotiaista naisista on vielä lapsettomia. Vuonna 2002 alle 30-vuotiaista naisista oli synnyttänyt lapsen vasta noin 25 prosenttia.

Vastaava osuus 40–44-vuotiaista oli jo 83 prosenttia, mutta osalla ikäryhmän äideistä lapset alkavat jo muuttaa jo pois kotoa. Ikäryhmän 25–29-vuotiaiden äitien keskimääräinen lapsiluku oli 1,67 ja ikäryhmän 40–44-vuotiaat 2,35 vuonna 2002 (taulukko 1.2.3). Biologisten äitien osuutta koko naisväestöstä koulutustason mukaan tarkastellaan myös koulutusta ja toimintaa koskevassa luvussa 6.

1.2.2 Käsitteiden määrittelyä

Elinvaiheen mukaiset äidit, isät ja ”lapsettomat”

Työvoimatutkimuksessa, samoin kuin esimerkiksi ja tulonjakotutkimuksissa, lapsiperheellä ja lasten ”vanhemmilla”, äidillä ja isällä, tarkoitetaan sitä, että kotitaloudessa asuu tutkimusajankohtana alaikäisiä, alle 18-vuotiaita lapsia, joiden huoltajuudesta aikuiset vastaavat. *Vastaavasti ”lapseton” ei tarkoita vain sitä, ettei henkilöllä ole koskaan ollut lapsia, vaan sitä, että lapsia joko ei ole tai lapset eivät asu enää vanhempinsa kanssa samassa taloudessa.* Perheasema kuvaa työikäisen väestön elinvaihetta tutkimusvuoden tai haastatteluajanjakson aikana, ei esimerkiksi biologista vanhemmuutta. Iäkkäämpien äitien ja isien lapset ovat muuttaneet jo pois kotoa, eivätkä he määrity elinvaiheensa perusteella äideiksi tai isiksi vaan lapsettomiksi.

Työvoimatutkimuksessa elinvaiheen perheasema on jaettu kahteen pääryhmään, avo- ja avioliitossa asuviin (kahden aikuisen / huoltajan perheet) sekä ei avo- tai avioliitossa asuviin (yksin asuvat lapsettomat ja yksinhuoltajat). Avo- ja avioliitossa äitejä ja isää kutsutaan tässä selvityksessä joko lyhyesti puolisoäideiksi ja -isiksi, tai pidemmällä tavalla kahden huoltajan perheissä asuviksi äideiksi ja isiksi. Yleensä, kun äitejä ja isää vertaillaan saman ikäryhmän ”lapsettomiin” naisiin ja miehiin, edustavat ”lapsettomat” sekä yksinasuvia että avo- tai avioliitossa asuvia naisia ja miehiä. Lapsettomien perheasemaa ei siis yleensä tarkastella erikseen (ks. kuitenkin tämän jakson luku 1.3.3).

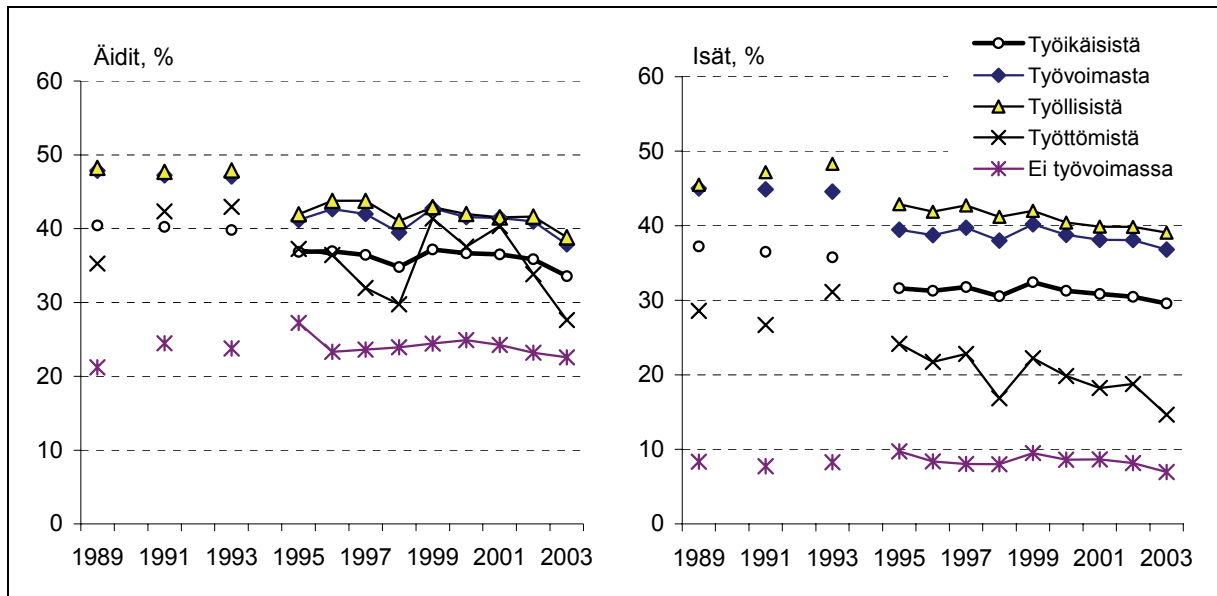
Ikärakenteen vanhenemisen johdosta äitien ja isien osuus työikäisestä väestöstä on vähentynyt. Vuosina 1989–2003 äitien osuus naisväestöstä laski 40:stä 34 prosenttiin ja isien osuus miesväestöstä 37:stä 30 prosenttiin. Äitien ja isien osuus on työvoimasta ja työllisistä väestöosuuttaan korkeampi, mutta myös vähenevä, koska työvoimakin on ikääntynyt. Naistyövoimasta sekä kaikista työllisistä naisista äitien osuus laski vuosina 1989–2003 noin 48:sta 38 prosenttiin. Isien osuus miestyövoimasta sekä miestyöllisistä laski 45:stä hieman 37 prosenttiin. (Kuvio 1.2.2).

Työtön nainen on useammin äiti kuin työtön mies on isä ja tämä ero on kasvanut 15 vuodessa. Työttömistä naisista äitien osuus nousi 35 prosentista korkeimmilleen, eli noin 40 prosenttiin laman alussa, mutta on sen jälkeen pudonnut alle 30 prosentin, eli pienemmäksi kuin ennen lamaa ². Lamavuosina isien osuus työttömistä miehistä nousi

² Kotitalouskohtaisen EU-tutkimuksen aikana (1995–1998) äitien työttömyysasteet laskivat, mutta nousivat uudelleen vuonna 1999, kun tutkimuksessa siirryttiin yksilötason tietoihin. Isillä ei vastaavaa vaihtelua ilmene näy. Luokiteltu aineisto ei anna mahdollisuuksia selvittää syitä äitien työttömyysosuuksien vaihteluun. Tulonjakoaineiston työttömyysturvatilastojen perusteella voidaan arvioida, että äitien työttömyysosuudet pysyttelivät korkeina 1990-luvulla, mutta ovat sen jälkeen kääntyneet selvään laskuun.

28 prosentista hieman yli 30 prosentin, mutta on sen jälkeen vähentynyt myös pienemmäksi kuin ennen lamaa (15 % vuonna 2003). Äitejä ja isiä on siis työttömistä väestöosuutta vähemmän.

Kuvio 1.2.2. Äitien ja isien osuus kaikista naisista ja miehistä työmarkkina-aseman mukaan vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003, %.

Työvoimaan kuulumattomasta naisväestöstä äitien osuus nousi vuoden 1989 noin 20 prosentista lamavuosina 25 prosenttiin ja on pysytellyt sen jälkeen yli 20 prosentissa. Sen sijaan työvoiman ulkopuolella olevasta miesväestöstä isien osuus on koko tarkasteluajanjakson pysynyt alle 10 prosentissa. Äideistä ja isistä on työvoiman ulkopuolella pienempi osuus kuin heidän väestöosuutensa. Työvoiman ulkopuolella ovat ainoa työkäisten ryhmä, jossa äitien ja isien osuus ei ole vähentynyt, ja jossa äitien osuus on hieman jopa lisääntynyt vuoteen 1989 verrattuna.

Työvoima: työllinen, työtön ja työssä

Työvoimatutkimuksen keskeisimpiä käsitteitä ovat työvoima, työllinen, työtön ja työvoiman ulkopuolella olevat työkäiset ja näitä vastaavat mittarit, eli työvoimaosuus, työllisyysaste ja työttömyysaste. Mittarit kertovat työkäisen, tässä tutkimuksessa erityisesti 15–64-vuotiaan, väestön toiminnasta. Työvoimaosuus (labour force participation rate) kuvaa työvoiman tarjontaa eli työllisten ja työttömien yhteismäärän osuutta työkäisestä väestöstä. Työvoimaosuudesta käytetään englannin kielellä myös käsitettä aktiivisuusaste (activity rate eli aktiivinen työmarkkinoiden suhteen).

Työttömyysaste (unemployment rate) lasketaan työttömien osuutena työvoimasta. Se kuvaa miten suuri osa työvoimasta on vailla työtä, ei sitä, miten suuri osa väestöstä on työttömänä. Jos jonkin väestöryhmän työvoimaosuus on pieni, voi pienikin työttömien määrä saada aikaan korkeat työttömyysasteet (Haataja 1999). Näin tapahtuu esimerkiksi nuorimmassa ja iäkkäimmässä väestössä, josta suuri osa on työvoiman ulkopuo-

lella opiskelijana tai eläkeläisenä, ja työvoimaosuudet ovat alhaiset. Korkea työttömyysaste voi siis johtua siitä, että työttömien määrä on absoluuttisesti suuri, kuten Suomessa lamavuosina, tai siitä, että työttömiä on määrällisesti vähän väestöstä, mutta paljon suhteessa työvoimaan. Työttömyysasteen ohella on joissain tapauksissa järkevää kuvata myös työttömien väestöosuutta (ks. luku 2.3).

Työllisyysaste (employment rate) kuvaa työllisten osuutta työikäisestä väestöstä. Kaikki työlliset eivät kuitenkaan ole tosiasiaassa työssä, vaan tilapäisesti työstä poissa vuosilomalla, perhevapaalla, kouluttautumassa, sairaana tms. Niiden työllisten piiri, jotka lasketaan työllisiksi, mutta jotka eivät tutkimusajankohtana ole työssä, on laajentunut ajan myötä hyvinvointivaltion ja työehtosopimusten välityksellä. Joidenkin poissaolojen ajalta maksetaan täyttä palkkaa, joiltakin sosiaaliturvaa ja joitakin ei korvata lainkaan, mutta oikeus palata entiseen työhön ja työllisen status säilyvät. Esimerkiksi vanhempainvapaalla olevat luokitellaan pääsääntöisesti työvoimaan kuuluviksi ja siis työllisiksi. Suomessa tämä jakso voi olla enimmillään 263 arkipäivää eli 10–11 kuukautta äitiä kohti tai 170 arkipäivää eli vajaa 7 kuukautta isää kohti.

Kaikkia tilapäisiä poissaoloja ei kuitenkaan lasketa työllisyyteen, vaikka työsuhde säilyy. Lasta voi hoitaa vanhempainvapaan jälkeen kotona kolmevuotiaaksi ennen työhön palaamista. Hoitovapaalle jäävät luokitellaan työvoiman ulkopuolella kotitaloustyötä tekviksi. Kotitaloustyötä ”työvoiman ulkopuolella” tekevissä pienten lasten vanhemmissa on siis sekä niitä, joilla on voimassa oleva työsuhde että niitä, jotka ovat kokonaan työvoiman ulkopuolella. Myöskään kaikilla vanhempainrahaa saavilla ei ole työsuhdetta, jolloin myös he luokituvat työvoiman ulkopuolelle. (Sauli ym. 2000; Haataja 2005). Pitkällä vapaalla olevalle työntekijälle voidaan palkata sijainen. Jos sijainen palkataan työttömästä tai työvoiman ulkopuolelta, on tilastoissa tällöin yhtä työpaikkaa kohti kaksi työllistä.

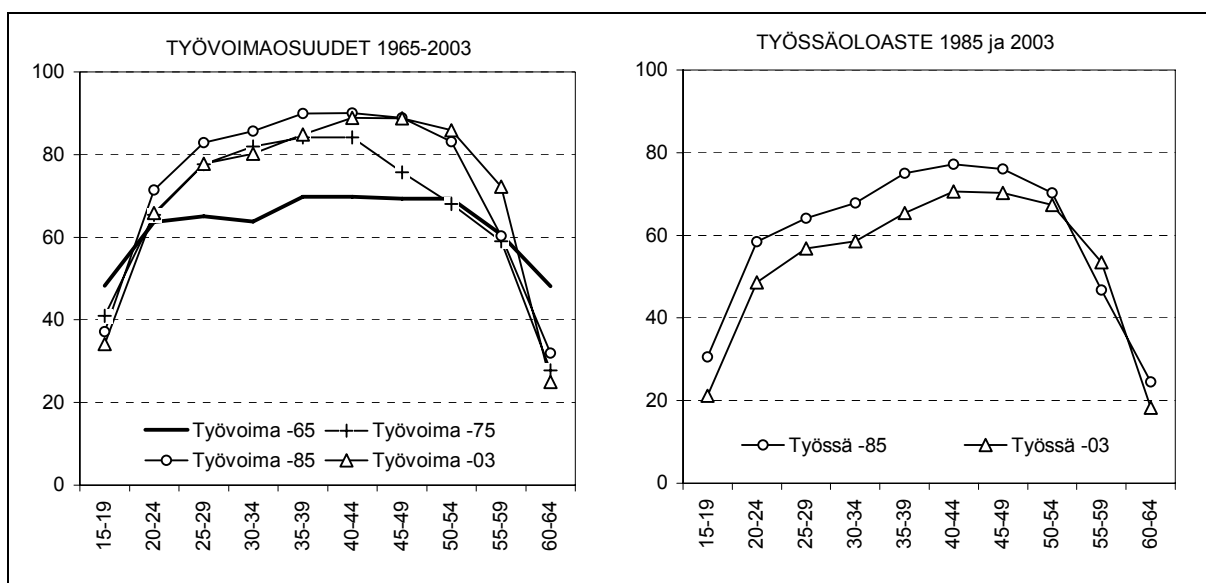
Tilapäiset poissaolot työstä karsiutuvat työssäoloasteissa (at work rate). Ne lasketaan tutkimusajankohtana työssä olevien osuutena väestöstä. Naisten ja miesten syyt tilapäiseen poissaoloon vaihtelevat vanhempainvapaiden johdosta huomattavasti, koska äidit käyttävät pääosan lasten hoitoon tarkoitetuista vapaista. Koska lakisääteiset vapaat olivat 1960- ja 1970-luvuilla vielä lyhyitä, ei työllisyysasteen ja työssäoloasteen väliin edes voinut syntyä suuria eroja. Työssäoloasteista ei pitkällä aikavälillä saa tietoja. Jonkin käsityksen kehityksestä saa, kun tarkastellaan muutoksia pitkän aikavälin työvoimaosuuksissa ja lyhyemmän aikavälin työssäoloasteissa (kuviot 1.2.3 ja 1.2.4).

Kuviossa 1.2.3 tarkastellaan ensin naisten työvoimaosuuksien kehitystä vuodesta 1965 vuoteen 2003. Muutos vuodesta 1965 vuoteen 1975 on huomattava. Työvoimaosuus kasvoi keskimäärin vajaasta 59:sta 67 prosenttiin, ja kasvu kohdentui erityisesti ikäryhmään 25–44 -vuotiaat. Tänä aikana äitiysvapaa piteni 4-6 viikosta kuuteen kuukauteen. Toiseksi, maataloudessa työskentelevien naisten osuus väheni noin kolmanneksesta alle 20 prosenttiin. Lapsen syntymä ja hoito ei vaikuttanut maataloudessa työskentelevien naisten työvoimaosuuksiin samalla tavalla kuin kodin ulkopuolella käyvien palkansaajaäitien työvoimaosuuksiin, koska maataloudessa pienen lapsen hoito ei estänyt äitiä osallistumasta työhön samalla tavalla palkkatyössä. (Ristimäki 1962; Haa-

taja 2004). Vielä 1960-luvulla naisten kansainvälisesti korkeaa työvoimaan kuuluvuutta selittikin osittain maatalousväestön suuri osuus.

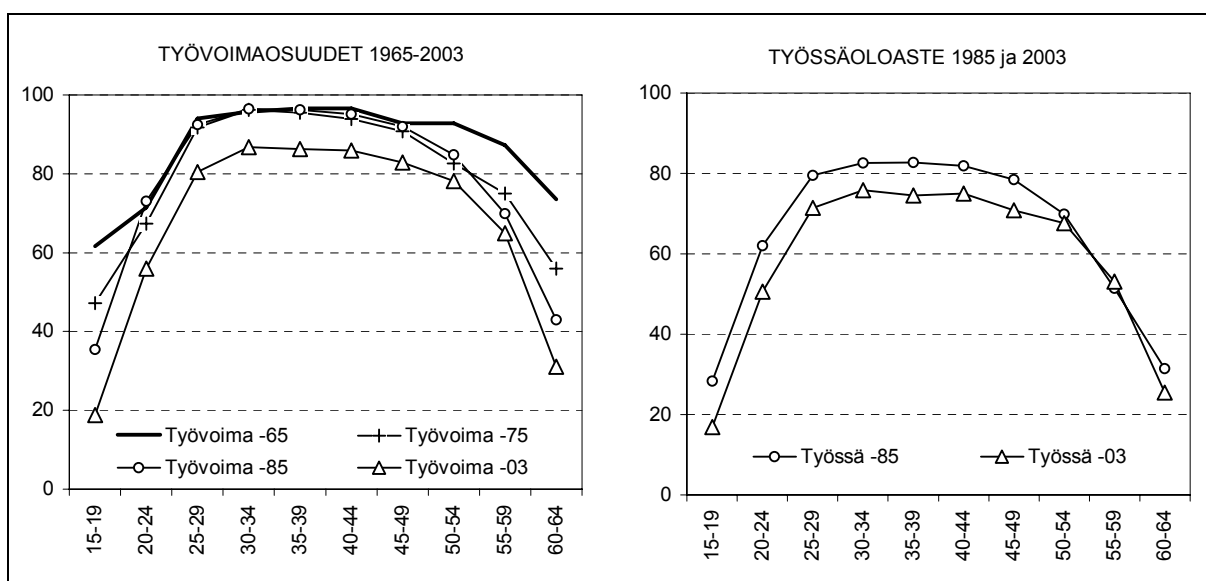
Naisten työvoimaosuus oli korkeimmillaan 1980-luvulla. Tämä johtui osittain nuorten naisten työvoimaosuuksien kasvusta (ja vanhempainvapaan pitenemisestä) mutta myös 45–60 -vuotiaiden naisten työvoimaosuuksien kasvusta. Tätä vanhemmassa ikäryhmässä työvoimaosuudet sen sijaan laskivat. Tähän kehitykseen on hyvinvointivaltio vaikuttanut erilaisin varhaiseläkejärjestelmin.

Kuvio 1.2.3. Naisten työvoimaosuudet vuonna 1965, 1975, 1985 ja 2003 sekä naisten työssäoloasteet vuosina 1985 ja 2003, % ikäluokittain.

Lähde: Vuosi 1965 Ristimäki 1971, muut vuodet työvoimatutkimuksista.

Kuvio 1.2.4. Miesten työvoimaosuudet vuonna 1965, 1975, 1985 ja 2003 sekä miesten työssäoloasteet vuosina 1985 ja 2003, % ikäluokittain.

Lähde: Vuosi 1965 Ristimäki 1971, muut vuodet työvoimatutkimuksista.

Kuvion 1.2.3 oikeanpuoleisessa osassa tarkastellaan naisten työssäoloasteita vuosina 1985 ja 2003. Verrattaessa 1960-luvun työvoimaosuuksia ja 2000-luvun työssäoloasteita huomataan, ettei äitien tosiasiallinen käyttäytyminen ole paljonkaan muuttunut, vaikka työvoimaosuudet ovatkin nousseet (Jonung ja Persson 1993). Käännekohta tapahtui 1980-luvulla, jolloin vanhempainvapaa sai suunnilleen nykyisen pituutensa, eikä hoitovapaa ollut vielä kokonaisuudessaan voimassa. Vuonna 1985 työikäisten naisten keskimääräinen työssäoloaste oli noin 60 prosenttia mutta vuonna 2003 enää noin 55 prosenttia.

Miesten työvoimaosuuksia ja työssäoloasteita kuvaavien käyrien muutokset ovat erilaiset (kuvio 1.2.4) kuin naisten. Ensiksikin, miesten työvoimaosuudet ja työssäoloasteet ovat korkeimmillaan ikäryhmissä 25–44-vuotiaat. Muutos 1960-luvulta 1980-luvulle alensi yhtäältä opiskelevan ikäluokan eli alle 25-vuotiaiden ja toisaalta ikään-tyvien työvoimaosuuksia. Kaikkien työikäisten miesten työvoimaosuus laski lähes 90 prosentista 80 prosenttiin vuosina 1965–1975. Sitten miesten työvoimaosuus on pudonnut keskimäärin noin viisi prosenttiyksikköä ja oli 2000-luvun alussa 75 prosenttia.

Myös miesten työssäoloasteet ovat selvästi pienemmät kuin työvoimaosuudet. Vuosina 1985–2003 miesten työssäoloaste aleni 67 prosentista 60 prosenttiin. Erot työvoimaosuusien ja työssäoloasteiden välillä jakautuvat kuitenkin tasaisemmin eri ikäryhmiin kuin naisilla.

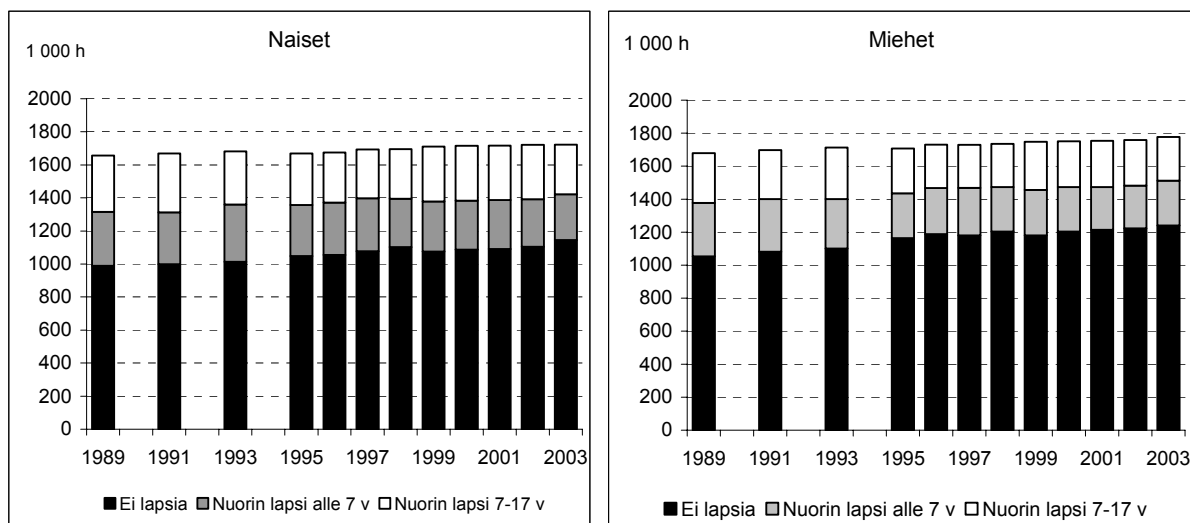
1.3 Perheaseman ja työmarkkina-aseman yleisistä suhteista

1.3.1 Äidit, isät ja yksinhuoltajat työikäisessä väestössä

Työvoimatutkimuksen tutkimuksen väestö kattaa vain työikäisen, 15–74-vuotiaan väestön. Tässä tutkimuksessa työikäinen väestö on rajattu 15–64-vuotiaisiin. Tässä luvussa, samoin kuin tulevissa luvuissa, esitettävät kuviot ja taulukot perustuvat työvoimatutkimuksen tietoihin, ellei toisin mainita.

Työikäisen 15–64 -vuotiaan väestön kokonaismäärä kasvoi vuosina 1989–2003 noin 165 000 hengellä, lähes viisi prosenttia. Väestömäärän kasvu kohdentui kuitenkin ”lapsettomiin”, sillä äitien ja isien määrä väheni lähes 90 000 hengellä kummassakin ryhmässä. Pienten, alle kouluikäisten lasten vanhempien määrä väheni 15 ja kouluikäisten 12 prosenttia. Lapsettomien työikäisten määrä kasvoi yli 300 000 hengellä. Tästä lisäyksestä runsaat 2/3 kohdentui 50 vuotta täyttäneeseen väestöön. (Liitetaulu 1, kuvio 1.3.1).

Kuvio 1.3.1. Työkäiset (15–64 v) naiset ja miehet perheaseman mukaan (1 000 h).

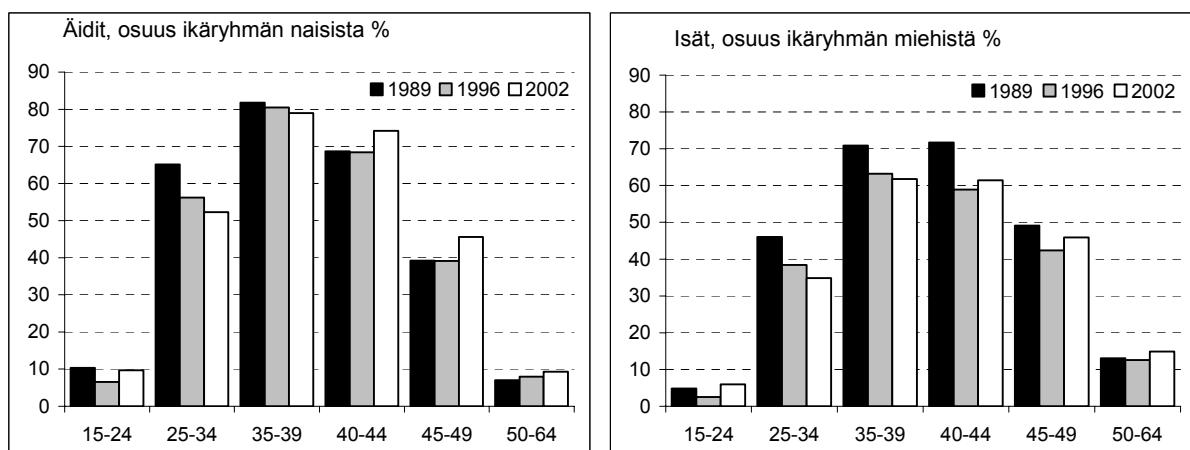

Missä ikäryhmissä äidit ja isät ovat?

Tyypillisin ikäryhmä, johon äidit sijoittuvat, on 35–39-vuotiaat. Tämän ikäryhmän naisista äitien osuus on ollut koko tarkastelujakson noin 80 prosenttia. Seuraavaksi eniten (70 %) äitejä on ikäryhmässä 40–44-vuotiaat. Äitien osuus on hieman kasvanut 40–44-vuotiaissa ja vähentynyt 25–34-vuotiaissa vuosina 1989–2002. Isien osuus on ollut ikäryhmissä 35–39 ja 40–44-vuotiaat suunnilleen yhtä suuri eli noin 70 prosenttia vuonna 1989 ja 60 prosenttia 2000-luvulla. (Kuvio 1.3.2).

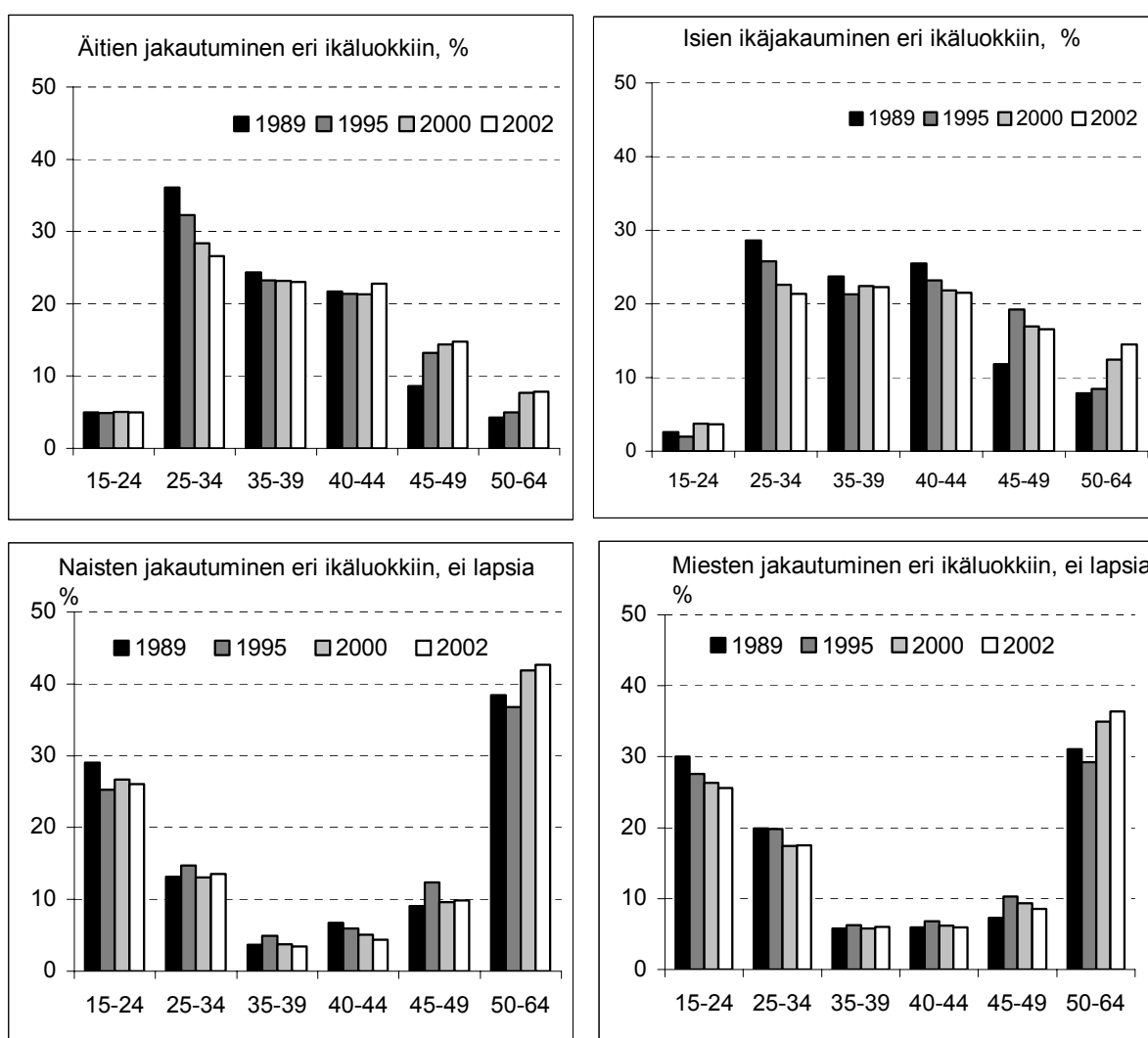
Äitien ja isien ”vanheneminen” johtuu kahdesta syystä. Ensiksikin ensimmäinen lapsi hankitaan 2000-luvun alussa myöhemmin kuin 1980-luvun lopussa. Toiseksi, äidit ja isät ”ikäntyvät” myös rakenteellisista syistä, koska uusia lapsiperheitä muodostuu aikaisempaa vähemmän. Kuviossa 1.3.3 esitetään naisten ja miesten jakautuminen eri ikäryhmiin perheaseman mukaan.

Kuvio 1.3.2. Äitien ja isien osuus ikäryhmän naisista ja miehistä vuosina 1989, 1996 ja 2002, osuus % ikäryhmän naisista ja miehistä.

Vaikka 35–44-vuotiaista naisista enemmistö on äitejä, sijoittuu kaikista äideistä enemmistö yhä 25–34-vuotiaisiin. Vuonna 1989 tähän ikäryhmään sijoittui kaikista äideistä 36 prosenttia, 2000-luvun alussa runsas neljännes. Toisaalta vähintään 45 vuotta täyttäneisiin äiteihin sijoittuvien suhteellinen osuus kaikista äideistä melkein kaksinkertaistui tällä ajanjaksolla 13:sta 25 prosenttiin. Isät ovat jakautuneet äitejä tasaisemmin koko tarkasteluajanjakson ikäryhmiin 25–34, 35–39 ja 40–44-vuotiaat, noin 20 prosenttia isistä kussakin ikäryhmässä. Kaikista isistä vähintään 45-vuotiaita oli vuonna 2002 jo noin 31 prosenttia, kun vastaava osuus vuonna 1989 oli vain 20 prosenttia. (Kuvio 1.3.3).

Kuvio 1.3.3. Äitien ja isien sekä lapsettomien naisten ja miesten jakautuminen eri ikäryhmiin (ikäryhmien yhteissumma = 100) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002, %.

Kaikista äideistä on alle 25-vuotiaita noin viisi prosenttia ja isistä hieman vähemmän. Ensimmäisen lapsen hankkimisen myöhentäminen näyttää tapahtuneen siten, että 25-vuoden iän ylittäneet naiset siirtävät lapsen hankintaa vieläkin myöhempään, kun taas suurin piirtein yhtä suuri osuus naisista nykyisin kuin 1980-luvun lopussa hankkii lapsen alle 25-vuotiaana. (Kuvio 1.3.3).

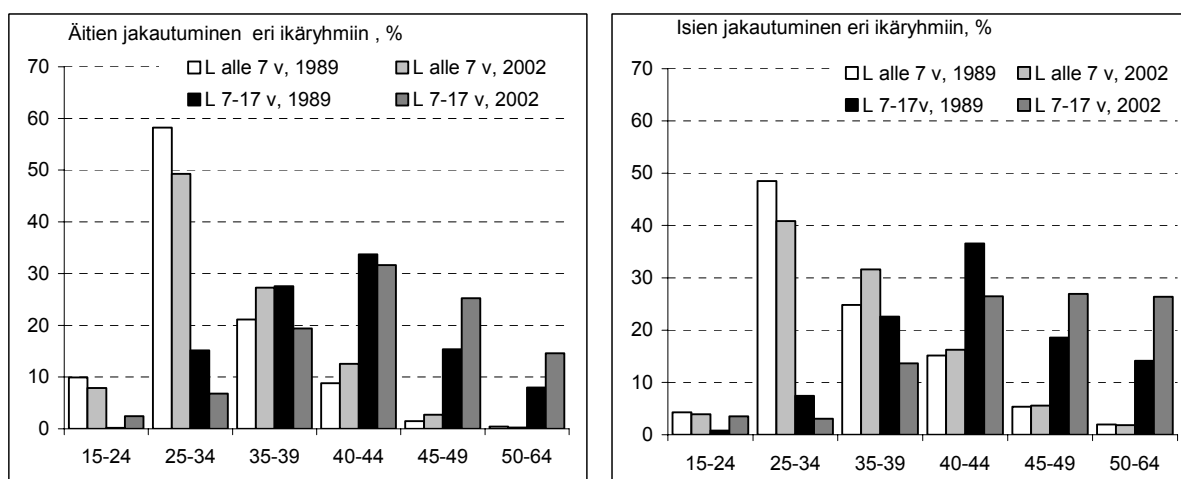
Lapsettomien työkäisten enemmistö sijoittuu ikäryhmien ääripäihin, työkäisen väestön nuorimpiin ja vanhimpiin, joiden työhön osallistuminen on alhaisinta. Äidit ja isät sen sijaan edustavat parhaassa työiässä olevia. Lasten kanssa asuvien vanhempien ja lapsettomien erilaiset ikäjakaumat osoittavat, miten tärkeä ikävakiointi on, kun vertaillaan lapsettomien ja ”lapsellisten” työmarkkina-asemaa.

Vanhempien ikä korreloi nuorimman lapsen iän mukaan: nuorimmilla vanhemmilla on enemmistö nuorimmista lapsista. (Kuvio 1.3.4). Edellinen pitää paikkansa erityisesti äitien keskuudessa, sillä alle kouluikäisten lasten äideistä oli 1980-luvun lopussa lähes 70 prosenttia, mutta 2000-luvun alussa enää noin 60 prosenttia alle 35-vuotiaita. Isät voivat sen sijaan olla pienten lasten isiä yli 50-vuotiainkin (vrt. Julkunen 2004).

Pienten, alle kouluikäisten lasten isistä on alle 35-vuotiaita nykyisin alle puolet, kun vielä 1980-lopulla osuus oli yli puolet. Kouluikäisten lasten äideistä alle 35-vuotiaita on ollut vain noin 10–15 prosenttia, isistä vielä pienempi osuus.

Myöhemmin tässä selvityksessä tullaan käyttämään karkeampia ikäluokituksia, kun vanhempien ja lapsettomien työmarkkina-asemaa vertaillaan. Vanhempien ja lapsettomien vertailussa käytetään ikäryhmää 25–44-vuotiaat. Kaikista äideistä tähän ikäryhmään sijoittui 82 vuonna 1989 ja 72 prosenttia vuonna 2002. Kaikista isistä tähän ikäryhmään sijoittui vastaavasti 78 ja 65 prosenttia. Lapsettomista työkäisistä naisista 25–44-vuotiaita on tässä ikäryhmässä runsas viidennes, miehistä vajaa 30 prosenttia.

Kuvio 1.3.4. Äitien (yhteensä = 100) ja isien (yhteensä = 100) jakautuminen eri ikäryhmiin nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989 ja 2002, %.

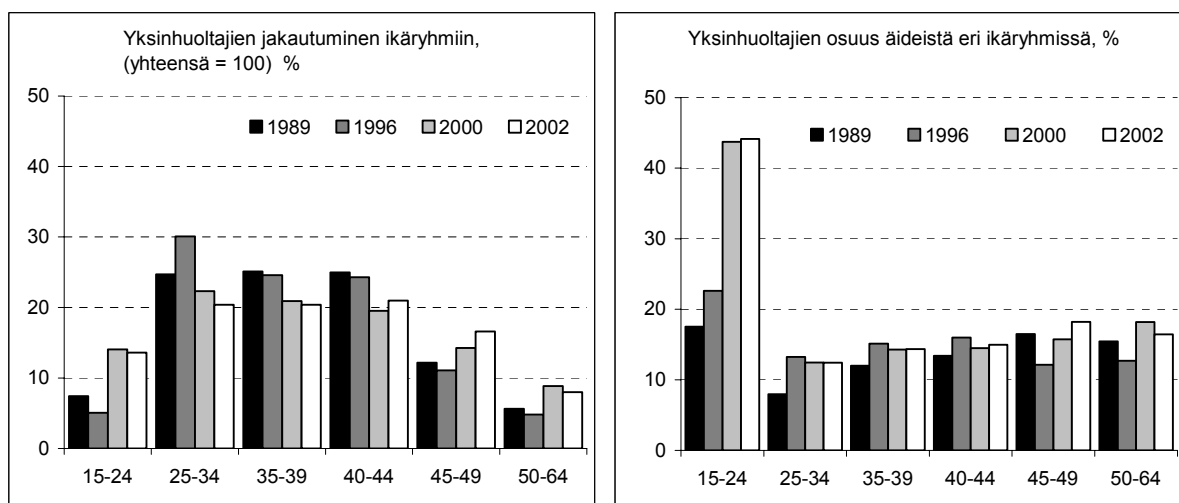
Yksinhuoltajat - yksinhuoltajaäidit

Yksinhuoltajat ovat pääsääntöisesti äitejä, vaikka isien osuus on työvoimatutkimustenkin mukaan yleistynyt. Vuosina 1989–2002 yksinhuoltajien osuus kaikista äideistä kasvoi 14:stä 17 prosenttiin ja kaikista isistä kahdesta neljään prosenttiin. Kaikista yk-

sinhuoltajista isien osuus on ollut noin 20 prosenttia. Tästä huolimatta yksinhuoltajaisien määrä jää työvoimatutkimusten otoksessa niin pieneksi, ettei isiä tarkastella erikseen. Myös yksinhuoltajaäitien edustavuus on joinakin työvoimatutkimuksen vuosina, erityisesti vuonna 1998 ja 2003, niin heikko, ettei ryhmää voi näinä vuosina verrata muihin vanhempiin, varsinkaan luokitellusti.

Vuosina 1999–2002 yksinhuoltajiksi määrittyviä on poikkeuksellisen paljon, jopa huomattavasti enemmän kuin rekisteripohjaisessa perhetilastossa (ks. taulukko 1.2.1). Erityisen suureksi määrittyi alle 25-vuotiaiden yksinhuoltajien osuus. Kun kotitaloutta koskevia tietoja kysyttiin noina vuosina 4. vuosineljänneksellä, yksinhuoltajiksi määrittyivät henkilöt, jotka oman ilmoituksensa mukaan eivät olleet siviilisäädyltään naimisissa tai avoliitossa ja joilla oli kotona asuvia alle 18-vuotiaita lapsia. Tämä määrittelytapa näyttää tuottavan enemmän yksinhuoltajia kuin vuosien 1995–1998 sekä vuodesta 2003 eteenpäin tehdyt kotitalousosat. Kotitalousosissa selvitetään kaikki kotitaloudessa asuvat henkilöt ja näiden suhde viitehenkilöön. Tilastokeskuksesta saadun arvon mukaan siviilisäätty ei osoittaudu luotettavaksi mittariksi yksinhuoltajuuden määrittelyssä, varsinkaan nuorimmissa ikäryhmissä (Tilastokeskus/ Laura Hulkko 4.11.2005).³

Kuvio 1.3.5. Yksinhuoltajaäitien osuus kaikista äideistä eri ikäryhmissä ja yksinhuoltajaäitien ikäjakautuma vuosina 1989, 1996, 2000 ja 2002, %.¹⁾

¹⁾ Nuorten yksinhuoltajaäitien osuus vuosina 1999–2002 lienee kuitenkin yliedustettu yksinhuoltajien asemaan liittyvästä mittaustavasta johtuen (Huom. katso oheinen teksti ja alaviite).

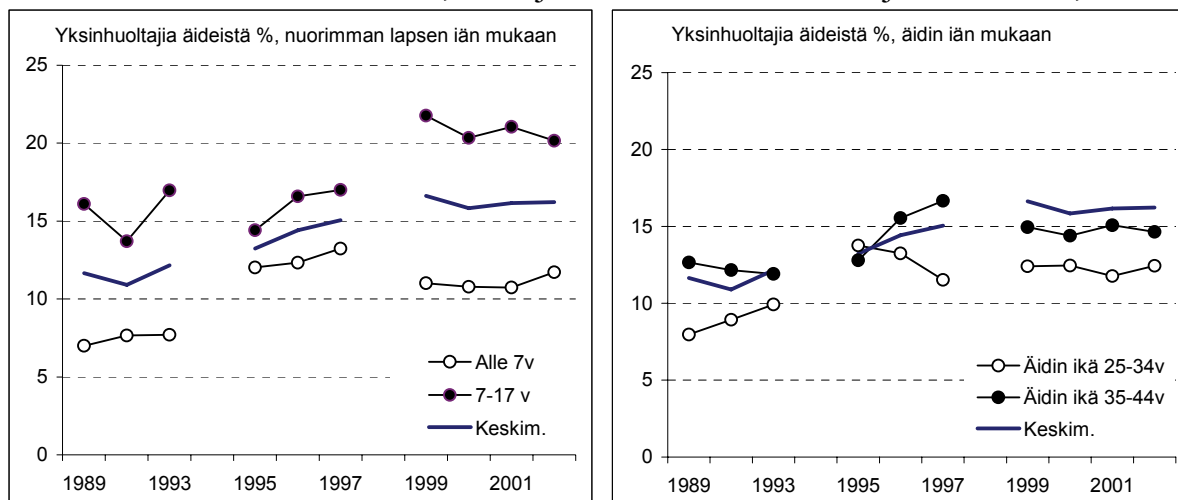
³ Tässä yhteydestä työvoimatutkimuksen tietoja voidaan verrata toiseen Tilastokeskuksen otostutkimukseen, joka edustaa koko kotitalousväestöä. Sen mukaan alle 25-vuotiaiden yksinhuoltajaäitien osuus kaikista yksinhuoltajista vaihteli 2-9 prosentin välillä vuosina 1990–2003. Aikavälillä 1990–1999 nuorten äitien osuus yhdeksästä kahdeksaan prosenttiin, nousi vuonna 2000 neljään ja vuonna 2001 kahdeksaan prosenttiin, kävi seuraavana vuonna kahdeksan prosentissa, mutta nousi vuonna 2003 jälleen kahdeksaan prosenttiin. Vastaavasti kaikista alle 25-vuotiaista äideistä yksinhuoltajien osuus oli 1990-luvun alussa noin neljännes, laski sittemmin 11–15 prosenttiin, oli vuonna 2001 jopa 37 prosenttia, putosi seuraavana vuonna viiteen, mutta nousi vuonna 2003 noin neljänneksen. Sekä tulonjakotilastossa että työvoimatutkimuksessa esiintyy yksinhuoltajien pienestä otoskoosta johtuen satunnaisvaihtelua ja siten epävarmaa tietoa kehityksen todellisesta suunnasta.

Yksinhuoltajien ikäjakautuma poikkeaa selvästi puolisoäitien ikäjakautumasta ja ero on kasvanut 1990-luvun vaihteesta. Kaikista äideistä sijoittuu eniten ikäryhmään 25–34 -vuotiaat ja vähiten alle 25-vuotiaisiin. Yksinhuoltajat jakautuvat muita äitejä tasaisemmin eri ikäryhmiin, ja he ovat myös muita äitejä useammin sekä kaikkien nuorimpia että kaikkein iäkkäimpiä. Tämä piirre näyttää vahvistuneen 15 vuodessa. (Kuvion 1.3.5 vasemman puoleinen kuva).

Työvoimatutkimuksen mukaan nuoria, alle 25-vuotiaita äitejä olisi vain viisi prosenttia kaikista äideistä, mutta kaikista yksinhuoltajaäideistä runsaat 10 prosenttia. Nuorista äideistä yksinhuoltajien osuus näyttäisi nousseen 1980-luvun lopun alle 20 prosentista yli 40 prosenttiin 1990-luvun jälkipuoliskolla. Vastaavaa pysyvää muutosta ei voi todeta esimerkiksi tulonjakotilastosta, mutta senkin pohjalta kahtena kolmesta vuodesta nuorten yksinhuoltajien osuus oli tavallista korkeampi (ks. alaviite 3). Osa työvoimatutkimuksen muutoksesta johtuukin yksinhuoltajan määrittelytapaan liittyvistä muutoksista vuosina 1999–2002, kuten edellä todettiin. Osa yksinhuoltajiksi itsensä luokitelleista äideistä voi asua ei niin vakavaksi koetussa avoliitossa, jotta voisi luokitella itsensä kuuluvaksi kahden huoltajan parisuhteessa asuvaksi. Toisaalta yksinhuoltajat ovat myös aikaisempaa iäkkämpiä ja iäkkämpiä kuin äidit keskimäärin. (Kuvion 1.3.5 oikean puoleinen kuva).

Yksinhuoltajat sijoittuvat siis aikaisempaa enemmän äitien ikäjakautumien ääripäihin ja aikaisempaa vähiten äideille tyypillisimpiin ikäluokkiin (kuvion 1.3.6 oikean puoleinen kuva). Sen sijaan siinä suhteessa yksinhuoltajien ja muiden äitien välillä on se ero säilynyt, että alle kouluikäisten lasten äideistä yksinhuoltajia on suhteellisesti vähemmän kuin kouluikäisten lasten äideistä. Alle kouluikäisten lasten äideistä yksinhuoltajien osuus on kasvanut noin seitsemästä 12 prosenttiin vuosina 1989–2002. Kouluikäisten lasten äideistä yksinhuoltajien osuus on noussut noin 15 hieman yli 20 prosentin (kuvion 1.3.6 vasemman puoleinen kuva).

Kuvio 1.3.6. Yksinhuoltajaäitien osuus kaikista äideistä nuorimman lapsen iän ja äidin oman iän mukaan vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–1996 ja 1999–2002, %.

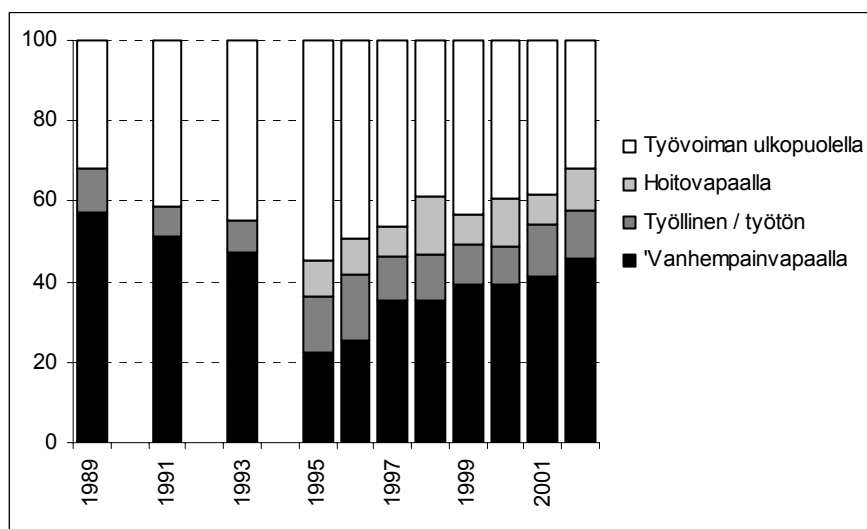
1.3.2 Lasten ikä ja lukumäärä äitien työmarkkina-aseman kuvaajana

Työvoimatutkimuksista on tuotettu 1990-luvun puolivälistä lähtien - eri tietoja yhdistelemällä - aikasarjaa, jossa on kuvattu äitien työmarkkina-asemaa nuorimman lapsen iän mukaan (Sauli ym. 2000). Vuosina 2003–2004 työvoimatutkimusten tietosisältö heikkeni niin, ettei perheasemaa, työsuhdetietoa ja tulonsiirtotietoa voinut yhdistää. Tästä syystä alle 3-vuotiaiden lasten äitien aikasarjat ovat täydellisiä vain vuosina 1995–2002. (ks. myös Melasniemi-Uutela 2005).

Aikasarjan tärkein informaatio on perustunut siihen, miten suuri osuus pienten lasten äideistä on ollut yhtäältä vanhempainvapaalla ja toisaalta hoitovapaalla. Hoitovapaalla olevat ovat työelämään nähden paremmassa asemassa kuin muut kotihoidon tukea saavat, koska he voivat valita ansiotyön ja lastenhoidon välillä. Heikossa työllisyysilanteessa työpaikkaa vailla olevat kotihoidontuen saajat voivat ehkä joutua valitsemaan kahden tulonsiirron, työttömyysturvan tai kotihoidon tuen välillä.

Kuviossa 1.3.7 tarkastellaan alle 1-vuotiaiden äitien työmarkkina-aseman kehitystä 1980-luvun lopulta 2000-luvun alkuun. Kuvion viesti kertoo selvästi, että äitien asema heikkeni työmarkkinoilla lamavuosina. Niiden äitien osuus, jotka olivat kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolella, lisääntyi noin 32 prosentista 55 prosenttiin, ja jos hoitovapaalla olevia ei lasketa mukaan, jopa 64 prosenttiin vuosina 1989–1995. Äitiys- ja vanhempainvapaalla tai muuten työmarkkinoilla olevien osuus putosi vastaavasti noin 70 prosentista alle 40 prosenttiin. Sitten työvoiman ulkopuolella kokonaan olevien äitien osuus on vähentynyt, mutta 1990-luvun vaihteen tasoa ei oltu saavutettu vielä vuoteen 2002 mennessä.

Kuvio 1.3.7. Alle 1-vuotiaiden lasten äitien työmarkkina-asema vuosina 1989, 1991, 1993 sekä 1995–2002. 1)

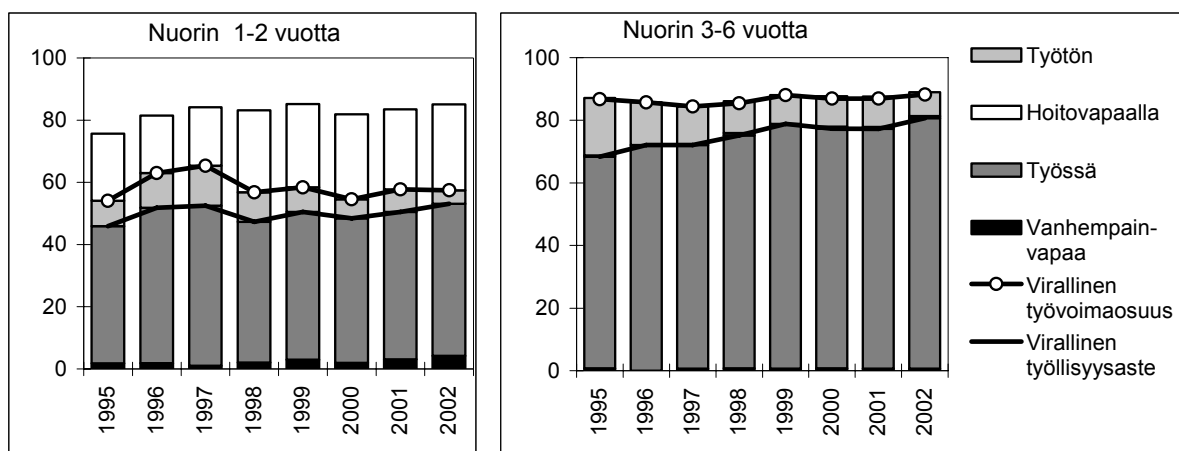

1) Tiedot hoitovapaasta on saatavana vain vuosilta 1995–2002.

Kuviossa 1.3.8 äitien työmarkkina-asema on esitetty erikseen niiltä, joilla on oikeus nuorimman lapsen iän perusteella oikeus kotihoidon tukeen ja hoitovapaaseen sekä niiltä, joilta oikeus hoitovapaaseen on päättynyt, mutta nuorin lapsi on vielä alle kouluikäinen. Äitien virallinen asema työmarkkinoilla näyttäytyy 1-2-vuotiaiden lasten äideillä huomattavasti heikompana kuin heidän työmarkkina-asemansa on todellisuudessa. Vaikka noin 40 prosenttia 1-2-vuotiaiden äideistä luokituu työvoiman ulkopuolelle, puuttuu työpaikka vain työttömiltä, joiden osuus väestöryhmästä on vaihdellut 6-13 prosentissa sekä kokonaan työvoiman ulkopuolella olevilta, joiden osuus on vaihdellut noin 20 prosentissa tarkasteluajanjaksolla. Hoitovapaalla olevia on äideistä ollut 18–28 prosenttia (kuvion 1.3.8 vasemman puoleinen kuva).

Vaikka 1-2-vuotiaiden lasten äitien virallinen työvoimaosuus on ollut 1990-luvun jälkipuolella matalampi kuin 1980-luvulla, on hoitovapaa turvannut usealle äidille työpaikan, kun lastenhoitajakso päättyy. Jos hoitovapaalla olevat laskettaisiin työvoimaan, olisi 1-2-vuotiaiden lasten äitien työvoimaosuus noin 80 prosenttia. Kun nuorin lapsi täyttää kolme vuotta, siirtyvät äidit työmarkkinoille. Heidän työvoimaosuutensa lähentelee 90 prosenttia ja työttömien osuus väestöstä on selvästi laskenut 1990-luvun puolivälistä lähtien. (Kuvion 1.3.8 oikean puoleinen kuvio).

Kuvio 1.3.8. 1-2-vuotiaiden ja 3-6-vuotiaiden äitien lasten äitien työmarkkina-asema vuosina 1989, 1991, 1993 sekä 1995–2002. 1)

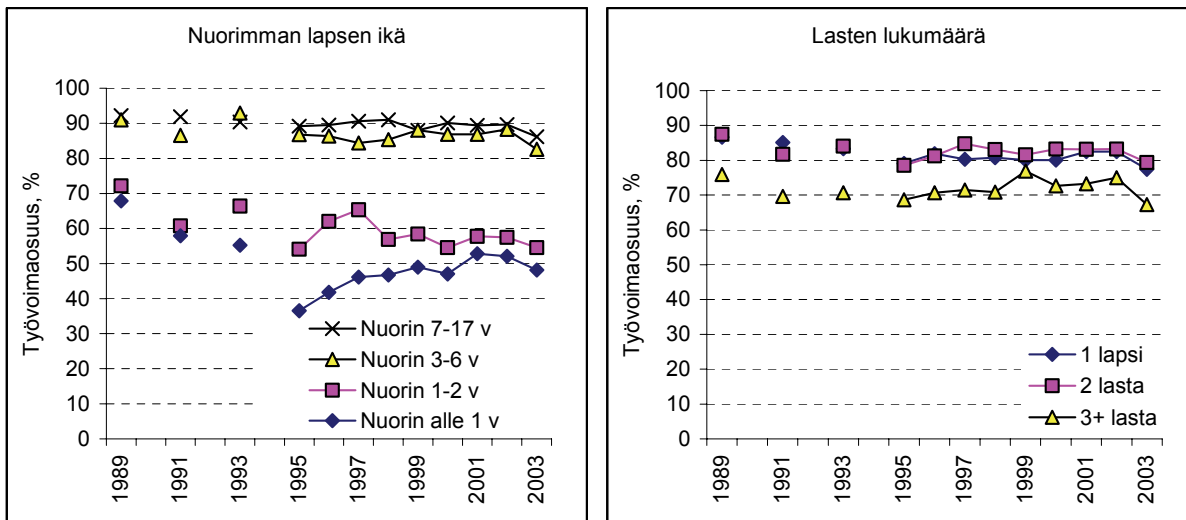

1) Tiedot hoitovapaasta on saatavana vain vuosilta 1995–2002. Vanhempainvapaalla olevien vähintään 1-vuotiaiden vanhemmat ovat seuraavan lapsen syntymää edeltävällä vapaalla (äitiysvapaalla).

Paitsi lapsen ikä myös lasten lukumäärä saattaa vaikuttaa siihen, miten pitkiä jaksoja äidit jäävät hoitamaan lapsia kotona. Kuitenkin, kun lapsen ikää ei oteta huomioon, voidaan havaita, että vähintään kolmelapsisten äitien työvoiman tarjonta poikkeaa nykyisin ja on poikennut myös aikaisemmin vain noin 10 prosenttiyksiköllä niiden äitien työvoiman tarjonnasta, joilla on yksi tai kaksi lasta. Lasten lukumäärä sinänsä vaikuttaa siis keskimäärin vähemmän äitien työssäkäyntiin kuin nuoremman lapsen ikä. Monilapsisten äitien työvoimaan kuulumisen näytti jopa hieman lisääntyneen 2000-luvun vaihteessa. (Kuvio 1.3.9, oikean puoleinen kuva).

Sen sijaan lapsen ikä vaikuttaa siihen, mitä etuuksia ja valinnan mahdollisuuksia ansiotyön ja lastenhoidon välillä on. Pienten lasten kotihoidon tukeen oikeuttavien tulonsiirtojen suosio kasvoi erityisesti lamavuosina 1990-luvun alussa, samanaikaisesti kun etuuksien tasoa korotettiin. Tämä alensi pienten lasten äitien työvoimaosuuksia. Kouluikäisten lasten äidit ovat sen sijaan pysyneet työmarkkinoilla koko tarkasteluajanjakson.

Kuvio 1.3.9. Äitien työvoimaosuudet nuorimman lapsen iän ja lapsiluvun mukaan vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003, %.

Lastenhoitovapaat ja niiden kansallisesti erilaiset käytännöt johtavat siihen, ettei pienten lasten äitien työmarkkina-aseman vertailu ole enää mahdollista. Ruotsissa äidit voivat pisimmillään olla vanhempainvapaalla 14 kuukautta peräkkäin ja luokitettua työlliseksi, Itävallassa jopa kolme vuotta (Haataja 2005; ks. myös Rubery ym. 2002). Kansainvälisissä tilastoissa suomalaisten alle kouluikäisten lasten äitien työllisyysasteet ovat nykyisin OECD:n alhaisimpia, kun taas tätä vanhempien lasten äitien työllisyysasteet ovat OECD-maiden korkeimpia. Maissa, joissa pienten lasten äitien työllisyysasteet ovat korkeat, kuten Itävallassa (80 % alle 3-vuotiaiden lasten äideillä, Suomessa 32 %), äitien työllisyysaste laskee lapsen iän myötä, 70 prosenttiin 6-14-vuotiaiden lasten äideillä, mutta Suomessa kasvaa 85 prosenttiin samassa ryhmässä. (OECD 2005).

1.3.3 Lasten kanssa ja ilman, liitossa ja itsekseen

Tämän raportin tarkoituksena on varsinaisesti vertailla vanhempien ja lapsettomien työmarkkina-asemaa keskenään ja parantaa näiden ryhmien vertailukelpoisuutta ottamalla huomioon ikäryhmät. Aineisto antaa kuitenkin mahdollisuuden tarkastella naisten ja miesten työmarkkina-asemaa myös perhesuhteiden näkökulmasta. Koska näyttää siltä, että myös perhesuhteiden ja työmarkkina-aseman välillä on yhteyksiä, tarkastellaan seuraavassa erojen ja yhtäläisyyksien keskeisiä piirteitä ikäryhmittäin.

Edellä käsiteltiin jo vanhempien ja lapsettomien kokonaismääriä (ks. luku 1.1.1 ja liitetaulu 1a). Tässä elinvaiheen mukaan lapsettomana asuvat jaetaan vielä perheellisyyden mukaan, avo- tai avioliitossa eläviin tai itsellisinä eläviin naisiin ja miehiin. Noin puoli miljoonaa työikäistä naista ja miestä, joilla ei ole kotona huollettavia lapsia, asuu avo- tai avioliitossa ja noin puolimiljoonaa itsellisesti (ja nuorimmista osa vielä kotona vanhempiensa luona). Vuosina 1989–2002 tämän ryhmä kasvoi noin 100 000 hengellä ja kasvu kohdistui 50 vuotta täyttäneisiin. Kaikista elinvaihe-lapsettomista avo- ja avioliitossa asuvista naisista yli puolet on 50 vuotta täyttäneitä (liitetaulu 1b).

Ei avo- tai avioliitossa elävistä lapsettomista miehistä ja naisista runsas 40 prosenttia on alle 25-vuotiaita. Yli 50 vuotta täyttäneitä heistä oli naisissa hieman useampi (27 %) kuin miehistä (17 %) vuonna 2002. Miehet elävät nuoruuttaan pidempään kuin naiset, sillä 25–34-vuotiaissa oli noin kaksi kertaa enemmän lapsettomia ei-avio- tai avioliitossa eläviä miehiä samanikäisiin naisiin verrattuna. Parhaassa työiässä 25–44 –vuotiaista enemmistö on, kuten edellä luvusta 1.3.1 kävi ilmi, äitejä ja isiä. Lapsettomia, parisuhteessa tai itsellisiä ilman asuvia on selvä vähemmistö (liitetaulu 1b).

Perhesuhteet erottelevat sekä väestöryhmän työvoiman tarjontaa että työllisyysasteita, ja perhesuhteiden merkitys on 1990-luvulla kasvanut. Avo- tai avioliitossa elävien lapsettomien naisten ja miesten työvoiman tarjonta on hieman kasvanut vuodesta 1989 vuoteen 2002, mutta äitien ja isien työvoimaosuudet ovat hieman laskeneet. Lapsettomissa pareissa naisten työvoimaosuus nousi 72:sta 73 prosenttiin, miesten 75:sta 77 prosenttiin tarkastelujaksolla. Naisten työvoimaosuus on kuitenkin noin 10 ja miesten lähes 20 prosenttiyksikköä alhaisempi kuin avo- tai avioliitossa elävien äitien ja isien työvoimaosuudet. Suuret erot johtuvat erityisesti siitä, että lapsettomista pareista noin puolet on ollut jo varhaiseläkeiässä, 50 vuotta täyttäneitä. Avo-/ tai avioliitossa asuvien äitien työvoimaosuus aleni 85:stä 82 prosenttiin, mutta isien työvoimaosuus säilyi lähes ennallaan 95 prosentissa. (Taulukko 1.3.1).

Taulukko 1.3.1 Avio- tai avioliitossa sekä ei avio- tai avioliitossa olevien naisten ja miesten työvoimaosuus ja työllisyysaste (%) vuonna 1989 ja 2002 (on ja ei ole lapsia)

Parit: on avio/avioliitossa	Työvoimaosuus %		Muutos %-yksikköä	Työllisyysaste %		Muutos %-yksikköä
	1989	2002		1989	2002	
Naiset, on lapsia	84.7	82.4	-2.3	83.0	77.4	-5.6
Naiset, ei lapsia	72.1	73.3	1.2	69.6	67.7	-1.8
Miehet, on lapsia	95.3	94.7	-0.7	93.6	91.0	-2.6
Miehet, ei lapsia	74.9	77.3	2.4	73.6	71.8	-1.9
Ei avio/avioliitossa	Työvoimaosuus %		Muutos %-yksikköä	Työllisyysaste %		Muutos %-yksikköä
	1989	2002		1989	2002	
Naiset, on lapsia	90.0	76.0	-14.0	87.3	67.3	-20.0
Naiset, ei lapsia	53.3	56.2	3.0	51.3	49.1	-2.1
Miehet, on lapsia 1)
Miehet, ei lapsia	63.8	56.6	-7.2	60.0	47.8	-12.2

1) Miesyksinhuoltajien otoskoko liian pieni aikasarjatarkasteluun.

Ei avio- tai avioliitossa asuviin kuuluvat sekä yksinhuoltajat että itselliset (tai kotona vielä asuvat) naiset ja miehet. Näissä ryhmissä työvoiman tarjonta on 2000-luvun alussa huomattavasti pienempi kuin 1980-luvun lopulla. Yksinhuoltajaäitien työvoimaosuus aleni 14 prosenttiyksikköä, 90:stä 76 prosenttiin ja lapsettomien miesten seitsemän prosenttiyksikköä, 64:stä 57:ään prosenttiin. Sen sijaan lapsettomien ei avo- tai avioliitossa asuvien naisten työvoimaosuus kasvoi 53:sta 56 prosenttiin eli saavutti suunnilleen vastaavassa asemassa olevien miesten osuuden. (Taulukko 1.3.1).

Työllisyysasteet laskivat vuodesta 1989 vuoteen 2002 tultaessa kaikissa ryhmissä. Avo- tai avioliitossa asuvien äitien ja isien työllisyysasteet laskivat enemmän kuin lapsettomien. Ei avio- tai avioliitossa elävistä työllisyysaste heikkeni eniten yksinhuoltajaäideillä, peräti 20 prosenttiyksikköä. Lapsettomilla miehillä pudotus oli runsas 10 prosenttiyksikköä, mutta naisilla vain pari prosenttiyksikköä. Lapsettomien naisten työllisyysaste oli 2000-luvun alussa pudonnut alle 50 prosenttiin, ja yksinhuoltajaäitien 67 prosenttiin. (Taulukko 1.3.1).

Ikä selittää eri tavalla lopputuloksia eri ryhmissä ja eri vuosina (kuvio 1.3.10). Alle 25-vuotiaiden ikäryhmästä suuri osa on työvoiman ulkopuolella koululaisena tai opiskelijana, eli heidän työllisyysasteensa ovat olleet ja ovat yhä suhteellisen alhaiset. Vielä 1980-luvun lopussa tähän ikä ryhmään kuuluvista äideistä ja isistä niin avo- tai avioliitossa elävistä kuin yksinhuoltajistakin oli työllinen. Vuoteen 2002 mennessä vanhempien työllisyysasteet olivat kuitenkin laskeneet, ja eniten yksinhuoltajilla.

Vanhimmassa, 50 vuotta täyttäneiden ryhmässä, työllisyysasteet ovat nousseet muissa, paitsi ei avo- tai avioliitossa asuvilla lapsettomilla miehillä ja yksinhuoltajaäideillä, joilla ne ovat laskeneet. Vanhemmuus, alaikäisten läsnäolo kotona näyttää pidentävän työuraa loppupäässä erityisesti kahden vanhemman perheissä sekä naisilla että miehillä verrattuna siihen, että kaksi aikuista elää yhdessä ilman lapsia tai että asuu yksin.

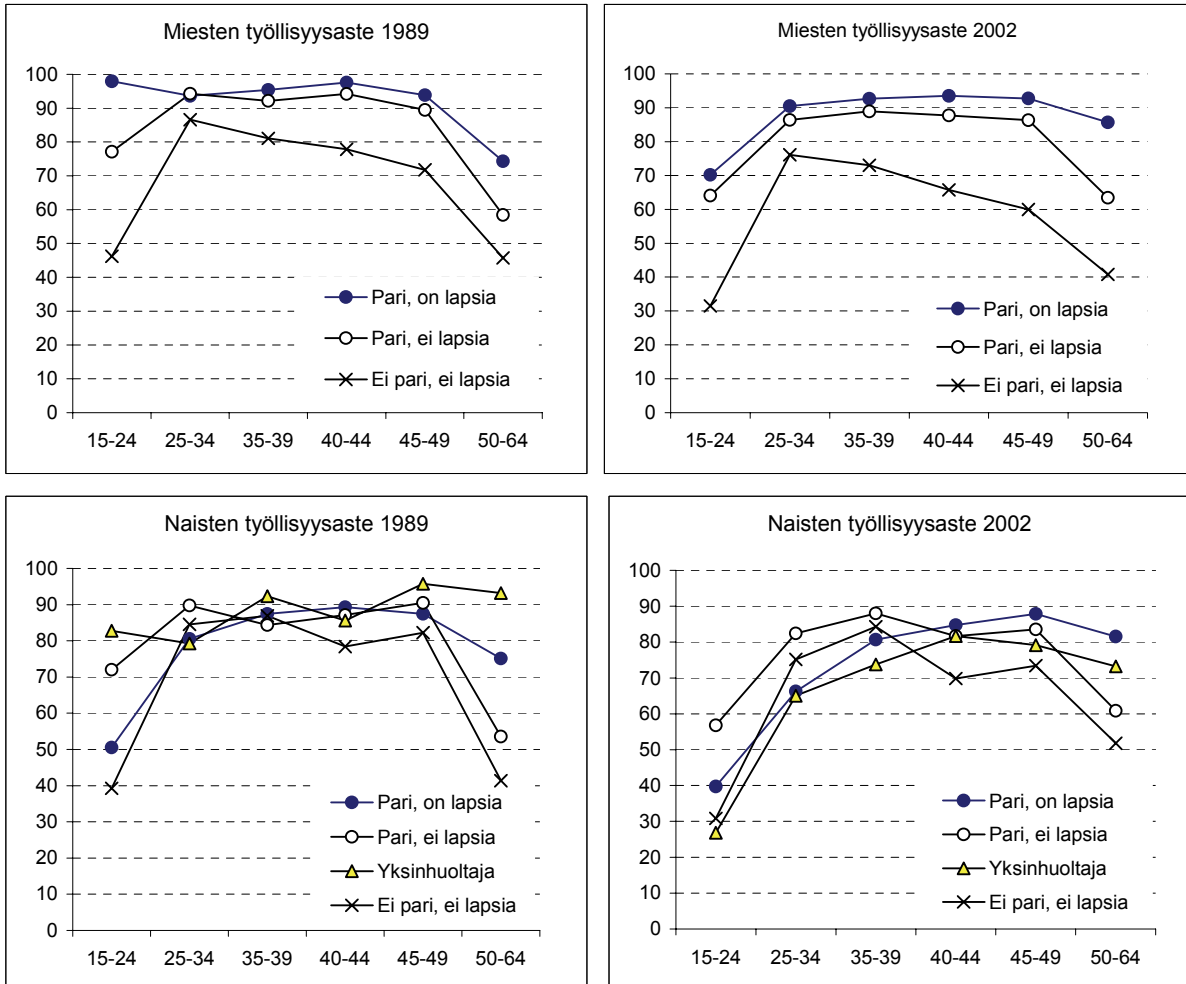
Lapsettomien, ei avo- tai avioliitossa asuvan miesryhmän työllisyysprofiili poikkeaa selvästi muista miesryhmistä ja myös naisten ryhmistä. Näiden miesten työllisyysaste ei saavuta missään ikäryhmässä muiden miesten työllisyysastetta. Se jää ollessaan korkeimmillaankin 25–34-vuotiaiden ryhmässä runsaat 10 prosenttiyksikköä alemmaksi kuin muiden miesten, ja kääntyy tämän jälkeen voimakkaaseen laskuun. Ero on viimeisen 15 vuoden aikana lisäksi kasvanut. Ikäryhmässä 45–49-vuotiaat työllisyysasteen ero muihin miehiin oli jo noin 25–35 prosenttia ja oli noin 60 prosenttia.

Avo- tai avioliitossa asuvien miesten työllisyysasteet ovat ikäryhmässä 25–49-vuotiaan 90 prosentin tienoilla, jos miehellä on lapsia, työllisyysaste ylittää 90 prosenttia, jos lapsia ei ole työllisyysaste on hieman sen alapuolella.

Naisten ikäryhmittäisissä työllisyysprofiileissa on myös tapahtunut muutoksia. Vielä 1980-luvun lopussa naisten työllisyysasteiden erot olivat vielä pienet ikäryhmissä 25–49-vuotta: työllisyysasteen huippu (80–90 %) saavutettiin 25–34-vuotiaana, ja työllisyys pysytteli suunnilleen näissä lukemissa noin 50-vuotiaaksi asti. Tämän jälkeen lapsettomista naisista pääosa siirtyi työvoiman ulkopuolelle, itsellisistä hieman useam-

pi kuin parisuhteessa elävistä, mutta äidit jäivät työelämään. Sittemmin 2000-luvun alussa myös lapsettomien siirtyminen työvoiman ulkopuolelle on vähentynyt. (Kuvio 1.3.10).

Kuvio 1.3.10 Naisten ja miesten työllisyysasteet avio-/avoliittotilanteen sekä lasten huoltotilanteen mukaan ikäryhmittäin vuonna 1989 ja 2002.

Äitien ja muiden naisten ikäprofiileihin on tullut aikaisempaa systemaattisempi ero. Sekä avo- ja avioliitossa elävät naisten että yksinhuoltajien työllisyysaste kasvaa aina 45–49-vuotiaaksi asti. Työllisyysasteiden ero on erityisen suuri 1980-luvun loppuun verrattuna 25–34-vuotiaiden ryhmässä. Tämän ryhmän työllisyysaste on alentunut sekä yksinhuoltajaäideillä että avo- tai avioliitossa asuvilla äideillä noin 80 prosentista 65 prosenttiin. Lapsettomien, parisuhteessa tai yksin asuvien naisten työllisyysasteet ovat korkeimmillaan ikäryhmissä 25–34-vuotiaat ja 35–39-vuotiaat, mutta kääntyvät sitten laskuun. Ei avo- tai avioliitossa asuvien naisten työllisyysasteet ovat hieman alemmat kuin puolisoäideillä, mutta kaukana miesten vastaavista eroista. Puolisoäidit saavuttavat korkeimmat työllisyysasteensa (90 %) 45–49-vuotiaina.

Se, että on parisuhde ja lapsia, liittyy nykyisin enemmän työllisyyteen kuin 1980-luvulla. Silloin se, että kotona oli huollettavia lapsia, merkitsi aikaisemmin enemmän. Muutos koskee erityisesti yksinhuoltajia. Heikoimmin työmarkkinoille ovat kuitenkin integroituneet lapsettomat, ei avo- tai avioliitossa asuvat miehet 35 vuotta ylittävissä ikäryhmissä.

2 Äidit ja isät työvoimassa

2.1 Työvoiman tarjonta ja työllisyys

Työvoima

Naisia on 2000-luvun alussa puolet (49.5 %) työikäisestä 15–64-vuotiaasta väestöstä, ja lähes yhtä suuri osuus (48 %) työvoimasta. Määrällisesti työvoimaan kuuluvien määrä on pysytellyt suurin piirtein samana 1980-luvun loppupuolelta 2000-luvun alkuvuosiin asti. Lamavuodetkaan eivät juuri alentaneet nais- ja miestyövoiman kokonaistarjontaa. Naistyövoima on ollut noin 1.2 milj. henkeä ja miestyövoima noin 1.3 milj. henkeä.

Työvoiman tarjonnan rakenne muuttui tarkasteluajanjaksolla siten, että äitien osuus naistyövoimasta laski 48:sta 41 prosenttiin ja isien osuus miestyövoimasta 45:stä 38 prosenttiin vuosina 1989–2002. Väestön ikääntyminen näkyy työvoiman tarjonnassa siten, että äitien ja isien määrä laski ja lapsettomien alle 50-vuotiaiden naisten ja miesten määrä pysyi suunnilleen ennallaan, lapsettomien 50 vuotta täyttäneiden naisten ja miesten työvoiman tarjonta kasvoi. (Kuvio 2.1.1, liitetaulu 2a).

Työvoimaan kuuluvuus on 2000-luvun alussa miesten keskuudessa neljä, mutta naisten keskuudessa vain noin prosentin alhaisempi kuin vuonna 1989. Työikäisistä miehistä työvoimaan kuului 74.5 ja naisista 71.2 prosenttia vuonna 2002. Miesten työvoimaosuuden lasku johtuu erityisesti lapsettomien miesten työvoimaosuuden pienenemisestä vuosina 1989–2002. Isien työvoimaosuudet alenivat 1-2 prosenttiyksikköä, mutta lapsettomien miesten 3-4 prosenttiyksikköä. Naisten osalta muutos on päinvastainen. Lapsettomien naisten työvoimaosuus jopa hieman kasvoi, kun taas äitien työvoimaosuudet pienenivät 4-5 prosenttiyksikköä.

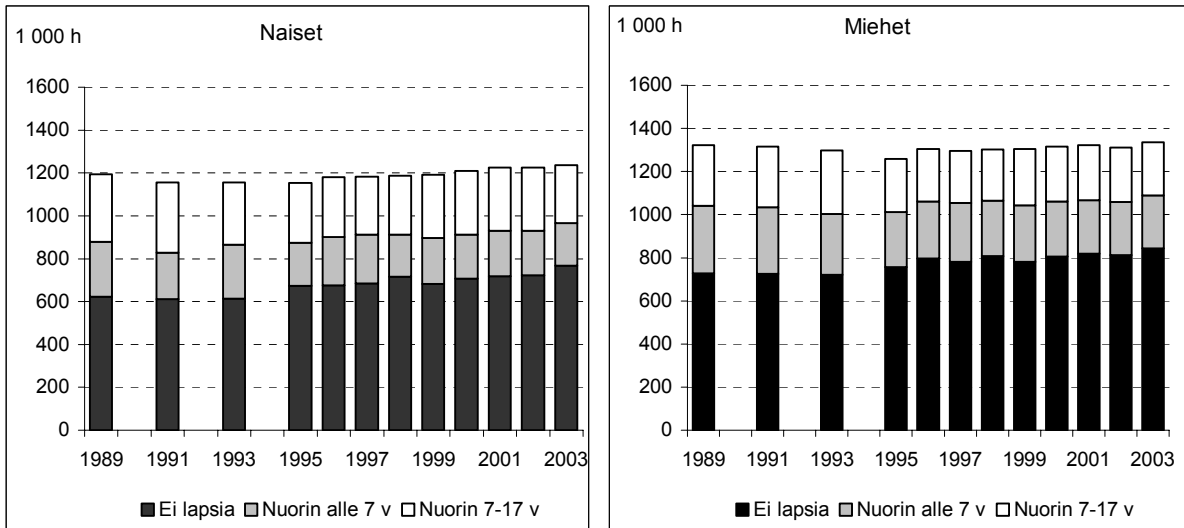
Naisten ja miesten *työvoimaosuuksien* erot ovat kaventuneet 15 vuodessa vajaasta seitsemästä runsaaseen kolmeen prosenttiyksikköön. Vanhemmuus on vaikuttanut kuitenkin eri tavalla naisten ja miesten työvoimaosuuksiin. Naisten ja miesten työvoimaosuuksien erojen kaventuminen johtuu nimenomaan siitä, että työvoimaan kuuluvien suurimman ryhmän, lapsettomien naisten ja miesten työvoimaosuuksien erot ovat lähes poistuneet. Sen sijaan erot äitien ja isien työvoimaosuuksissa ovat kasvaneet. (Liitetaulu 2b.).

Työllisyys

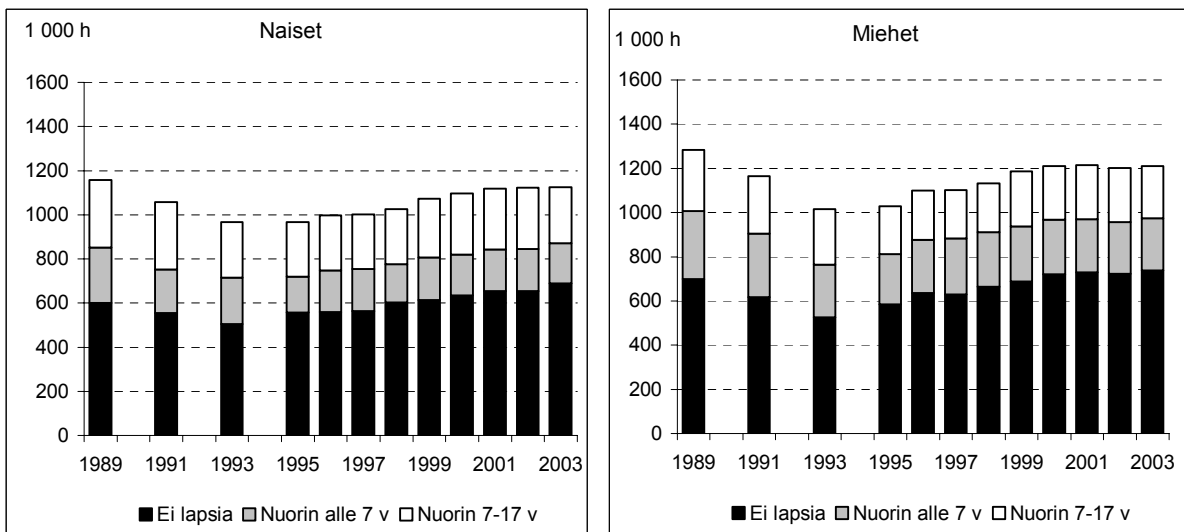
Naisia on suhteellisesti yhtä suuri osuus työllisistä (48 %) kuin työvoimasta. Työllisten määrä on 2000-luvun alussa kuitenkin runsaat 100 000 henkeä pienempi kuin 1980-luvun lopussa. Työllisten vanhempien määrä väheni noin 200 000 hengellä. Työllisistä naisista on äitejä ja työllisistä miehistä on isiä kuitenkin hieman suurempi osuus äitien ja isien vastaavat osuudet työvoimasta. Kaikista työllisistä kouluikäisten lasten van-

hempia on noin 22 prosenttia, äitejä noin 12 ja isiä noin 11 prosenttia. Vastaavasti kouluikäisten lasten vanhempia on 18 prosenttia, kahdeksan prosenttia on äitejä ja noin 10 prosenttia isiä. (Kuvio 2.1.2; Liitetaulu 3a).

Kuvio 2.1.1. Nais- ja miestyövoima (1 000 h) perheaseman mukaan vuosina 1989–2003.

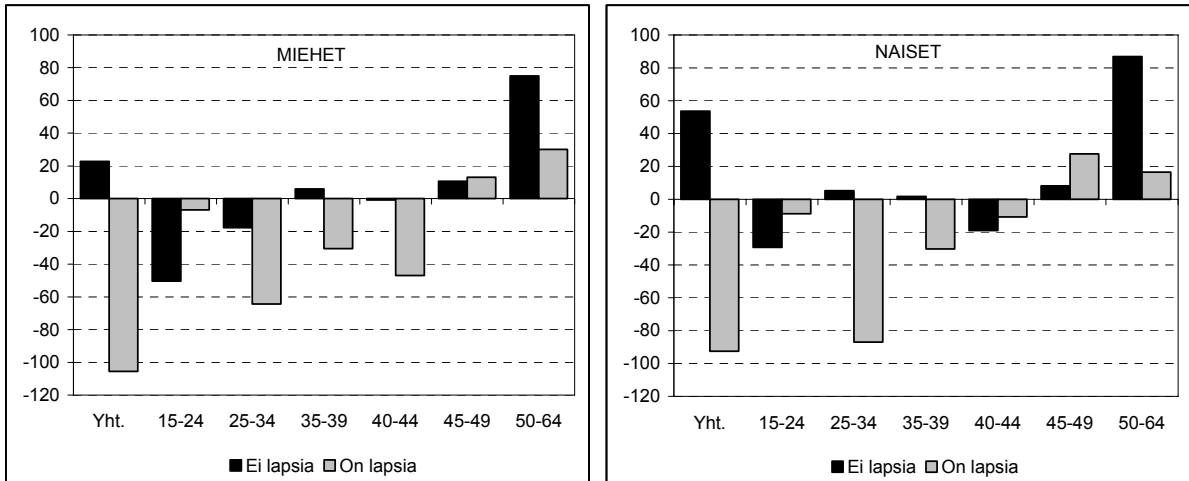
Kuvio 2.1.2. Nais- ja miestyölliset (1 000 h) perheaseman mukaan vuosina 1989–2003.

Kuviossa 2.1.3 on tarkasteltu työllisten määrän muutoksia perheaseman ja ikäryhmän mukaan. Työllisten määrä on kasvanut vähintään 45 vuotta täyttäneiden keskuudessa, kun taas nuorimpien työllisten määrä, etenkin jos kyseessä on äiti tai isä, väheni vuodesta 1989 vuoteen 2002 tultaessa 60 000 – 80 000 hengellä. Myös lapsettomiin alle 50-vuotiaiden työllisten määrä väheni noin 85 000 hengellä, kun taas yli 50-vuotiaiden lapsettomiin työllisten määrä kasvoi 162 000 hengellä.

Sekä naisten että miesten *työllisyysasteet* ovat 2000-luvun alussa alhaisemmalla tasolla kuin ennen lamaa. Miesten työllisyysaste oli vuonna 2002 kahdeksan ja naisten viisi prosenttiyksikköä alempi kuin vuonna 1989. Naisten ja miesten työllisyysasteiden erot pienenevät samalla ajanjaksolla hieman yli kuudesta noin kolmeen prosenttiyksikköön. Työllisyysasteiden erot naisten ja miesten välillä ovat vajaan prosenttiyksikön verran pienemmät kuin erot työvoimaosuuksissa. (Liitetaulu 3b.).

Kuvio 2.1.3. Nais- ja miestyöllisyyden muutokset perheaseman ja iän mukaan vuodesta 1989 vuoteen 2002, (1 000 h).

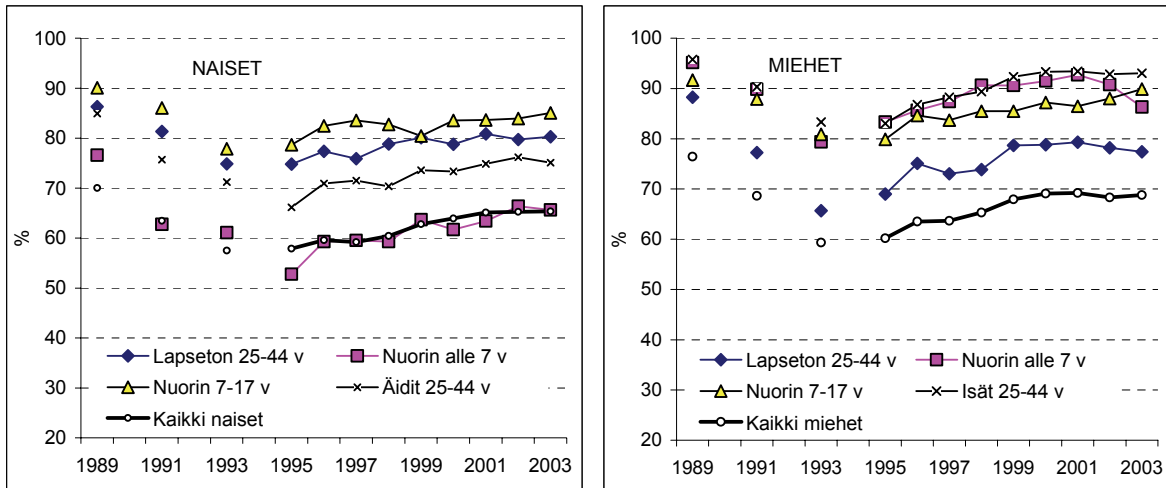
Naisten ja miesten väliset työllisyysasteiden erot kuitenkin kasvavat, kun perheasema otetaan huomioon. Lapsettomien naisten ja miesten väliset työllisyysasteiden erot ovat pienimmät ja jopa negatiiviset, sillä lapsettomien naisten työllisyysaste on useana vuonna ollut jopa korkeampi kuin lapsettomien miesten. Äitien ja isien työllisyysasteet ovat keskimäärin korkeammat kuin lapsettomien naisten ja miesten, mutta äitien työllisyysasteet ovat matalammat kuin isien. Äitien ja isien työllisyysasteiden erot ovat kasvaneet noin 10 lähes 14 prosenttiin vuodesta 1989 vuoteen 2002. (Liitetaulu 3b).

Kun tarkastelu rajataan ikäryhmään 25–44-vuotiaat, tilanne muuttuu yhtäältä äitien ja lapsettomien naisten sekä toisaalta isien ja lapsettomien miesten kesken. Äitien työllisyysasteet ovat alhaisemmat kuin saman ikäisten lapsettomien naisten, mutta isien työllisyysasteet ovat korkeammat kuin ikäryhmän lapsettomien miesten. Äitien ja isien työllisyysasteiden erot tässä ikäryhmässä ovat myös keskimääräistä korkeammat ja ne ovat kasvaneet. Vuonna 1989 ikäryhmän äitien ja isien työllisyysasteiden ero oli noin 11 mutta vuonna 2002 jo lähes 17 prosenttiyksikköä.

Äidin tai isän iän lisäksi nuorimman lapsen ikä vaikuttaa työllisyysasteeseen, mutta eri tavalla äideillä ja isillä. Ensiksikin pienten lasten isien työllisyysasteet ovat korkeammat kuin kouluikäisten lasten isien. Toiseksi, isien työllisyysasteiden ero kasvoi jonkin verran tarkasteluajanjaksolla, mutta ero on enimmilläänkin ollut vain noin viiden prosenttiyksikön luokkaa. Sen sijaan alle kouluikäisten lasten äitien työllisyysaste on jäänyt kouluikäisten lasten äitien työllisyysasteesta jälkeen. Ero kasvoi runsaasta 10:stä 20–25:een prosenttiyksikköön vuosina 1989–2002. (Kuvio 2.1.4).

Äitien ja isien työllisyysasteiden erojen kasvu johtuu siis pääasiassa alle kouluikäisten lasten vanhempien työllisyysasteiden eroista. Alle kouluikäisten lasten äitien ja isien työllisyysasteiden ero kasvoi lamaa edeltäneestä vajaan 20 prosenttiyksiköstä 1990-luvulla noin 30 prosenttiyksikköön. Vuonna 2002 ero oli kuitenkin kaventunut takaisin noin neljännekseen. Sen sijaan kouluikäisten lasten äitien ja isien työllisyysasteiden erot ovat vain muutaman prosenttiyksikön suuruusluokkaa. (Liitetaulu 3b).

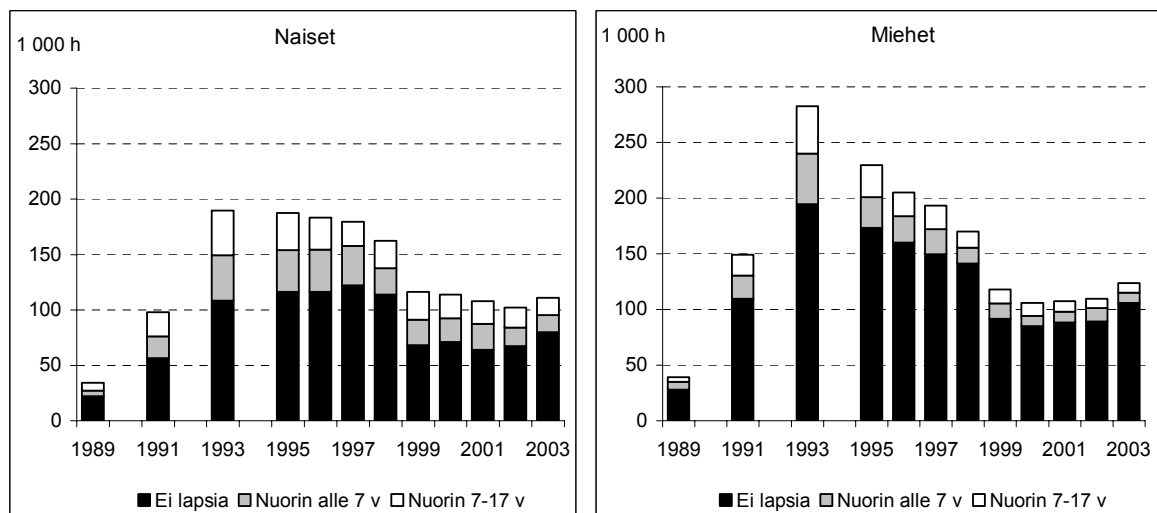
Kuvio 2.1.4. Työllisyysaste %: 25–44-vuotiaat vanhemmat sekä lapsettomat naiset ja miehet, alle kouluikäisten ja kouluikäisten lasten äidit ja isät sekä kaikki naiset ja miehet vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.

2.2 Työttömyys

Työttömien määrä on lamavuosien jälkeen suurempi kuin aikaisemmin. Naisten osuus työttömistä nousi 1990-luvun jälkipuolella hieman suuremmaksi kuin miesten, mutta aleni jälleen 2000-luvun alussa hieman alle 50 prosenttiin. Äitien ja isien osuus työttömistä naisista ja miehistä on vähentynyt kuten heidän osuutensa myös työvoimasta.

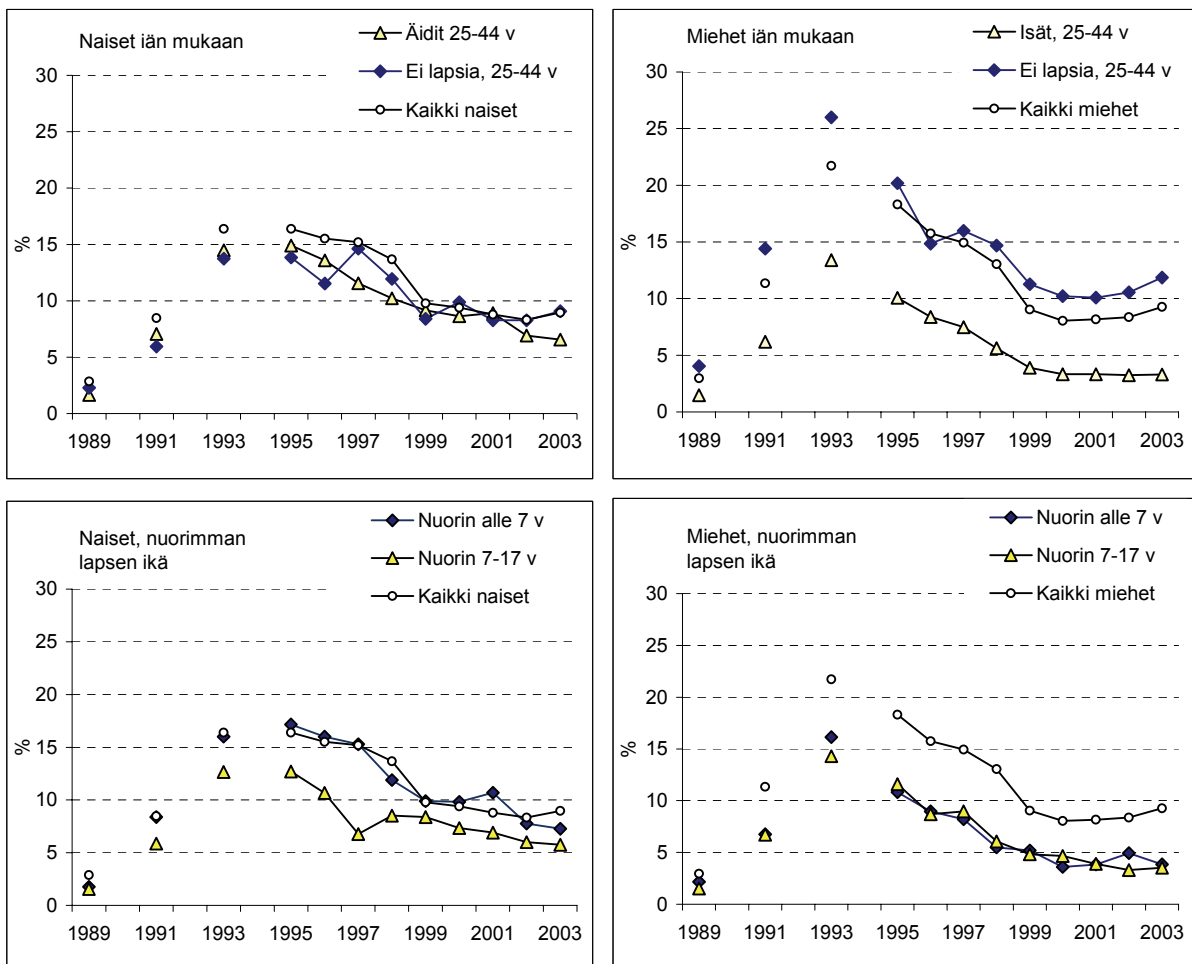
Kuvio 2.2.1. Työttömät naiset ja miehet perheaseman mukaan (1 000 h) vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.

Työttömistä on äitejä ja isiä suhteessa harvemmin kuin heitä on työvoimasta ja työllisistä. Työttömistä naisista on kuitenkin äitejä suhteessa useammin kuin isiä työttömistä miehistä, ja työttömiä äitejä on määrällisestikin enemmän kuin työttömiä isiä. Noin 16 prosentilla työttömistä naisista on huolehdittavanaan alaikäisiä lapsia 2000-luvun alussa, miehistä alle 10 prosentilla. (Kuvio 2.2.1; Liitetäulu 4a).

Miesten *työttömyysasteet* ovat olleet pitkällä aikavälillä yleensä korkeammat kuin naisten. Suurtyöttömyyden jälkeen 1990-luvun puolivälissä miesten työllisyys parani nopeammin kuin naisten ja naisten työttömyysasteet jäivät korkeammiksi kuin miesten vuosiksi 1996–2001. Työttömyysasteet ovat kehittyneet kuitenkin eri tavalla isien ja äitien sekä lapsettomien miesten ja naisten keskuudessa. (Kuvio 2.2.2; Liitetäulu 4b).

Kuvio 2.2.2. 25–44-vuotiaiden naisten ja miesten työttömyysaste sekä äitien ja isien työttömyysaste nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.

Isien keskimääräiset työttömyysasteet ovat 1990-luvun puolivälistä lähtien olleet selvästi pienemmät kuin äitien. Ikäryhmässä 25–44-vuotiaat äidit ja isät ovat äitien työttömyysasteet olleet jopa kaksinkertaiset isien työttömyysasteisiin verrattuna. Sen sijaan lapsettomien 25–44-vuotiaiden naisten ja saman ikäisten äitien työttömyysasteiden väliset erot ovat pienet siten, että äitien työttömyysasteet ovat joko hieman pie-

nemmät tai suuremmat kuin lapsettomiin naisten. Korkeimmat työttömyysasteet ikäryhmässä 25–44-vuotiaat ovat lapsettomilla miehillä. (Kuvio 2.2.2; Liitetäulu 4b).

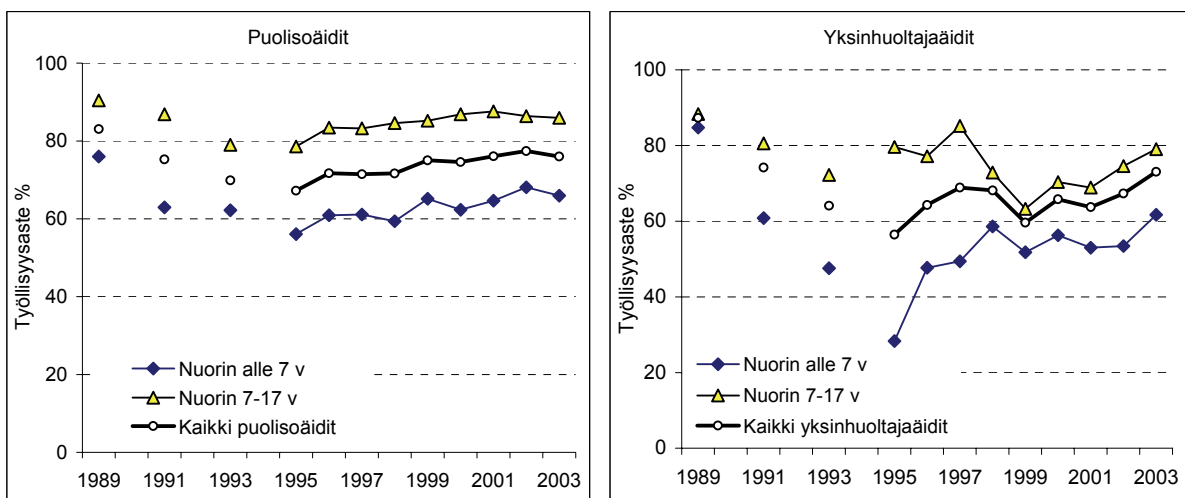
Äitien isää korkeampia työttömyysasteita selittää se, että pienten lasten äitien työttömyysriski kasvoi lamavuosina suuremmaksi kuin kouluikäisten lasten äideillä ja ero on edelleen olemassa, joskin hieman pienentynyt 2000-luvun vaihteessa. Kouluikäisten lasten äitien työttömyysaste on sen sijaan suunnilleen samaa tasoa kuin isillä. Lapsen iällä ei näytä olevan juurikaan vaikutusta isien työttömyysasteeseen. (Kuvio 2.2.2).

Työttömyys koettelee siis eritavalla naisia ja miehiä perheaseman mukaan. Työttömyys on suurempi riski äideille, erityisesti pienten lasten äideille, kuin isille. Naisten kesken ei työttömyysasteilla ole suuria eroja sen suhteen, onko naisella lapsia vai ei, mutta miesten kesken on. Isien työttömyysriskit ovat pienemmät kuin minkään muun vertailussa olevan ryhmän.

2.3 Äitien työmarkkina-asema yhden ja kahden huoltajan perheissä

Avio- tai avoliitossa asuvien puolisoäitien ja yksinhuoltajaäitien työllisyysasteissa ei käytännössä ollut eroja ennen 1990-luvun vaihdetta, verrattiinpa työllisyysasteita lapsen iän tai äidin iän mukaan. Tilanne muuttui kuitenkin 1990-luvulla. Molempien työllisyysaste heikkeni jyrkästi lamavuosina. Puolisoäitien työllisyysaste aleni noin 80 prosentista 70 prosenttiin ja yksinhuoltajaäitien lähes 90 prosentista noin 60 prosenttiin. Puolisoäitien työllisyys koheni nopeammin kuin yksinhuoltajien, joiden työllisyysaste jäi pitkäksi aikaa alemmaksi kuin puolisoäitien. Vuonna 2003 puolisoäitien työllisyysaste oli 76 ja yksinhuoltajaäitien 73 prosenttia, eli erot olivat kaventuneet jo merkittävästi. (Kuvio 2.3.1).

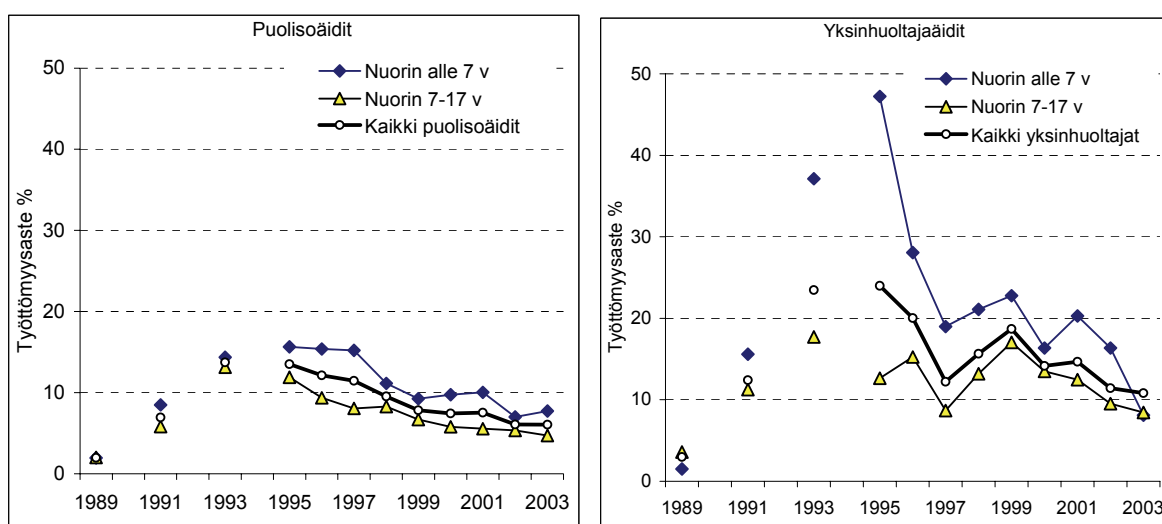
Kuvio 2.3.1. Puolisoäitien ja yksinhuoltajaäitien työllisyysasteet äidin iän ja nuorimman lapsen iän mukaan, %

Lapsen iällä ei 1990-luvun vaihteessa ollut kovin suurta vaikutusta yksinhuoltajaäitien työllisyysasteisiin, mutta muilla äideillä erot olivat jo olemassa. Alle kouluikäisten lasten äitien työllisyysasteet ovat olleet alemmat kuin kouluikäisten, kuten edellä kävi ilmi. Lamavuosina erityisesti alle kouluikäisten yksinhuoltajaäitien työllisyysaste lähti jyrkkään laskuun. Kaikissa ryhmissä äitien työllisyysaste on noussut tämän jälkeen, mutta jäänyt sekä kahden huoltajan että erityisesti yhden huoltajan pienten lasten perheissä selvästi alemmalle tasolle kuin 1980-luvun lopussa. (Kuvio 2.3.1).

Yksi selitys yksinhuoltajien muita äitejä alempiin työllisyysasteisiin on yksinhuoltajaäitien korkealle tasolle jäänyt työttömyys. Vuonna 2003 yksinhuoltajaäitien työttömyysaste oli 11 prosenttia, muiden äitien kuusi prosenttia, eli lähes puolet pienempi. (Kuvio 2.3.2).

Kuvio 2.3.2 Puoliso- ja yksinhuoltajaäitien työttömyysasteet nuorimman lapsen iän mukaan 1989–2000, %.

Työttömyyden lisäksi äitien isiä alempia työllisyysasteita voi selittää äitien suuremmat osuudet työvoiman ulkopuolella. Näihin kysymyksiin palataan jaksossa 3.

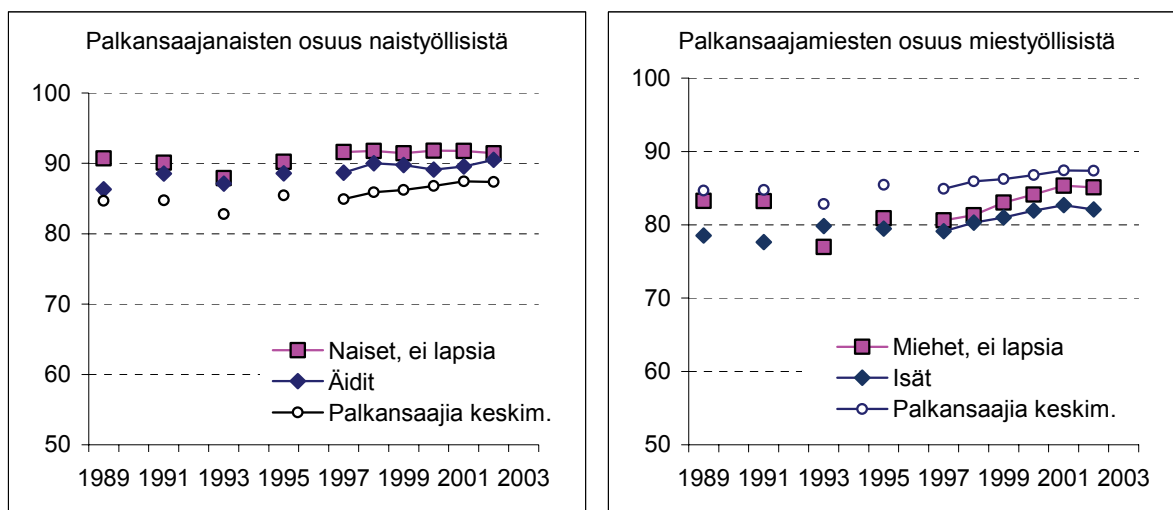
2.4. Palkansaajaäidit ja –isät kaikista työllisistä

Kaikki työlliset luokitellaan ammattiaseman mukaan yrittäjiin, itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja yrittäjäperheen jäseniin sekä palkansaajiin (Työmarkkinat 2004:13, 41). Yrittäjät ja ammatinharjoittajat muodostavat oman ryhmänsä, josta ei tähän raporttiin otettu erikseen paljonkaan tietoa, koska ryhmän otoskoko on erityisesti naisten osalta pieni. Tämä käy ilmi seuraavasta kuviosta, jossa tarkastellaan, miten yrittäjyys vs. palkansaajana toimiminen jakautuu yhtäältä vanhempien ja toisaalta ei lasten kanssa asuvien kesken.

Kaikista työllisistä pääosa on palkansaajia, sillä yrittäjiä ja ammatinharjoittajia on vain noin 15–17 prosenttia. Palkansaajien osuus kaikista työllisistä oli 85 prosenttia 1980-

luvun lopussa ja osuus pysyi suunnilleen samana 1990-luvun loppupuolelle asti. Vuodesta 1997 lähtien palkansaajien osuus on hieman kasvanut. Vuonna 2002 palkansaajia oli 87 prosenttia kaikista työllisistä. Vastaavasti yrittäjien osuus työllisistä on pitkällä aikavälillä kasvanut 15:stä 17 prosenttiin.

Kuvio 2.4.1. Palkansaajien osuus nais- ja miestyöllisistä perheeseän mukaan vuosina 1989, 1991, 1993, 1995 ja 1997–2002, %.

Naiset ovat useammin kuin miehet palkansaajia ja miehet naisia hieman useammin yrittäjiä ja ammatinharjoittajia. Palkansaajanaisten osuus naistyöllisistä on pysynyt suunnilleen samana vuosina 1989–2002 eli noin 90 prosentissa. Palkansaajamiesten osuus työllisistä on sen sijaan hieman kasvanut, ja yrittäjien sekä ammatinharjoittajien osuus vähentynyt.

Äidit ovat hieman useammin yrittäjiä tai ammatinharjoittajia ja harvemmin palkansaajia kuin lapsettomat naiset, mutta ero on hyvin pieni, sekä äideistä että lapsettomista naisista on palkansaajia noin 90 prosenttia. Samoin työllisistä isistä on palkansaajia vähemmän, eli noin 82 prosenttia, kuin työllisistä lapsettomista miehistä, noin 85 prosenttia. (Kuvio 2.4.1). Se että äidit ovat useammin kuin lapsettomat naiset yrittäjiä voi osittain selittyä sillä, että he elävät lapsettomia naisia useammin avo- tai avioliitossa ja voivat luokitua yrittäjiksi (ei-palkansaajiksi) myös yrittäjäpuolisena tai yrittäjäperheen jäsenenä.

2.5 Palkansaajavanhemmat sektoreittain

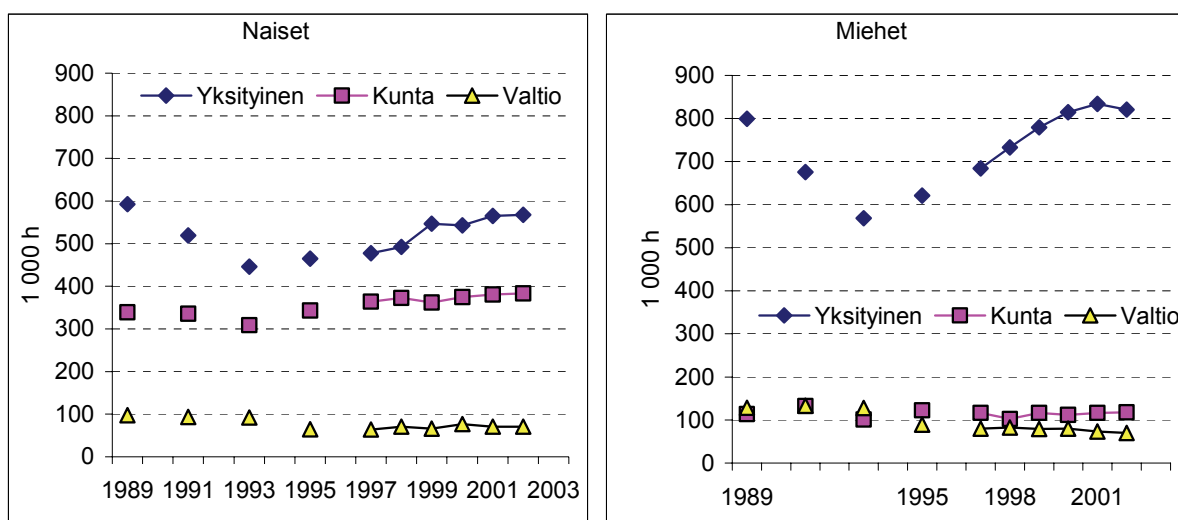
Yksityinen sektori on työllistänyt kaikista palkansaajista runsaat 2/3 koko tarkasteluajanjakson 1990-luvun lamavuosia lukuun ottamatta. Vuosina 1989–1993 yksityisen sektorin palkansaajien määrä väheni lähes 380 000:lla ja osuus kaikista palkansaajista laski 68:sta 62 prosenttiin. Tämän jälkeen yksityisen sektorin palkansaajien määrä ja osuus palkansaajista on kasvanut suunnilleen entiselleen. Vuonna 2002 yksityinen sektori työllisti yhteensä lähes 1,4 miljoonaa henkeä. Näistä naisia oli noin 570 000 ja miehiä 820 000. Vuoteen 1989 verrattuna naisten määrä oli laskenut 21 000 ja miesten

kasvanut 24 000 hengellä. Vuonna 2002 yksityisellä sektorilla työskenteli noin 315 000 isää ja 220 000 äitiä. (Kuvio 2.5.1).

Julkinen sektori on työllistänyt noin kolmanneksen kaikista palkansaajista, kuntasektori 22–25 prosenttia ja valtio 11–7 prosenttia vuosina 1989–2002. Valtion merkitys työllistäjänä on vähentynyt ja kuntien lisääntynyt. Kuntasektorilla työskenteli vuonna 1989 noin 453 000 palkansaajaa. Määrä pieneni vuosina 1989–1993 noin 40 000:lla, mutta lukumäärä kääntyi uudelleen kasvuun 1990-luvun puolivälissä. Vuonna 2002 kuntasektorilla työskenteli jo 500 000 henkeä. Kuntasektorin palkansaajista oli naisia 380 000 ja näistä oli äitejä 176 000. Miehiä kuntasektorilla työskenteli 118 000 ja näistä oli isiä 46 000. (Kuvio 2.5.1).

Valtiolla työskenteli 226 000 palkansaajaa vuonna 1989, mutta vuonna 2002 enää 141 000. Valtio työllistää nykyisin noin 70 000 naista ja noin 70 000 miestä. Naisista oli äitejä hieman vähemmän, eli lähes 29 000, kuin miehistä oli isiä, eli 32 000.

Kuvio 2.5.1. Nais- ja miespalkansaajien määrä sektoreittain vuosina 1989, 1991, 1993 ja 1995 sekä 1997–2002 (1 000 h).

Eri sektoreiden työllistävyys on muuttunut määrällisten muutosten lisäksi hieman myös suhteellisten osuuksien myötä. Ensin tarkastellaan, miten suuren osan eri sektorit työllistävät kaikista palkansaajista sukupuolen ja perheaseman mukaan, ja tämän jälkeen, miten naisten ja miesten osuudet sektorien sisällä ovat muuttuneet eli sektoreiden sukupuolirakennetta.

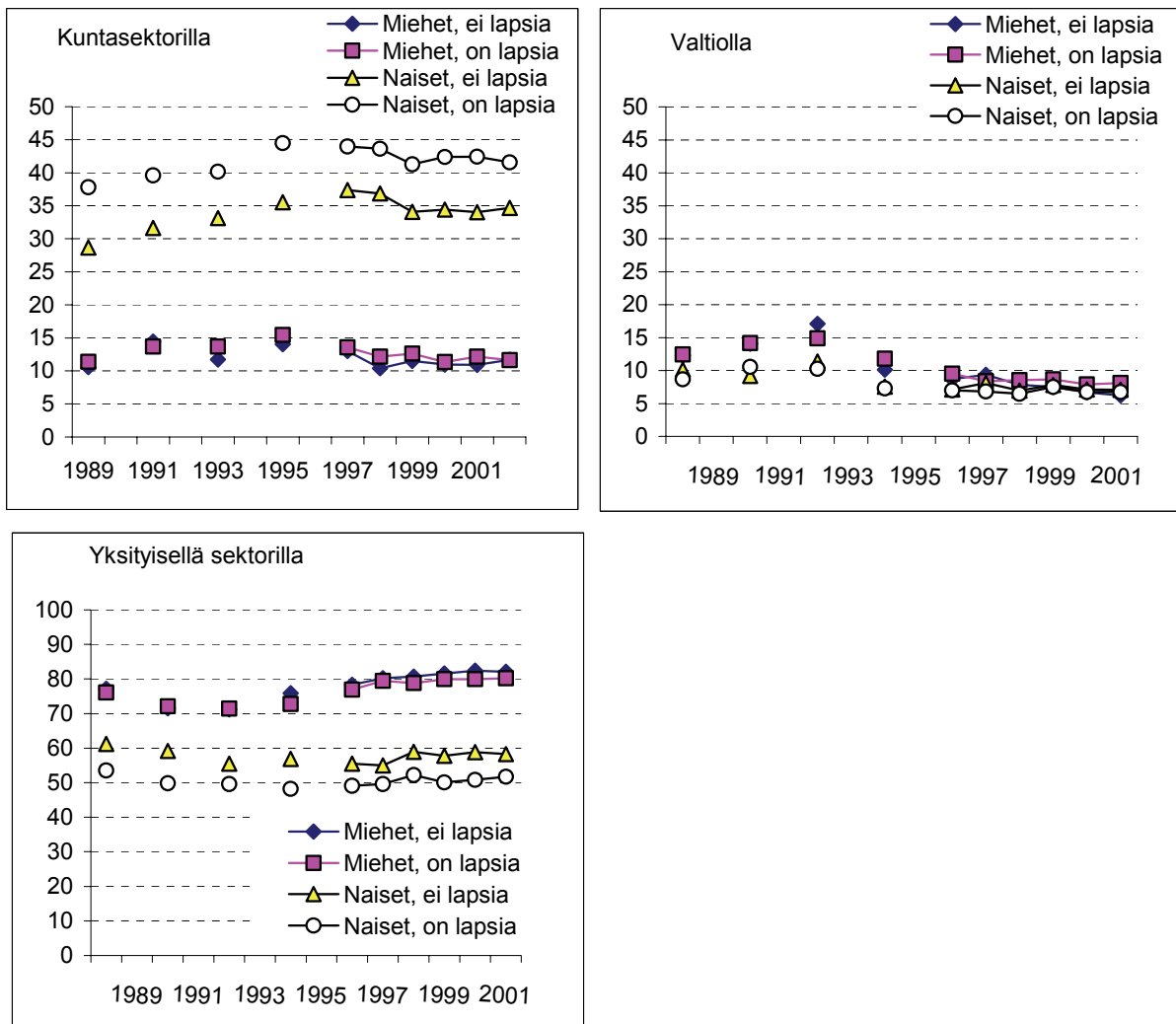
Yksityinen sektori työllistää nykyisin kaikista palkansaajista noin 68 prosenttia, mutta kaikista palkansaajanaisista vain 56 ja kaikista palkansaajamiehistä 81 prosenttia. Äideistä ja isistä yksityinen sektori työllistää suhteessa hieman vähemmän kuin lapsettomista palkansaajista, eli 51 prosenttia äideistä ja 80 prosenttia isistä. (Kuvio 2.5.2).

Julkinen sektori työllistää lähes puolet äideistä ja 20 prosenttia isistä. Naisten osuus kuntasektorin palkansaajista on kasvanut 33 prosentista vuonna 1989 noin 38 prosent-

tiin vuonna 2002. Miespalkansaajista vastaavat osuudet olivat 11 ja 12 prosenttia. Kaikista palkansaajaäideistä kuntasektori työllisti suuremman osuuden kuin naisista keskimäärin eli 42 prosenttia, mutta kaikista palkansaajaisista suunnilleen saman osuuden kuin muistakin miehistä vuonna 2002.

Valtiolla työskentelevien osuus palkansaajista väheni 11:sta 7 prosenttiin vuosina 1989–2002. Muutos oli suurempi mies- kuin naispalkansaajien keskuudessa, sillä vuonna 1989 miespalkansaajista valtiolla työskenteli 12 ja naispalkansaajista yhdeksän prosenttia. Kaikista palkansaajaäideistä valtiolla työskentelevien osuus aleni vähemmän, eli noin yhdeksästä seitsemään prosenttiin, kuin lapsettomista naisista, joiden osuus laski noin 10:stä seitsemään prosenttiin. (Kuvio 2.5.2).

Kuvio 2.5.2. Nais- ja miespalkansaajien osuudet perheeseen mukaan eri sektoreilla vuosina 1989–2002, % vastaavasta palkansaajaryhmästä.

Seuraavaksi tarkastellaan, miten eri sektorien sukupuolirakenne on muuttunut vuodesta 1989 vuoteen 2002 ja miten suuri osuus kunkin sektorin palkansaajaisista ja miehistä on isiä ja äitejä.

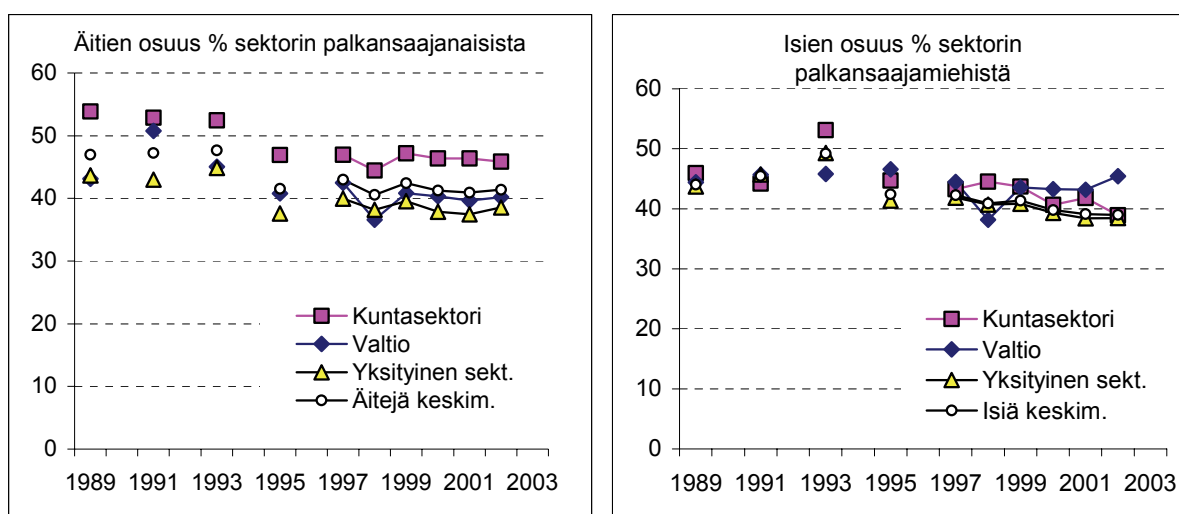
Yksityisen sektorin palkansaajista naisten osuus on hieman vähentynyt ja miesten vastaavasti kasvanut. Vuonna 1989 osuus oli 43 prosenttia ja 41 prosenttia vuonna 2002. Vanhempien osuuden väheneminen kaikista työllisistä heijastuu myös yksityiselle sektorille. Äitien osuus yksityisen sektorin palkansaajista väheni tarkasteluajanjaksolla lähes 19 prosentista alle 16 prosentin ja isien osuus 25 prosentista hieman alle 23 prosenttiin. Yksityisen sektorin palkansaajista siis vähemmän kuin kaksi kymmenestä palkansaajasta on äiti, mutta melkein neljä kymmenestä on isä.

Kuntasektori on työnantajasektoreista naisvaltaisimman ja sektori on tarkasteluajanjaksolla edelleen naisvaltaistunut. Naisten osuus sektorin palkansaajista kasvoi vuosina 1989–2002 noin 75:sta 77 prosenttiin. Vielä vuonna 1989 noin 40 prosenttia kuntasektorin palkansaajista oli äiti, mutta 2000-luvun alussa enää 35 prosenttia. Isien osuus kuntasektorin palkansaajista oli pudonnut vajaasta 12 prosentista yhdeksään prosenttiin.

Myös valtiolla työskentelevien sukupuolirakenne on naisistunut. Vuonna 1989 naisten osuus valtion palkansaajista oli 43 prosenttia, vuonna 2002 jo 50 prosenttia. Työpaikkojen väheneminen ja naisistuminen johtuu ennen kaikkea valtion yhtiöittämis- ja yksityistämistoimenpiteistä, sillä nämä toimenpiteet siirsivät enemmän miehiä kuin naisia yksityiselle sektorille tai kokonaan pois työelämästä (valtion työmarkkinalaitos ...; muu lähde).

Äitien ja isien osuus on vähentynyt tasaisesti kaikkien sektoreiden palkansaajista, kuten yleensäkin kaikista palkansaajista yhtenä seurauksena ikärakenteen muutoksesta. Naisvaltaisen kuntasektorin palkansaajista on kuitenkin suhteessa useampi äiti kuin muiden sektoreiden palkansaajista. Vähiten äitejä on, vaikka ero ei ole valtiosektoriin kovin suuri, yksityisellä sektorilla. (Kuvio 2.5.3). Yksityisellä sektorilla työskenteli 2000-luvun alussa vajaa 220 000 äitiä, valtiolla 28 000 ja kuntasektorilla noin 180 000.

Kuvio 2.5.3. Äitien ja isien osuus eri sektoreiden palkansaajista vuosina 1989–2002, %.

Isien osuus eri sektoreiden palkansaajista ei vaihtele yhtä paljon kuin äitien. Keskimääräistä osuuttaan hieman enemmän isiä on nykyisin valtion palkansaajamiehistä. Isien suhteellinen osuus on valtiolla pysynyt suunnilleen samana koko tarkasteluajanjakson, kun taas muilla sektoreilla isien osuus on vähentynyt kuten isien osuus yleensäkin palkansaajista. (Kuvio 2.5.3). Yksityisellä sektorilla työskenteli 2000-luvun alussa 315 000 isää, valtiolla noin 32 000 isää ja kuntasektorilla noin 46 000 isää.

2.6 Työssä ja vapaalla

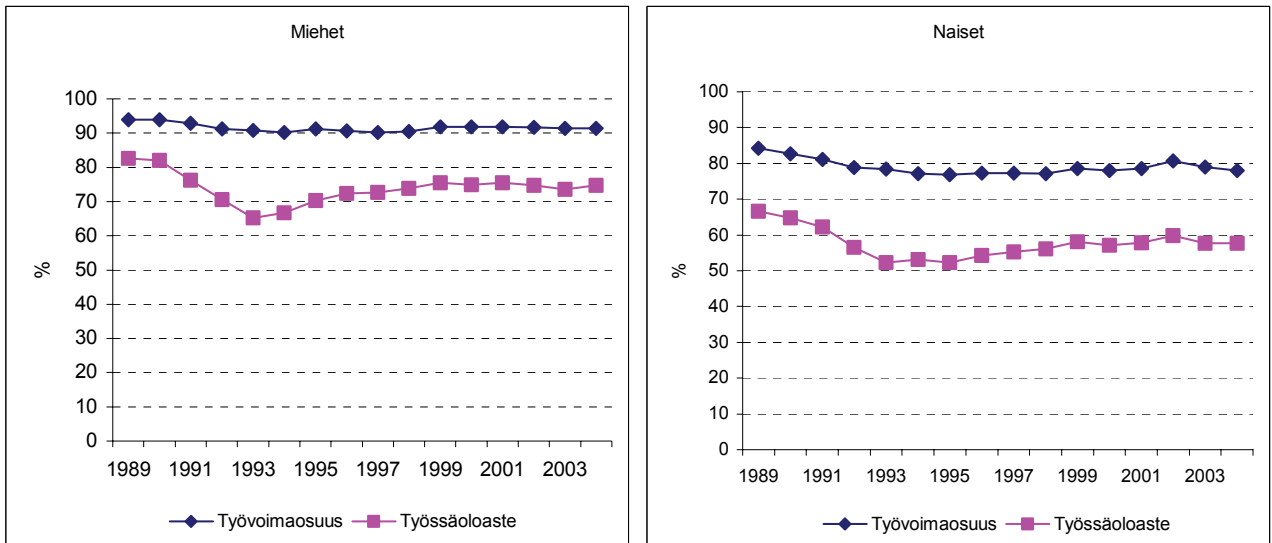
Työssä oleviksi työllisiksi määritellään kaikki ne, jotka olivat työssä yhtenäkin päivänä tutkimusviikolla. Työstä poissa oleviksi työllisiksi luokitellaan ne, joilla on työpaikka, mutta jotka eivät olleet tutkimusviikolla lainkaan työssä (Työmarkkinat 2004:13, 42). Tähän ryhmään kuuluvat mm. vanhempainvapailla olevat (ks. luku 1.2.2).

Perheasema-aikasarja sisältää tietoa äitien ja isien työssäoloasteista ja työstä poissaolon syistä vasta vuodesta 1999 lähtien. Pitkän aikavälin kehityksestä äitien ja isien työssäoloasteista, ja esimerkiksi perhevapaiden vaikutuksesta niihin, voidaan kuitenkin saada käsitys, kun tarkastellaan naisten ja miesten työssäoloasteita koko työvoimatutkimuksen aineistossa ikäryhmässä, joissa pienten lasten äitien ja isien osuus on suurin. Kouluikäisten lasten vanhemmat ja iäkkäämmät naiset ovat vähemmän pois työstä lasten hoidon takia.

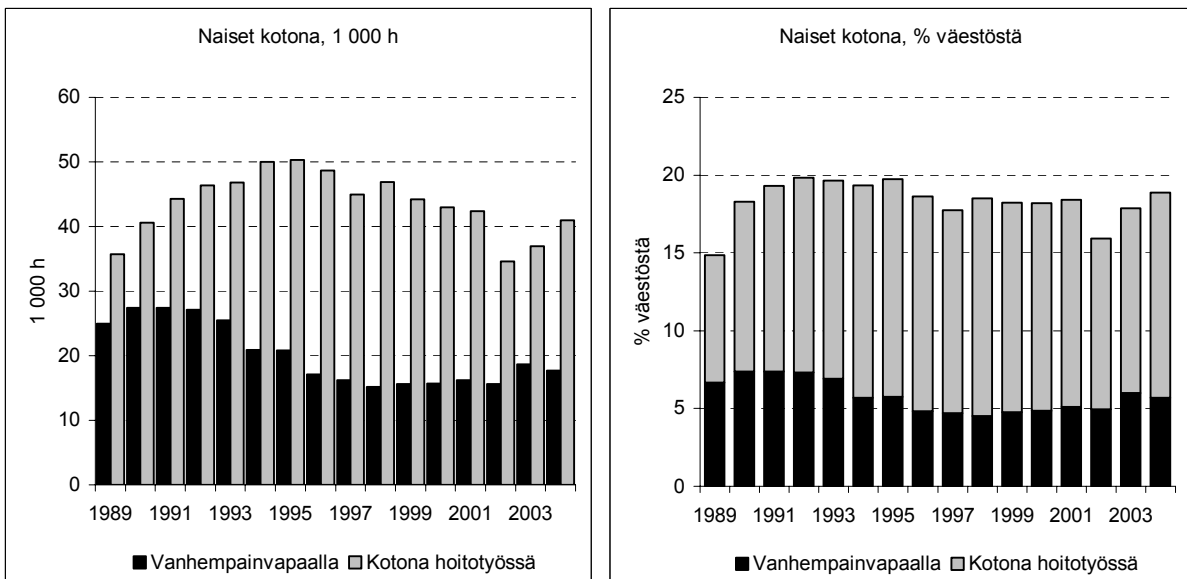
Kuten aikaisemmasta jaksosta 1.3.1 kävi ilmi, pääosa äideistä sijoittuu 25–34-vuotiaisiin, kun taas isistä on suuri osa myös tätä iäkkäämmissä ikäryhmissä. Vertailukelpoisuuden takia tarkastellaan seuraavassa naisia ja miehiä kuitenkin samoissa ikäryhmissä (kuvio 2.6.1). Kuvioista nähdään ensiksikin, että 25–34-vuotiaiden miesten työvoimaosuus on laman jälkeenkin pysynyt suunnilleen ennallaan, yli 90 prosentissa. Naisten työvoimaosuus on sen sijaan laskenut runsaat kuusi prosenttiyksikköä ja oli 2000-luvun alussa alle 80 prosenttia. Työssäoloaste, jolla tässä tarkoitetaan työssä olevien väestöosuutta (ilman tilapäisesti poissaolevia), on 2000-luvun alussa vakiintunut miehillä noin 75 prosenttiin ja naisten hieman alle 60 prosenttiin. Vastaavat osuudet 1980-luvun lopulla olivat miehillä lähes kahdeksan ja naisilla yhdeksän prosenttiyksikköä korkeammat. Pieneneminen työssäoloasteissa on siis selvästi suurempi kuin muutos työvoiman tarjonnassa, mutta sukupuolten välinen ero ei ole paljoakaan muuttunut vuosina 1989–2004.

Kuviossa 2.6.2 tarkastellaan koko työvoimatutkimuksen avulla 25–34-vuotiaiden naisten osallistumista lastenhoitoon työvoimaan kuuluen, eli äitiys- ja vanhempainvapaalla, sekä työvoiman ulkopuolella, mihin joukkoon sisältyvät myös hoitovapaalla olevat (vrt. luku 1.3.2). Vastaavat luvut on saatavana myös ikäryhmän miehistä, mutta niitä ei esitetä. Vuosina 1989–2004 miehiä oli 25–34-vuotiaista vanhempainvapailla 0,1–0,4 prosenttia ja kotona hoitamassa lapsia suunnilleen sama osuus (Haataja 2004).

Kuvio 2.6.1 Naisten ja miesten (25–34-vuotiaat) työvoimaosuudet ja työssäoloasteet, osuus % väestöstä vuosina 1989–2004.

Kuvio 2.6.2 Vanhempainvapaalla työvoimassa ja työvoiman ulkopuolella kotona lapsia hoitavissa olevien 25–34-vuotiaiden naisten määrä (1 000 h) ja osuus ikäryhmästä % vuosina 1989–2004.

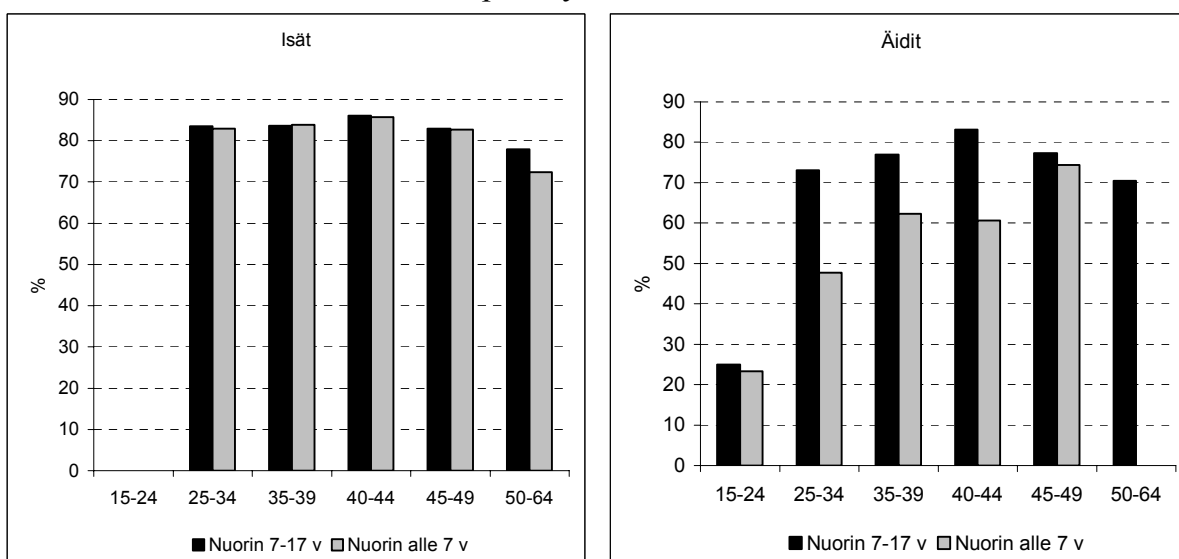

Syntyvyys pysytteli korkeana - kokonaishedelmällisyysluku yli 1,8:ssa - vuodesta 1991 vuoteen 1995 asti. Vanhempainvapaalla olevien 25–34-vuotiaiden naisten määrä ja osuus ikäryhmästä oli korkea kuitenkin vain vuoteen 1993 asti, minkä jälkeen osuus alkoi laskea. Työvoiman ulkopuolella omaa kotia ja lapsia hoitavien naisten määrä sen sijaan kasvoi koko ”syntyvyysbuumin” ajan vuoteen 1995 asti. Kaikkiaan noin 20 prosenttia ikäluokan 25–34-vuotiaista naisista oli hoitamassa lapsia kotona vuosina 1991–1995, joko työvoimassa tai työvoiman ulkopuolella. Vuosituhannen alussa lapsia hoitavien määrät ovat pienentyneet, mutta osuudet korkeammat kuin vuonna 1989. Nuo-

rista naisista huomattava osuus hoitaa lapsia kotona, kun taas samanikäiset miehet ponnostavat työelämään.

Perheasema-aikasarja antaa tarkemman kuvan siitä, miten työstä poissaolot lastenhoidon takia heijastuvat äitien ja isien työssäoloasteisiin, ja miten nuorimman lapsen ikä vaikuttaa tähän (kuvio 2.6.3). Tilannetta on tarkasteltu vain vuonna 2002, koska muutokset vuosina 1999–2002 eivät ole suuria eivätkä systemaattisia. Isien työssäoloasteisiin nuorimman lapsen iällä ei ole käytännössä merkitystä. Isien työssäoloasteet ovat ikäryhmästä 25–34-vuotiaat ikäryhmään 45–49-vuotiaat yli 80 prosenttia, eli korkeammat kuin 25–34-vuotiaiden miesten työssäoloasteet keskimäärin 2000-luvun alussa (vrt. edellä kuvio 2.6.1).

Kuvio 2.6.3 Äitien ja isien työssäoloasteet nuorimman lapsen iän mukaan vuonna 2002, osuus % vastaavasta vanhempien ryhmästä.

Äitien työssäoloaste muuttuu selvästi lapsen iän ja jonkin verran myös äidin iän mukaan. Alle kouluikäisten lasten äitien työssäoloaste kasvaa alle 30 prosentista 60:een, kun äidin ikäryhmä muuttuu alle 24-vuotiaista 35–39-vuotiaisiin. Ikäryhmässä 45 vuotta täyttäneet työssäoloaste nousee jo yli 70 prosentin. Sen sijaan kouluikäisten lasten äitien työssäoloaste ylittää 70 prosenttia jo äidin ollessa 25–34-vuotta ja on isien työssäoloasteen kanssa samassa tasossa 40–44-vuotiailla, ja koko ajan korkeammalla tasolla kuin 25–34-vuotiaiden naisten työssäoloasteet keskimäärin (vrt. edellä kuvio 2.6.1).

Naisten ja miesten, mutta erityisesti äitien ja isien työssäoloasteiden eroja selittävät siis paitsi erot aktiivisuudessa työmarkkinoilla myös eri syyt vapaiden käyttöön. Seuraavassa taulukossa (2.6.1) on tarkasteltu, miten naisten ja miesten työllisyys- ja työssäoloasteet erosivat työllisen iän ja perheaseman mukaan vuonna 2002. Erot kuvaavat sitä, miten suuri osa työllisistä on tilapäisesti pois palkallisella tai jollain muulla lakisääteisellä vapaalla. (Taulukko 2.6.1)

Odotetusti, pienten lasten äideillä työllisyys- ja työssäoloasteiden erot ovat suurimmat. Keskimäärin 14 prosenttia työllisistä alle kouluikäisten lasten äideistä on tilapäisesti pois työstä. Kouluikäisten lasten äideillä osuus oli puolet pienempi, keskimäärin noin seitsemän prosenttiyksikköä. Yksinhuoltajilla ero työllisyysasteen ja työssäoloasteen välillä oli noin 0.5 prosenttiyksikköä pienempi kuin muilla äideillä, mutta poissaolevien osuus kasvoi vanhemmissa ikäryhmissä selvemmin kuin äideillä keskimäärin. Lapsettomilla naisilla tilapäiset työstä poissa olot olivat pienimmät, mutta ero yksinhuoltajajäiteihin verrattuna ei ollut kovin suuri.

Taulukko 2.6.1. Naisten ja miesten työllisyysasteiden ja työssäoloasteiden ero %-yksikköä vuonna 2002.

Työllisyys- ja työssäoloasteen ero, %-yksikköä							
Ikäryhmä	Isät, nuorin lapsi		Äidit, nuorin lapsi		YH-äidit yhteensä	Lapsettomat	
	Alle 7 v	7-17 v	Alle 7 v	7-17 v		Miehet	Naiset
15-64	8.3	8.0	14.2	7.4	6.9	5.5	6.5
15-24	10.1	2.5	1.5	3.4	3.4
25-34	7.6	7.1	16.2	4.9	5.4	5.7	6.5
35-39	9.2	7.9	14.0	7.5	7.8	6.3	7.6
40-44	8.6	6.8	10.5	5.9	8.1	5.8	4.7
45-49	9.0	9.8	10.3	9.4	9.0	7.0	9.3
50-64	8.5	7.8	11.3	6.5	7.8

Isien työllisyys- ja työssäoloasteiden erot olivat vuonna 2002 noin kahdeksan prosenttiyksikköä nuorimman lapsen iästä riippumatta. Isät olivat kuitenkin keskimäärin noin kolme prosenttiyksikköä useammin tilapäisesti poissa työstä kuin lapsettomat miehet. Eroa voi selittää osittain, kuten äideilläkin, isien perhevapaiden käyttö, mutta eroja voivat selittää myös mahdolliset muut erot isien ja lapsettomien miesten asemassa työmarkkinoilla. Taulukossa 2.6.2 on tarkasteltu lähemmin työstä poissaolon syitä naisilla ja miehillä perheeseän mukaan.

Taulukko 2.6.2. Työllisten työstä poissaolon syy sukupuolen ja perheeseän mukaan, 1 000 henkeä, työssäoloaste ja osuus % poissaolevista vuonna 2002.

Poissaolon syy	Yhteensä poissaolevia 1 000 h	Työssäoloaste	Yht. poissa %	Sairas	Loma	Äitiys- / vanh. lomalla	Muu syy	Syy tuntematon
Isät, nuorin 0-6 v	21 500	82.5	100	22	60	7	9	2
Isät, nuorin 7-17 v	22 000	80.0	100	25	67	0	7	0
Äidit, nuorin 0-6 v	40 700	52.2	100	9	20	65	5	0
Äidit, nuorin 7-17 v	24 300	76.5	100	26	57	1	16	0
Yksinhuoltajaäidit	6 900	60.4	100	19	52	13	16	0
Miehet, ei lapsia, 25-44 v	21 000	72.4	100	16	69	0	12	3
Naiset, ei lapsia, 25-44 v	14 900	73.4	100	25	52	7	15	0

Pienten lasten äideillä suurin syy (65 %) työstä poissaoloon on äitiys- tai vanhempainvapaa. Se on yleinen syy myös yksinhuoltajilla. Sen sijaan alle kouluikäisten lasten isistä on työstä pois isyys- tai vanhempainvapaan johdosta vain seitsemän prosenttia. Se että sama prosenttiosuus koskee myös lapsettomia naisia voi johtua siitä, että tässä ryhmässä on alkaneita äitiysvapaakausia ennen lapsen syntymää.

Kaikista isistä noin 60–67 prosenttia, lapsen iästä riippuen, oli pois työstä vuosiloman takia. Vuosiloma oli isillä ja lapsettomilla 25–44-vuotiailla miehillä yleisempi poissaolon syy kuin muilla ryhmällä. Sen sijaan sairauslomat olivat yleisin syy poissaoloihin sekä kouluikäisten lasten äideillä ja isillä sekä lapsettomilla 25–45-vuotiailla naisilla. Toisaalta näiden ryhmien työssäoloaste oli korkein ja työstä poissaolo vähäisintä.

Edellä esitetyt tulokset työstä poissaolon syistä perheaseman mukaan vaihtelevat suhteellisen paljon vuosittain siitä lähtien kuin aikasarja on vuodesta 1999 lähtien saatavana, mutta osuudet ovat kuitenkin samansuuntaiset. Esimerkiksi isyys- tai vanhempainvapaa poissaolon syynä vaihteli alle kouluikäisten lasten isien keskuudessa kuudesta 11 prosenttiin vuosina 1999–2002. Vuotuinen vaihtelu johtuu siitä, että otoskoko eri ryhmissä tulee varsin pieneksi. Tästä syystä luvut ovat lähinnä suuntaa antavia.

Edellä on tarkasteltu äitien ja isien työvoimaan kuulumista ja toimintaa työelämässä. Ennen kuin siirrytään tarkastelemaan äitien ja isien asemaa työelämässä tarkemmin, luodaan katsaus äitien ja isien toimintaan työvoiman ulkopuolella.

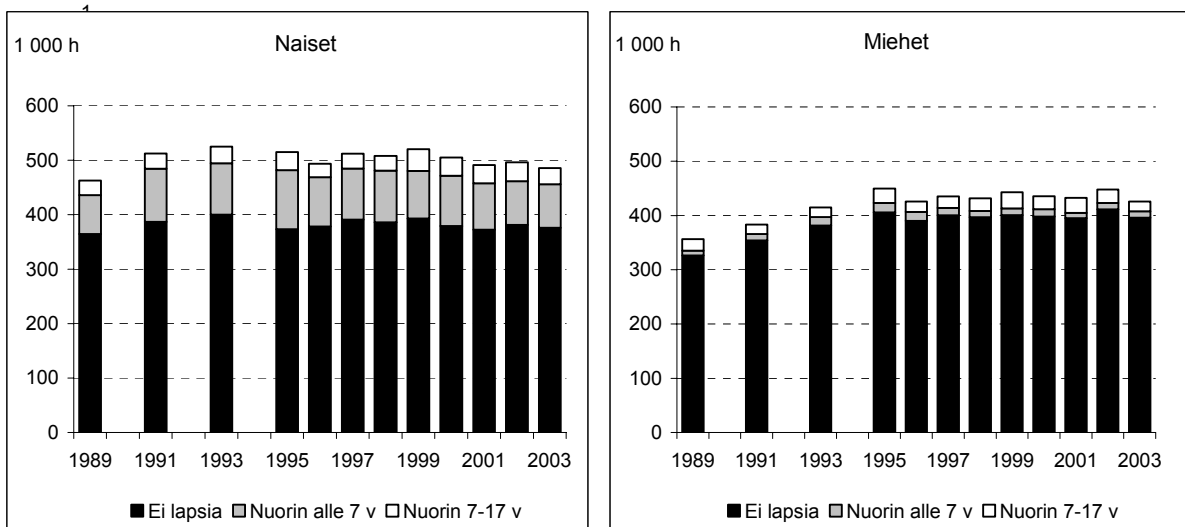
3 Äidit ja isät työvoiman ulkopuolella

3.1 Määrä ja syyt

Vuonna 2003 työvoiman ulkopuolella oli runsas 910 000 työkäistä, 15–64-vuotiasta henkilöä. Vuoteen 1989 verrattuna työvoiman ulkopuolella olevien työkäisten määrä kasvoi noin 100 000 hengellä eli runsaat 10 prosenttia. Työvoiman ulkopuolella olevien naisten määrä kasvoi vain viisi prosenttia kun taas miesten määrä kasvoi jopa viidenneksen. Työvoiman ulkopuolella olevan väestön kasvusta noin kolme neljäsosaa johtui siitä, että työkäisten miesten määrä työvoiman ulkopuolella kasvoi. Vuonna 2003 työvoiman ulkopuolella olevista oli naisia 53 ja miehiä 47 prosenttia. Samanlaisesti kaikista työkäisistä naisista 28 ja miehistä 24 prosenttia oli työvoiman ulkopuolella. (Liitetaulu 5a, kuvio 3.1.1).

Työvoiman ulkopuolelle kuuluvan nais- ja miesväestön kokonaismäärä on lähentynyt toisiaan, mutta muutokset ovat tulleet eri väestöryhmistä. Miesten määrää työvoiman ulkopuolella ovat kasvattaneet lapsettomat miehet, erityisesti 1990-luvun alkupuolella (lisäys 21 %). Naisten määrää työvoiman ulkopuolella ovat kasvattaneet äidit (lisäys 12 %). Työvoiman ulkopuolella olevista naisista on äitien osuus ollut 21–23 prosenttia, kun taas isä työvoiman ulkopuolisista miehistä on ollut vain noin 7-8 prosenttia.

Kuvio 3.1.1. Työvoiman ulkopuolella toimivat naiset ja miehet perheaseman mukaan (1 000 h) vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.

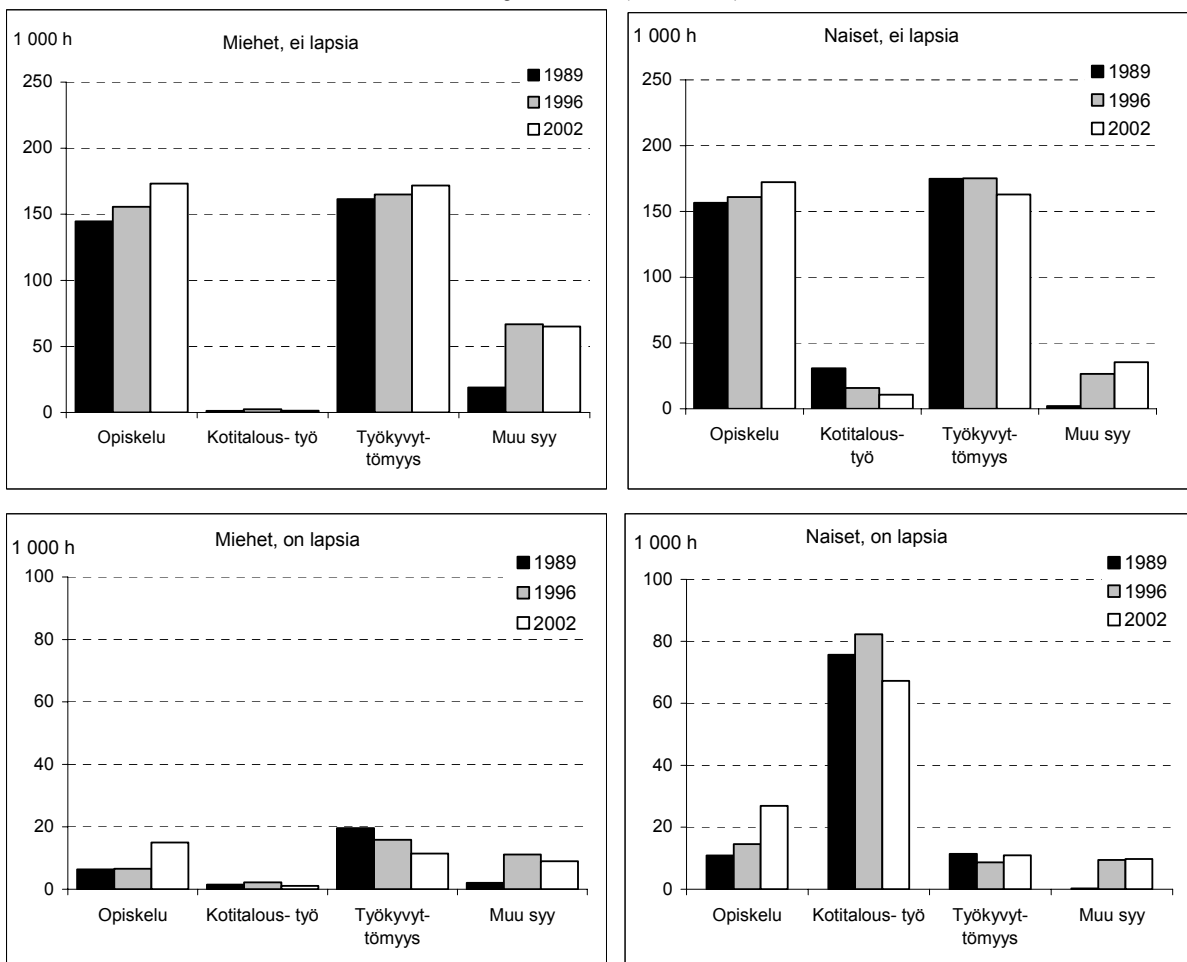

Työvoiman ulkopuolella oleva työkäinen väestö on luokiteltu seuraavassa opiskelijoihin, työkyvyttömyyseläkeläisiin, kotitaloustyötä tekeviin ja ryhmään ”muut”. Sekä naisilla että miehillä ryhmä ”muut” on nykyisin huomattavasti suurempi kuin 1990-luvun vaihteessa. Tämä johtuu siitä, että työvoimatutkimuksissa tähän ryhmään on luokiteltu ns. työttömyysputkessa olevat, jotka eivät etsi aktiivisesti työtä. Työministeriön työttömyysstilastoissa nämä laskettiin työttömiin, mistä syystä työministeriön työt-

tömyysluvat ovat olleet suuremmat kuin työvoimatutkimuksen. Juuri työttömyysputkessa olevien määrä kasvoi 1990-luvulla. Vielä 1980-luvun lopussa ryhmässä ”muut” miehet olivat selvänä enemmistönä, koska armeijassa olevat summautuvat tähän ryhmään.

Eniten työvoiman ulkopuolella olevista on sekä opiskelijoita, joiden enemmistö on lapsettomia nuoria, että työkyvyttömyyseläkkeellä olevia vanhempi työkäisiä, jotka eivät myöskään asu lasten kanssa. Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien määrä kasvoi 1990-luvun alussa, mutta on sen jälkeen hieman vähentynyt. Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien lapsettomien naisten määrä on aikaisempaa hieman pienempi mutta miesten hieman suurempi kuin aikaisemmin. Opiskelijoiden määrä on kasvanut kaikissa väestöryhmissä. Isille opiskelu oli 2000-luvun alussa suurin syy työvoiman ulkopuolelle luokittumisessa selittäjä (43 %) 2000-luvun alussa, kun 1980-luvun lopussa työkyvyttömyyseläke oli yleisempi. Opiskelusta on tullut myös äideille toiseksi yleisin selitys (23 %) työvoiman ulkopuolella toimimiseen (Kuvio 3.1.2).

Kuvio 3.1.2. Työvoiman ulkopuolella olevan väestön toiminta sukupuolen ja perheaseman mukaan vuosina 1989, 1996 ja 2002 (1 000 h).

Samalla kun opiskelijoiden määrä työvoiman ulkopuolella toimivasta väestöstä on kasvanut hieman alle 40 prosentista 41 prosenttiin, on myös opiskelijaäitien ja isien määrä kasvanut. Opiskelun ja vanhemmuuden yhdistäminen on siis työvoimatutkimus-

ten mukaan yleistynyt. Vuonna 1989 opiskelijaäitejä ja -isiä oli yhteensä vajaa 20 000, 2000-luvun alussa jo yli 40 000. Lisäksi äitejä on opiskelijavanhemmista kaksi kertaa enemmän kuin isiä ja äideistä on yksinhuoltajia runsas kolmannes. (Taulukko 3.1.1).

Taulukko 3.1.1. Äitien ja isien osuus opiskelijoista vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002, %.

	1989	1995	2000	2002
Opiskelijoita yhteensä, 1 000 h	145	149	169	173
Perheasema, %	100	100	100	100
Äitejä	3	5	7	7
Isiä	2	2	4	4
Lapsettomia naisia	49	46	45	44
Lapsettomia miehiä	45	47	45	45

Naisten ja miesten syyt työvoiman ulkopuolella toimimiseen eroavat lähinnä kahdessa ryhmässä, eli ryhmässä kotitaloustyötä tekevät ja ryhmässä ”muut”. Lapsettomista naisista ja miehistä on työvoiman ulkopuolella määrällisesti suunnilleen yhtä paljon opiskelijoita ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevia. Työvoiman ulkopuolella olevista äideistä pääosa tekee kotitaloustyötä/ja tai hoitaa lapsia kotona. Kaikista kotityötä tekevistä noin 95 prosenttia on ollut naisia. (Kuvio 3.1.2; Liitetäulu 5b).

3.2. Lapsia ja omaa kotia hoitamassa

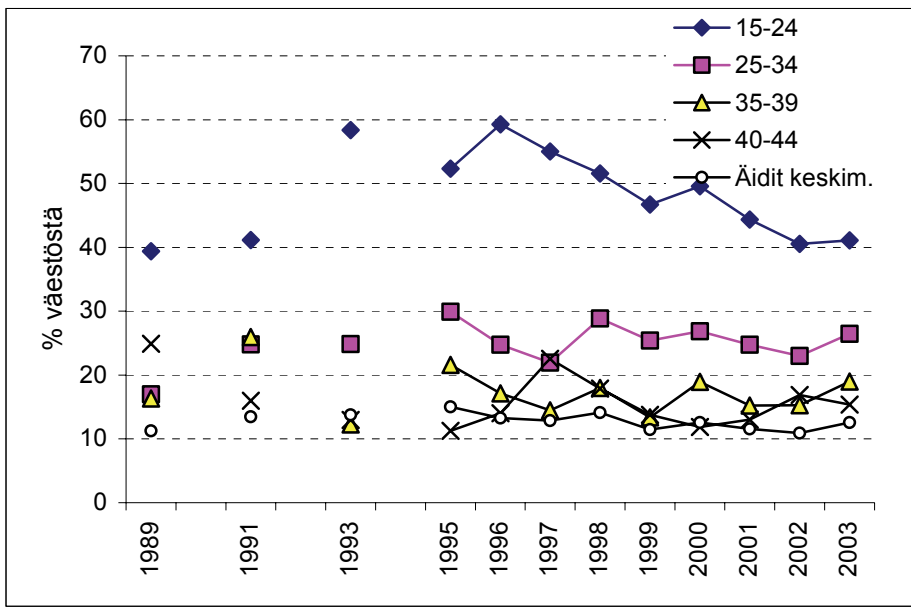
Työvoiman ulkopuolella omaa kotia hoitavista on miehiä ollut koko tarkastelujakson noin 3 000. Naisten määrä on vähentynyt 106 000 noin 81 000 henkeen. Omaa kotia hoitavien naisten määrän väheneminen johtuu siitä, että tässä ryhmässä 50 vuotta täytäneiden lapsettomien naisten määrä on vähentynyt. Pienten, alle kouluikäisten lasten omaa kotia hoitavien äitien määrä on hieman vähentynyt, samalla kun koko väestöryhmäkin on pienentynyt. (Liitetäulu 6a ja 6b). Sen sijaan äitien osuus kaikista omaa kotia ja lapsia hoitavista naisista kasvoi noin 60 prosentista 75 prosenttiin vuosina 1989–2002.

Alle kouluikäisten lasten äideistä oli työvoiman ulkopuolella hoitamassa omaa kotia sekä ennen lamaa että 2000-luvun alussa joka viides. Sen sijaan lamavuosina 1990-luvulla omaa kotia hoitavien pienten lasten äitien osuudet ylittivät jopa 25 prosenttia. Kouluikäisten lasten äidit ovat jo työmarkkinoilla. Heistä on omaa kotia hoitavia enää vain pari prosenttia. (Liitetäulu 6b).

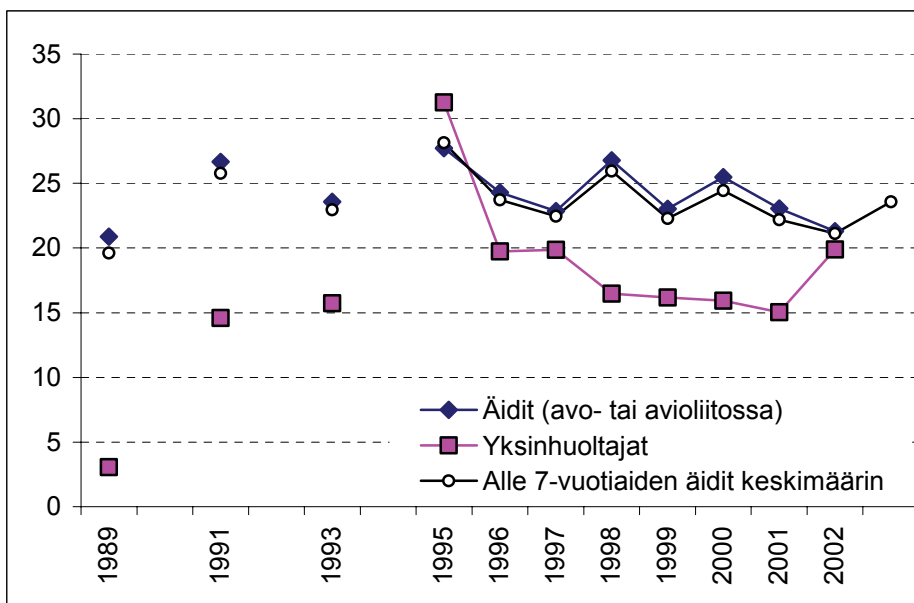
Pienten, alle kouluikäistenkin lasten äitien kesken on eroa sen suhteen, miten yleistä kotiin jääminen on. Nuorimmista, alle 25-vuotiaista äideistä noin 40 prosenttia on työvoiman ulkopuolella hoitamassa omaa kotia ja lapsia sekä ennen lamaa 1990-luvun vaihteessa että myöhemmin laman jälkeen 2000-luvun alussa. 1990-luvun puolivälissä alle 7-vuotiaiden lasten nuorista äideistä peräti kuusi kymmenestä oli kotona. Nuo-

rimmista äideistä noin 40 prosenttia hoitaa lasta kotona työvoiman ulkopuolella. Pienten lasten alle 25-vuotiaita äitejä on vähän, mutta he ovat muita haavoittuvammassa asemassa siksin, että osa heistä on yksinhuoltajia. Ikäryhmässä 25–34-vuotiaat alle kouluikäisten lasten äidit omaa kotia hoitavien osuus vaihtelee 20–30 prosentin välillä ja tätä vanhempien äitien ikäryhmissä 10–20 prosentin välillä. (Kuvio 3.2.1).

Kuvio 3.2.1. Omaa kotia ja lapsia työvoiman ulkopuolella hoitavien, alle 7-vuotiaiden äitien osuus (%) äideistä ikäryhmittäin vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.

Kuvio 3.1.3. Omaa kotia ja lapsia työvoiman ulkopuolella hoitavien, alle 7-vuotiaiden yksinhuoltajaäitien * ja puolisoäitien osuudet (%) vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.

* Yksinhuoltajien osuus vuodelta 2003 ei voida esittää. Alle 7-vuotiaiden yksinhuoltajien otoskoko on niin pieni muinakin vuosina, että tuloksiin sisältyy huomattavaa satunnaisvaihtelua

Oman kodin ja lasten hoitaminen työvoiman ulkopuolella on sitä tyypillisempää mitä nuoremmasta äidistä on kysymys. Yhtäältä tähän vaikuttaa se, että mitä nuorempi äiti on, sitä nuorempia yleensä lapset ovat, ja lasta hoitava on todennäköisimmin oikeutettu joko vanhempainrahaan tai kotihoidon tukeen. Nuorimmilla äideillä ei ole vartuneempiin äiteihin verrattuna vakiintuneita ansiotuloja eikä pysyvää työpaikkaa, joten he luokituvat äitiys- ja vanhempainrahakaudellakin työvoiman ulkopuolisiksi ja ovat oikeutettuja usein vain peruspäivärahoihin (vrt. Hämäläinen 2004).

Suurimmasta pienten lasten äitien ikäryhmästä, 25–34-vuotiaista noin neljännes, ja 35–44-vuotiaista äideistä lähes viidennes hoitaa lasta kotona työvoiman ulkopuolella. Näillä äideillä on kuitenkin usein työpaikka, josta he ovat hoitovapaalla. Toisaalta myös sellaisia äitejä, joilla ei ole työsuhdetta on myös suuri, 42–47 prosenttia (Hämäläinen 2005, 140; Lammi-Taskula ja Salmi 2005, 112).

4 Määräaikaiset ja pysyvät työsuhteet

4.1 Työsuhteen käsitteistä

Miten määräaikaisuus ilmenee?

Määräaikaisia työntekijöitä ovat palkansaajat, joiden työsopimus on solmittu määräajaksi, koeajaksi tai tietyn työn suorittamisen ajaksi. Määräaikaisiksi luokitellaan esimerkiksi opettajat, jotka on palkattu syksyllä ja irtisanotaan keväällä, vaikka työsuhteen tiedettäisiinkin jatkuvan taas syksyllä. Pysyvässä työsuhteessa oleviksi luokitellaan työsopimussuhteessa olevat palkansaajat, joiden työsopimus on voimassa toistaiseksi eikä päättymisajankohtaa ole sovittu, tai joka hoitaa määräaikaista tointa (sijaisuutta, projektia, tms.), mutta jolla on taustalla kuitenkin pysyvä toimi tai virka. (Työvoimatutkimuksen käsikirja, työsuhteen määräaikaisuus).

Kansainvälisissä vertailuissa määräaikaiset työsuhteet ovat Suomessa (ja Espanjassa) tyypillisempiä kuin useimmissa muissa EU- tai OECD-maissa (Franco ym. 2002; Nurmi 1998). Määräaikaisten työsuhteiden yleisyys on jossain määrin yhteydessä kansalliseen työsuhdepolitiikkaan. Heikomman irtisanomissuojan maissa vakinainen työsuhde ei välttämättä tarjoa parempaa työsuhdetta kuin määräaikaistenkaan. (Sutela 1998; Julkunen ja Nätti 1995). Suomessa määräaikaiset työsuhteet ovat tulleet ongelmallisiksi naisille erityisesti ketjutusten ja vuokratyövoiman lisääntymisen myötä. Työsuhteen määräaikaisuus on ongelma erityisesti raskaana oleville naisille. Pysyvässä työsuhteessa raskaus takaa hyvän työsuhdeturvan, mutta määräaikaista työntekijää ei tarvitse palkata uudelleen äitiys- ja vanhempainvapaan jälkeen, jos työsuhde päättyy tänä aikana (Vaikuttaako sukupuoli? 2000).

Määräaikaisten työsuhteiden vaihtelevuutta voi selittää myös erot työlainsäädännön takaamissa vapaissa. Ne antavat palkansaajille mahdollisuuden ottaa työstä tilapäistä vapaata lastenhoidon, opiskelun tai muun syyn johdosta (sapattivapaat) ja palata takaisin entiseen työhön. Jos vapaalla oleville palkataan sijainen täksi aikaa työpaikan ulkopuolelta, syntyy määräaikaisia työpaikkoja (Työvoimatutkimuksen käsikirja). Vapaat eivät lisää määräaikaisiakaan työpaikkoja, jos poissaolevan tehtävät jaetaan uudelleen jo työssä olevien kesken.

Pysyvästä työsuhteesta vapaalla olevat luokitellaan vapaan lajin mukaan joko työlliseksi ja työvoimaan kuuluviksi tai työvoiman ulkopuolelle (ks. esim. luku 1.3.2). Jos vapaalla olevan työvoimaan kuuluvaksi luokitellun työtehtäviä on palkattu hoitamaan uusi (määräaikaisten) työntekijä, edustaa yhtä työllistä tällöin kaksi palkansaajaa, vapaalla oleva ja sijainen. Sen sijaan työssäoloasteissa tätä päällekkäisyyttä ei ole (ks. luku 2.6). Vuoden 1997 työlöytymisen mukaan määräaikaisissa työsuhteissa olevista naisista lähes joka kolmas, mutta miehistä vain joka kymmenes teki sijaisuutta ilman vakinaista tointa (Sutela 1999, 134).

Työttömyyden alentamiseen tähtäävä työllisyyspolitiikka ja työttömyystilanne vaikuttavat myös määräaikaisiin työsuhteisiin työllistämistöiden kautta. Esimerkiksi vuonna 1997 määräaikaisista palkansaajista oli joka kuudes työllistetty (Sutela ym. 2001, 15). Määräaikaiset työsuhteet liittyvät useimmiten työuran alkuun ja ne ovat tyypillisimpiä nuorille palkansaajille. Määräaikaiset työsuhteet voivat olla toivottuja tai ei toivottuja palkansaajan elämän tilanteesta riippuen. Niitä voivat haluta erityisesti koululaiset ja opiskelijat. Toivotut määräaikaiset työsuhteet voivat toimia myös alkuna pysyville työsuhteille ja ne voivat sopia muun elämän kaareen liittyvän toiminnan lomaan (Julkinen ja Nätti 1995). Ei toivottu määräaikaisuus voi sen sijaan ilmetä epävarmuuden kierteenä, jossa määräaikaisista työsuhteista päädytään työttömyyteen ja vasta työttömyyden kautta uudelleen määräaikaiseen työsuhteeseen. Perheen perustamista suunnitteleville nuorille pysyvän työsuhteen löytyminen edes toiselle kumppanista voi olla perusehto esimerkiksi lapsen hankkimiselle.

Kauhasen (2002) mukaan määräaikaisista työsuhteista työllistytään usein pysyviin työsuhteisiin, mutta työllistyminen voi kesää kauan ja naisilla riski siirtyä määräaikaisesta työsuhteesta uuteen määräaikaiseen työsuhteeseen on suurempi kuin miehillä. Lisäksi, verrattuna yksityiseen sektoriin määräaikainen työsuhte (naisvaltaisella) julkisella sektorilla näytti vähentäneen todennäköisyyttä siirtyä pysyvään työsuhteeseen.

Vapaaehtoinen määräaikaisuus on ollut myös yhteydessä työmarkkinatilanteeseen. Ennen lamaa noin 30 prosenttia määräaikaisessa työsuhteessa olevista ilmoitti työsuhteen vapaaehtoiseksi ja vain noin 30 prosenttia siksi, ettei ollut saanut pysyvää työsuhdetta. Vuoden 1997 työolotutkimuksessa vapaaehtoisesti määräaikaisessa työsuhteessa olevien osuus oli enää seitsemän prosenttia ja vastentahtoisesti määräaikaista työtä teki 92 % naisista ja 77 % miehistä (Sutela ym. 2001, 16). Vuoden 2003 työolotutkimuksen mukaan määräaikaisissa työsuhteissa olevien suurelle enemmistölle ei ollut pysyvää työsuhdetta tarjolla, ts. naisista 83 % ja miehistä 77 % olisi halunnut pysyvän työsuhteen (Lehto ja Sutela 2004, 24; Työmarkkinat 2004:13).

Tilastoinnin muutokset

Määräaikaisista ja toistaiseksi voimassa olevista työsuhteista ei ole saatavana koko tarkasteluajanjaksolle täysin vertailukelpoista tietoa, koska tilastointitapa vaihtuu tänä aikana kolme kertaa. Vuoteen 1993 asti työsuhteen tyyppi ja kesto tilastoitiin vain joka toinen vuosi työvoimatutkimuksen vuosihaastatteluissa. Tämän jälkeen vuosien 1995–1996 EU-tövoimatutkimuksissa työsuhdetyyppi kerättiin vuosittain. Uusin aikasarja alkaa vuoden 1997 alusta ja siitä lähtien työsuhte on tilastoitu kuukausittain. (Työmarkkinat 1999:3).

Määräaikaisissa työsuhteissa olevien palkansaajien määrä on siis kasvanut ja vastentahtoisesti määräaikaista työtä tekevien osuus on lisääntynyt. Suhteellisen yleisesti tiedetään myös, että määräaikaiset työsuhteet ovat tyypillisempiä naisille kuin miehille, mutta sen sijaan aikaisemmin ei ole julkaistu tietoa siitä, miten määräaikaiset työsuhteet kohdistuvat yhtäältä lasten vanhemmille ja toisaalta lapsettomille, ja miten määräaikaisten työsuhteiden yleistyminen ilmenee näissä ryhmissä.

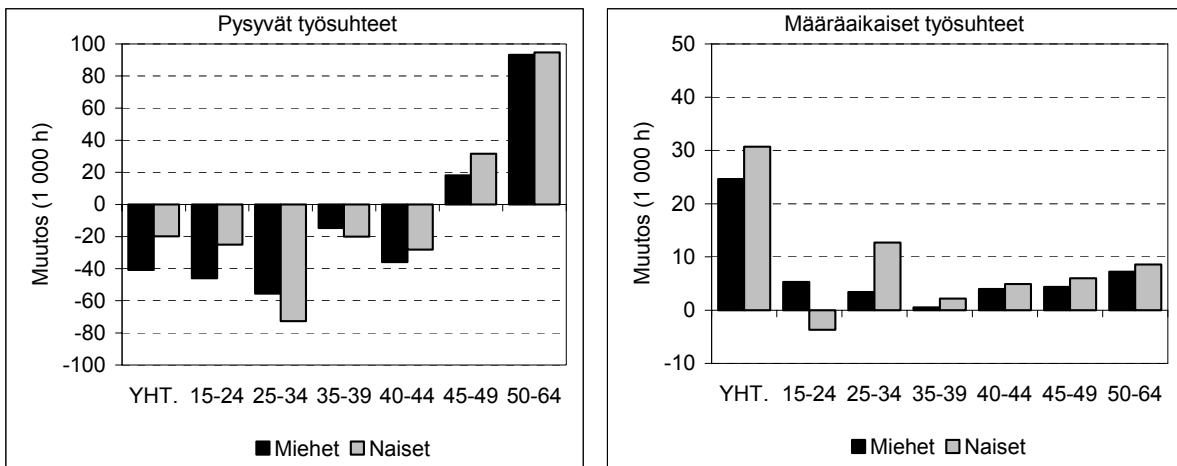
4.2 Pysyvien ja määräaikaisten työsuhteiden yleiskehitys

4.2.1 Työpaikkojen määrä

Vuonna 2002 palkansaajia oli suunnilleen yhtä paljon kuin ennen lamaa, eli runsaat 2 030 000 henkeä. Naisten työpaikat olivat lisääntyneet noin 11 000:lla ja miesten vähentyneet noin 16 000:lla, eli nettovähennys oli vain noin 5 000 palkansaajaa. Työpaikkojen laadussa tapahtui kuitenkin merkittävä muutos vuodesta 1989 vuoteen 2002: pysyvät työpaikat vähenivät noin 60 000:lla (6,5 %) ja määräaikaiset työpaikat lisääntyivät noin 55 000 työpaikalla (61 %). Naisten pysyvät työpaikat vähenivät 20 000 ja määräaikaiset lisääntyivät 30 000 työpaikalla. Miesten pysyvistä työpaikoista poistui 41 000 ja määräaikaiset työpaikat lisääntyivät 25 000:lla (kuvio 4.2.1).

Ikärakenteen muutoksen johdosta nuorten palkansaajien määrä on vähentynyt ja ikäkäämpien kasvanut. Kaikista palkansaajista oli vuonna 1989 45 vuotta täyttäneitä 27 %, vuonna 2002 jo 40 %. Määräaikaisia työsuhteita oli vuonna 2002 kaikissa ikäryhmissä enemmän kuin 1980-luvun lopussa. Eniten määräaikaiset työsuhteet ovat kasvaneet 25–34 -vuotiailla naisilla, vaikka palkansaajien kokonaismäärä pieneni eniten juuri tässä ryhmässä vuosina 1989–2002 (kuvio 4.2.1).

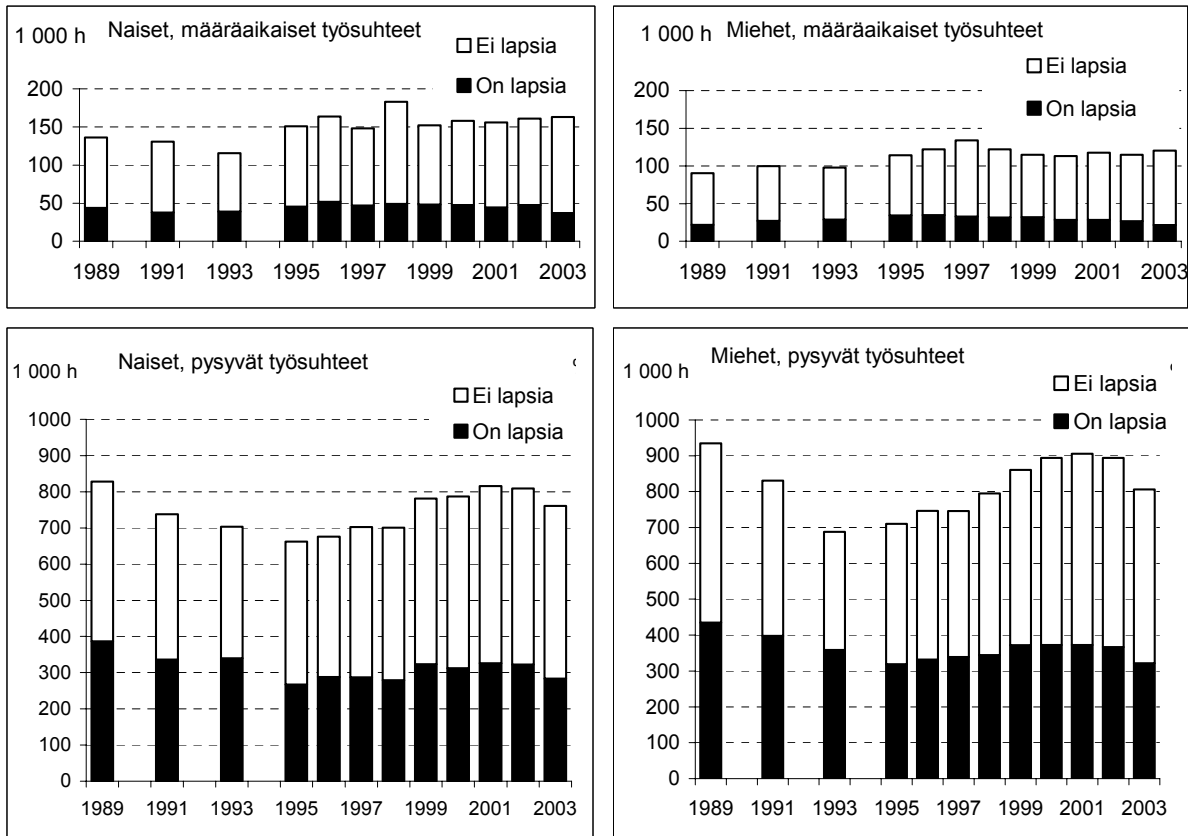
Kuvio 4.2.1. Pysyvien ja määräaikaisten nais- ja miespalkansaajien määrän muutos ikäryhmittäin vuodesta 1989 vuoteen 2002 (1 000 h).

Lamavuosina pysyvät työsuhteet vähenivät sekä naisilla että miehillä. Naiset menettivät lamavuosina myös määräaikaisia työpaikkoja. Laman jälkeen naisten työllisyys kasvoi aluksi määräaikaisten työsuhteiden kautta. Miehillä määräaikaiset työsuhteet yleistyivät lamavuosina ja kasvu jatkui aina vuoteen 1997 asti. Miesten työllisyys alkoi laman jälkeen parantua myös pysyvissä työsuhteissa. Liitetauluissa 7a-b on kuvattu yksityiskohtaisemmin määräaikaisten työsuhteiden määriä ja osuuksia sekä kohdentumisesta ja kohdentumisen muutoksista eri väestöryhmille 1990-luvun vaihteesta 2000-luvun alkuun.

Pysyvissä työsuhteissa työskenteli 2000-luvun alussa noin 320 000 äitiä ja 370 000 isää. Vuonna 2002 molempia työskenteli 60 000–70 000 vähemmän pysyvissä työpaikoissa kuin 1989-luvun lopussa. Määräaikaisissa työsuhteissa teki töitä lähes 48 000 äitiä ja 37 000 isää. Määräaikaiset työsuhteet kasvoivat äideillä vuoteen 1989 verrattuna vajaa 4 000:lla ja isillä vajaalla 5 000 työpaikalla. Sekä äitien että isien työllisyys perustuu siis suhteellisesti aikaisempaa enemmän määräaikaisiin työsuhteisiin. (Kuvio 4.2.2).

Kuvio 4.2.2. Määräaikaisten ja pysyvien työsuhteiden kehitys naisilla ja miehillä perheaseman mukaan (1 000 h) vuosina 1989–2003.

4.2.2 Määräaikaisten työsuhteiden suhteellinen kehitys

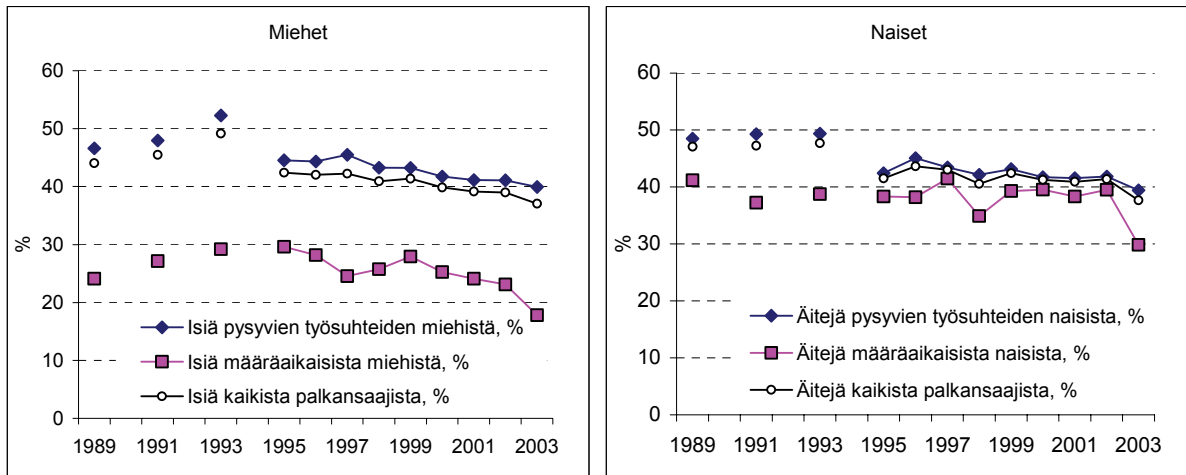
Äitien ja isien osuus pysyvissä työsuhteissa olevista palkansaajista on hieman suurempi kuin osuus kaikista palkansaajista ja vastaavasti pienempi määräaikaisissa työsuhteissa. Määräaikaisissa työsuhteissa olevista oli isää ennen lamaa ja 2000-luvun alussa suunnilleen noin neljännes (24–25%) ja äideistä noin neljä kymmenestä (41–40%). Sekä äitien että isien osuus pysyvissä työsuhteissa olevista on vähentynyt suunnilleen samaan tahtiin kuin äitien ja isien osuus kaikista palkansaajista. (Kuvio 4.2.3).

Määräaikaisten työsuhteiden osuus kaikista työsuhteista kasvoi vuosina 1989–2002 noin kolmella prosenttiyksiköllä 12:sta 15 prosenttiin. Miehillä määräaikaisten työsuhteiden osuus kasvoi 9 prosentista 11 prosenttiin, naisilla 15:stä 18 prosenttiin.

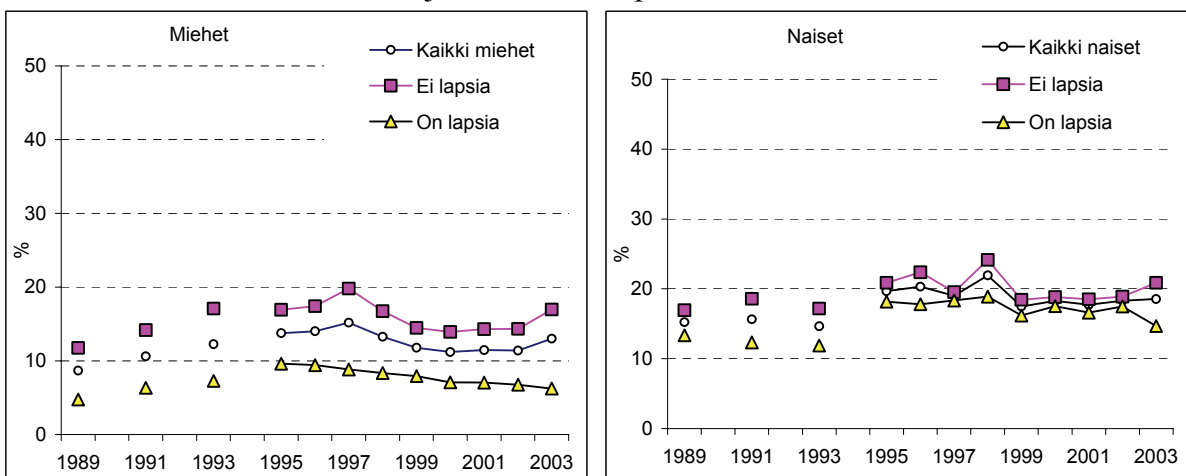
Määräaikaiset työsuhteet olivat 1980-luvulla ja 1990-luvun alussa 5-6 prosenttia yleisempiä lapsettomilla naisilla kuin äideillä. Erot olivat kaventuneet 2000-luvun alussa pariin prosenttiyksikköön. Äideistä määräaikaisissa työsuhteissa työskenteli 12–13 prosenttia, mutta lapsettomista naisista noin 18 prosenttia 1990-luvun alussa. Sittemmin määräaikaisten työsuhteiden osuus on noussut kaikilla naisilla noin 20 prosenttiin, lapsettomilla hieman yli ja äideillä hieman alle. (Kuvio 4.2.4).

Miesten keskuudessa määräaikaisten työsuhteiden erot perheaseman mukaan ovat olleet suuremmat kuin naisilla ja erot ovat myös säilyneet suurina. Isistä oli määräaikaisissa työsuhteissa 1990-luvun vaihteessa 5 prosenttia ja 2000-luvun alussa noin seitsemän prosenttia. Määräaikaiset työsuhteet kasvoivat muilla miehillä 12 prosentista ennen lammasta 14 prosenttiin 2000-luvun alussa. (Kuvio 4.2.4).

Kuvio 4.2.3. Äitien ja isien osuudet pysyvissä ja määräaikaisissa työsuhteissa olevista palkansaajista sekä kaikista palkansaajista vuosina 1989, 1991, 1993 ja 1995–2003, %.

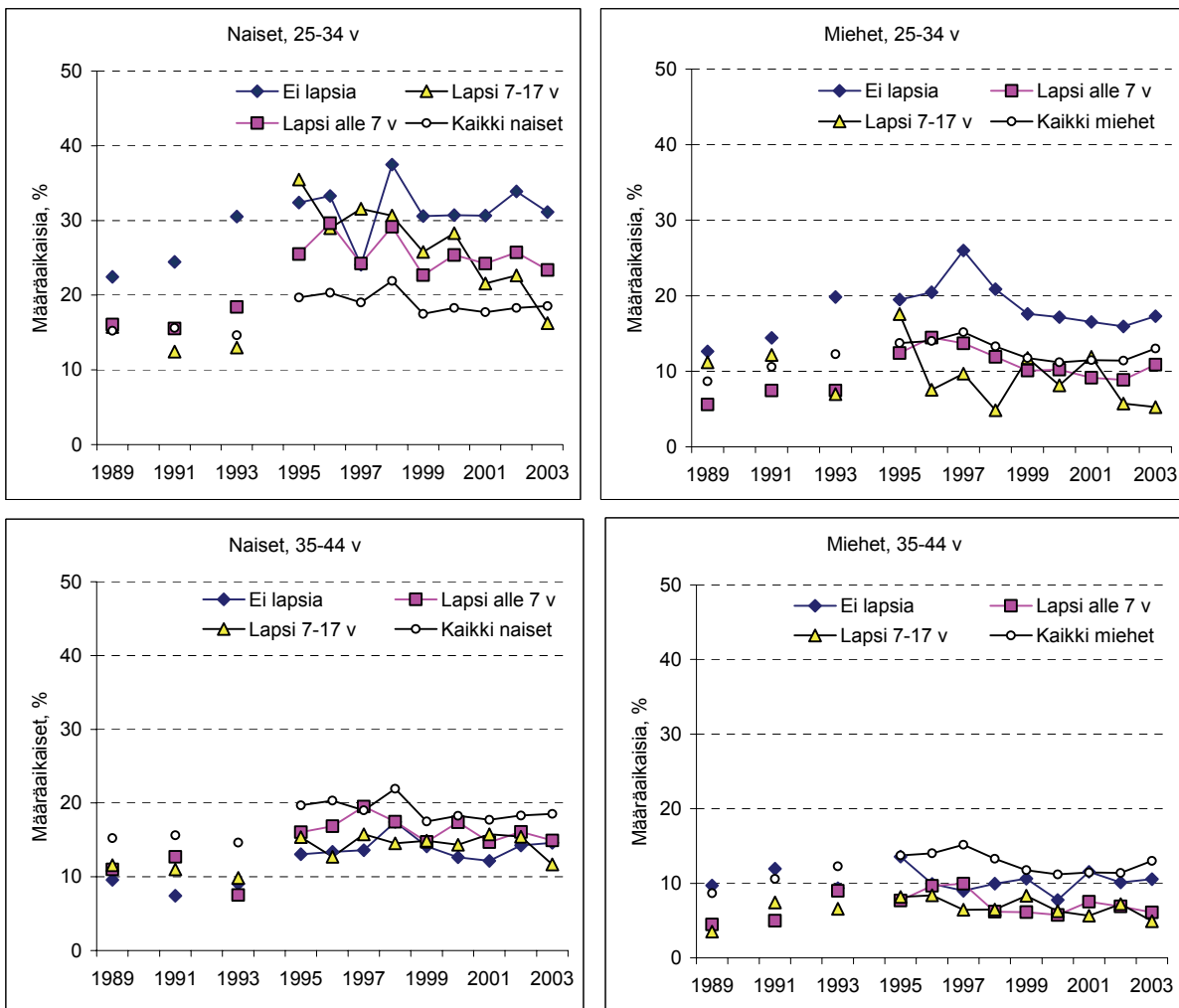
Kuvio 4.2.4. Määräaikaisissa työsuhteissa olevien naisten ja miesten osuus palkansaajista vuosina 1989, 1991, 1993 ja 1995–2003, perheaseman mukaan, %.

Naisten keskuudessa palkansaajan iällä on enemmän vaikutusta naisten työsuhteen laatuun kuin sillä, onko palkansaajalla lapsia vai ei. Miehillä työsuhteen laatuun vaikuttaa enemmän perheasema, onko isä vai ei.

Vielä 1990-luvun vaihteessa määräaikaiset työsuhteet olivat äideillä harvinaisempia kuin kaikilla palkansaajanaيسilla keskimäärin. Tämän jälkeen nuorten, 24–35-vuotiaiden äitien määräaikaiset työsuhteet tulivat yleisemmiksi kuin naisilla keskimäärin, ja lähes yhtä yleiseksi kuin saman ikäryhmän lapsettomilla naisilla. Määräaikaiset työsuhteet ovat yhä 2000-luvun alussa yleisimpiä 25–34-vuotiaille naisilla kuin naisilla keskimäärin, oli pa naisella lapsia tai ei. 2000-luvun alussa 25–34-vuotiaiden lapsettomien naisten työsuhteista oli määräaikaisia runsas 30 prosenttia, alle kouluikäisten äitien noin neljännes ja kouluikäisten äitien joka viides. (Kuvio 4.2.5).

Kuvio 4.2.5. Määräaikaisissa työsuhteissa olevien 25–34 -vuotiaiden ja 35–44 -vuotiaiden naisten ja miesten sekä äitien ja isien osuus nuorimman lapsen iän mukaan palkansaajista vuosina 1989–2003, %.

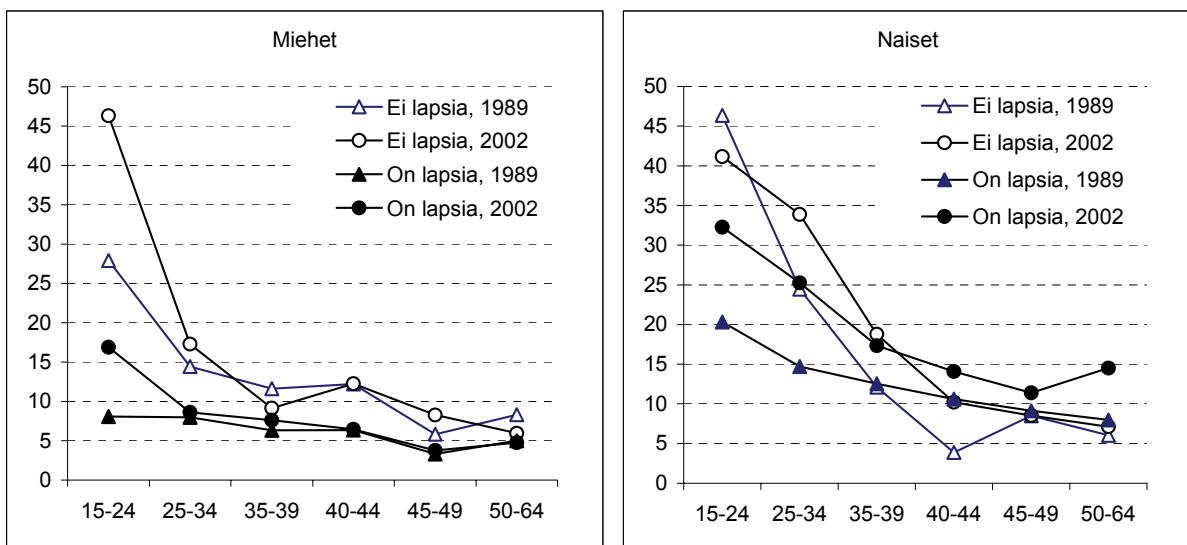
Kun naisen ikä kasvaa, vähenevät määräaikaiset työsuhteet. Ikäryhmän 35–44-vuotiaat naiset työsuhteista oli määräaikaisia vähemmän kuin naisilla keskimäärin, oli pa naisella lapsia tai ei. Ikäryhmässä lapsettomilla naisilla on 2000-luvun alussa jopa hieman harvemmin määräaikaisia työsuhteita kuin äideillä, vaikkakin ero on hyvin pieni. Mää-

räaikaisten työsuhteiden osuus on kuitenkin noussut tässäkin ikäryhmässä 1990-luvun vaihteen noin 10 prosentista 15–16 prosenttiin vuonna 2002. (Kuvio 4.2.5).

Nuorten, 25–34-vuotiaiden miesten määräaikaisten työsuhteet ovat harvinaisempia kuin saman ikäisten naisten, ja nuorten isien selvästi harvinaisempia kuin lapsettomien nuorten miesten. Nuorten isien työsuhteista oli 2000-luvun alussa määräaikaista vajaa 10 prosenttia, lapsettomien miesten noin 16 prosenttia. Ikäryhmässä 35–44-vuotiaat isien määräaikaisten työsuhteet ovat pysytelleet alle 10 prosentissa. Lapsettomillakin miehillä määräaikaisten työsuhteet ovat tässä ikäluokassa enää pari prosenttiyksikköä yleisempiä kuin isillä. (Kuvio 4.2.5).

Lopuksi määräaikaisten työsuhteiden osuutta vanhempien ja lapsettomien kesken tarkastellaan vielä ikäryhmittäin (kuvio 4.2.6). Miehillä se, onko lapsia vai ei, osoittautuu selittävän määräaikaisten työsuhteiden osuutta kaikissa ikäryhmissä ja määräaikaisten työsuhteet ovat yleistyneet käytännössä vain alle 25-vuotiaiden palkansaajien keskuudessa. Naisten tilanne on sen sijaan erilainen.

Kuvio 4.2.6 Määräaikaisten työsuhteiden osuus ikäryhmän ja perheaseman mukaan vuosina 1989 ja 2002, osuus % palkansaajista.

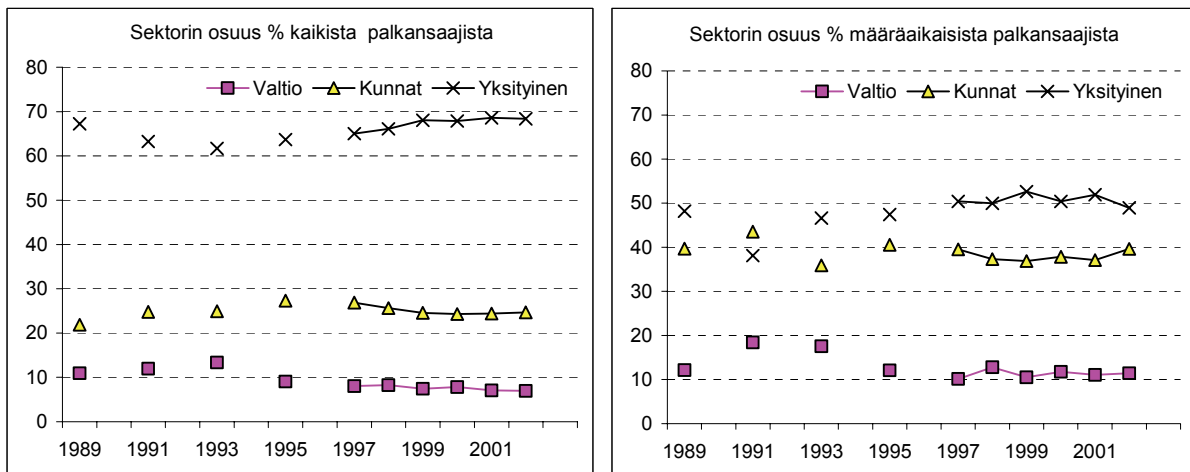
Määräaikaisten työsuhteet ovat ensiksikin yleistyneet äideillä kaikissa ikäryhmissä. Lapsettomilla naisilla määräaikaisten työsuhteet ovat yleistyneet keski-ikäisillä, 25–44-vuotiailla palkansaajilla, ja pysyneet nuorimmassa ja vanhemmissa ikäryhmissä ennallaan. Erot määräaikaisten työsuhteiden osuuksissa äitien ja muiden naisten välillä katoavat 35–39-vuotiaiden ikäryhmässä. Tämän jälkeen, vähintään 40 vuotta täyttäneiden naisten keskuudessa määräaikaisten työsuhteet muodostuvat äideillä yleisemmiksi kuin muilla naisilla. Tämä kehitys alkoi vahvistua erityisesti 1980-luvun jälkipuolella. (Kuvio 4.2.6).

4.3 Määräaikaiset työsuhteet sektoreittain

4.3.1 Työpaikat ja määräaikaiset työsuhteet sektoreittain

Yksityinen sektori työllistää kaikista palkansaajista noin kaksi kolmasosaa, mutta kaikista määräaikaisista työsuhteista yksityiselle sektorille kohdentuu vain puolet (ks. luku 2.4). Määräaikaisista työsuhteista julkiselle sektorille kohdentuu toinen puoli. Kunnat työllistivät 20–25 prosenttia kaikista palkansaajista vuosina 1989–2002, mutta kaikista määräaikaisista työsuhteista kunnissa on noin 40 prosenttia. Myös valtiolla on enemmän määräaikaisia työsuhteita kuin osuus palkansaajista edellyttäisi. Valtiolla työskentelevien osuus kaikista palkansaajista väheni runsaasta 10 prosentista alle 10 prosentin vuosina 1989–2002, mutta osuus määräaikaisista työsuhteista on yhä yli 10 prosenttia. (Kuvio 4.3.1).

Kuvio 4.3.1. Palkansaajien ja määräaikaisten työsuhteiden osuudet sektoreittain vuosina 1989–2002, %.

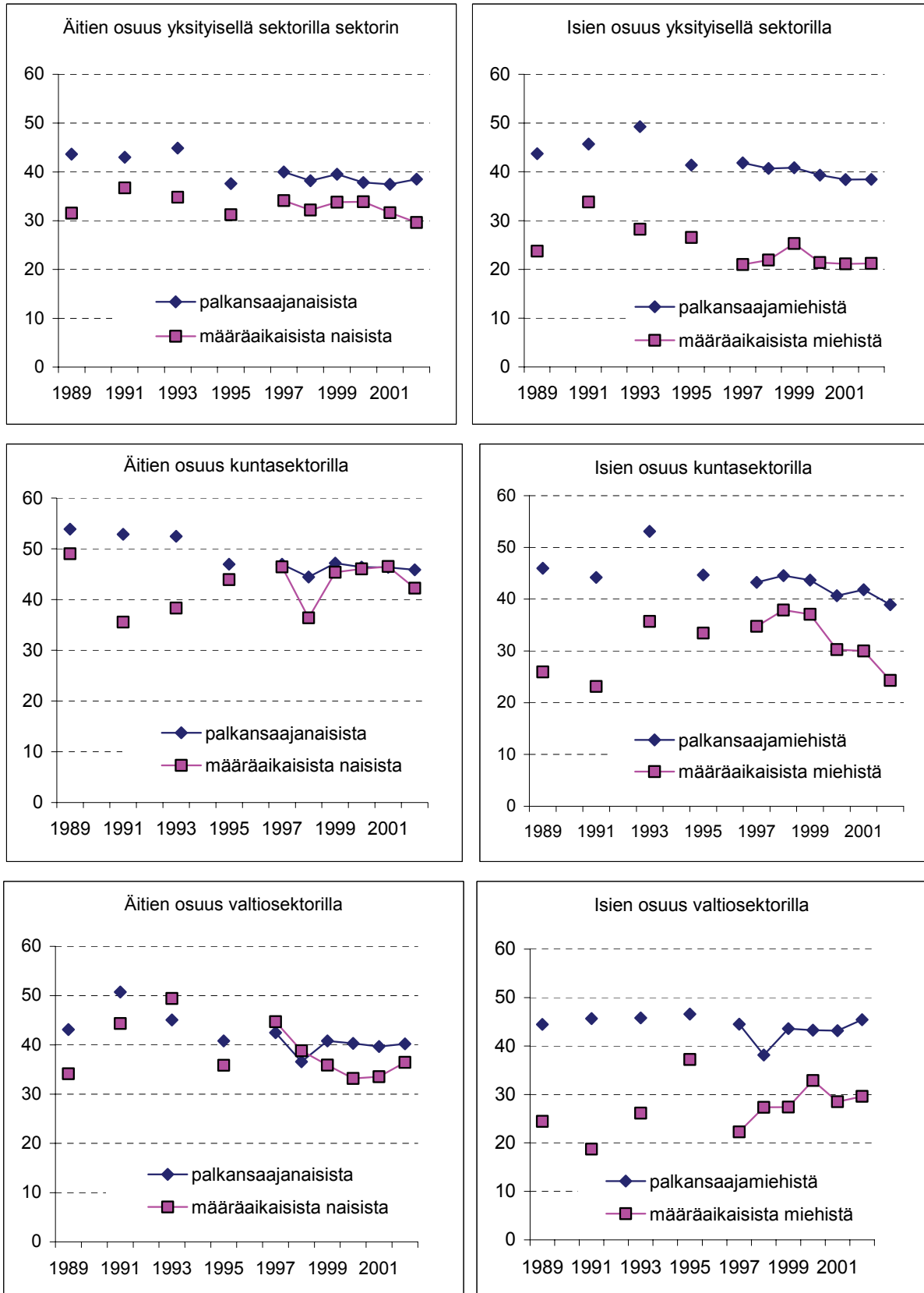

4.3.2 Sektori, määräaikaiset työsuhteet ja perheasema

Aikaisemmin luvussa 2.5 kävi ilmi, että julkinen sektori, erityisesti kuntasektori työllistää äitejä suhteellisesti enemmän kuin lapsettomia naisia, ja yksityisellä sektorilla on puolestaan suhteellisesti enemmän lapsettomia naisia kuin äitejä. Myös isistä on suhteellisesti hieman enemmän julkisella kuin yksityisellä sektorilla, vaikka ero ei olekaan suuri. Lisäksi edellä jaksossa 4.2.1 kävi ilmi, että äidit ovat lapsettomia naisia suhteellisesti hieman useammin pysyvissä kuin määräaikaisissa suhteissa, vaikka erot ovatkin kaventuneet 1990-luvun alkuvuosiin verrattuna.

Seuraavassa tarkastellaan, onko määräaikaisten työsuhteiden kasautumisessa yhtäältä äideille ja isille ja toisaalta lapsettomille ja naisille eroja sektoreittain ja miten palkansaajan ikä vaikuttaa eri sektoreilla lopputulokseen.

Kuvio 4.3.2. Äitien ja isien osuus palkansaajista ja määräaikaisista työntekijöistä sukupuolen ja sektorin mukaan, %, vuonna 1989, 1991, 1993, 1995 ja 1997–2002.

Kuviossa 4.3.2 on verrattu äitien ja isien osuutta kunkin sektorin kaikista palkansaajaisista ja -miehistä kunkin sektorin määräaikaisiin naisiin ja miehiin.

Sekä äidit että isät ovat olleet yksityisellä sektorilla koko tarkasteluajanjakson harvemmin määräaikaisissa työsuhteissa kuin lapsettomat naiset ja miehet. Isiä oli yksityisen sektorin määräaikaisista miehistä noin 20 prosenttia, vaikka sektorin kaikista palkansaajista isien osuus oli noin 40 prosenttia 2000-luvun alussa. Vastaavat osuudet äideillä olivat 30 ja 40 prosenttia. Isiä on siis noin 20 prosenttiyksikköä vähemmän ja äitejä noin 10 prosenttiyksikköä vähemmän määräaikaisina kuin heidän osuutensa on sektorin kaikista palkansaajista.

Julkisella sektorilla ei äitien kohdalla esiinny yhtenäistä trendiä määräaikaisten ja kaikkien palkansaajien kesken. Sen sijaan isien keskuudessa on havaittavissa sama malli kuin yksityisellä sektorilla, joskin lievempänä. Kuntasektorilla on isien osuus määräaikaisista miehistä ollut 10–15 prosenttia pienempi kuin isien osuus on ollut kaikista sektorin palkansaajista. Sen sijaan erot äitien osuuksissa sekä kuntasektorin kaikista palkansaajista että määräaikaisista työsuhteista ovat käytännössä poistuneet 2000-luvun alkuun mennessä, jolloin äitien osuus molemmissa ryhmissä on vaihdellut 40–50 prosentin välillä.

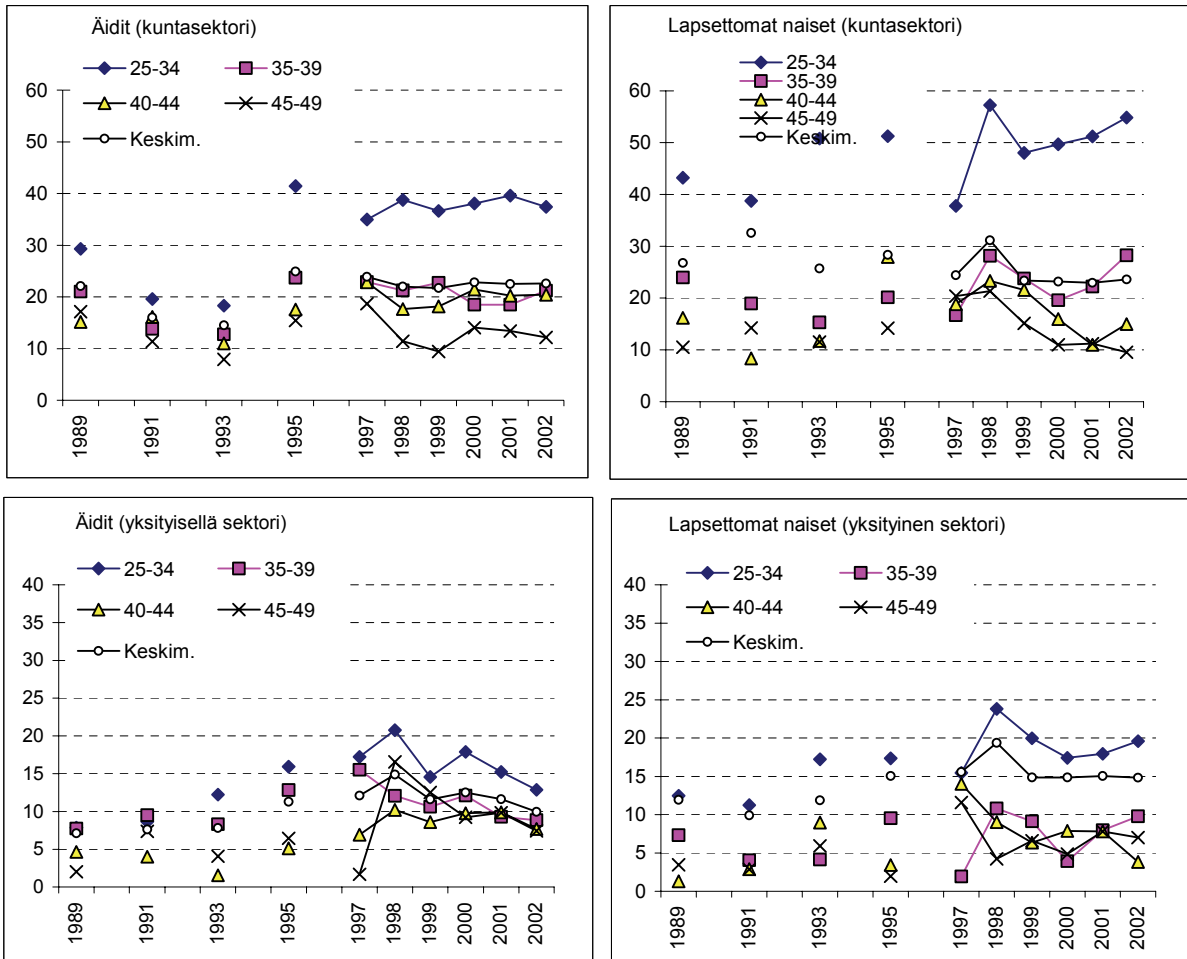
Valtiosektorilla äitien osuus määräaikaisista työsuhteista on ollut sekä suurempi että pienempi kuin äitien osuus sektorin palkansaajaisista. Tällä vuosikymmenellä äitien osuudeksi valtiosektorin palkansaajista on vakiintunut noin 40 prosenttia ja äitien osuus valtion määräaikaisista työsuhteista on ollut usean vuoden 35 prosentin molemmin puolin. Isien osuus valtion palkansaajista on pysytellyt korkeana, yli 40 prosentissa, eikä ole alentunut kuten muilla sektoreilla. Määräaikaisista miehistä isien osuus on viime vuosina vaihdellut 30 prosentin molemmin puolin.

Yhteenvetona voi todeta, että äitien osuus määräaikaisista työsuhteista on pysynyt jatkuvasti pienempänä kuin äitien osuus kaikista palkansaajista yksityisellä sektorilla. Sen sijaan kuntasektorilla erot määräaikaisten työsuhteiden jakautumisessa äitien ja muiden naisten kesken ovat poistuneet, äitejä on suunnilleen sama osuus määräaikaisista ja kaikista palkansaajista. Valtiolla äitien osuus määräaikaisista työsuhteista oli 1990-luvulla välillä suurempikin kuin osuus palkansaajista, mutta sittemmin määräaikaiset työsuhteet ovat tulleet hieman harvinaisemmiksi. Isille kohdentuu sen sijaan kaikilla sektoreilla vähemmän määräaikaisia työsuhteita kuin heidän osuutensa on sektorin palkansaajista.

Työvoimatilastojen avulla ei voi tehdä johtopäätöksiä sen suhteen, palkkaako joku sektoreista äitejä enemmän pysyviin vai määräaikaisiin työsuhteisiin. Tarkastelussa ovat mukana sektorien kaikki palkansaajat, nekin jotka nyttemmin ovat äitejä tai isiä, mutta eivät olleet sitä työhöntulohetkellä. Usein väitetään, että syy siihen, miksi määräaikaisissa työsuhteissa on useammin lapsettomia kuin vanhempia, on se, että äideiksi ja isiksi ryhdytään herkemmin vasta silloin kun työsuhde on vakituinen. Tilastot eivät kuitenkaan tukevat tätä väitettä miehillä, mutta ei äideillä. Määräaikaisten työsuhte-

den osuuksien erot ovat äitien ja muiden naisten kesken kuitenkin keskimäärin varsin pienet.

Kuvio 4.3.3. Määräaikaisten äitien ja lapsettomien naisten osuus yksityisen ja kuntasektorin palkansaajista vastaavissa ryhmissä, %.

Kuvion 4.3.3 perusteella näyttäisi siltä, että naisen ikä vaikuttaa enemmän kuin perheasema siihen, onko työsuhde pysyvä vai määräaikainen, ja vaikutus on suurempi julkisella (kunta-) sektorilla kuin yksityisellä sektorilla. Nuoret naiset ovat muita yleisemmin määräaikaisessa työsuhteessa, alle 25-vuotiaat vielä useammin kuin kuviossa esitetty 25–34-vuotiaiden ryhmä.

Odotetusti lapsettomat nuoret naiset ovat useammin määräaikaisissa kuin nuoret äidit. Sen sijaan on ehkä yllättävää, että äideillä on jonkin verran useammin määräaikaisia työsuhteita lapsettomiin naisiin verrattuna vanhemmissa, vähintään 40 vuotta täyttäneiden ikäryhmissä (vrt. kuvio 4.2.6 luvussa 4.2).

5 Työaika

5.1 Työajan käsitteistä

Työajan määrittely

Työvoimatutkimukset keräävät tietoa ja tilastoivat pääasiassa kahdenlaista työaika, niin sanottua normaalityöaika ja tehtyä työaika. Työajan määrittely ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteinen kysymys. Päivittäiset ja viikoittaiset työajat vaihtelevat enemmän esimerkiksi yrittäjien kuin palkansaajien kesken. Varsinaista työaika ei ole myöskään helppo rajata, jos työtä tehdään myös kotona. Työaikakäsitteen epämääräisyyttä lisäävät myös työaikojen erilaiset joustomahdollisuudet, epätyypilliset työajat, työsuhteiden määrät ja ylipäättään työaikojen erilaistuminen. (Selvitys työaikojen ... 2004; Hulkko 2003; Julkunen ja Nätti 1995 ja 1999; Kartovaara ja Sauli 2000, 127–128; Keinänen 1998; Sutela 1998.)

Erilaiset tietojen keruumenetelmät tuottavat erilaisen tuloksen työllisten työajoista. Esimerkiksi työvoimatutkimuksesta haastattelemalla saatava keskimääräinen viikkotyöaika muodostuu yleensä pidemmäksi kuin ajankäyttötutkimuksessa päivä- ja viikokopäiväkirjan avulla kerätty tieto työajasta. Toisaalta työllisten käsite määrittyy eri tutkimuksissa eri tavoin. Lisäksi naisten työaikaan tiedonkeruutapa vaikuttaa enemmän kuin miesten. (vrt. Bonke 2005). Kysymykset, joissa haastateltavaa pyydetään muistelemaan edellisen työviikon työtunteja, ovat eri tutkimusten mukaan tuottaneet yliarviota päiväkirjan pitoon perustuvaan menetelmään verrattuna. Palkansaajien keskuudessa erot ovat kuitenkin pienet.

Vuonna 1999 työllisten palkansaajanaisten keskimääräinen viikkotyöaika oli työvoimatutkimuksissa 29,8 tuntia ja ajankäyttötutkimuksissa 28,2 tuntia eli 1,6 tuntia (5,7 prosenttia) lyhyempi kuin työvoimatutkimuksissa. Yrittäjä- ja ammatinharjoittajanaisten viikkotyöaika oli 39,6 tuntia työvoimatutkimuksen, mutta vain 32,9 tuntia eli 6,7 tuntia (20,4 prosenttia) ajankäyttötutkimuksen. Miespalkansaajien keskimääräinen viikkotyöaika oli vuonna 1999 työvoimatutkimuksissa 40,5 tuntia ja ajankäyttötutkimuksessa 39,7 tuntia ja miesyrittäjien 50,0 ja 49,4 tuntia. Prosentuaaliset erot eri tutkimusten välillä olivat enintään kahden prosentin luokkaa. (Hannu Pääkkösen kalvot/Tilastokeskus 21.10.2004; ks. myös Julkunen ja Nätti 1999, 141–143).

Käytettävät käsitteet ja niihin vuosina 1989–2004 lähtien tulleet muutokset

Seuraavassa tarkastellaan tässä tutkimuksessa käytettäviä, työvoimatutkimuksen työaikakäsitteitä ja niihin tehtyjä muutoksia tarkasteluajanjaksolla 1989–2004 (ks. Hulkko 2004). Kaikista tiedoista ei ole saatavana koko aikasarjaa perheaseman mukaan.

- *Normaali tai säännöllinen työaika* (hours usually worked) on kuvannut työllisten työehtosopimusten mukaisia työaikoja tai muuten työnantajan kanssa sovitua viikkotyöaika päätyössä. Normaalityöajaksi määritellään työllisten normaali viikoittainen työaika päätyössä. Jos normaali työaika vaihtelee, kuten usein muun muassa yrittäjillä, määritellään normaaliksi työajaksi tällöin keskimääräinen viikkotyöaika esimerkiksi viimeksi kuluneen kuukauden ajalta. Suomalaisessa työvoimatutkimuksessa säännöllinen työaika on määritelty koko ajan samalla tavalla kuin normaalityöaika.
- Vuodesta 1997 lähtien, EU-harmonisoidun työvoimatutkimuksen myötä, säännölliseen ja siis normaaliin työaikaan aletaan laskea myös sellainen ylimääräinen palkaton tai palkallinen työ, joka on muodostunut tavanomaiseksi. Yrittäjille ei määritelmällisesti muodostu ylityötä, joten heidän säännöllinen ja normaalityöaikansa ovat yhtä pitkiä. Säännöllinen työaika ilman ylityötä voidaan käytännössä määritellä vain palkansaajille. (Hulkko ja Luomala 2003, 10; Keinänen 1998, 22).

Säännöllinen työaika ei kuvaa tosiasiaassa tehtyä työaika, koska säännölliseen työaikaan lasketaan myös työstä tilapäisesti poissaolevien säännöllinen työaika. Säännöllisessä työajassa on mukana esimerkiksi lomien, sairauden, vanhempainvapaiden ja muiden syiden takia työstä tilapäisesti poissaolevien (työllisten) työaika.

- *Tehty työaika* (hours actually worked). Tosiasiallinen työaika mitataan vain tehdyistä työtunneista. Tehtyyn työaikakäsitteeseen perustuvat paitsi tehtyjen työtuntien ja poissaolotuntien määrä, keskimääräinen työpäivän pituus sekä ylityöaste ja sivutyötä tehneiden määrät. Työaikatiedot ovat työvoimatutkimukseen osallistuvien omia arvioita tutkimusviikolla (tosiasiallisesti) tehdyistä työtunneista. Vuodesta 2000 lähtien työvoimatutkimuksessa siirryttiin ns. jatkuvaan tutkimusviikkoon, mikä tarkoittaa että otos jaetaan vuoden kaikille viikoille. Uudistus vaikutti eniten työaikatietoihin. Esimerkiksi koko kansantalouden tasolla tehty työtuntien summa lyheni noin 1.4 prosenttia. Vuodesta 2000 lähtien päivä- ja tuntitiedot eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin, mutta tietoja ei ole kuitenkaan korjattu taannehtivasti (Työvoimatilasto 2001, 35).

Tehdystä työajasta on äitien ja isien osalta saatavana tietoa vasta vuodesta 1999 lähtien, eli ei lainkaan ennen lamaa tai lamavuosilta. Tehdystä työajasta saadaan kuitenkin tietoa iän ja sukupuolen mukaan, joten pitkää aikasarjaa vuodesta 1989 lähtien tarkastellaan nuorten, 25–34-vuotiaiden naisten ja miesten näkökulmasta.

- *Osa-aikatyön* määrittely on vuodesta 1997 lähtien perustunut vastaajan omaan arvioon seuraavan säännön mukaisesti: Palkansaaja tai yrittäjä joka tutkimushaastattelussa ilmoitti oman arvionsa mukaisesti olevansa päätyösään osaaikaisesti, luokitellaan osa-aikatyölliseksi. Aikaisemmin osa-aikatyöksi määri-

tehtiin alle 30 tunnin normaalityöaika. Osa-aikatyöaste tarkoittaa osa-aikatyötä tekevien osuutta työllisistä.

Äitien ja isien osa-aikatyöstä on saatavana katkonainen aikasarja, joka koostuu kolmelta vuodelta työvoimatutkimuksen vuosihaastatteluista 1989–1993 sekä vuosilta 1995–1996 vanhan osa-aikatyömääritelmän mukaan ja uuden määritelmän mukaan vuodesta 1997 lähtien. Osa-aikatyön vertailukelpoisuus toteutetaan pitkällä aikavälillä tarkastelemalla alle 30-viikkotyötuntia tekevien osuuk-sien muutoksia. Osa-aikatyön syitä voidaan tarkastella 1990-luvun jälkipuolis-kolla joko vuodesta 1995 tai 1997 lähtien, syystä riippuen. Tämä johtuu siitä, että osa-aikatyön syiden määritelmiin on tehty muutoksia.

- *Ylityöllä* tarkoitetaan sellaista ylityötä, jolta ajalta tekijä saa korvausta joko palkkana tai vapaana. Näin määriteltyä ylityötä tekevien osuus työllisistä kuvaa ns. ylityöastetta. Palkattomat ylityöt eivät sisälly ylityöasteeseen. Palkallista ja palkatonta ylityötä koskevat tiedot on työvoimatutkimuksissa kerätty samalla tavalla vuodesta 1995 alkaen (Hulkko ja Luomala 2003, 13).

Ylityötunteja koskevat aikasarjat on saatavana perheaseman mukaan vasta vuodesta 1999 alkaen.

- *Sivutyötä* tekeviksi määritellään palkansaajat tai yrittäjä, joka pääasiallisen työnsä lisäksi tekee jotain sivutoimista työtä tutkimusviikon aikana. Sivutyötä koskevat aikasarjat on saatavana perheaseman mukaan myös vuodesta 1999 alkaen.

Tälle tutkimukselle tärkein työaikakäsite on säännöllinen työaika, koska tällä työaika-käsitteellä voi seurata äitien ja isien työajan, myös osa-aikatyön, muutoksia koko tarkasteluajanjaksolta.

5.2 Säännöllinen (normaali) työaika

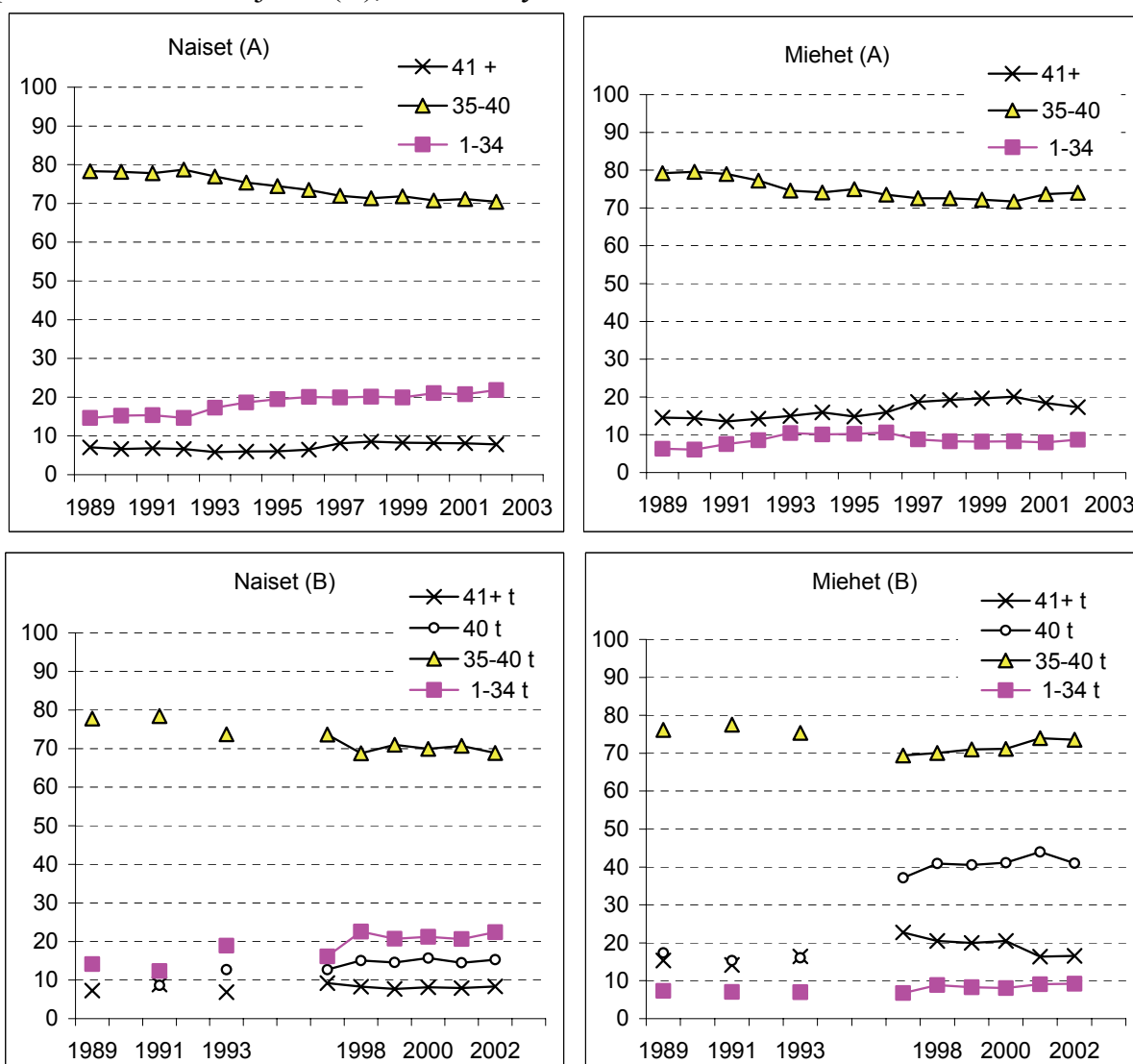
5.2.1 Taustaksi

40 tuntia tavallisen kokoaikatyön ylimpänä rajana

Normaali kokoaikainen viikkotyöaika luokitellaan Suomessa tavallisesti 35–40 tunniksi. Ylipitkä työaika alkaa vähintään 41 tunnin työviikoista ja normaalia lyhyempi työaika alle 35 tunnin viikkotyöajasta. Vanhan osa-aikatyön määritelmän mukaan osa-aikatyöksi määriteltiin alle 30 tunnin työviikot. Normaaliin viikkotyöaikaan on vuodesta 1997 lähtien lisätty myös säännöllinen ylityö, mikä heikentää aikasarjan vertailukelpoisuutta. Työaikakäsitteen muutoksen vaikutusta on tarkasteltu seuraavassa kahden eri työvoimatutkimuksen otoksen välillä.

Kuviossa 5.2.1 tarkastellaan ensin säännöllisen työajan kehitystä työvoimatutkimuksen perustutkimuksen aineistossa (A) kaikkien 25–34-vuotiaiden naisten ja miesten keskuudessa 1980-luvun lopulta 2000-luvun alkuun. Seuraavaksi esitetään samat tiedot tässä tutkimuksessa käytettävässä, perheasematiedot kattavassa aikasarja-aineistossa (B). Perhe-asema-aikasarja kattaa vain vuodet 1989–1993 ja 1997–2002. Tässä aikasarjassa voidaan esittää myös säännöllistä 40 viikkotyötuntia tekevien naisten ja miesten osuudet. (Kuvio 5.2.1).

Kuvio 5.2.1. Ikäryhmän 25–34-vuotiaat naiset ja miehet jakautuminen säännöllisen viikkotyöajan mukaan vuosina 1989–2002 koko työvoimatutkimusaineistossa (A) ja perheasema-aikasarjassa (B), osuus % työllisistä.

* 40 tunnin viikkotyöaika tekevät aikasarjassa B sisältyvät ryhmään 35–40 tunnin viikkotyöaikoihin. Lähde A-aikasarjoille: Tasty: T148sum.xls; Työvoimatutkimuksen arkistotaulut)

Yleisimmäksi säännöllisen työajan luokaksi vakiintui 1980-luvulla 35–40 tunnin kokoaikatyöaika 25–34-vuotiailla naisilla ja miehillä. Nuorista naisista tähän ryhmään kuului lähes 80 prosenttia ja miehistä yli 80 prosenttia. Tätä, ns. tavanomaista kokoaikatyötä tekevien naisten ja miesten osuus alkoi kuitenkin vähetä jo 1980-luvun lopulla

ja väheneminen on jatkunut edelleen 1990-luvulla. Naisista yhä useampi alkoi tehdä tavanomaista lyhyempää, alle 35 tunnin työaikaa ja miehistä aikaisempaa useampi alkoi tehdä joko tavanomaista lyhyempää tai tavanomaista pidempää, vähintään 41 viikkotunnin työaikaa.

Muutos normaalin työajan määrittelyssä, eli palkattomien ylitöiden laskeminen normaalityöaikaan vuodesta 1997 lähtien näkyy naisilla ja miehillä hieman eri tavalla ja eri suuruusluokissa. Ylipitkää työaikaa tekevien nuorten miesten osuus kasvoi aluksi noin 15:sta 20 prosenttiin, mutta on sittemmin 2000-luvulla jälleen vähentynyt. Tavanomaista 35–40-tunnin työaikaa tekevien keskuudessa 40 tunnin viikkotyöaikaa tekevien osuus nousi miehillä noin 15:sta 40 prosenttiin. Lyhyttä, alle 35 tunnin työaikaa tekevien miesten osuus on sen sijaan pysytellyt koko tarkasteluaikavälin alle 10 prosentissa. (vrt. myös Julkunen ja Nätti 1999, 138 ja 140–141).

Sen sijaan nuorten naisten ylipitkää viikkotyöaikaa tekevien osuus ei juuri lisääntynyt, mutta tavanomaista viikkotyöaikaa tekevien osuus laski ja tässä ryhmässä 40 tunnin työviikot lisääntyivät vuodesta 1997 lähtien, kun ylityöt alettiin laskea normaaliin työaikaan. keskimäärin 40 tunnin viikkotyöaikaa tekee nuorista naisista nykyisin noin 15 prosenttia, aikaisemmin noin 10 prosenttia. Naisilla on lyhyttä työaikaa tekevien osuus muodostunut suuremmaksi 2000-luvun vaihteessa kuin se oli 1990-luvun vaihteessa.

Kuvio 5.2.1 osoittaa että säännöllisen työvoimatutkimuksen ja perheasematiedot käsittelevien työvoimatutkimusten aineistot vastaavat suhteellisen hyvin toisiaan, mutta vuotuiset muutokset ilmenevät jälkimmäisessä aineistossa hieman suurempina kuin koko tutkimuksessa, koska otoskoko on pienempi.

Mitä äitien ja isien työajoista tiedetään aikaisemman tutkimuksen mukaan

Työvoimatutkimusten mukaan pienten lasten isät tekevät pisintä työaikaa ja pienten lasten äidit lyhintä työaikaa (Hulkko 2003, 31–32; Sauli 1998; Kartovaara ja Sauli 2000, 128). Äidit siis joustavat ansiotyössä ollessa kotitöiden ja hoitovelvollisuuksien takia, kun taas pienten lasten isät lisäävät ansioita venyttämällä työaikaansa. Äitien ja isien keskimääräiset työajat kuvaavat yleisellä tasolla naisten ja miesten ajankäyttöä, mutta eivät sitä, miten perheet jakautuvat äitien ja isien työaikojen mukaan. Tämä oli mahdollista vain EU-työvoimatutkimuksessa vuosina 1995–1998.

EU-työvoimatutkimusten mukaan vuonna 1996 alle kolmivuotiaiden lasten kahden huoltajan perheissä yleisin malli oli, ettei äiti ollut työssä ja isä teki tavallista kokoaikatyötä (33 %) tai ylipitkää työaikaa (16 %). Alle kolmivuotiaiden perheistä 11 prosentissa molemmat vanhemmat tekivät yhtä aikaa tavallista kokotyöaikaa. Toisaalta, noin 12 prosenttia alle 3-vuotiaiden lasten perheistä oli sellaisia, joissa kumpikaan vanhemmista ei ollut työssä. Kun nuorimman lapsen ikä oli 3-6 -vuotta, tuli yleisimmäksi ryhmäksi kaksi kokoaikatyötä tekevää vanhempaa (22 %) ja seuraavaksi yleisimmäksi ryhmäksi perheet, joissa äiti teki tavanomaista kokoaikatyötä ja isä ylipitkää työviikkoa (13 %). Se, että molemmat vanhemmat olisivat tehneet yhtä aikaa lyhennet-

tyä työaika, oli äärimmäisen harvinaista sekä alle 3-vuotiaiden että 3-6 -vuotiaiden lasten perheissä (0,8 ja 0,9 %). (Sauli 1998, 89–90).

Pienten lasten yksinhuoltajista oli vuonna 1996 huomattava osa ei-työllisiä, 70 prosenttia alle 3-vuotiaiden lasten ja 44 prosenttia 3-6-vuotiaiden lasten vanhemmista. Alle 3-vuotiaiden yksinhuoltajista neljännes teki tavanomaista kokoaikatyötä ja vajaa 10 prosenttia ylipitkää työpäivää. Alle kouluikäisten, 3-6-vuotiaiden yksinhuoltajavanhemmista 11 prosenttia teki lyhyttä työaika, lähes 40 prosenttia kokotyöaika ja kuusi prosenttia ylipitkää työaika. Kouluikäisten lasten yksinhuoltajavanhemmilla lyhyttä ja tavanomaista kokotyöaika tekevien osuus säilyi samana kuin edellisessä ryhmässä, mutta ylipitkää työviikkoa tekevien osuus oli lähes 20 prosenttia, ja ei-työllisten osuus oli vähentynyt 30 prosenttiin. (Sauli 1998, 90–91).

Pienten lasten kahden huoltajan perheissä oli yleisin työssäkäyntimalli ainakin 1990-luvun jälkipuolella se, että isä teki kokoaikatyötä tai ylipitkää työviikkoa ja äiti oli ei-työllinen, ts. hoito kokopäiväisesti lasta kotona tai oli työtön. Kahden huoltajan lapsiperheissä lyhyttä työaika tekevä äiti ja kokoaikatyötä tai ylipitkää työpäivää tekevä isä oli harvinaisempi yhdistelmä kuin lyhyttä työaika tekevien yksinhuoltajien osuus.

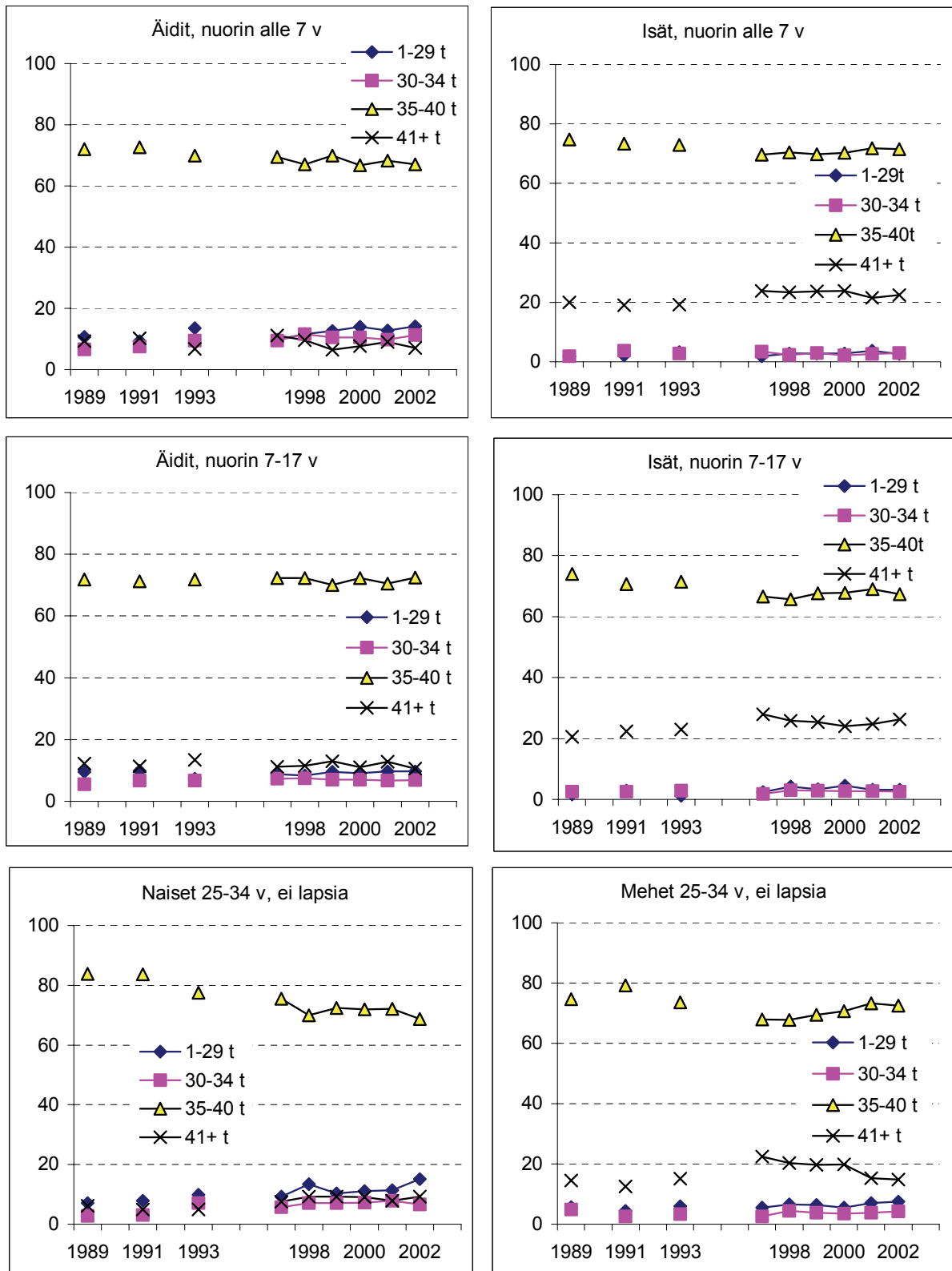
5.2.2 Äitien ja isien jakautumat normaalin viikkotyöajan mukaan

Kokoaikatyötä tekevien palkansaajanaisten keskimääräinen normaali viikkotyöaika oli 2000-luvun alussa reilu 39 tuntia ja miesten 42 tuntia. Naisten ja miesten keskimääräisen viikkotyöajan ero kasvoi 1990-luvulla kahdesta kolmeen tuntiin siten, että naisten työaika lyheni ja miesten piteni. Naisyrittäjien keskimääräinen viikkotyöaika on pysytellyt noin 44 ja miesten noin 50 tunnin tuntumissa (Hulkko ja Luomala 2003, 18–20). Äitien ja isien keskimääräisestä normaalista viikkotyöajasta ei ole tietoja pitkältä aikaväliltä, joten seuraavassa tarkastellaan normaalin viikkotyöajan jakautumia eripituisiin työaikoihin.

Työllisten keskuudessa nuorimman lapsen iällä on vähäinen merkitys äitien viikkotyöaikaan. Toisaalta sillä onko lapsia vai ei, ei myöskään näytä olevan suurta vaikutusta naisten säännölliseen työaikaan. Eniten lyhyintä, alle 30 tunnin työaika tekevät kuitenkin hieman muita useammin sekä alle 7-vuotiaiden lasten äidit ja lapsettomat 25–34-vuotiaat naiset, kun taas 7–17-vuotiaiden lasten äidit tekevät muita naisia hieman useammin ylipitkää työviikkoa. Suurten erojen puute koskee myös miesten välisiä säännöllisiä työaikoja, sillä erotuksella, että isät tekevät hieman useammin ylipitkiä työviikkoja kuin nuoret lapsettomat miehet. (Kuvio 5.2.2).

Koska erot ovat silmämääräisesti pieniä sekä naisten kesken että miesten kesken, tarkastellaan naisten ja miesten jakautuma työaikojen suhteen vielä erikseen taulukossa 5.2.1. Taulukossa on ensiksikin esitetty naisten ja miesten jakautuminen eripituisiin säännöllisen viikkotyöajan luokkiin sekä jakautumaosuuksien muutokset vuodesta 1997 perheaseman mukaan. Toiseksi taulukossa on esitetty naisten ja miesten työaika-jakautumien erot vuonna 2002 samoissa ryhmissä.

Kuvio 5.2.2. Työllisten äitien ja isien jakautuminen nuorimman lapsen iän mukaan sekä lapsettomien 25–34-vuotiaiden naisten ja miesten jakautuminen eripituisiin säännöllisiin viikkotyöaikoihin vuosina 1989, 1991, 1993 ja 1997–2002, %.¹

¹ Säännölliseen työaikaan luetaan vuodesta 1997 alkaen tavanomaiseksi katsottu ylityö.

Vuotuiset muutokset vuodesta 1997 vuoteen 2002 eivät etene systemaattisesti tai edes samansuuntaisina. Tämä voi johtua paitsi muutosten epäsäännöllisyydestä myös siitä, että vertailtavien ryhmien otoskoko muodostuu pieneksi ja tilastollisesti epäluotettavaksi harvinaisimmissa työaikaluokissa. Tästä syystä huomio on syytä kiinnittää taulukkoa 5.2.1 raportoidessa vain suurimpiin muutoksiin viiden vuoden aikavälillä.

Taulukko 5.2.1. Työllisten naisten ja miesten jakautuminen säännöllisen viikkotyöajan mukaan eri työaikaluokkiin aikuisen iän ja nuorimman lapsen iän mukaan vuonna 2002 (%), osuuksien muutos vuodesta 1997 vuoteen 2002 (%-yks.) sekä erot naisten ja miesten jakautumisissa eri viikkotyöaikoihin (%-yks.).

Tilanne vuonna 2002:	1-29 t	30-34 t	35-40 t	41 + t	Muutos prosenttiyksikköä, 1997–2002			
					1-29 t	30-34 t	35-40 t	41 + t
Miehet 15-64 v	7.6	3.7	67.8	19.9	1.6	0.2	0.7	- 1.9
Ei lapsia, ikä 25-34 v	7.5	4.3	72.5	14.8	2.0	1.7	4.5	- 7.6
Ei lapsia, ikä 35-44 v	3.8	3.3	76.3	16.2	0.0	- 1.1	4.0	- 1.9
Isät, nuorin alle 7 v	2.6	2.9	71.5	22.4	0.8	- 0.5	1.8	- 1.4
Isät, nuorin 7-17 v	3.2	2.5	67.4	26.3	0.8	0.7	0.8	- 1.7
Naiset 15-64 v	15.5	7.6	66.9	9.4	3.6	- 0.5	- 2.9	0.2
Ei lapsia, ikä 25-34 v	14.0	6.6	68.7	9.3	4.5	0.9	- 6.8	1.8
Ei lapsia, ikä 35-44 v	9.6	5.3	76.0	9.7	1.4	- 2.5	- 2.2	3.5
Äidit, nuorin alle 7 v	14.1	11.3	67.1	7.1	4.4	1.8	- 2.3	- 4.0
Äidit, nuorin 7-17 v	9.7	6.8	72.5	10.6	0.9	- 0.5	0.3	- 0.5
Naisten ja miesten ero %-yksikköä								
Miehet – naiset, kaikki	- 7.8	- 4.0	1.0	10.4				
Ei lapsia, ikä 25-34 v	- 6.5	- 2.3	3.7	5.6				
Ei lapsia, ikä 35-44 v	- 5.8	- 2.0	0.3	6.5				
Nuorin alle 7 v	- 11.5	- 8.3	4.4	15.3				
Nuorin 7-17 v	- 6.5	- 4.3	- 5.1	15.6				

Tyypillisin säännöllinen viikkotyöaika vuonna 2002 oli naisille (67 %) ja miehille (68 %) 35–40 tuntia. Tätä yleisempi 35–40 tunnin viikkotyöaika oli yhtäältä 25–44-vuotiailla lapsettomilla miehillä sekä alle kouluikäisten lasten isillä ja toisaalta lapsettomilla 35–44-vuotiailla naisilla ja kouluikäisten lasten äideillä. Miehillä normaali viikkotyöaika näyttää hieman yleistyneen, mutta naisilla vähentyneen vuosina 1997–2002.

Ylipitkää viikkotyöaika teki noin 20 prosenttia kaikista miehistä, lapsettomat 25–44-vuotiaat miehet harvemmin (15–16 %) ja isät useammin (22–26 %). Naisista ylipitkää viikkotyöaika teki suhteellisesti puolet vähemmän kuin miehistä eli keskimäärin noin 9 prosenttia. Ylipitkä työaika oli noin prosenttiyksikön yleisempää kouluikäisten lasten äideillä ja pari prosenttiyksikköä harvinaisempaa alle kouluikäisten lasten äideillä kuin naisilla keskimäärin. Ylipitkätyöaika näyttää hieman vähentyneen miehillä ja lisääntyneen muilla naisilla paitsi äideillä vuodesta 1997 vuoteen 2002. (Taulukko 5.2.1).

Sekä miehet että naiset tekevät alle 30 tunnin viikkotyöaikaan yleisemmin kuin normaalia lyhyempää 30–34 tunnin työaikaan. Naisista keskimäärin melkein 16 prosenttia tekee alle 30 tuntia viikossa ja noin kahdeksan prosenttia 30–34 tuntia viikossa. Alle 30 tuntia työskentelevien osuus on hieman kasvanut, etenkin pienten lasten äideillä ja lapsettomilla 25–34-vuotiailla naisilla, mutta 30–34 tuntia tekevien pysynyt suunnilleen ennallaan. Pienten lasten äideistä alle 30-tunnin työviikkoa tekee vähemmän (14 %) kun naisista keskimäärin, mutta enemmän (11 %) kuin muista ryhmistä ns. normaalia lyhyempää 30–34 tunnin työaikaan. Miehistä alle 35 tunnin työaikaan tekee kaikissa vertailuryhmissä alle 10 prosenttia.

5.3 Tehty työaika

5.3.1 Kehitys pitkällä aikavälillä

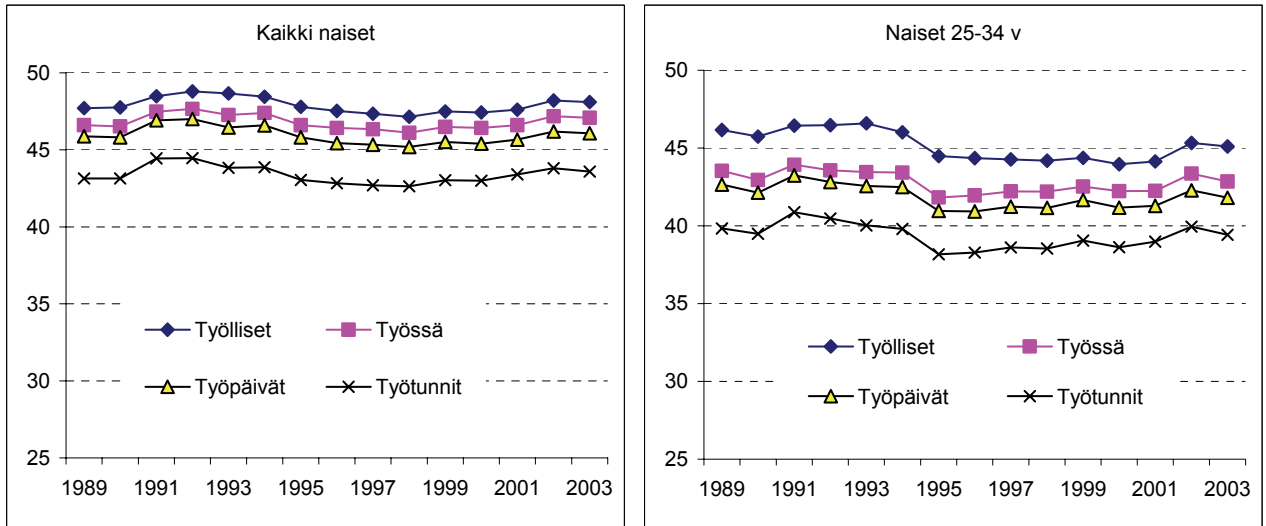
Tehdyt työtunnit sisältävät kaikki työtunnit, mukaan lukien palkalliset ja palkattomat ylityötunnit sekä työtunnit sivutyöpaikassa. Koska tehdystä työajasta on perheaseman mukaan tietoa vasta vuodesta 1997 eteenpäin, tarkastellaan aluksi naisten ja miesten työajan ja työpanoksen kehitystä ikäryhmittäin 1980-luvun lopulta 2000-luvun alkuun. Suurimman kiinnostuksen kohteena ovat 25–34-vuotiaat naiset ja miehet, jotka ovat muita ikäryhmiä useammin pienten lasten vanhempia.

Kokonaistyöpanos

Naisten osuus kokonaistyöpanoksesta alenee sitä mukaa, mitä tarkimmin työpanosta mitataan (kuviot 5.3.1). Naisten osuus kaikista työllisistä oli 2000-luvun alussa 48 prosenttia ja työssä olevista 47 prosenttia. Naiset tekivät kaikista työpäivistä 46 prosenttia ja kaikista työtunneista 44 prosenttia. Ero naisten työllisyysosuuden ja työpanososuuden välillä oli korkeimmillaan noin neljä prosenttiyksikköä. Nuorten, 25–34-vuotiaiden naisten keskuudessa erot miehiin nähden olivat hieman suuremmat eli 45, 43, 42 ja hieman alle 40 prosenttia, eli ero työllisyysasteiden ja työtuntiosuuksien välillä oli viisi prosenttiyksikköä.

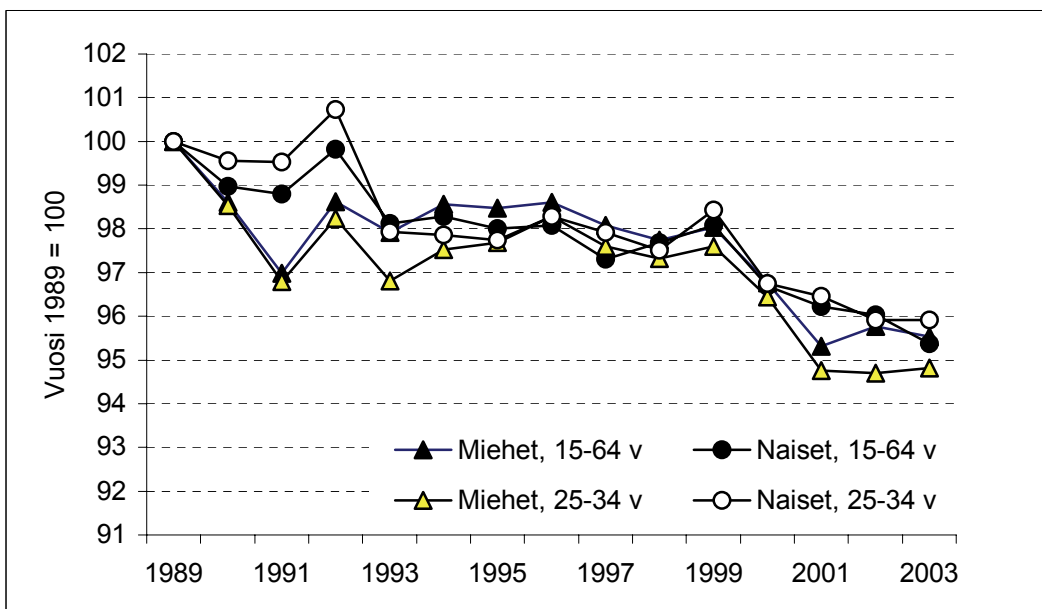
Vuonna 2003 työkäiset 15–64-vuotiaat miehet tekivät kaikkiaan 2 206 milj. työtuntia ja 15–64-vuotiaat naiset 1 713 milj. työtuntia. Vuoteen 1989 verrattuna miesten työtunnit olivat vähentyneet yli 13 prosenttia ja naisten lähes 12 prosenttia vuonna 2003. Osa työtuntien vähenemisestä johtuu työllisten ja työssä olevien määrän vähenemisestä, osa työajan muutoksista. Työssä olevien miesten määrä väheni vastaavana aikana yhdeksän prosenttia ja naisten yli seitsemän prosenttia.

Kuvio 5.3.1. Kaikkien työkäisten naisten ja 25–34-vuotiaiden naisten osuus vastaavista työllisten ryhmistä, työssä olevista sekä tehdyistä työpäivistä ja työtunneista, % vuosina 1989–2003.

Työllistä kohti laskettu tuntimäärä on pienempi kuin työssä olevaa kohti laskettu tuntimäärä, koska edellisessä tuntimäärien jakajana ovat myös työstä tilapäisesti poissa olevat työntekijät. Tilapäinen poissaolo johtuu mm. vuosilomista ja muista palkallisista vapaista, sairauslomista ja vanhempainvapaista. Pienten lasten hoitovapaalla olevat luokitellaan työvoiman ulkopuolelle. Se, että naisten osuus on pienempi tehdystä työstä kuin työllisistä, johtuu paitsi naisten miehiä lyhemmästä työstä, myös siitä, että äidit pitävät miehiä useammin palkallisia tai palkattomia vapaita lastenhoidon takia (vrt. luvut 2.6 ja 3.2).

Kuvio 5.3.2. Naisten ja miesten tehdyn vuotuisen työtajan lyheneminen työssä olevaa kohden vuosina 1989–2003, indeksi vuosi 1989 = 100.

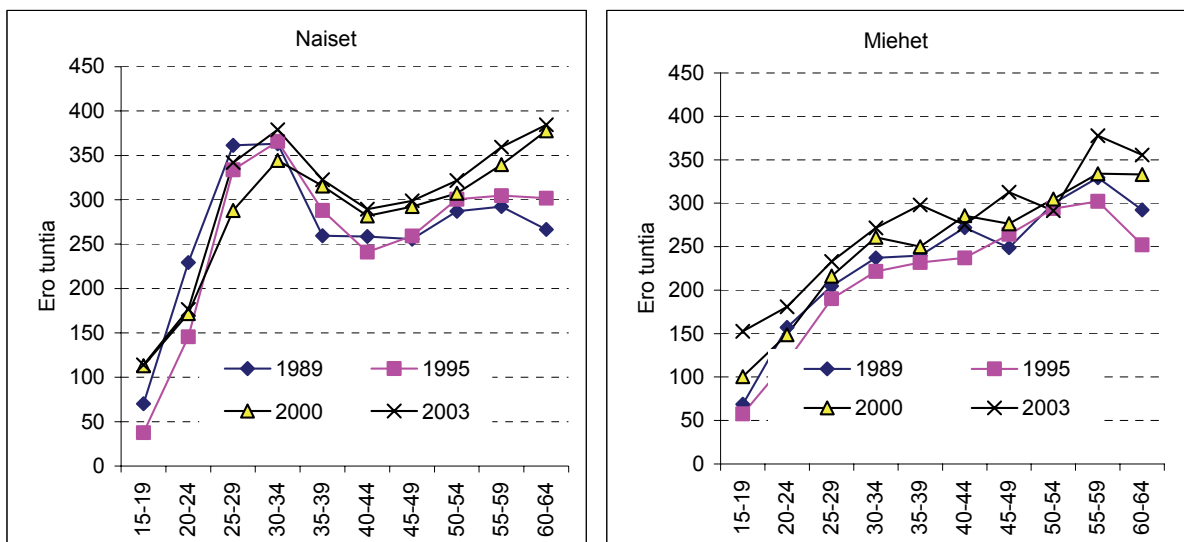

Vuosina 1989–2003 tehtyjen vuosityötuntien määrä väheni lähes yhtä paljon työllistä miestä (7,4 %) ja työllistä naista kohti (7,3 %). Muutokseen vaikuttavat palkallisten tai muiden tilapäisten poissaolojen kasvu. Vähennykset työssä olevaa kohti olivatkin pie-

nemmät ja edelleen samaa suuruusluokkaa miehillä (4,5 %) ja naisilla (4,6 %) Nämä muutokset kuvaavat tosiasiallisen työajan lyhenemistä. Tehtyjen työtuntien muutos on ollut samaa suuruusluokkaa kaikkien työikäisten sekä nuorten naisten ja miesten välillä (kuvio 5.3.2).

Tehtyjen työtuntien määrä oli vuonna 2003 keskimäärin 1819 tuntia työllistä ja 2101 tuntia työssä olevaa 15–64-vuotiasta miestä kohti. Vastaavat tuntimäärät olivat työllistä naista kohti 1513 ja työssä olevaa naista 1820 tuntia vuodessa. Miehillä työssä olevaa kohti laskettujen työtuntien määrä oli 282 tuntia (13 %) suurempi kuin työllistä kohti laskettu tuntimäärä. Naisilla vastaava ero oli 203 tuntia (17 %). Naisten ja miesten erot työllistä ja työssä olevaa kohti lasketun tehdyn työajan vaihtelevat huomattavasti ikäryhmittäin. (Kuvio 5.3.3).

Kuvio 5.3.3. Työssä olevaa kohti laskettujen tehtyjen työtuntien enemmisyys työllistä kohti laskettuihin työtunteihin verrattuna iän ja sukupuolen mukaan vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2003, ero työtuntia vuodessa.

Tehtyjen työtuntien erot työllistä ja työssä olevaa kohti ovat sitä suuremmat, mitä enemmän työlliset ovat tilapäisesti poissa työpaikalta. Koska äidit käyttävät pääosan lasten hoitoon liittyvistä vapaista, ovat erot työssä olevaa ja työllistä kohti lasketun työpanoksen välillä suuret naisten ikäryhmässä 25–34-vuotiaat. Tämän jälkeen erot pienenevät kasvaakseen jälleen vanhemmissa ikäryhmissä. Sen sijaan miehillä ero työllistä ja työssä olevaa kohti laskettujen työtuntien välillä kasvaa lähes lineaarisesti iän mukana.

Ajallisesti muutokset vuodesta 1989 vuoteen 2003 ovat verrattain pienet. Naisilla erot ovat suurimmillaan 55 vuotta täyttäneillä ja sitä vanhemmilla, ilmeisesti osaaikaeläkkeiden yleistymisen johdosta. Miehillä erot ovat kasvaneet lievästi kaikissa ikäryhmissä, mikä tarkoittaa yleisesti poissaolojen lisääntymistä, mutta ne ovat keski-ikäisillä kauttaaltaan pienemmän kuin naisilla. (Kuvio 5.3.2.)

5.3.2 Äitien ja isien työaikapanos 2000-luvun vaihteessa

Äitien ja isien työpanoksesta eli tosiasiallisesta työajasta työmarkkinoilla saa tietoa vasta vuodesta 1999 lähtien. Työpanostiedot koskevat neljättä vuosineljännestä kunkin vuonna, ts. työpanos kuvaa siis *kolmen kuukauden aikana* keskimäärin tehtyä työaika. Tulokset esitetään taulukoissa 5.3.1 ja 5.3.2.

Naisten ja miesten tehty työaika esitetään ensin absoluuttisina tuntimäärinä sekä työssä olevaa että työllistä kohti perheaseman mukaan vuosina 1999–2000 (taulukko 5.3.1). Taulukossa esitetään tehdyn työajan absoluuttiset ja muutokset. Tehty työaika on vähentynyt kaikissa ryhmissä vuoden 1999 jälkeen. Vähiten tehty työtuntimäärä väheni pienten lasten isillä, 15 prosenttia työssä olevaa ja 31 tuntia työllistä kohti. Eniten tehdyt työtunnit vähenivät yksinhuoltajilla (27 tuntia) ja lapsettomilla 25–44-vuotiailla miehillä (26 tuntia) työssä olevaa kohti. Sen sijaan työllistä kohti laskettuna eniten vähenivät alle kouluikäisten lasten äitien (38 tuntia) ja yksinhuoltajien työtunnit (39 tuntia).

Isien tehty työaika on ollut pidempi kuin muiden vertailuryhmien (taulukko 5.3.2). Kouluikäisten lasten isien työaika oli hieman pidempi vuosina 1999–2001 kuin alle kouluikäisten lasten isien, mutta vuonna 2002 eroja ei käytännöllisesti katsoen enää ollut. Tulos on sama, vertaillaanpa työtunteja sitten työllistä tai työssä olevaa isää kohti. Lapsettomien 25–44-vuotiaiden miesten työaika oli työssä olevaa kohti 94–98 prosenttia ja työllistä kohti 96–101 prosenttia alle kouluikäisten lasten isien työajasta.

Naisista pisintä työaika tekivät kouluikäisten lasten äidit. Näiden äitien työaika oli suhteessa pienten lasten isien työaikaan 87–92 prosenttia vuosina 1999–2002 sekä työssä olevaa että työllistä kohti laskettuna. Tällä äitiryhmällä, kuten ei myöskään yksinhuoltajilla, ei ole paljon työstä poissaoloja. Yksinhuoltajien työpanos vaihteli työssä olevaa kohti laskettuna 83:sta 88 prosenttiin ja työllistä kohti laskettuna 82:sta 86 prosenttiin alle kouluikäisten isien työaikaan verrattuna.

Pienten lasten äidit tekivät lyhintä työaika niin työssä olevaa kuin työllistäkin kohti laskettuna, ja näiden kahden mittarin välillä oli noin 10 prosenttiyksikön ero, mikä kertoo muita useammin toistuvista tai pidemmistä työstä poissaoloista. Pienten lasten äitien työssä olevaa kohti laskettu työaika vaihteli 81:stä 86 prosenttiin ja työllistä kohti laskettuna 70:stä 75 prosenttiin pienten lasten isien työaikaan verrattuna vuosina 1999–2002.

Taulukko 5.3.1. Naisten ja miesten tehdyt työtunnit IV vuosineljänneksellä työssä olevaa ja työllistä kohti vuosina 1999–2002, ja työtuntien muutos (tuntia) kummassakin ryhmässä, perheaseman mukaan.

Työtunnit/ työssä oleva	1999	2000	2001	2002	Muutos 1999-2002 tuntia/vuosineljännes
Isät, nuorin alle 7v	563	541	528	548	-15
Äidit, nuorin alle 7 v	463	445	453	443	-20
Isät, nuorin 7-17 v	566	544	544	546	-21
Äidit, nuorin 7-17v	497	478	484	475	-22
Yksinhuoltajat	480	463	465	453	-27
Ei lapsia, miehet, 25-44 v	543	529	520	517	-26
Ei lapsia, naiset, 24-44 v	491	476	470	466	-25
Työtunnit / työllinen					
Isät, nuorin alle 7v	529	493	478	498	-31
Äidit, nuorin alle 7 v	387	360	360	348	-38
Isät, nuorin 7-17 v	533	498	504	496	-37
Äidit, nuorin 7-17v	465	429	439	433	-32
Yksinhuoltajat	446	409	411	406	-39
Ei lapsia, miehet, 25-44 v	514	488	481	478	-35
Ei lapsia, naiset, 24-44 v	461	440	430	429	-32

Taulukko 5.3.2. Naisten ja miesten tehdyt työtunnit IV vuosineljänneksellä työssä olevaa ja työllistä kohti vuosina 1999–2002 suhteessa alle kouluikäisten lasten isien työtunteihin (indeksi = 100 pienten lasten isät), perheaseman mukaan.

Työtunnit / työssä oleva	1999	2000	2001	2002	Keskim. 1999-2002
Isät, nuorin alle 7v	100	100	100	100	100
Äidit, nuorin alle 7 v	82	82	86	81	83
Isät, nuorin 7-17 v	101	101	103	100	101
Äidit, nuorin 7-17v	88	88	92	87	89
Yksinhuoltajat	85	86	88	83	85
Ei lapsia, miehet, 25-44 v	96	98	98	94	97
Ei lapsia, naiset, 24-44 v	87	88	89	85	87
Työtunnit / työllinen					
Isät, nuorin alle 7v	100	100	100	100	100
Äidit, nuorin alle 7 v	73	73	75	70	73
Isät, nuorin 7-17 v	101	101	105	100	102
Äidit, nuorin 7-17v	88	87	92	87	88
Yksinhuoltajat	84	83	86	82	84
Ei lapsia, miehet, 25-44 v	97	99	101	96	98
Ei lapsia, naiset, 24-44 v	87	89	90	86	88

5.3.3 Työpäivän pituus

Suomalaiset tekevät keskimäärin 8.1 tunnin työpäivää. Työajan yleinen lyheneminen ei ole tapahtunut pitkällä aikavälillä päivittäisen vaan vuotuisen työajan lyhenemisenä. Miesten keskimääräisen työpäivän pituus vuosina 1989–2003 vaihteli 8.4–8.6 tunnin välillä ja naisten 7.6–7.7 tunnin välillä. Ero naisten ja miesten keskimääräisessä päivittäisessä työajassa on ollut hieman alle tunnin suuruusluokkaa, mutta vaihtelee jonkin

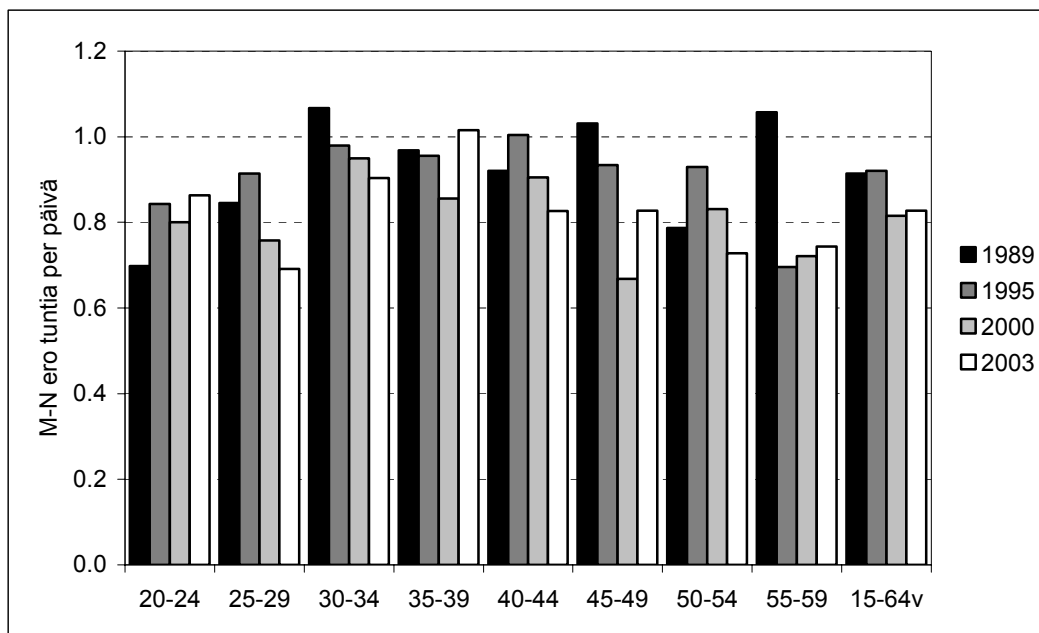
verran ikäryhmittäin. Ero naisten ja miesten työpäivän pituuden välillä on kuitenkin lievästi kaventunut kaikissa muissa ikäluokissa paitsi 20–24 -vuotiaiden keskuudessa. (Kuvio 5.3.3).

Se, että työllisellä on alaikäisiä lapsia, vaikuttaa jonkin verran keskimääräisen työpäivän pituuteen ja eri suuntaan naisilla ja miehillä. Myös vanhemman omalla iällä on jonkin verran keskimääräisen työpäivän pituuteen, mutta erot ovat erittäin pienet. (Taulukko 5.3.3).

Alle 7-vuotiaiden äidit, ja heistä erityisesti alle 35-vuotiaat äidit, tekevät lyhyempää työpäivää kuin kouluikäisten lasten äidit ja naiset keskimäärin. Kouluikäisten lasten äidit, mukaan lukien yli 35-vuotiaat yksinhuoltajaäidit tekevät yhtä pitkää työpäivää kuin lapsettomat vastaavanikäiset naiset. Isät taas tekevät pidempää työpäivää kuin lapsettomat miehet ja miehet keskimäärin. Alle kouluikäisten lasten isien työpäivä on lisäksi hieman pidempi kuin kouluikäisten lasten isien, vaikka vuotuisessa työajassa tilanne oli toisen suuntainen.

Kaiken kaikkiaan keskimääräisten työpäivien pituuksien erot eivät ole kovin suuret, eivät saman sukupuolen sisällä, eivät naisten ja miesten kesken, eivätkä äitien ja isien kesken. Edellä neljännesvuosityöpanoksen vertailussa havaittiin, että pienten lasten isien kokonaistyöpanos oli useammin pienempi kuin kouluikäisten lasten isien. Työpäivän pituuden vertailussa tilanne oli päinvastoin. Tätä tulosta voisi tulkita siten, että pienten lasten isät käyttävät enemmän kokopäiväisiä poissaoloja sallivia vapaita kuin muut isät, mutta eivät lyhennä työpäivää.

Kuvio 5.3.3. Naisten ja miesten keskimääräisten päivittäisten työaikojen ero ikäryhmittäin, (miesten tehdyt työtunnit – naisten tehdyt työtunnit) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2003.

Taulukko 5.3.3. Keskimääräisen työpäivän pituus perheaseman ja iän mukaan vuonna 2002, tuntia.

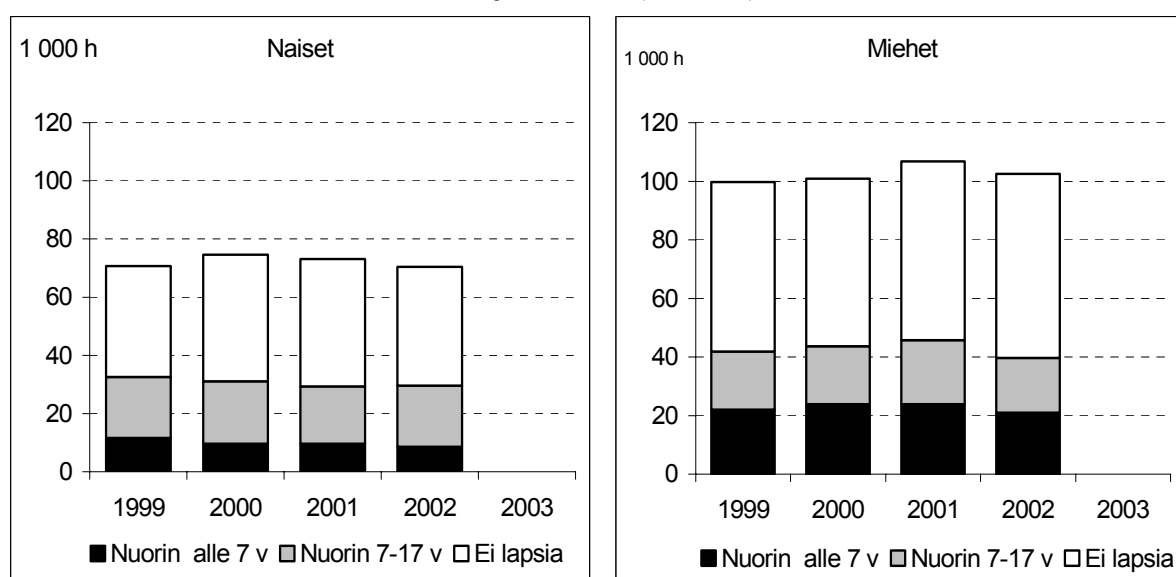
	Miehet	Naiset	Ero, tuntia
Nuorin lapsi alle 7 vuotta, kaikki	8.7	7.5	1.2
Nuorin lapsi alle 7 vuotta, ikä 25–34	8.7	7.6	1.1
Nuorin lapsi 7-17 vuotta, kaikki	8.6	7.8	0.8
Nuorin lapsi alle 7 vuotta, ikä 35–39	8.6	7.8	0.9
Lapseton, ikä 25–34 vuotta	8.3	7.8	0.5
Lapseton, ikä 35–39 vuotta	8.3	7.7	0.5
Yksinhuoltajaäidit, ikä 25–34		7.6	
Yksinhuoltajaäidit, ikä 35–39		7.8	
Kaikki työlliset, 15–64 vuotta	8.5	7.7	0.8

5.4 Ylityöt ja sivutyöt

5.4.1 Ylityöt ja ylityöaste

Ylityötunneissa ovat mukana vain sellaiset tehdyt ylityötunnit, joista on saatu korvaus palkkana tai vapaana. Äitien ja isien ylityötunteja voi verrata keskenään vasta vuodesta 1999 lähtien. Vuosituhannen vaihteessa ylityötä tekeviä työllisiä on ollut noin 170 – 180 000. Näistä naisia on ollut noin 70 000 (40–42 %) ja miehiä 100 000. Määrällisesti eniten ylityötä tekevät työlliset, joilla ei ole lapsia. Vuosina 1999–2002 ylityötä tekeviä äitejä on ollut keskimäärin vuodessa noin 30 000 ja isäiä 40 000. Pienten lasten isät tekevät kuitenkin enemmän ylityötä kuin kouluikäisten lasten isät. Äitien keskuudessa tilanne on päinvastoin. (Kuvio 5.4.1.)

Kuvio 5.4.1. Ylityötä tehneet naiset ja miehet (1 000 h) vuosina 1999–2002.

Ylityöaste, eli ylityötä tutkimusviikolla tehneiden osuus työllisistä vaihtelee iän, sukupuolen ja perheaseman mukaan. Ylityöaste on korkeampi miehillä ja isillä kuin naisilla ja äideillä, korkeampi pienten lasten isillä kuin muilla miehillä sekä matalampi pienten lasten äideillä kuin muilla naisilla (taulukko 5.4.1) ⁴. Yksinhuoltajat tekivät hieman useammin ylityötä kuin kouluikäisten lasten äidit vuosina 1999–2000, mutta tämän jälkeen tilanne on kääntynyt päinvastaiseksi. Lyhyellä aikavälillä 1999–2002 ylityöasteessa tapahtuneet muutokset ovat kuitenkin pieniä ja ylityöasteet ovat myös vaihdelleet vuodesta toiseen kaikkien ryhmien keskuudessa.

Taulukko 5.4.1. Naisten ja miesten ylityöaste perheaseman mukaan vuosina 1999–2002, %.

	1999	2000	2001	2002	Keskim. 1999–2002	Muutos 1999–2002
Kaikki miehet, ei lapsia	8.4	8.0	8.4	8.7	8,4	0.3
Nuorin alle 7 v	8.8	9.7	9.9	8.9	9,3	0.1
Nuorin 7-17 v	8.0	8.1	8.9	7.7	8,2	-0.3
Kaikki naiset, ei lapsia	6.2	6.8	6.7	6.2	6,5	0.0
Nuorin alle 7 v	6.0	5.2	5.1	4.5	5,2	-1.5
Nuorin 7-17 v	7.8	7.8	7.1	7.6	7,6	-0.2
Yksinhuoltajat	8.1	6.7	7.0	6.8	7,1	-1.3

Liitetaulussa 10 on esitetty tarkempia tietoja ylityöasteesta myös työllisten iän mukaan. Naisten ja miesten kesken on seuraavia eroja: Lapsettomilla naisilla ylityöaste on korkeampi (9-11 %) ikäryhmässä 35–44-vuotiaat kuin 25–44-vuotiaat (7-9 %). Lapsettomilla miehillä tilanne on päinvastoin, sillä nuoremmat miehet tekevät ylityötä useammin (10–12 %) kuin vanhemmat (9-11 %). Lapsettomat 35–44-vuotiaat naiset tekevät jopa useammin ylityötä kuin saman ikäryhmän lapsettomat miehet.

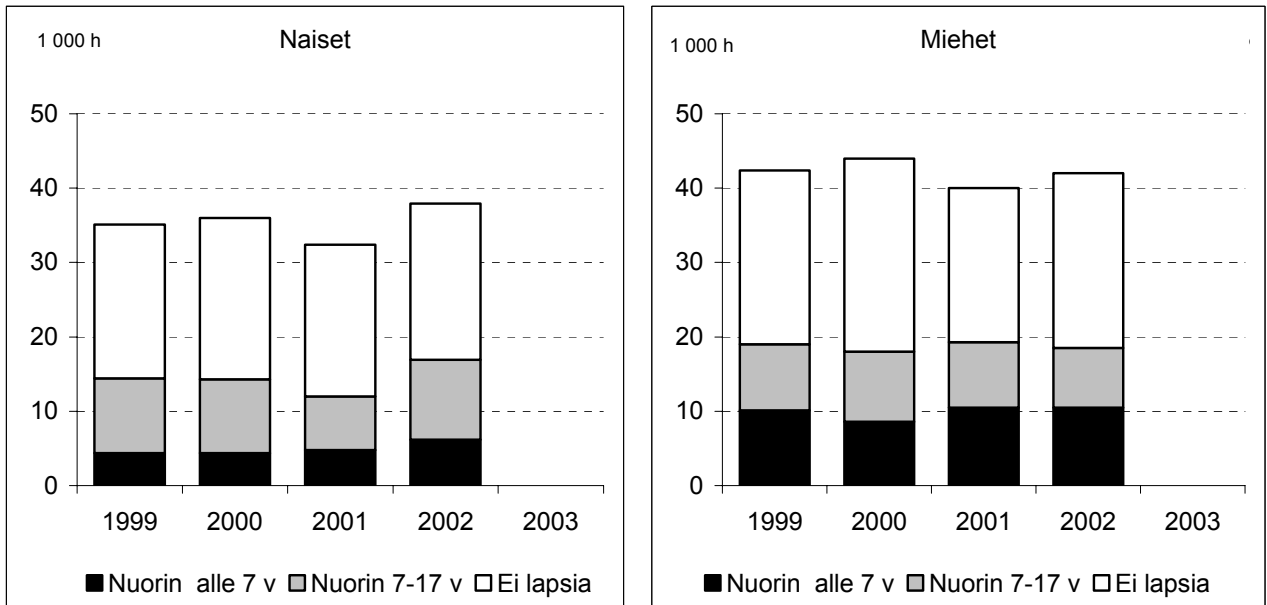
Sama käyttäytymismalli koskee isiä ja äitejä. Nuoremmat isät tekevät useammin ylityötä kuin iäkkäämmät isät, mutta iäkkäämmät äidit tekevät ylityötä useammin kuin nuoremmat äidit. Alle kouluikäisten lasten 25–34-vuotiasta äideistä ylityötä on tehnyt 4-5 prosenttia, mutta 35–39-vuotiaiden lasten äideistä 5-7 prosenttia vuosina 1999–2002. Yksinhuoltajaäitien ylityöaste on korkeampi kuin pienten lasten äitien, mutta hieman matalampi kuin kouluikäisten lasten äitien. (Liitetaulu 10.)

5.4.2 Sivutyöt ja sivutyöaste

Sivutyötä tekevillä on pääasiallisen työnsä lisäksi ainakin yksi sivutoiminen työ tutkimusviikon aikana. Sivutyöaste lasketaan sivutyötä tekevien osuutena työllisistä. Sivutyötä tekeviä on määrällisesti puolet vähemmän kuin ylityötä tekeviä. Vuonna 2002 sivutyötä teki vajaa 40 000 naista ja hieman yli 40 000 miestä, eli yhteensä noin 80 000 työllistä. Äideistä sivutyötä teki noin 15 000, isistä vajaa 20 000. (Kuvio 5.4.2).

⁴ Toisaalta Tilastokeskuksen uusimman työolotutkimuksen mukaan kaikkein pienimpien, alle 3-vuotiaiden lasten isien ylityöiden teko on vähentynyt vuoteen 1997 verrattuna ja he tekevät miehistä vähiten ylityötä (Sutela 2005).

Kuvio 5.4.2. Sivutyötä tehneet naiset ja miehet (1 000 h) sekä äitien ja isien osuudet sivutöitä tehneistä (%) vuosina 1999–2002.

Naisten osuus sivutyötä tekevästä on ollut hieman yleisempi (45–45 %) kuin ylityötä tekevästä (41–42 %) vuosina 1999–2002, eli sivutyö on naisilla ja miehillä lähes yhtä yleistä. (Liite 10).

Sivutyöaste oli lapsettomilla naisilla ja miehillä hieman yli kolme prosenttia vuosina 1999–2002. Eniten lapsettomista tekivät sivutyötä 25–34-vuotiaat naiset (4–5 %). Isistä sivutyö oli yleisempää pienten lasten isillä (yli 4 %) kuin kouluikäisten lasten isillä (alle 4 %). Naisista sivutyötä tekivät useimmin yksinhuoltajat (4–6 %). Pienten lasten äideillä sivutyö oli harvinaisempaa kuin muilla äideillä tai naisilla keskimäärin vuosina 1999–2001 eli alle kolme prosenttia, mutta vuonna 2002 sivutyötä tekevien osuus nousi tässäkin ryhmässä jonkin veran.

Taulukko 5.4.2. Naisten ja miesten sivutyöaste perheaseman mukaan vuosina 1999–2002, %.

	1999	2000	2001	2002	Keskim. 1999–2002	Muutos 1999–2002
Kaikki miehet, ei lapsia	3.4	3.6	2.8	3.3	3,3	-0.1
Nuorin alle 7 v	4.1	3.5	4.4	4.5	4,1	0.4
Nuorin 7-17 v	3.6	3.9	3.6	3.3	3,6	-0.3
Kaikki naiset, ei lapsia	3.4	3.4	3.1	3.2	3,3	-0.2
Nuorin alle 7 v	2.3	2.4	2.6	3.2	2,6	1.0
Nuorin 7-17 v	3.7	3.6	2.6	3.9	3,4	0.1
Yksinhuoltajat	4.1	4.3	3.4	5.8	4,4	1.7

Lyhyen aikasarjan ja sivutyötä tekevien pienten määrän johdosta ei voida vetää varmoja johtopäätöksiä siitä, ovatko sivutyöt todella lisääntymässä pienten lasten vanhempi-

en ja yksinhuoltajien keskuudessa, kuten taulukko 5.4.2 antaisi aiheita olettaa. (ks. myös Liitetaulu 10).

5.5 Osa-aikatyö

5.5.1 Osa-aikatyö ja osa-aikatyöaste

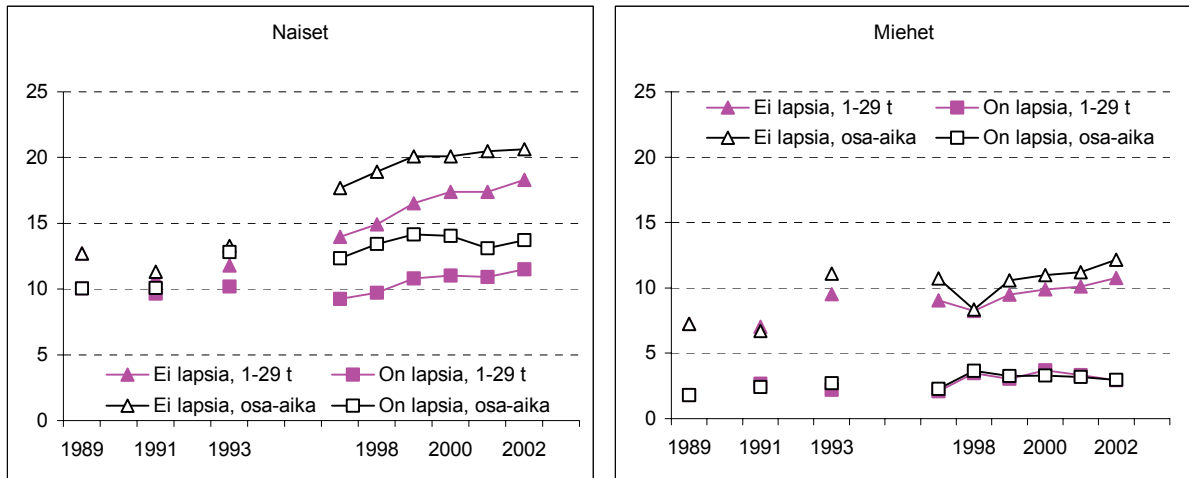
Osa-aikatyöntekijöistä on 1990-luvun loppupuolelta lähtien runsas kolmannes sijoittunut julkisille ja muille palvelualueille, runsas neljännes kauppa-, majoitus- ja ravitsemustoimialalle sekä noin 14 prosenttia rahoitus- ja vakuutustoiminnan piiriin. Toimialoista eniten osa-aikatyöntekijöitä on kuitenkin ollut kaupan, majoitus- ja ravitsemustoimen alalla. Julkisten ja muiden palvelujen sekä rahoitus- ja vakuutustoimen alan työllisistä osa-aikatyöntekijöitä oli osa-aikatyöllisiä noin 14 prosenttia vuonna 2003 (Työvoimatilasto 2003, 70; ks. Kauhanen 2003).

Osa-aikatyön määrittelyn muutos kategorisesta alle 30 tunnin viikkotyöajasta vastaajan omaan arvioon perustuvaksi vuodesta 1997 lähtien kasvatti tilastollisesti osa-aikatyötä tekevien määrää. Muutokset nostivat naisten osa-aikatyöastetta 3-5 prosenttiyksikköä, miesten tuskin prosenttiakaan. Kuviossa 5.5.1 on verrattu osa-aikatyötä tekevien äitien ja isien sekä muiden naisten ja miesten osuuksien kehitystä alle vanhan (alle 30 tunnin viikkotyöaika) ja uuden määritelmän mukaan (tekee osa-aikatyötä oman määritelmän mukaan).

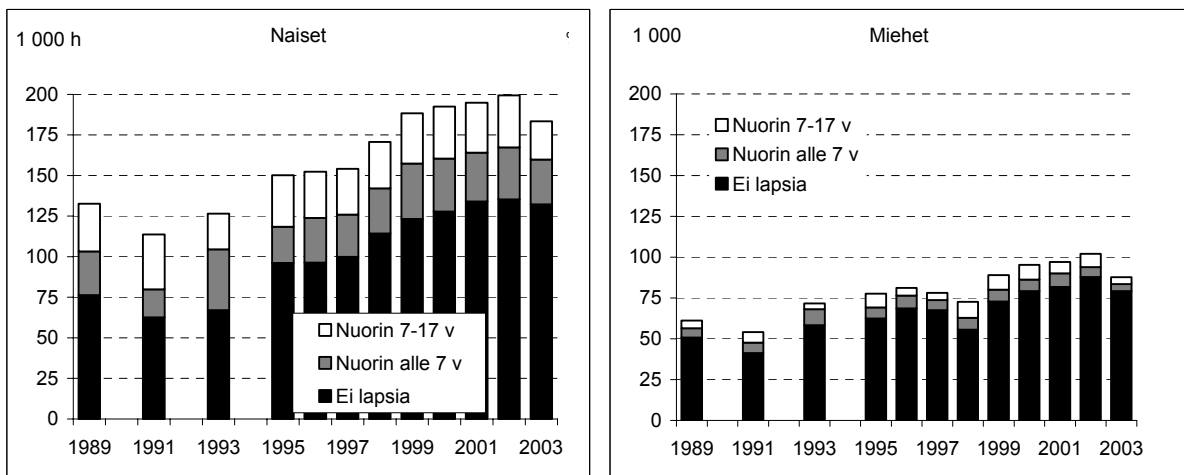
Nykyisen määritelmän mukaan osa-aikatyötä tekeviä oli vuonna 2002 kaikkiaan 302 000 henkeä. Tämä oli runsaat 100 000 työllistä enemmän kuin vuonna 1989 ja runsaat 35 000 työllistä enemmän kuin alle 30 tunnin työaika tekeviä. Osa-aikatyöntekijöiden osuus kaikista työllisistä nousi kahdeksasta 13 prosenttiin. Miesten osa-aikatyöpaikat lisääntyivät 41 000 (7 %) ja naisten 67 000 (5 %). Eniten osa-aikatyöpaikkojen määrä kasvoi sekä alle 25-vuotiailla että 50 vuotta täyttäneillä lapsettomilla palkansaajilla (kuvio 5.5.2).

Naisten osuus kaikista osa-aikatyötä tekevästä on ollut noin 68–66 prosenttia vuosina 1989–2002. Naisten osuus on hieman laskenut, koska miesten osa-aikatyö on yleistynyt. Vaikka osa-aikatyötä tekevien miesten osuus työllisistä miehistä melkein kaksinkertaistui vajaasta viidestä lähes yhdeksään prosenttiin vuosina 1989–2002, on osa-aikatyö miehillä yhä harvinaista. Työllisistä naisista osa-aikatyötä tekevien osuus nousi 11:stä lähes 18 prosenttiin vuosina 1989–2002. Tästä kasvusta kuitenkin johtuu kolme prosenttiyksikköä osa-aikatyön määritelmän muutoksesta: alle 30 tunnin viikkotyöaika tekevien naisten osuus oli vuonna 2002 vain 15 prosenttia.

Kuvio 5.5.1. Osa-aikatyöaste: Lyhyttä alle 30 tunnin työaikaa ja oman arvion mukaan osa-aikatyötä tekevien naisten ja miesten osuus työllisistä vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1997–2002, %.

Kuvio 5.5.2. Osa-aikatyötä tekevien naisten ja miesten määrä (1000 henkeä) vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1997–2003 (uusi määritelmä vuodesta 1997 lähtien).

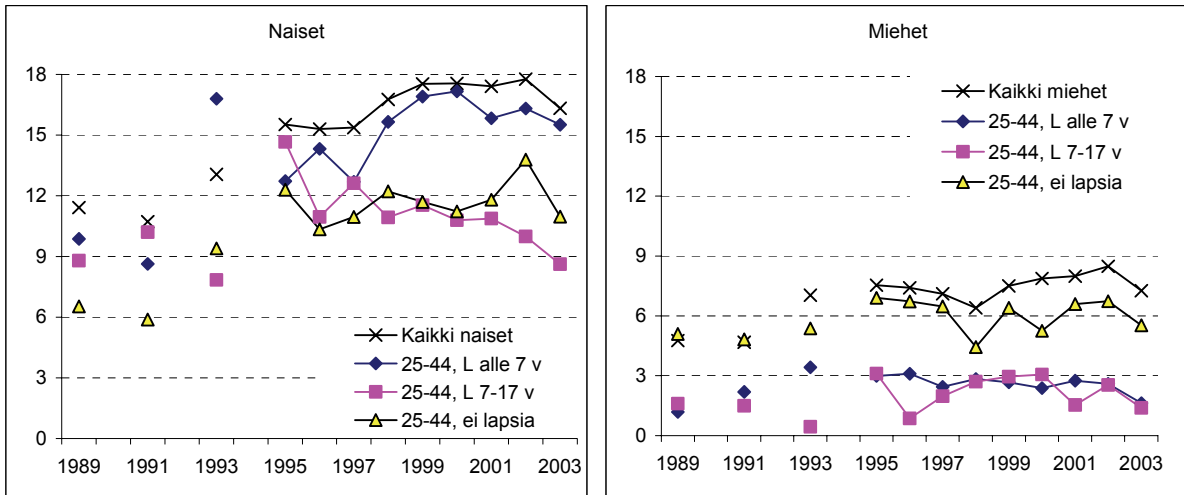

Osa-aikatyö on keskimäärin yleisempää lapsettomien naisten ja miesten keskuudessa kuin äideillä ja isillä (kuvio 5.5.1). Vuonna 2002 lapsettomista naisista osa-aikatyötä teki noin 20 prosenttia mutta äideistä vain 14 prosenttia. Äitien osuus kaikista osa-aikatyötä tekevästä naisista väheni 45:stä 32 prosenttiin ja isien osuus kaikista osa-aikatyötä tekevästä miehistä väheni 17:stä 13 prosenttiin vuosina 1989–2002. Osittain muutos johtuu myös siitä, että työllisten isien ja äitien määrä on myös vähentynyt.

Kun osa-aikatyön yleisyyttä vertaillaan rajatummassa 25–44-vuotiaiden ikäryhmissä, muuttuu tilanne äitien ja lapsettomien naisten kesken (kuvio 5.5.3). Osa-aikatyö on yleistynyt pienten lasten äideillä 15–16 prosenttiin, mutta vähentynyt erityisesti viime vuosina kouluikäisten lasten äideillä alle yhdeksän prosenttiin. Kaikista äideistä osa-aikatyötä tekevien osuus kasvoi 10:stä 14 prosenttiin ja isien keskuudessa noin kahdesta kolmeen prosenttiin. Lapsettomilla 25–44-vuotiailla naisilla osa-aikatyötä tekeviä on ollut suunnilleen sama osuus kuin kouluikäisten lasten äideistä. Lapsettomilla 25–

44-vuotiailla miehillä osa-aikatyö on sen sijaan noin kaksi kertaa yleisempää (noin 6 %) kuin isillä (2-3 %).

Kuvio 5.5.3. Kaikkien osa-aikatyötä tekevien naisten ja miesten sekä 25–44-vuotiaiden osa-aikatyötä tekevien naisten sekä miesten osuudet työllisistä nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003, osa-aikatyöaste %.

5.5.2 Osa-aikatyön syyt

Osa-aikatyö on Suomessa ollut tyypillinen työaikamuoto erityisesti nuorille ja opiskelijoille, mutta ei erityisen tyypillinen työaikamuoto äideille, kuten monessa muussa Eurooppalaisessa maassa. Opiskelu, pienet lapset ja jaksaminen pidempää työelämässä ovat periaatteessa toivottuja syitä työajan lyhentämiseksi, osa-aikatyön valitsemiseksi. Suomessa on tuettu pienten lasten vanhempien mahdollisuutta lyhentää tilapäisesti työaikaan 1980-luvun lopulta alkaen. Alle 3-vuotiaiden alle 30 tunnin työpäivää tekeville vanhemmilla on myös ollut oikeus pieneen osittaiseen kotihoidon tukeen, olipa lapsi kunnallisessa osa- tai kokopäivähoidossa. Työajan lyhentäminen on nykyisin mahdollista myös molemmille vanhemmille samalla ajanjaksolla siten, että lastenhoidon vuorottelu kotona on mahdollista. Työajan lyhentämistä on tuettu eläkeikää lähentyville osa-aikaeläkejärjestelyin erityisesti 1990-luvun jälkipuoliskolla. Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen kannalta merkittävä tieto on se, että ainakin 1980-luvulla vastentahtoista koko-aikatyötä teki määrällisesti enemmän kuin vastentahtoista osa-aikatyötä, vaikka vastentahtoisuus onkin suhteellisesti yleisempää osa-aikatyöntekijöillä (Ilmankunas 1997, 10).

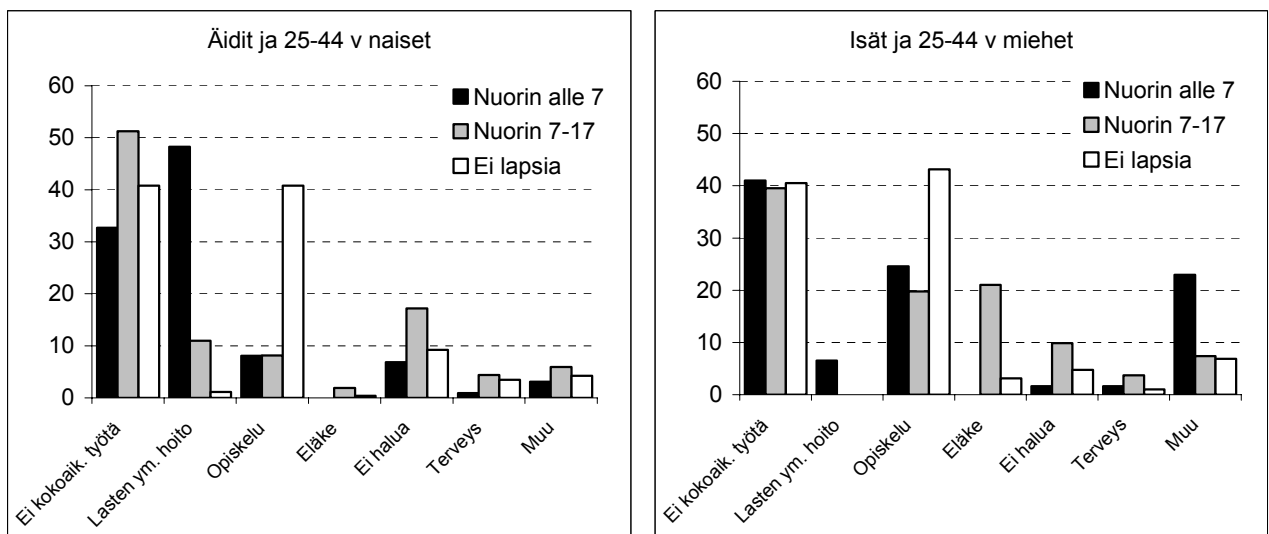
Osa-aikatyö on vastentahtoista ja kuvaa alityöllisyyttä, kun sitä ei ole valittu, vaan työ on otettu vastaan, koska koko-aikatyötä ei ole saatavana. Osaa tällaisen osa-aikatyön vastaanottamisesta on vuodesta 2000 lähtien tuettu sovitellun työttömyyspäivärahan kautta. Soviteltu päiväraha ei kuitenkaan ole pysyvä järjestelmä. Ruotsissa osittaista työttömyyspäivärahaa saavia osa-aikatyöntekijöitä on kutsuttu myös osa-aikatyöttömiksi (Nyberg 2003). Työvoimatutkimuksen määritelmien mukaan vastentahtoisesti

osa-aikatyötä tekevät ovat kuitenkin työllisiä, saivatpa he soviteltua työttömyyspäivärahaa tai eivät.

Osa-aikatyön syistä ei ole saatavana koko tarkasteluajanjaksolta yhtenäistä aikasarjaa. Esimerkiksi osa-aikaeläke osa-aikatyön syynä on tilastoitu erikseen vasta vuodesta 1995 lähtien. Lasten tai muun omaisen hoidosta osa-aikatyön syynä puuttuvat tiedot aikasarjan keskivaiheilta, vuosilta 1995 ja 1996. Noina vuosina syy ”ei halua koko-aikatyötä” oli poikkeuksellisen yleinen, erityisesti pienten lasten äitien keskuudessa. Muiden omaisten kuin lasten hoito osa-aikatyön syynä on lisätty työvoimatutkimukseen vuodesta 2001 alkaen.

Naisten ja miesten keskuudessa osa-aikatyön syyt ovat hyvin samankaltaiset kaikissa muissa ryhmissä paitsi pienten lasten vanhemmilla. Kuviossa 5.5.4 tarkastellaan tilannetta vuonna 2002 Vastentahtoinen osa-aikatyö, eli se ettei koko-aikatyötä ole saatavana, on ollut kaikilla ryhmillä suurin osa-aikatyön tekemistä selittävä suurin (40–50 %) syy. Lapsettomilla naisilla ja miehillä opiskelu (40 %) on kuitenkin suunnilleen yhtä yleinen, ja periaatteessa vapaaehtoinen, syy.

Kuvio 5.5.4. Osa-aikatyötä tekevien äitien ja isien sekä 25–44-vuotiaiden lapsettomien naisten ja miesten jakautuminen osa-aikatyön syyn mukaan vuonna 2002, %.

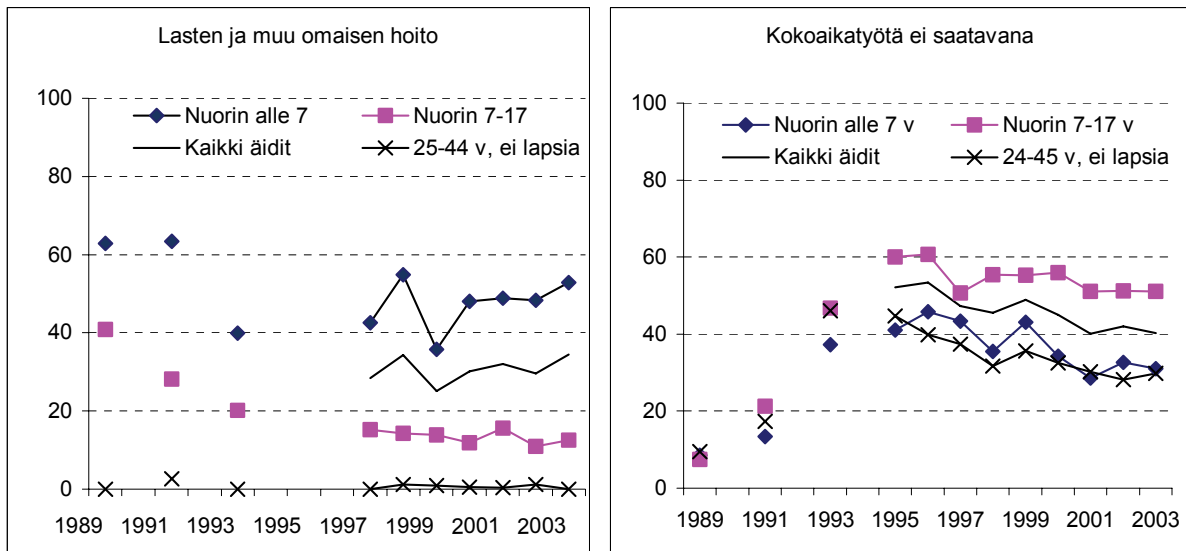
On kuitenkin huomattava, että pienten lasten osa-aikatyötä tekevillä äideillä lastenhoito on merkittävin syy osa-aikatyöhön. Osa-aikatyötä siksi, ettei koko-aikatyötä ollut saatavana, teki 2000-luvun alussa noin 30 prosenttia, mikä on vähemmän kuin muilla äideillä, mutta suunnilleen sama osuus kuin lapsettomilla 25-44-vuotiailla naisilla. Alle kouluikäisten lasten osa-aikatyötä tekevistä isistä vain noin viisi prosenttia tekee osa-aikatyötä lastenhoidon takia. Kouluikäisten lasten äideistä vain joka kymmenes on osa-aikatyössä lastenhoidon tai muun omaisen hoidon takia. (Kuvio 5.5.3).

Isien sekä lapsettomien 25–33-vuotiaiden naisten ja miesten osa-aikatyön syyt poikkeavat vähiten toisistaan (kuvio 5.5.4). Siksi seuraavissa kuvioissa on tarkasteltu pitkällä aikavälillä vain äitien ja naisten osa-aikasyistä yleisimpiä, lastenhoitoa ja sitä,

ettei kokoaikatyötä ole satavana ensin kaikista osa-aikatyötä tekevistä (kuvio 5.5.5) ja toiseksi kaikista työllisistä (kuvio 5.5.6). Lastenhoito osa-aikatyön syynä perustuu yleensä vapaaehtoiseihin valintoihin, mutta kokoaikatyön puute kuvaa vastentahtoista alityöllisyyttä.

Kun lasten ja muu omaisten hoitoa tarkastellaan osa-aikatyön syynä vain osa-aikatyötä tekevien keskuudessa, havaitaan, että tämän syyn osuus on laskenut kaikkien naisten, myös alle kouluikäisten lasten äitien keskuudessa (yli 60 prosentista noin 50 prosenttiin) vuodesta 1989 vuoteen 2003 mennessä. Sen sijaan kokoaikatyön puute kokoaikatyön syynä on kasvattanut osuuttaan ensin 1980-luvun lopusta 1990-luvun puolivälissä, ja jäänyt sitten aikaisempaa korkeammalle tasolle kaikissa ryhmissä, myös alle kouluikäisten lasten äideillä (alle 10 prosentista noin 30 prosenttiin vuosina 1989–2003). Kouluikäisten lasten osa-aikatyötä tekevistä äideistä noin puolet tekee sitä vastentahtoisesti itä kokoaikatyön puutteen johdosta. (Kuvio 5.5.5).

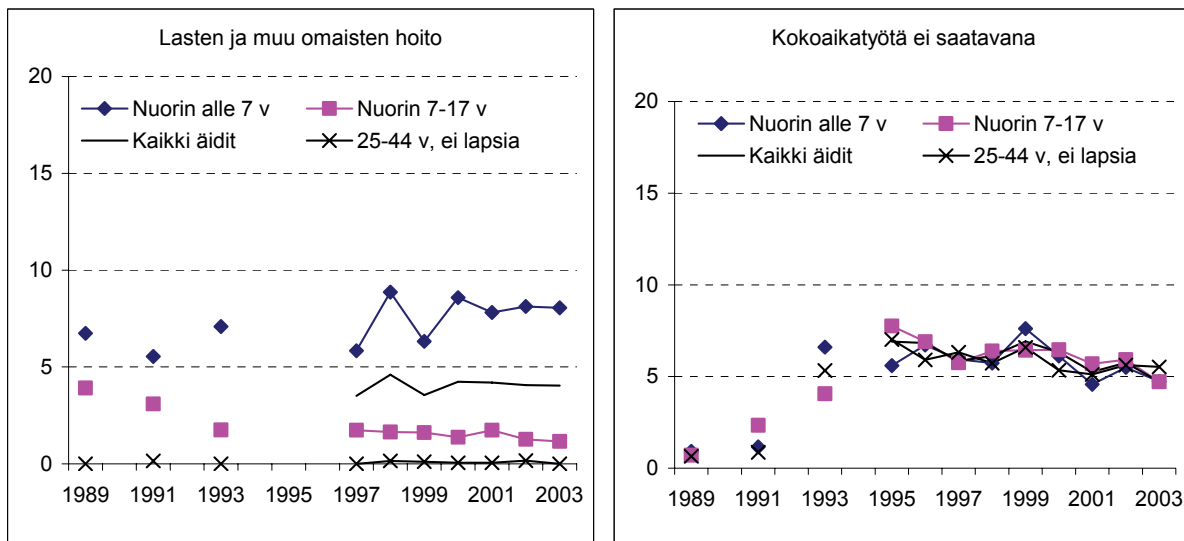
Kuvio 5.5.5. Osa-aikatyön tekemisen syynä lastenhoito ja se, ettei kokoaikatyötä ollut saatavana, naiset lasten iän mukaan 1989–2003, osuus % osa-aikatyötä tekevistä.

Osa-aikatyöaste antaa pienten lasten äitien osa-aikatyöstä edelliseen verrattuna hieman toisenlaisen kuvan. Kaikista pienten lasten työllisistä äideistä hieman useampi tekee osa-aikatyötä 2000-luvun alussa kuin 1990-luvun vaihteessa lastenhoidon johdosta, mutta näitä äitejä on edelleenkin alle 10 prosenttia työllisistä äideistä. Kouluikäisten lasten äideillä sen sijaan osa-aikatyöaste on vähentynyt. (kuvio 5.5.6).

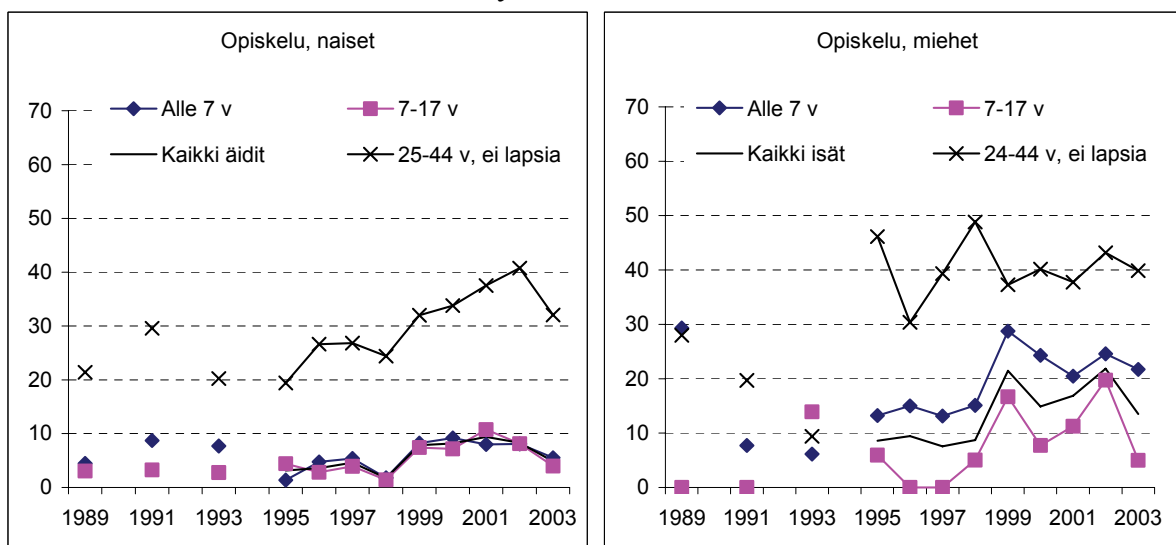
Ennen lamaa se, ettei kokoaikatyötä ollut saatavana, selitti vain pienen osan kokoaikatyön syistä. Lamavuosina kokoaikatyön puutteesta tuli merkittävä osa-aikatyön selittäjä ja osuus on jäänyt aikaisempaa korkeammalle tasolle. Mielenkiintoista on havaita, ettei vastentahtoisen osa-aikatyön osuuksissa ole juuri eroja eri naisryhmien kesken, kun syytä tarkastellaan kaikista työllisistä. Osa-aikatyötä teki 2000-luvun alussa noin viisi prosenttia sekä työllisistä äideistä että 25–44-vuotiaista työllisistä lapsettomista naisista (kuvio 5.5.6).

Kuvio 5.5.6. Osa-aikatyön tekemisen syynä lastenhoito ja se, ettei kokoaikatyötä ollut saatavana, naiset lasten iän mukaan 1989–2003, osa-aikatyöaste, osuus % kaikista työllisistä.

Pienten, alle 3-vuotiaiden lasten vanhemmista yhdellä kerrallaan on ollut mahdollisuus lyhentää työaika omaehtoisesti vuodesta 1988 lähtien ja saada osittaista kotihoidon tukea. Sitten oiketta lyhennettyyn työaikaan on laajennettu ensimmäisiä kouluvuosia käyvien lasten vanhempiin. Vanhemmat ovat voineet lyhentää työaikaansa vuodesta 1998 lähtien myös samalla periodilla ja vuoritella lastenhoidossa. Tällä vuosituhannella molemmat vanhemmat voivat saada osittaistakin kotihoidon tukea yhtä aikaa, jos he vuorittelevat lastenhoidossa. Tulokset osa-aikatyön syistä ovatkin jossain määrin paradoksaaliset tavoiteltuihin tuloksiin nähden.

Kuvio 5.5.7. Opiskelu osa-aikatyötä tekevien naisten ja miesten osa-aikatyön syynä vuosina 1989–2003, osuus osa-aikatyötä tekevästä %.

Opiskelu on yksi yleisimmistä osa-aikatyön syistä ja yleensä siis vapaaehtoisen valinnan tulos. Opiskelijoilla on harvemmin lapsia kuin vastaavan ikäisellä väestöllä yleensä. Osa-aikatyötä tekeillä äideillä opiskelu on osa-aikatyön syynä hieman kasvanut, mutta 2000-luvun alussakin vielä vain kymmenisen prosenttia, kun vastaava osuus 1980-luvun lopussa oli noin viisi prosenttia. Sen sijaan 25–44-vuotiailla lapsettomilla naisilla opiskelu osa-aikatyön syynä on kasvanut 20–30 prosentista noin 40 prosenttiin. Opiskelevia ja osa-aikatyötä tekeviä isiä on työvoimatutkimuksen aineistossa niin vähän, ettei kehityksestä voi vetää selviä johtopäätöksiä. Osa-aikatyötä tekevien isien syynä opiskelu näyttää kuitenkin selvästi yleisemmältä kuin äideillä. Oittain tämä johtuu kuitenkin siitä, että lapsen hoito kotona ei ole isille osa-aikatyön selitys (kuvio 5.5.7).

6 Toiminta ja koulutusaste

6.1 Muutokset koulutusluokituksessa

Kansainvälinen koulutusluokitus ISCED (Unesco International Standard Classification of Education) on ollut suomalaisten tilastojen pohjana 1970-luvun alusta lähtien. Koulutusasteiden jaottelu on perustunut koulutusjärjestelmän rakenteeseen, jossa koulutus etenee alemmilla ylemmille asteille. Koulutusaste on määritelty sitä korkeammaksi mitä pidempi aika koulutukseen on käytetty. Koulutusjärjestelmässä tapahtuneiden muutosten johdosta koulutusluokitus uusittiin vuonna 1997. Siinä on pyritty noudattamaan mahdollisimman hyvin myös uudistetun kansainvälisen ISCED 1997 luokituksen sisältöä, mutta täydellisen vertailun tekoon tarvitaan yhä erillinen luokitteluavain.

Suomessa suurimpia koulutusjärjestelmän muutoksia oli 1990-luvulla ammattikorkeakoulujärjestelmän vakiintuminen. Ammattikorkeakouluja alettiin vakinaistaa syksystä 1996 lähtien. Lisäksi yliopistoihin on tullut uusia tutkintoja ja samaan tutkintoon voidaan päätyä eri reittejä, joissa koulutuksen pituuden merkitys muuttuu (lähi-, etä- ja monimuoto-opetus), jne. (Koulutusluokitus 1997).

Koulutusluokituksen tärkeimpiä uudistuksia olivat koulutusalojen ja asteiden uusi jako ja nimeäminen. Luokitusmuutokset katkaisevat yhtenäisen aikasarjan myös työvoimatutkimuksen väestön koulutustasossa vuosina 1997–1998. Muutos havainnollistetaan taulukossa 6.1.1 koko työvoimatutkimuksen väestön avulla kahtena vuotena ennen uudistusta ja uudistuksen jälkeen.

Taulukko 6.1.1. Koko 15–74-vuotias väestö koulutustason mukaan vuosina 1996–1999, 1 000 h.

Koulutusaste (vanha / uusi luokitus)	1996	1997	1998	1999	Muutos 1000 h		
					1996– 1997	1997– 1998	1998– 1999
Enintään perusaste	1589	1 557	1 517	1 487	-31	-41	-30
Keskiaste yhteensä	1743	1 774	1 435	1 445	31	-339	10
Alempi keskiaste	985	991			5		
Ylempi keskiaste	758	784			26		
Korkea-asteen koulutus yht.	518	531	926	958	13	395	33
Alin korkea-aste	217	222	527	535	5	305	7
Alempi kand. aste/alempi korkea-aste	98	98	176	193	0	78	17
Ylempi kand. aste/ylempi korkeakouluaste	181	189	203	211	7	14	8
Tutkijan koulutus	22	22	20	20	0	-2	0

Vanhan luokituksen mukaan vuosina 1997–1998 keskiasteen koulutuksen saaneiden henkilöiden määrä väheni noin 340 000 hengellä ja korkea-asteen koulutuksen saaneiden määrä kasvoi lähes 400 000 hengellä. Käytännössä muutos johtuu kuitenkin siitä, että eniten uudelleenluokituksia koulutustasojen välillä tapahtui keskiasteen ja alemman korkea-asteen koulutuksen välillä. Ensiksikin keskiaste yhdistettiin yhdeksi luo-

kaksi ja osa aikaisemmin ylempään keskiasteeseen luokitellusta koulutuksesta siirrettiin alimman tai alemman korkea-asteen koulutustasolle. Esimerkiksi ylempään opistotason merkonomit siirrettiin ylempään keskiasteelta alimmalle korkea-asteelle. Uusia koulutusasteita ei voi verrata vanhoihin koulutusasteisiin siitä syystä, että yksittäisten tutkintojen sijoittaminen eri koulutusasteille voi poiketa aikaisemmasta luokituksista.

Korkea-asteen koulutuksen nimikkeistö muutettiin niin, että alempi kandidaattiaste muutettiin alemmaksi korkea-asteeksi ja ylempi kandidaattiaste ylempään korkea-asteeksi. Tutkijakoulutus tai vastaava aste muutettiin tutkijakoulutusasteeksi, johon sisältyvät vain tieteelliset jatko-opinnot. Muutos supisti luokituksen piiriin kuuluvien joukkoa. Esimerkiksi lääkäreiden erikoistumistutkinnot siirrettiin tästä ryhmästä ylempään korkea-asteelle. (Koulutusluokitus 1997.)

Parhaiten vertailukelpoisina säilyneet koulutustasot ovat alin koulutustaso eli enintään perusasteen koulutuksen suorittaneet sekä ylin koulutustaso, eli tutkijakoulutus. Myös yliopistollisen loppututkinnon suorittaneiden ja tutkijakoulutuksen saaneiden yhteissumma on pysynyt lähes vertailukelpoisena. Tässä tutkimuksessa käytetään seuraavaa kolmea, mahdollisimman vertailukelpoista koulutustasoa ja vastaavia nimityksiä:

- a) Perusaste: enintään perusasteen koulutuksen suorittaneet, joihin on summattu myös ryhmä koulutustaso tuntematon.
- b) Keskiaste ym.: enintään keskiasteen tai enintään alemman korkea-asteen koulutuksen suorittaneet (vähintään maisteritason yliopistollisen loppututkinnon suorittaneet, eli ylempään korkea-asteen suorittaneet, kuuluvat seuraavalle tasolle).
- c) Loppututkinto: vähintään yliopistollisen loppututkinnon ja tutkijakoulutuksen suorittaneet.

Vanhempien koulutustason ja työmarkkina-aseman välisessä tarkastelussa ei vertailuryhmänä ole käytettävissä ikäryhmittäistä tarkastelua. Aikuisten jakaminen sukupuolen, nuorimman lapsen iän ja koulutustason mukaan teki otoskoot useissa ryhmissä niin pieneksi, ettei ikäryhmittelyä enää voinut tehdä. Aikuisia, jotka eivät asu huollettavien lasten kanssa on huomattavasti enemmän ja ikäryhmittely olisi voitu tehdä. Näitä ei kuitenkaan olisi voitu verrata saman ikäisiin vanhempiin, joten ”lapsettomat” ovat vertailussa mukana vain yhtenä ryhmänä.

6.2 Työkäisen väestön koulutustaso

Työkäisen väestön koulutustaso on kasvanut huomattavasti vuosina 1989–2002. Koulutettujen osuus työvoimasta kasvaa nuorten ikäluokkien siirtyessä työelämään (Työmarkkinat 2001:2). Enintään perusasteen koulutuksen saaneen väestön määrä väheni ja vähintään keskiasteen koulutuksen saaneiden määrä kasvoi. Keskiasteen tai alemman korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden määrä kasvoi yli 400 000 hengellä (23 %) ja enintään perusasteen koulutuksen saaneiden määrä väheni suunnilleen samalla määrällä eli 390 000 hengellä (27 %) vuosina 1989–2002. Yliopistollisen loppututkinnon suorittaneiden määrä kaksinkertaistui tänä aikana ja kasvoi 123 000 hengellä. (Taulukko 6.2.1, Liitetäulu 9a).

Vuonna 1989 työikäisessä nais- ja miesväestössä oli enintään peruskoulutuksen saaneita 43 prosenttia, vuonna 2002 enää 30 prosenttia. Naisten koulutustaso nousi nopeammin kuin miesten. Vuonna 2002 naisista vain peruskoulun käyneitä oli enää 28 mutta miehistä vielä 32 prosenttia. Vähintään keskiasteen tai alemman korkea-asteen suorittaneita oli 1980-luvun lopussa runsas puolet työikäisistä, 2000-luvun alussa jo yli 60 prosenttia, naisia hieman useammin kuin miehiä. Yliopistollisen loppututkinnon suorittaneiden osuus työikäisestä väestöstä kasvoi neljästä seitsemään prosenttiin vuosina 1989–2002. (Taulukko 6.2.1).

Taulukko 6.2.1. Työikäisen 15–64-vuotiaan väestön jakautuminen eri koulutustasoille vuosina 1989–2002, %. ¹⁾

	Väestö yhteensä			Naiset			Miehet		
	1989	1996	2002	1989	1996	2002	1989	1996	2002
Lkm, 1 000 h	3338	3415	3480	1658	1679	1721	1679	1736	1759
Peruskoulu	1427	1247	1041	701	602	486	726	645	555
Keskiaste ym.	1774	1969	2180	897	980	1103	877	989	1077
Loppututkinto	137	199	260	60	97	133	77	102	127
Yhteensä, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Peruskoulu	43	37	30	42	36	28	43	37	32
Keskiaste ym.	53	58	63	54	58	64	52	57	61
Loppututkinto	4	6	7	4	6	8	5	6	7

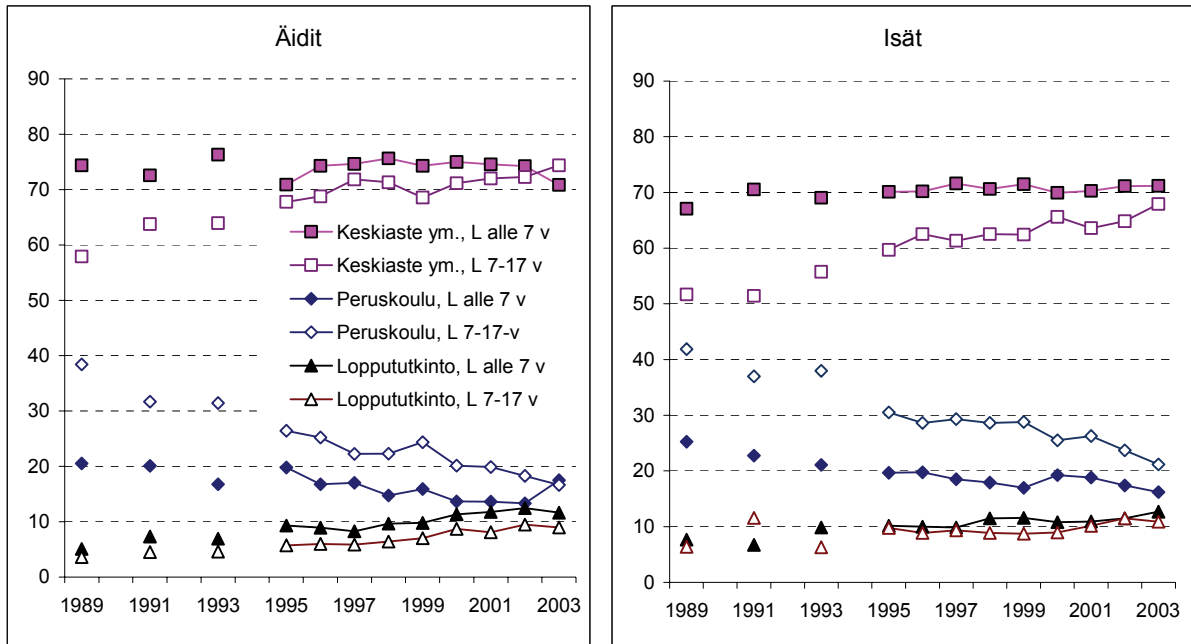
¹⁾ Selitykset koulutusluokitukselle: Peruskoulu = enintään peruskoulu tai koulutus tuntematon, Keskiaste ym. = keskiasteen tai alemman korkea-asteen koulutuksen suorittaneet, Loppututkinto= yliopistollinen loppututkinto tai tutkijakoulutus.

Äitien ja isien koulutustaso on keskimäärin korkeampi kuin koko työikäisen väestön. Tämä johtuu siitä, että koko väestöön sisältyvät sekä nuoret vielä koulutuksessa olevat että ikääntyvä väestö, jonka koulutustaso on muita matalampi. Iän vaikutus äitien ja isien koulutustasoon ilmenee myös lasten iän kautta: Pienimpien lasten vanhemmat ovat keskimäärin koulutetumpia (ja nuorempia) kuin kouluikäisten lasten vanhemmat.

Kuviossa 6.2.1 tarkastellaan äitien ja isien jakautumista eri koulutustasoille nuorimman lapsen iän mukaan. Koulutusrakenteessa tapahtui 15 vuodessa sukupolven vaihdos: Pienten lasten vanhemmista vain perusasteen koulutuksen suorittaneita oli jo 1980-luvun lopussa suunnilleen yhtä vähän kuin kouluikäisten lasten vanhempia 2000-luvun alussa. Koko työikäisessä väestössä vain perusasteen suorittaneita oli noin 15 prosenttiyksikköä enemmän kuin alle kouluikäisten lasten vanhemmissa ja noin 10 prosenttiyksikköä enemmän kuin kouluikäisten lasten vanhemmissa vuonna 2002.

Enintään perusasteen koulutuksen suorittaneita pienten lasten äitejä oli 2000-luvun alussa 13 ja isiä 17 prosenttia. Vastaavat osuudet 1980-luvun lopussa olivat vielä 20 ja 25 prosenttia. Kouluikäisten lasten äideistä vain peruskoulutuksen saaneiden osuus pieneni noin 40 prosentista alle 20 prosenttiin, ja isistä runsaasta 40 prosentista noin 25 prosenttiin. Isistä vähiten koulutusta saaneita on ollut noin 5-10 prosenttiyksikköä enemmän kuin äitejä.

Kuvio 6.2.1. Äitien ja isien koulutustaso nuorimman lapsen iän mukaan, osuus väestöstä vuosina 1989 – 2003, %.

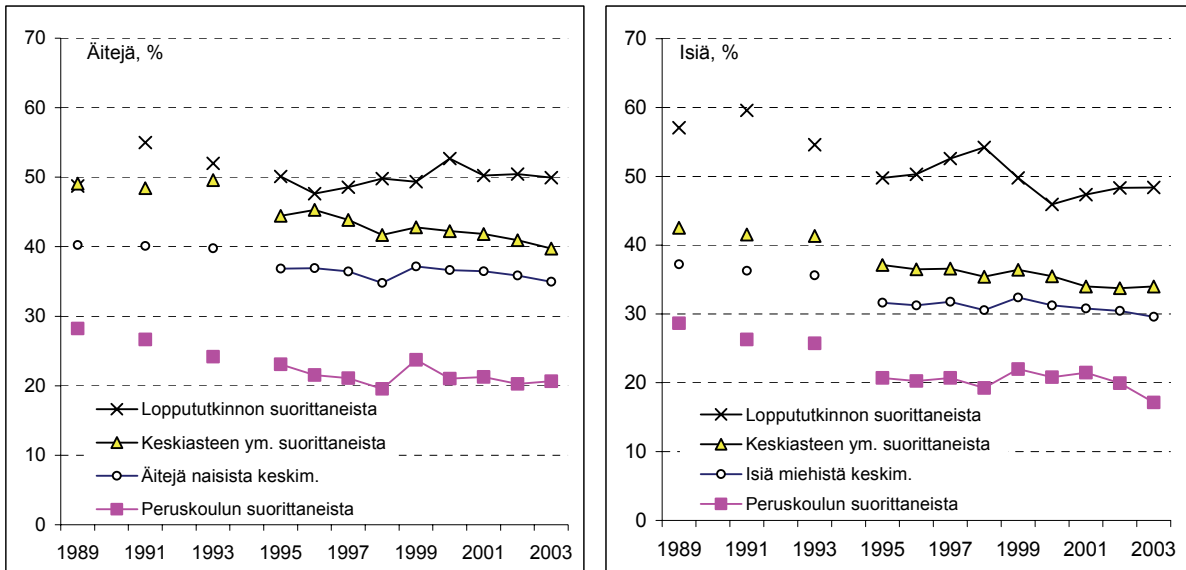

Keskiasteen ym. koulutuksen suorittaneiden osuus vakiintui jo 1980-luvun lopussa pienten lasten vanhempien keskuudessa 70 prosenttiin isistä ja 75 prosenttiin äideistä. Kouluikäisten lasten vanhemmat ovat saavuttamassa vastaavat osuudet 2000-luvun puolivälissä. Vuosina 1989–2002 keskiasteen ym. koulutuksen suorittaneiden osuus lisääntyi kouluikäisten lasten isien keskuudessa noin 50:stä 65 prosenttiin ja äitien keskuudessa lähes 60 prosentista yli 70 prosenttiin vuosina 1989–2002.

Vähintään yliopistollisen loppututkinnon tai tutkijakoulutuksen suorittaneiden vanhempien osuus kaksinkertaistui 1990-luvulla ja oli 2000-luvun alussa noin 10 prosenttia äideistä ja isistä. Eniten loppututkinnon suorittaneita oli alle 7-vuotiaiden lasten äideistä (12 %) ja isistä (11 %) vuonna 2002. Kouluikäisten lasten äideistä yliopistollinen loppututkinto oli noin kymmenellä prosentilla ja isistä samalla osuudella kuin pienten lastenkin isillä, eli pari prosenttiyksikköä useammin kuin kouluikäisten lasten äideillä (Kuvio 6.2.1).

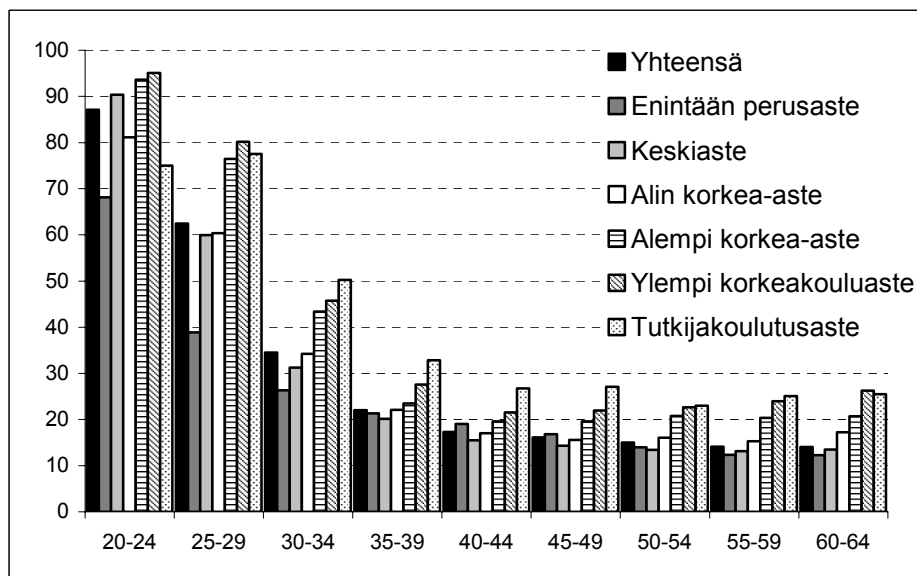
Seuraavaksi muutetaan tarkastelukulmaa ja katsotaan, miten suuri osa eri koulutustasoille sijoittuvista naisista ja miehistä on äitejä ja isiä (kuvio 6.2.2). Äitejä ja isiä on väestöosuuttaan enemmän koulutetuista kuin vain peruskoulun käyneistä työikäisistä naisista ja miehistä. Enintään peruskoulun käyneistä naisista ja miehistä lapsia oli vain noin joka viidennellä. Sen sijaan yliopistollisen loppututkinnon suorittaneista joka toisella on lapsia. Äitejä tästä ryhmästä on ollut koko tarkasteluajanjakson noin puolet, mutta isien osuus on vähentynyt vajaasta 60 prosentista hieman alle 50 prosentin vuosina 1989–2002.

Kuvio 6.2.2 Äitien ja isien osuus eri koulutustason suorittaneesta työikäisestä väestöstä, % vuosina 1989–2003.

Kuvion 6.2.2 pohjalta ei voi tehdä sitä johtopäätöstä, että korkeimmin koulutettujen naisten todennäköisyys tulla äidiksi olisi suurempi kuin vähemmän koulutusta saaneiden. Esimerkiksi 25–29-vuotiaista enintään peruskoulun suorittaneista naisista oli vuonna 2002 äitejä 60 prosenttia, mutta yliopistollisen loppututkinnon suorittaneista vasta 20 prosenttia (kuviokuva 6.2.3). Samana vuonna 40–44-vuotiaista, vähiten koulutetuista oli synnyttänyt 80 prosenttia ja yliopistollisen loppututkinnon suorittaneistakin 78 prosenttia. Yleisintä äitiys oli keskiasteen koulutuksen suorittaneilla (84 %).

Kuvio 6.2.3 Ei-synnyttäneiden naisten osuus iän ja koulutustason mukaan vuonna 2002, %.

Lähde: Tilastokeskus, laskelmat Väestö- ja tasa-arvotilastosta / Leena Kartovaara.

Kun vanhemmuus määritellään elinvaiheen mukaan, koulutustaso ei heijastu Suomessa siihen asuuko henkilö lasten kanssa kotona vai ei samalla tavalla kuin monessa muussa maassa, sillä useissa maissa eniten koulutetuilla asuu vähiten lapsia kotona (Hämäläinen 2005, 127; Cantillion ja Van den Bosch 2003). Osittain tähän tulokseen vaikuttaa juuri se, että nuorimpana synnyttäneiden, vähiten koulutettujen lapset varttuivat aikuisiksi ja muuttavat aikaisemmin kotoa kuin koulutettumpien lapset.

6.3 Työvoiman tarjonta ja työllisyys

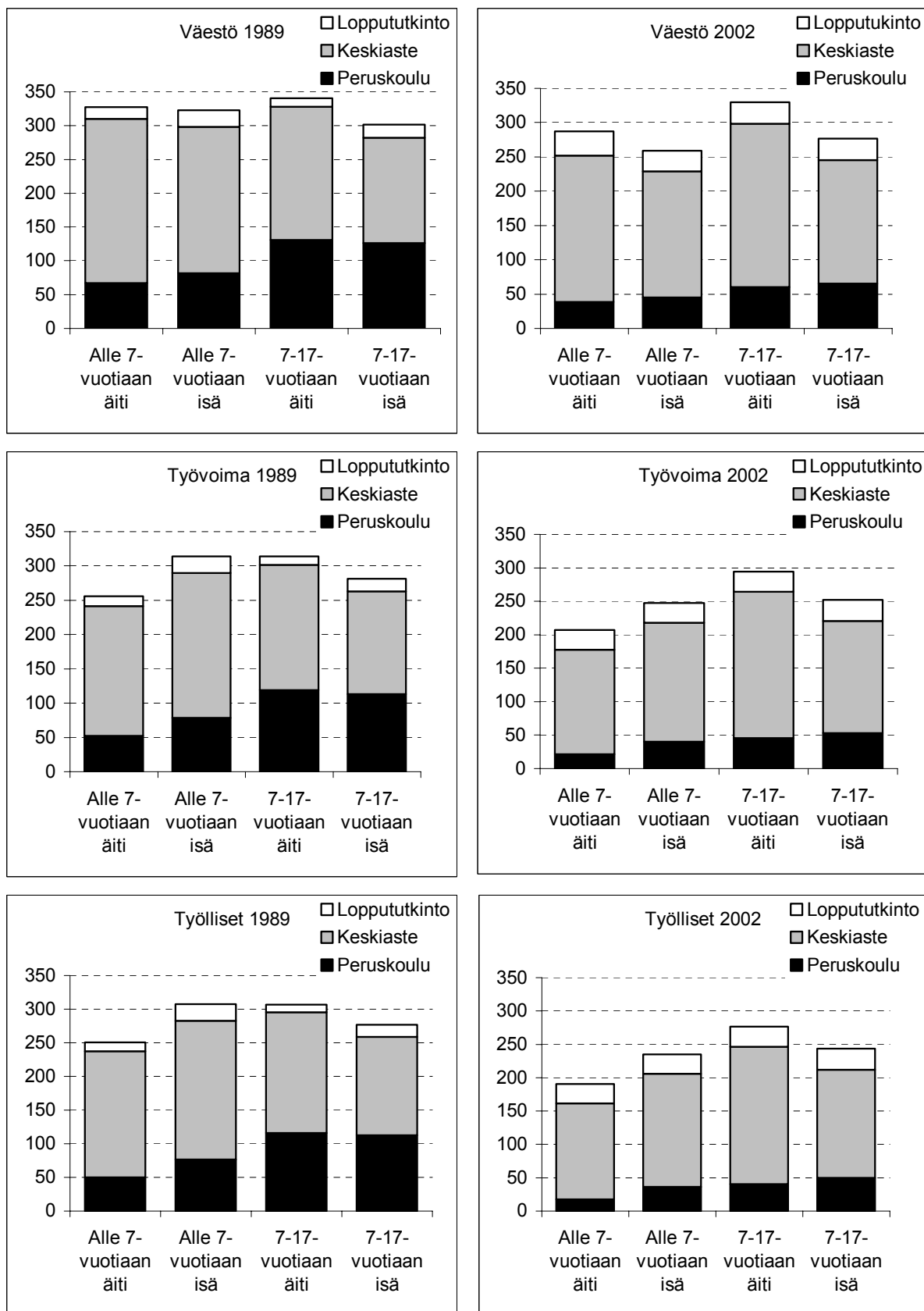
Työvoima on koulutetumpaa kuin työikäinen väestö keskimäärin ja työlliset koulutettumia kuin työvoima keskimäärin. Erot työvoiman ja työllisten koulutustasojakautumien välillä ovat pienemmät, mutta ne ovat kasvaneet 1990-luvulla. Koulutustaso vaikuttaa nykyisin enemmän kuin 1990-luvun vaihteessa sekä työvoiman tarjontaan että työllisyyteen. Lisäksi, vanhemmuus vaikuttaa eri tavalla naisten ja miesten työllisyyteen ja työvoiman tarjontaan. Nämäkin erot ovat kasvaneet 1990-luvulla.

Kuviossa 6.3.1 tarkastellaan äitien ja isien lukumäärän sekä työvoiman ja työllisyyden suuruusluokkaa vuosina 1989 ja 2002. Vuonna 2002 kaikki pilarit ovat matalampia kuin vuonna 1989, koska äitien ja isien lukumäärä on absoluuttisesti vähentynyt. Lisäksi kuvioista näkyy, miten vain peruskoulutusta saaneiden määrä on vähentynyt huomattavasti kaikissa ryhmissä. Siirryttäessä väestöstä työvoimaan ja työllisiin vähenee vähiten koulutettujen ja keskiasteen koulutuksen saaneiden määrä, mutta loppututkinnon suorittaneiden määrä pysyy lähes samana molempina vuosina.

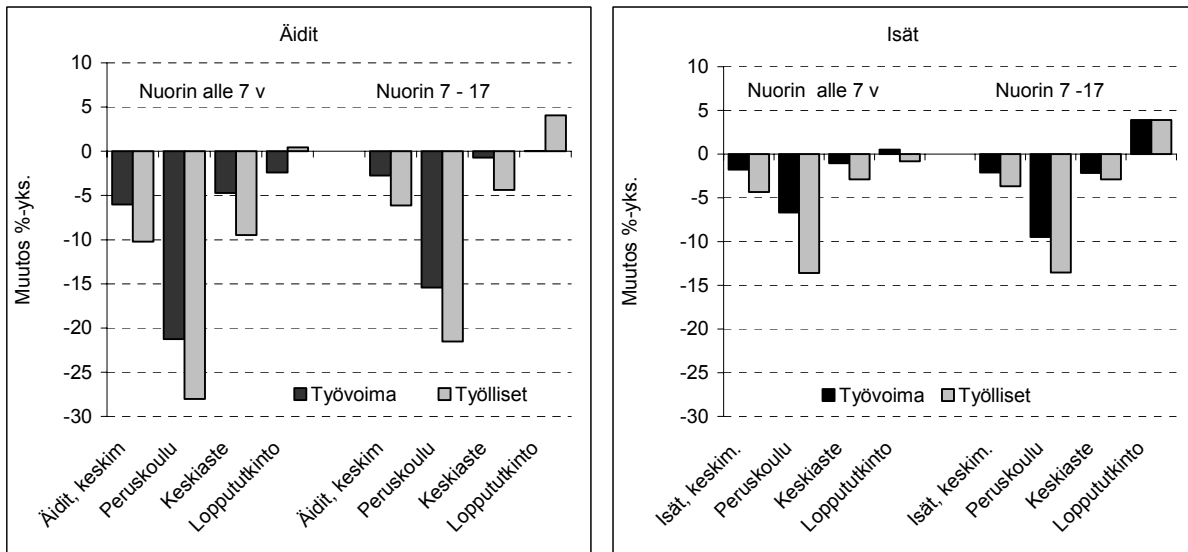
Kun verrataan äitien ja isien väestömääriä, huomataan, että vuonna 1989 alle kouluikäisen lasten isiä ja äitejä oli suunnilleen yhtä paljon, eli tässä ryhmässä oli hyvin vähän yksinhuoltajia. Vuonna 2002 pienten lasten äitien määrä oli jo selvästi suurempi kuin saman ikäisten lasten isien, mikä voisi viitata siihen, että yksinhuoltajuus tässä ryhmässä olisi lisääntynyt. Kouluikäisten lasten äitien ja isien määrissä erot olivat kasvaneet myös jonkin verran. Henkilömäärän pudotukset työikäisestä väestöstä työlliseksi väestöksi ovat vuonna 2002 absoluuttisesti suurempia kuin vuonna 1989. Muutokset ovat absoluuttisesti suurimmat keskiasteen ja alemman korkea-asteen koulutuksen saaneiden pienten lasten äitien ryhmässä.

Äitien ja isien työvoiman tarjonnan (työvoimaosuuksien) ja kysynnän (työllisyysasteiden) suhteellisia muutoksia koulutustasoittain vuodesta 1989 vuoteen 2002 tarkastellaan kuviossa 6.3.2. Äideillä muutokset ovat suuremmat kuin isillä kaikissa muissa ryhmissä paitsi yliopistollisen loppututkinnon suorittaneilla.

Kuvio 6.3.1. Työkäisten äitien ja isien lukumäärä, työvoiman tarjonta ja kysyntä vuosina 1989 ja 2002 (1 000 h).

Kuvio 6.3.2. Äitien ja isien työvoiman tarjonnan (työvoimaosuuden) ja kysynnän (työllisyysasteen) muutos nuorimman lapsen iän ja koulutustason mukaan vuodesta 1989 vuoteen 2002, prosenttiyksikköä.

Huom. Ks. tarkemmin liite 9b ja 9c.

Enintään peruskoulun suorittaneiden äitien työvoiman tarjonta väheni vuosina 1989–2002 runsaat 20 prosenttiyksikköä, kun nuorin lapsi oli alle kouluikäinen, ja noin 15 prosenttiyksikköä, kun nuorin oli kouluikäinen. Isillä vastaavat muutokset olivat noin seitsemän ja 10 prosenttiyksikköä. Työllisyysasteet romahtivat enemmän kuin työvoimaosuudet; alle kouluikäisten lasten äideillä lähes 30 ja kouluikäisten lasten äideillä runsaat 20 prosenttiyksikköä. Isien työllisyysasteiden alenemiseen nuorimman lapsen iällä ei ollut vaikutusta. Enintään peruskoulun suorittaneiden isien työllisyysasteet olivat vuonna 2002 noin 13–14 prosenttiyksikköä alemmat kuin vuonna 2002.

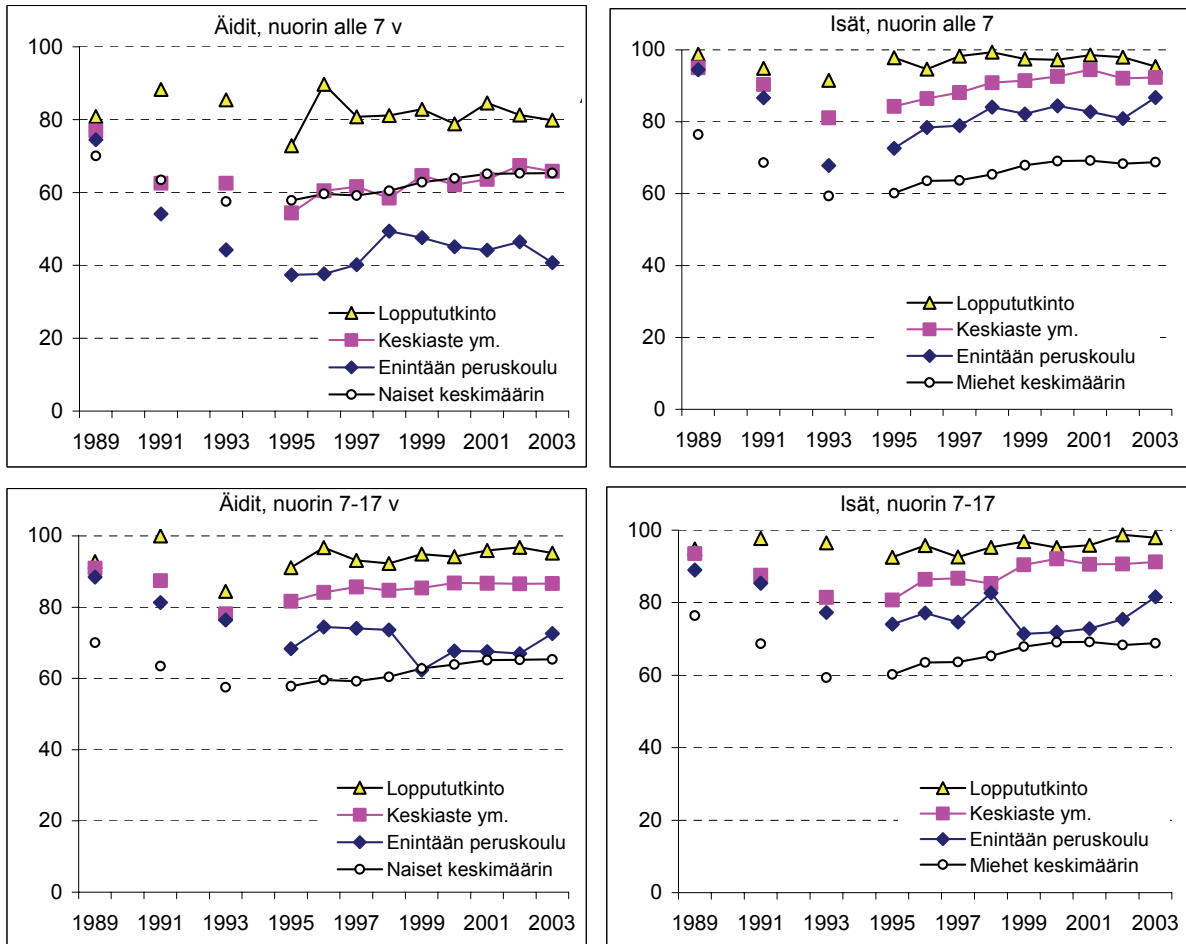
Keski- ja alemman korkea-asteen suorittaneiden pienten lasten äitien työvoiman tarjonta väheni viisi ja työvoiman kysyntä noin 10 prosenttiyksikköä. Vastaavassa isien ryhmässä muutokset olivat vain parin kolmen prosenttiyksikön luokkaa. Kouluikäisten lasten äitien työvoimaosuus ei ole käytännössä alentunut, mutta työllisyysaste on noin viisi prosenttiyksikköä alempi 2000-luvun alussa kuin 1980-luvun lopussa. Kouluikäisten lasten isien työvoiman tarjonnassa ja kysynnässä tapahtui muutaman prosenttiyksikön vähennys.

Yliopistollisen loppitutkinon suorittaneiden äitien työvoimaosuus on pysynyt ennallaan kouluikäisten lasten äideillä, mutta alentunut hieman alle kouluikäisten lasten äideillä. Sen sijaan työllisyysaste on molemmissa ryhmissä joko pysynyt ennallaan tai kasvanut. Pienten lasten isien työvoimaosuus ja työllisyysaste ovat pysyneet tarkaste-luajanjaksolla pienten lasten isillä samana, mutta kasvanut lähes viisi prosenttiyksikköä kouluikäisten lasten isillä. (Kuvio 6.3.2, liitetaulut 9b ja 9c).

Koulutustasolla ei 1980-luvun lopulla ollut juurikaan vaikutusta äitien ja isien työvoimaosuuksiin ja työllisyysasteisiin, kun vertaillaan saman ikäisten lasten äitejä tai isiä keskenään. Alhaisen työttömyyden johdosta erot työvoiman tarjonnan ja kysynnän vä-

lillä olivat pienet. Työllisyysaste vaihteli kuitenkin nuorimman lapsen iän ja vanhemman sukupuolen mukaan 76:sta 98 prosenttiin. Pienten lasten äitien työllisyysasteet olivat alhaisimmat ja pienten lasten isien korkeimmat. (Kuvio 6.3.3).

Kuvio 6.3.3. Äitien ja isien työllisyysasteet (%) koulutustason ja nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989–2003.

Alle kouluikäisten ja kouluikäisten äitien työllisyysasteiden välillä oli noin 14 prosenttiyksikön ero, koulutustasosta riippumatta, 1980-luvun lopussa. Alle kouluikäisten lasten äitien työllisyysaste oli 76 prosenttia ja kouluikäisten noin 90 prosenttia. Työllisyysasteiden ero vain peruskoulun käyneiden ja yliopistollisen loppututkinnon suorittaneiden välillä pienten lasten äideillä oli noin kuusi prosenttiyksikköä vuonna 1989, mutta vuonna 2002 ero näiden kahden ääripään välillä oli noin 35 prosenttiyksikköä. Kouluikäisten lasten äitien työllisyysasteiden välinen ero oli vähiten ja eniten koulutusta saaneiden välillä vain nelisen prosenttiyksikköä vuonna 1989, mutta 30 prosenttiyksikköä vuonna 2002.

Vuonna 2002 isien työllisyysasteiden erot olivat lapsen iän mukaan pienemmät kuin äideillä ja vaihtelivat 90–95 prosentin välillä. Kouluikäisten lasten isien työllisyysasteet olivat muutaman prosenttiyksikön matalampia kuin alle kouluikäisten, eli tilanne oli päinvastoin kuin äideillä. Isien työllisyysasteisiin ei myöskään koulutustasolla ollut vuonna 1989 juuri vaikutusta, mutta 2000-luvun alussa oli. Työllisyysasteiden välinen

ero oli pienten lasten isillä noin 10 ja kouluikäisten lasten isillä noin 23 prosenttiyksikköä alimman ja korkeimman koulutustason saaneiden kesken. (Kuvio 6.3.3, Liitetäulut 3b ja 9a-c).

Vain peruskoulun suorittaneiden vanhempien työllisyysasteet romahtivat eniten laman alussa. Laman jälkeen vain pienten lasten isien työllisyysasteet kääntyivät uudelleen nousuun, kun taas kouluikäisten lasten isien sekä kaikkien äitien työllisyysasteet jäivät lähes lamavuosien aikaiselle tasolle. Pienten lasten äitien työllisyysaste on jäänyt jopa alle 50 prosentin. Vähiten koulutusta saaneiden vanhempien työmarkkina-asema on 2000-luvun alussa selvästi heikompi kuin 1980-luvun lopussa sekä isien että äitien keskuudessa, mutta selvimmin äitien keskuudessa. Toisaalta enintään peruskoulun suorittaneiden määrä on pienenemässä. (Kuvio 6.2.1, liitetäulu 9a).

Keskiasteen tai alemman korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden vanhempien työllisyysasteet palautuivat laman jälkeen isien keskuudessa lähes lamaa edeltävälle tasolle. Työllisyysasteet elpyivät äitienkin keskuudessa, mutta hitaammin kuin isillä ja ne jäivät alemmalle tasolle kuin ennen lamaa, erityisesti pienten lasten äideillä.

Yliopistollisen loppututkinnon suorittaneiden äitien ja isien työllisyysasteet eivät alenuneet lamankaan aikana merkittävästi ja ovat 2000-luvun alussa samalla tasolla kuin 1980-luvun lopussa. Työllisyysasteet eroavat loppututkinnon suorittaneilla äideillä edelleenkin nuorimman lapsen iän mukaan. Pienten lasten loppututkinnon suorittaneiden äitien työllisyysaste on noin 80 prosenttia, kun taas kouluikäisten lasten äitien ja kaikkien loppututkinnon suorittaneiden isien työllisyysasteet ylittävät 90 prosenttia.

6.4 Koulutustaso ja työttömyys

Suurin syy työllisyysasteiden alenemiseen on työttömyyden kasvu. Korkeampi koulutustaso vähentää työttömyysriskiä (Työmarkkinat 2001:2). Työlliset ovat koulutetumpia kuin työikäinen väestö keskimäärin ja työttömät vähemmän koulutettuja kuin väestö ja työlliset keskimäärin (taulukko 6.4.1, vrt. taulukko 6.3.1.).

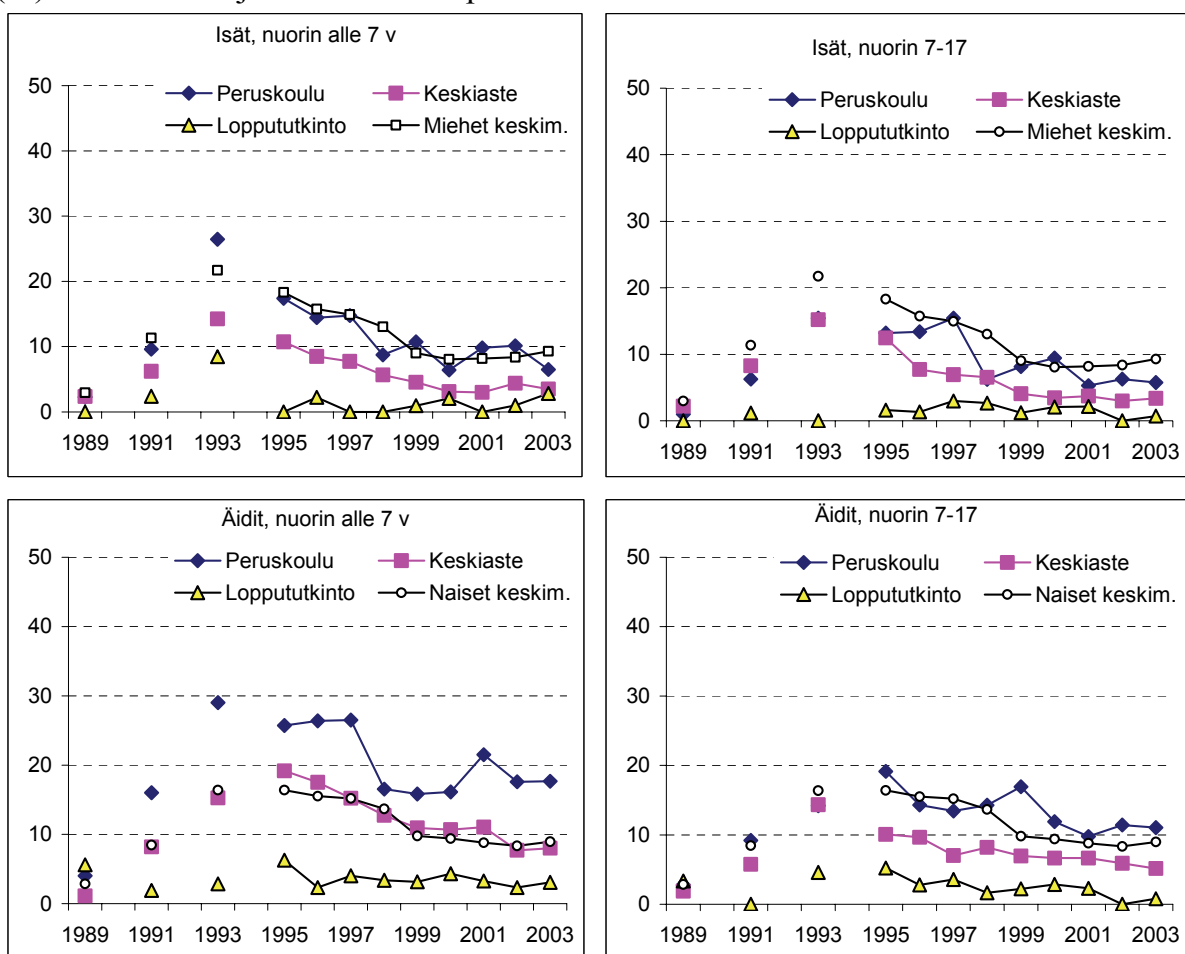
Taulukko 6.4.1. Työttömien määrä ja osuudet koulutustasoittain vuosina 1989–2002.

	Työttömät yhteensä			Naiset			Miehet		
	1989	1996	2002	1989	1996	2002	1989	1996	2002
Lkm. 1 000 h	74	390	212	34	184	102	39	206	110
Peruskoulu	36	158	73	16	70	34	20	88	39
Keskiaste ym.	36	225	135	17	111	66	19	114	69
Loppututkinto	1	7	4	1	3	3	0	4	2
Yhteensä, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Peruskoulu	50	40	34	47	38	33	52	43	36
Keskiaste ym.	49	58	64	50	61	65	48	55	63
Loppututkinto	2	2	2	3	2	2	0	2	1

Äitien ja isien työttömyysriskiin vaikuttaa myös nuorimman lapsen ikä. Työttömyysasteet kasvoivat jyrkimmin 1990-luvun alussa pienten lasten, enintään peruskoulun suorittaneilla äideillä ja isillä, ja enemmän äideillä kuin isillä. Pienten lasten äitien työttömyysasteet ylittivät pienten lasten isien työttömyysasteet myös keskiasteen tai alemman korkea-asteen suorittaneiden vanhempien keskuudessa. (Kuvio 6.4.1, Liitetaulu 9d).

Akateemisen koulutuksen saaneiden työttömyysasteet ovat pysyneet lamavuosia lukuun ottamatta lähes ennallaan ja enintään muutamassa prosentissa. Kuitenkin pienten lasten äitien työttömyysriski on tälläkin koulutustasolla kaikkein korkein. Kouluikäisen lasten äitien ja isien työttömyysasteet kasvoivat 1990-luvun alussa suunnilleen samaan tahtiin koulutustasosta riippumatta. Lamavuosien jälkeen isien työttömyysasteet laskivat nopeasti vähintään keskiasteen tai alemman korkeakoulututkinnon suorittaneilla, mutta selvästi hitaammin vähiten koulutusta saaneilla. Alle kouluikäisen lasten vähiten koulutusta saaneiden isien työttömyysasteet ovat jääneet miesten keskimääräistä työttömyysastetta suuremmiksi eli noin 10 prosenttiin 2000-luvun alussa, mutta pienentyneet kouluikäisten lasten isillä miesten keskimääräistä työttömyysastetta pienemmiksi. (Kuvio 6.4.1).

Kuvio 6.4.1. Äitien ja isien sekä naisten ja miesten keskimääräiset työttömyysasteet (%) koulutustason ja nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989–2003.

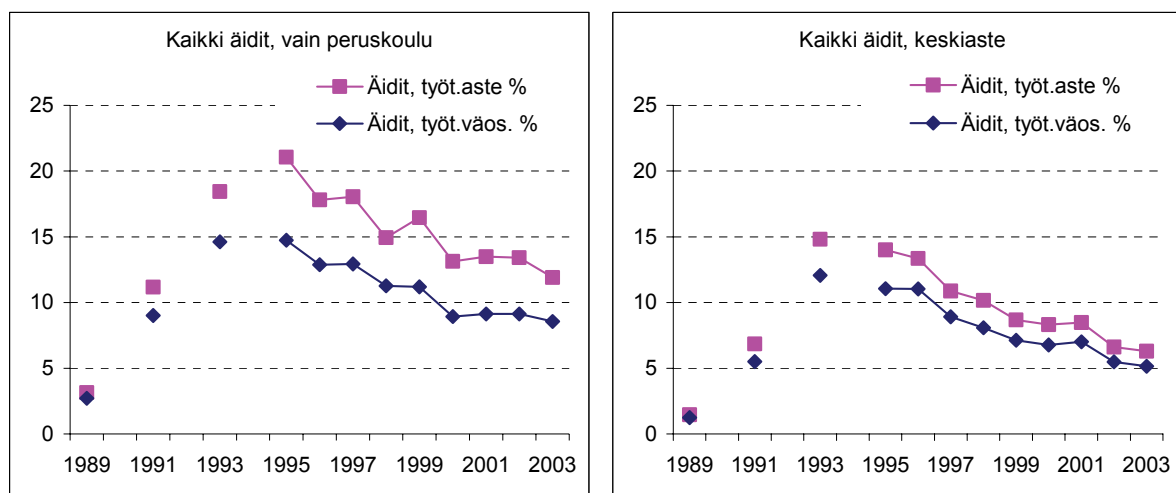

Äitien työttömyysasteet laskivat laman jälkeen hitaammin kuin isien. Erityisen sitkeäksi on osoittautunut enintään peruskoulutusta saaneiden pienten lasten äitien työttömyys. Työttömyysasteet alenivat hitaasti ja jäivät korkeiksi myös keskiasteen tai alemman korkeakoulututkinnon suorittaneilla äideillä. Kouluikäisten lasten äideillä peruskoulun suorittaneiden äitien työttömyysasteet ylittivät yhä 10 prosenttia 2000-luvun alussa. (Kuvio 6.4.1).

Äitien ja isien työttömyysasteiden erot ovat jääneet suurimmiksi alle 7-vuotiaiden lasten, vain perusasteen koulutuksen suorittaneilla vanhemmilla (Liitetäulu 9d). Toisaalta työttömyysaste voi kasvaa, vaikka työttömien määrä ei lisääntyisikään, jos työvoimaosuudet alenevat (Haataja 1999). Alle kouluikäisten äitien työvoimaosuudet ovat pienempiä kuin muiden ryhmien, ja työvoimaosuus aleni edelleen 1990-luvulla, joten työttömien suhteuttaminen työvoimaan kasvattaa työttömyysastetta enemmän 2000-luvun alussa kuin 1980-luvun lopussa.

Onko työttömänä olevien pienten lasten äitien määrä ja osuus myös väestöstä kasvanut? Tämän aineiston mukaan työttömyysasteet kuvaavat suhteellisen hyvin myös työttömien volyyymiä, eli työttömien osuutta väestöstä, kaikissa muissa äitien ja isien ryhmissä paitsi vähiten koulutettujen, eli peruskoulun suorittaneiden ja jossain määrin myös keskiasteen tutkintoja suorittaneiden keskuudessa.

Kuvio 6.4.2. Vain peruskoulun suorittaneiden sekä keskiasteen tutkintoja suorittaneiden äitien työttömyysasteet (työttömät % työvoimasta) ja työttömien väestöosuudet % vuosina 1989–2003.

Vain peruskoulun suorittaneilla äideillä työttömyysasteen ja työttömien väestöosuuden ero kasvoi 1990-luvun alussa lähes 10 prosenttiyksikköön, ja ero on jäänyt pysyväksi 1990-luvun alun laman jälkeen. Keskiasteen tutkintoja suorittaneilla ero työttömyysasteen ja työttömien väestöosuuden välillä suureni lamavuosina, mutta kutistui 2000-luvun alussa pariin prosenttiyksikköön. (Kuvio 6.4.2). Toisin sanoen äitien työttömyyden kasvua selittää osittain työvoiman tarjonnan väheneminen erityisesti vain peruskoulun suorittaneiden, mutta jonkin verran myös keskiasteen tutkintoja suorittaneiden

äitien keskuudessa. Seuraavassa luvussa tarkastellaan lähemmin työvoiman ulkopuolella olevien äitien ja isien toimintaa koulutustason mukaan.

6.5 Toiminta työvoiman ulkopuolella

Työvoiman ulkopuolinen väestö koulutustason mukaan

Työvoiman ulkopuolella olevan työikäisen väestön määrä kasvoi vuosina 1989–2002, kuten luvussa 3 jo kävi ilmi. Määrällisesti eniten työvoiman ulkopuolelle siirtyi ikään-tyviä lapsettomia miehiä (Liitetaulu 5a). Työvoiman ulkopuolella olevan väestön pääosa on saanut enintään perusasteen koulutuksen, joskin ryhmän osuus on pienentynyt kulusrakenteen muutoksen johdosta. Työvoiman ulkopuolella olevan väestön koulutustaso on vielä matalampi kuin työttömien (taulukko 6.5.1, vrt. taulukko 6.4.1).

Työvoiman ulkopuolella olevien alle kouluikäisten lasten äitien osuus nousi 1990-luvun alkupuolella noin 15:sta 20 prosenttiin, millä tasolla osuus on pysytellyt tämän jälkeen. Vähiten koulutusta saaneiden äitien osuus työvoiman ulkopuolella nousi 1980-luvun lopun noin 20 prosentista 50 prosenttiin vuonna 1995 ja on sen jälkeen pysytellyt 40–50 prosentissa. Keskiasteen tai alemman korkea-asteen koulutuksen saaneiden äitien osuus työvoiman ulkopuolella kasvoi vuoden 1989 noin 20 prosentista samalla ajanjaksolla noin 30 prosenttiin. Sen sijaan loppututkinnon suorittaneista pienten lasten äideistä työvoiman ulkopuolella olevien osuus on pysytellyt noin 15 prosentissa koko tarkasteluajanjakson.

Taulukko 6.5.1. Työvoiman ulkopuolella olevan väestön jakautuminen eri koulutustasoille vuosina 1989–2002.

	Työvoiman ulkop. yht.			Naiset			Miehet		
	1989	1996	2002	1989	1996	2002	1989	1996	2002
Lkm, 1 000 h	819	922	944	463	495	496	356	427	448
Peruskoulu	518	526	491	283	280	246	235	247	245
Keskiaste ym.	293	379	433	175	207	237	119	172	196
Loppututkinto	8	16	20	5	8	13	3	8	7
Yhteensä, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Peruskoulu	63	57	52	61	56	50	66	58	55
Keskiaste ym.	36	41	46	38	42	48	33	40	44
Loppututkinto	1	2	2	1	2	3	1	2	2

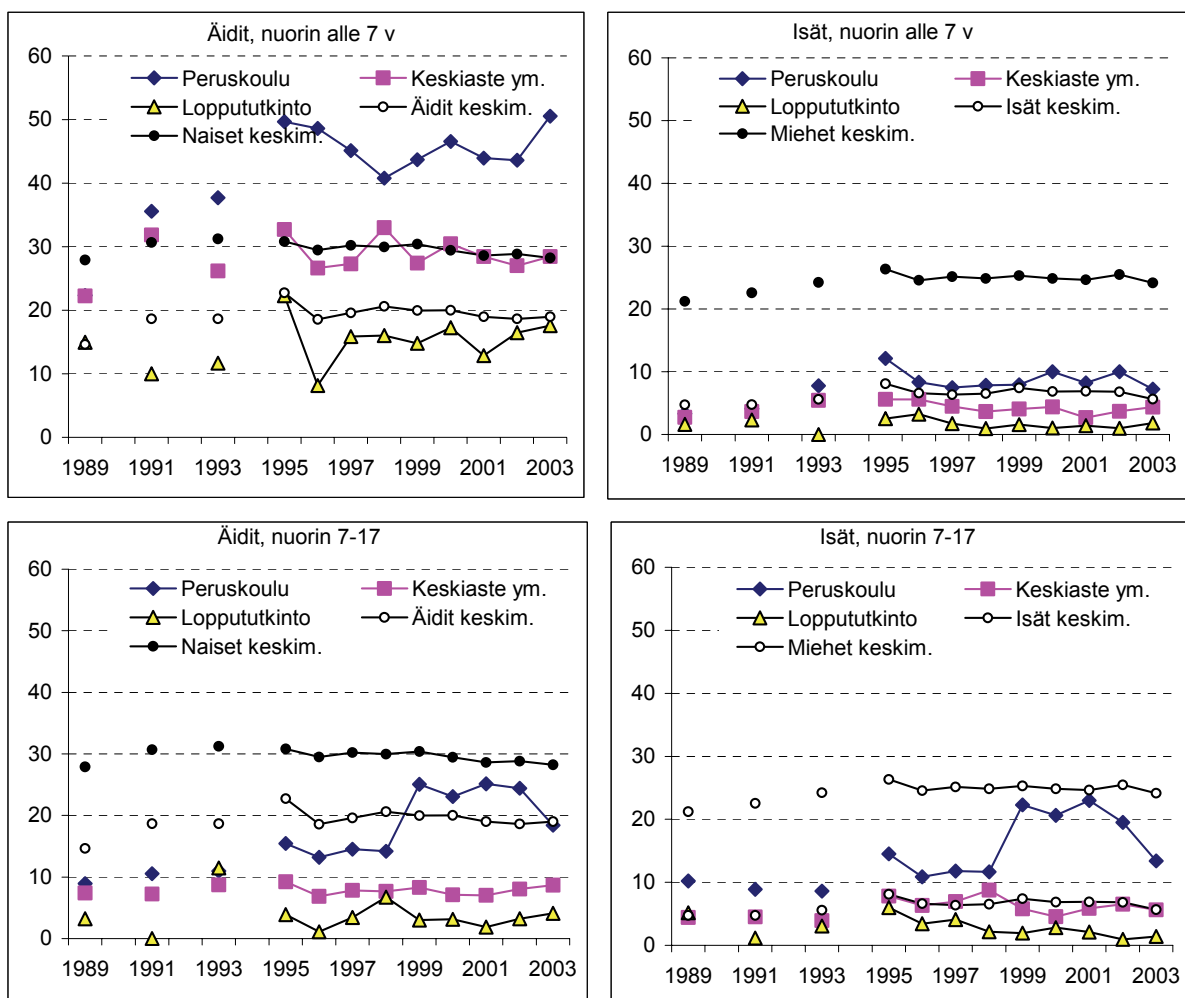
Kouluikäisten lasten äideistä työvoiman ulkopuolella olevien osuus on pysynyt alle 10 prosentissa vähiten koulutusta saaneita äitejä lukuun ottamatta. Isien osuudet työvoiman ulkopuolella ovat pysytelleet koko tarkastelujakson alle 10 prosentin koulutustasosta ja nuorimman lapsen iästä riippumatta. (Kuvio 6.5.1).

Poikkeuksen aikasarjoissa muodostavat työvoiman ulkopuolella olevien kouluikäisten lasten ja enintään peruskoulun suorittaneiden äitien ja isien osuuden kasvu noin 10 prosentista yli 20 prosentin vuosina 1998–1999, mille tasolle osuudet ovat sitten jää-

neet. (Kuvio 6.5.2). Muutos johtuu opiskelijoiksi luokiteltujen äitien ja isien osuuden kasvusta, mutta muutos on osittain tekninen, sillä määrittymisen opiskelijaksi on työvoimatutkimuksissa herkkä kyselyajankohdalle.

Vuodesta 1999 lähtien perheasemaa koskevat alettiin kerätä syksyllä, kun aikaisempina vuosina kyselyajankohta oli kevät. Keväällä opiskelijat, jotka hakevat kesätyötä, luokittevat työttömiksi työnhakijoiksi, mutta syksyllä sama ryhmä opiskelun jatkuessa määrittyy uudelleen opiskelijaksi. Yllättävää on se, että muutos työvoimaan kuulumisen ja opiskelija-aseman välillä tulee esiin samalla tavalla kouluikäisten lasten äitien ja isien keskuudessa, mutta ei lainkaan pienten lasten vanhempien keskuudessa. Myöskään lapsettomien, peruskoulua käymättömien keskuudessa tällaista muutosta ei tilastoissa näy. Siksi onkin syytä olettaa, että osa muutoksesta johtuu systemaattisesta tilastoinnin muutoksista.

Kuvio 6.5.2 Äitien ja isien sekä naisten ja miesten keskimääräiset osuudet (%) työvoiman ulkopuolella koulutustason ja nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989–2003. *

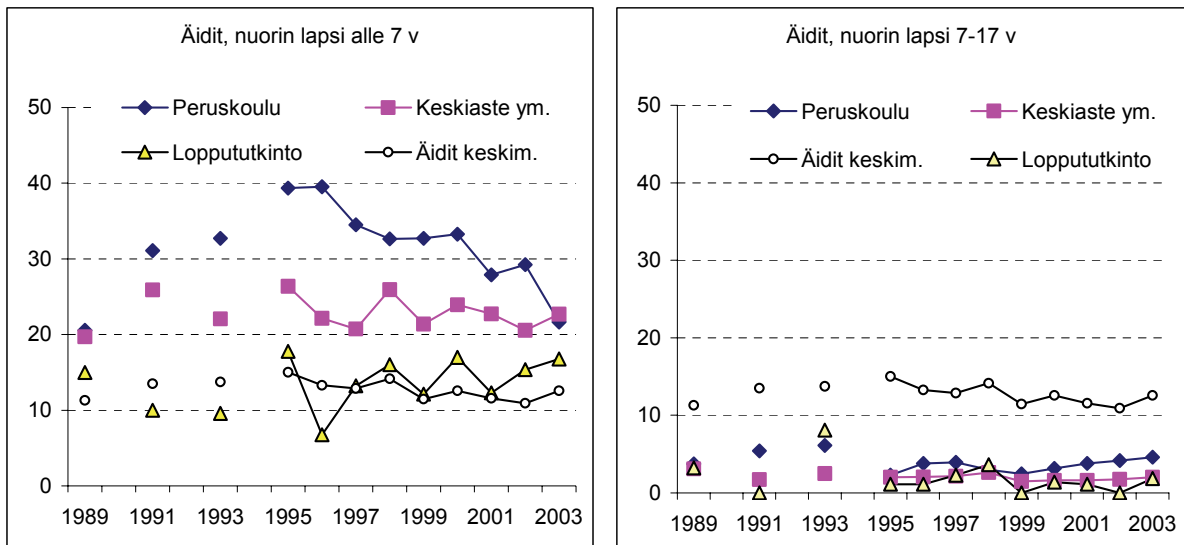

* Työvoiman ulkopuolella olevien kouluikäisten lasten vanhempien otoskoko on niin pieni, että tutkimusajankohdan siirtäminen keväästä syksyyn vuodesta 1999 lukien, kasvatti tässä ryhmässä ”opiskelijoiden” määrää lähinnä teknisesti.

Kotitaloustyö ja lasten hoitaminen työvoiman ulkopuolella koulutustason mukaan

Kotitaloustyö ja lasten hoitaminen kotona on äideille yleisin toimintamuoto työvoiman ulkopuolella, mutta muiden syiden osuus on kasvanut tarkasteluajanjaksolla (luku 3). Kotitaloustyötä työvoiman ulkopuolella tekevien osuudet ovat suurimmat alle kouluikäisten lasten äitien keskuudessa. Lisäksi osuudet ovat sitä korkeammat mitä vähemmän koulutettuja äidit ovat. (Kuvio 6.5.2). Yleisimmillään kotitaloustyötä tekevien osuus oli enintään peruskoulun suorittaneiden pienten lasten äitien keskuudessa 1990-luvun puolivälissä (noin 40 prosenttia). Nykyisin vastaava osuus on noin 30 prosenttia ja noin 10 prosenttiyksikköä enemmän kuin 1980-luvun lopussa.

Kuvio 6.5.2. Kotitaloustyötä tekevien äitien osuus väestöstä nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989–2003, %.

Enintään keskiasteen tai alemman korkea-asteen koulutuksen suorittaneista pienten lasten äideistä kotitaloustyössä olevien osuus on pysynyt koko tarkasteluajanjakson 20–25 prosentissa ja vähintään yliopistollisen loppututkinnon suorittaneista 10–15 prosentin tuntumassa. Kouluikäisten lasten äideistä työvoiman ulkopuolella kotitaloustyötä tekevien osuus on ollut muutaman prosentin luokkaa perusasteen tai enintään alemman korkea-asteen suorittaneilla äideillä.

Loppututkinnon suorittaneita, työvoiman ulkopuolella olevia kouluikäisten lasten äitejä on työvoimatutkimuksen otoksessa niin vähän, ettei tuloksia voi suurten vaihtelujen johdosta esittää. Sama koskee isiä yleensä. Kotitaloustyötä työvoiman ulkopuolella tekevien isien väestöosuudet ovat alle prosentin luokkaa myös silloin kun kysymys on pienten lasten isistä.

7 Yhteenveto

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista koskevien toimenpiteiden kehittämiseksi tarvitaan tietoa siitä, miten äitien ja isien asema kehittyy yhtäältä työmarkkinoilla ja toisaalta perhevapailta. Samankaltaistaako vai erilaistaako työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen helpottamiseen tähtäävä politiikka niiden vanhempien, äitien ja isien, joiden alaikäiset lapset asuvat vielä kotona, sekä muiden naisten ja miesten asemaa työmarkkinoilla? Tämän raportin tarkoituksena on antaa yleiskuva siitä, miten äitien ja isien asema työmarkkinoilla on muuttunut vuodesta 1989 lamavuosiin, lamavuosista 1990-luvun jälkipuolen nousukauteen, aina 2000-luvun alkuvuosiin asti.

Tutkimusaineisto.

Tutkimushankkeen alkuperäisenä tavoitteena oli ulottua aina vuoteen 2004 asti. Perheasemaa koskevien tietojen tuottaminen vuodesta 2003 lähtien osoittautui kuitenkin odotuksia hankalammaksi. Vuoden 2004 tietoja ei ole lainkaan saatavana tähän raporttiin. Vuoden 2003 perheasematiedot osoittautuivat tavallista aliedustavammiksi (taulukko 1.2.1), joten myös vuoden 2003 tietoja esitetään vain poikkeustapauksissa.

Perheasemaa koskevat tiedot eivät ole työvoimatutkimuksissa ensisijaisen kiinnostuksen kohteena, eivätkä ne edelleenkään sisälly ns. jatkuvaan työvoimatutkimukseen. Tästä johtuu, että kyseisiä tietoja on saatavana vuoteen 1995 asti vain joka toiselta vuodelta ja sen jälkeen vuosittain, mutta eri menetelmin ja eri ajankohtiin vuoden aikana sijoitetuista tutkimuksista. Lisäksi koko työvoimatutkimusta on uusittu useaan otteeseen 1990-luvulla. Näistä tekijöistä johtuu se, ettei kaikkia aikasarjoja voi esittää koko tutkimusajalta, vuosilta 1989–2003. (Luku 1.2.1).

Vanhempien määrä ja ikärakenne työmarkkinoilla

Äitien ja isien osuus työikäisestä väestöstä on vähenemässä pääasiassa ikärakenteen vanhenemisen myötä. Synnytysikäisen väestön määrä on vähentynyt, mutta syntyvyys on 2000-luvun alussa suunnilleen sama kuin 1990-luvun vaihteessa, ja yksi Euroopan korkeimmista. Äideillä ja isillä tarkoitetaan niitä naisia ja miehiä, jotka asuvat huollettavien alle 18-vuotiaiden lasten kanssa. Tutkimuksen äideillä ja isillä tarkoitetaan siis ”elinvaihevanhempia”. Ne äidit ja isät, jotka eivät asu enää lastensa, kanssa luokittelevat raportissa ”lapsettomiksi”. Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen kannalta elinvaihevanhemmuus, lasten läsnäolo perheessä, on kuitenkin tärkeämpi vaihe kuin biologinen vanhemmuus. Elinvaiheeltaan äitejä olevien naisten osuus työikäisestä naisväestöstä laski 40:stä 34 prosenttiin ja elinvaiheisien osuus miesväestöstä 37:stä 30 prosenttiin vuosina 1989–2003. Näin määriteltyjä äitejä ja isiä on väestöosuuttaan enemmän sekä työvoimasta että työllisistä, mutta väestöosuuttaan vähemmän työttömistä ja työvoiman ulkopuolella olevista (luku 1.2.2).

Työssä olevien *oikeuksia palkallisiin tai muihin työpaikan säilyttäviin vapaisiin* on kehitetty paitsi lainsäädäntöitse myös työehtosopimuksissa. Tilapäisesti työstä poissa olevat luokitellaan useimmin työllisiksi ja työvoimaan, mutta tästä on myös poikkeuksia. Äideille ja isille tärkeitä poissaolon syitä ovat lapsen syntymän yhteydessä van-

hempainvapaat ja tämän jälkeinen mahdollisuus hoitovapaaseen, kunnes nuorin lapsi täyttää kolme vuotta. Vanhempainvapaalla olevat luokitellaan työllisiksi, hoitovapaalla olevat luokitellaan työvoiman ulkopuolelle. (Luku 1.2.2 ja 2.6).

Työssäoloaste kuvaa sitä, miten suuri osa väestöstä on tosiasiassa työssä. Esimerkiksi vuonna 2002 alle kouluikäisten lasten äitien työllisyysaste oli 66 prosenttia, mutta työssäoloaste (väestöstä) 52 prosenttia. Noin 14 prosenttia pienten lasten äideistä oli siis tilapäisesti poissa työstä. Pienten lasten isien työllisyysaste oli 91 prosenttia, ja työssäoloaste 83 prosenttia, eli työstä poissa olevien pienten lasten isien osuus oli vain noin kahdeksan prosenttia. Kouluikäisten lasten äitien työllisyys- ja työssäoloasteet ovat olleet huomattavasti korkeammat kuin pienten lasten äitien, eli 84 ja 77 prosenttia vuonna 2002.

Hyvin *pitkällä aikavälillä* naisten, erityisesti 25–44-vuotiaiden naisten työvoimaosuudet ovat kasvaneet, mutta työstä poissa olo on lähes yhtä yleistä kuin 1960-luvulla. Nykyisin suuri osa työstä poissaolosta lasketaan, toisin kuin aikaisemmin, työvoimaan (kuvio 1.2.3 luvussa 1.2.2). Toisaalta nykyajalle tyypillinen piirre ovat määräaikaiset työsuhteet, jotka ovat yleistyneet myös äideillä, kuten jäljempänä käy ilmi (luku 4). Tämän seurauksena aikaisempaa useammat äidit käyttävät lastenhoitoon liittyviä etuuksia, mutta eivät työhön paluun turvaaviin vapaita. Oikeudet lastenhoitoetuksiin ja perhevapaisiin määräytyvät nuorimman lapsen iän mukaan. Lapsen iällä onkin suurempi ja näkyvämpi vaikutus äitien asemaan työmarkkinoilla kuin esimerkiksi lasten lukumäärällä. (Luku 1.3.2).

Väestön ikääntyminen, synnytysikäisten määrän väheneminen sekä ensisynnyttäjän iän kasvu alle 26 vuodesta 27–28 ikävuoteen 1990-luvun jälkipuolella ovat kaikki vaikuttaneet siihen, että äidit ja isät ovat keskimäärin vanhempia 2000-luvun alussa kuin 1980-luvun lopulla. Hyvin nuorten, alle 25-vuotiaiden äitien osuus ikäryhmän naisista on pysynyt koko ajan noin 10 prosentissa, ja kaikista äideistä alle 25-vuotiaiden osuus on pysynyt noin viitenä prosenttina. Vaikka yksinhuoltajat ovat yleensä vanhempia kuin äidit keskimäärin, näyttää siltä, että yksinhuoltajia on väestöosuuttaan enemmän erityisesti nuorissa äideissä. Yksinhuoltajaäitien määrä ja osuus kaikista äideistä on kasvanut 1990-luvulla, niin alle kouluikäisistä kuin kouluikäisten lasten äideistä. Ongelma yksinhuoltajien työmarkkina-aseman vertailussa on kuitenkin se, että ryhmän otoskoko on pieni ja yksinhuoltajaksi määrittymisen tavat vaihtelevat aikasarjassa. (Luku 1.3.1).

Perheasema, siis ei vain se, onko lapsia vai ei, vaan myös se, asuuko yksin vai kaksin, osoittautui tekijäksi, joka on heijastunut ja heijastuu yhä erilailla naisten ja miesten työmarkkina-asemaan. Ensiksikin se, että kotona on alaikäisiä lapsia, näyttää pitävän aikuisia pidempään työmarkkinoilla kuin se, ettei perheessä ole lapsia. Keski-ikäiset ja sitä vanhemmat naiset ja miehet, joilla ei ole lapsia kotona, vetäytyvät työmarkkinoilta aikaisemmin kuin ne naiset ja miehet, jotka vielä asuvat alaikäisten lasten kanssa. Toiseksi, nuoremmissa ikäryhmissä työllisyysasteet ovat korkeimmat sekä isillä että niillä naisilla ja miehillä, jotka asuvat ilman lapsia avo- tai avioliitossa. Sen sijaan äitien työllisyysasteet ovat muita alhaisemmat alle keski-ikäisten ryhmässä. (Luku 1.3.3).

Työikäisen oman iän, nuorimman lapsen iän ja perheaseman lisäksi äitien ja isien aseman muutoksia työmarkkinoilla tarkastellaan *koulutustason* mukaan (luku 6). Tärkein piirre tässä yhteydessä on havaita koulutustason kasvu yli 10 vuodessa. Äitien ja isien osuus vain peruskoulun suorittaneista pieneni 28:sta noin 20 prosenttiin vuosina 1989–2002. Samana aikana vain peruskoulun suorittaneiden osuus kaikista äideistä aleni 30:stä 16 prosenttiin ja isistä 33:sta 21 prosenttiin. Vähintään yliopistollisen loppututkinnon suorittaneista naisista noin joka toinen oli äiti sekä tarkastelujakson alussa että lopussa, mutta isien osuus eniten koulutusta saaneista laski 57 prosentista 48 prosenttiin vuosina 1989–2002. Korkeasti koulutettujen äitien osuus kaikista äideistä on kasvanut neljästä 11 prosenttiin ja korkeasti koulutettujen isien osuus kaikista isistä seitsemästä 11 prosenttiin tällä ajanjaksolla (Luku 6.1).

Äitien ja isien yleinen asema työmarkkinoilla

Työllisyys. Kaikista työllisistä naisista äitien osuus on vähentynyt 48 prosentista 39 prosenttiin ja työllisistä miehistä isien osuus on vähentynyt 46 prosentista myös 39 prosenttiin. Työikäisten naisten keskimääräinen *työllisyysaste* oli 70 prosenttia ja työikäisten miesten 77 prosenttia vuonna 1989. Vuonna 2003 työllisyysaste oli kaikilla naisilla 65 ja kaikilla miehillä 69 prosenttia. (Luku 2.1).

Äitien ja isien keskimääräiset työllisyysasteet sekä lapsettomien 25–44-vuotiaiden naisten ja miesten työllisyysasteet olivat 1980-luvun lopussa em. keskiarvoja korkeammat. Kouluikäisten lasten äitien ja isien työllisyysasteet olivat ennen lamaa noin 90 prosenttia, alle kouluikäisten lasten äitien 77 ja isien 95 prosenttia. Lapset vaikuttavat eritavalla naisten ja miesten työllisyyteen. Ikäryhmässä 25–44-vuotiaat äitien työllisyysasteet ovat olleet noin viisi prosenttiyksikköä alemmat kuin saman ikäryhmän lapsettomien naisten. Sen sijaan 25–44-vuotiaiden isien työllisyysasteet olivat 2000-luvun alussa jo 15 prosenttiyksikköä korkeammat kuin saman ikäryhmän lapsettomien miesten.

Lamavuosien jälkeen työllisyysasteet ovat lähes kaikissa ryhmissä pienemmät kuin ennen lamaa. Isien, etenkin kouluikäisten lasten isien, työllisyysasteet ovat kuitenkin saavuttaneet lähes 1980-luvun tason. Sen sijaan lapsettomien 25–44-vuotiaiden miesten työllisyysaste on alentunut noin 10 prosenttiyksikköä. Äitien työllisyysaste on keskimäärin noin kahdeksan prosenttiyksikköä alempi vuonna 2003 kuin ennen lamaa. Pudotus oli selvästi suurempi (11 prosenttiyksikköä) alle kouluikäisten lasten äideillä kuin kouluikäisten lasten äideillä (viisi prosenttiyksikköä). (Luku 2.1).

Nuorimman lapsen iän lisäksi äitien työllisyyskehitys eroaa *yksinhuoltajien sekä avioliitossa* asuvien kesken. Yksinhuoltajaäitien työllisyystilanne on heikentynyt muita äitejä enemmän. Alle kouluikäisten lasten yksinhuoltajaäitien työllisyysaste laski 1980-luvun lopun 85 prosentista lamavuosina alle 50 prosentin, ja 2000-luvun alussa noussut vasta hieman yli 50 prosentin (53 % vuonna 2002). Avo- tai avioliitossa asuvien pienten lasten äitien työllisyysaste oli 1980-luvun lopussa pienempi (76 %) kuin yksinhuoltajien, mutta 2000-luvun alussa yksinhuoltajaäitejä korkeampi (66 %). Kouluikäisten avo- tai avioliitossa asuvien äitien työllisyysasteet olivat 2000-luvun

alussa melkein samalla tasolla (86 %) kuin 1980-luvun lopussa (90 %). Sen sijaan kouluikäisten yksinhuoltajaäitien työllisyysaste aleni 88 prosentista 75 prosenttiin. (Luku 2.3).

Myös koulutustaso selittää työllisyysasteen muutoksia. Alle kouluikäisten lasten, *enintään peruskoulun* suorittaneiden äitien työllisyysaste romahti 75 prosentista 46 prosenttiin, eli lähes 30 prosenttiyksikköä, ja saman koulutustason kouluikäisten lasten äitien 88 prosentista 67 prosenttiin, eli lähes 20 prosenttiyksikköä, vuosina 1989–2002. Enintään peruskoulun suorittaneiden isien työllisyysasteet alenivat sen sijaan vain noin 13–14 prosenttiyksikköä ja olivat alle kouluikäisten lasten isillä 81 ja kouluikäisten lasten isillä 75 prosenttia vuonna 2002. Enintään peruskoulun suorittaneiden asema työmarkkinoilla on siis heikentynyt 1990-luvulla merkittävästi. Toisaalta vain peruskoulun suorittaneiden äitien ja isien osuus on myös vähentynyt (Luku 6.2 ja 6.3).

Parhaiten työmarkkinoille ovat integroituneet *yliopistollisen loppututkinnon suorittaneet*. Tähän ryhmään kuuluvien äitien ja isien työllisyysaste oli 2000-luvun alussa korkeampi tai vähintään sama kuin 1980-luvun lopussa. Loppututkinnon suorittaneiden alle kouluikäisten lasten äitien työllisyysaste oli 81 prosenttia vuosina 1989 ja 2002, kouluikäisten lasten äitien työllisyysaste nousi 93:sta 97 prosenttiin, pienten lasten isien työllisyysaste on pysynyt noin 98 prosentissa ja kouluikäisten lasten isien kasvoi 95:stä 99 prosenttiin. (Luku 6.2 ja 6.3).

Työttömyys. Työttömien määrä ja työttömyysaste ovat suuremmat 2000-luvun alussa kuin 1990-luvun vaihteessa. Työttömyysaste oli kaikissa ryhmissä vuonna 1989 vain 1-3 prosentin luokkaa. Äidit ja isät ovat suhteellisesti harvemmin työttömiä kuin muut naiset ja miehet. Vuonna 2003 pienten lasten äitien työttömyysaste oli kahdeksan ja kouluikäisten lasten äitien kuusi prosenttia. Lamavuodet heikensivät yksinhuoltajaäitien työttömyyttä enemmän kuin muiden äitien. Tilanne on kuitenkin huomattavasti parantunut ja samalla tasoittunut 2000-luvun alussa. Kaikkien alle kouluikäisten ja kouluikäisten lasten yksinhuoltajaäitien työttömyysaste oli noin kahdeksan prosenttia vuonna 2002. Avo- tai avioliitossa asuvien äitien työttömyysaste oli vain viisi prosenttia. (Luku 2.3).

Isien työttömyysasteet olivat 2000-luvun alussa pienemmät kuin äitien, vain 3-4 prosenttia, sekä pienten lasten että kouluikäisten lasten isillä. Lapsettomien 25–44-vuotiaiden naisten työttömyysaste oli yhdeksän prosenttia ja miesten 12 prosenttia. Samanikäisten äitien työttömyysaste oli seitsemän ja isien kolme prosenttia. (Luku 2.2).

Työttömyysasteet ovat kasvaneet jopa kaksi tai kolme kertaa korkeammiksi vain peruskoulun suorittaneilla kuin koulutetuimmilla vanhemmilla vuodesta 1989 vuoteen 2002. Korkeimmat työttömyysasteet olivat 2000-luvun alussa enintään peruskoulun suorittaneilla pienten lasten äideillä (lähes 18 %) ja kouluikäisten lasten äideillä (11 %). Isien työttömyysasteet olivat vastaavissa ryhmissä 10 ja kuusi prosenttia. Keskiasteen tai alemman korkea-asteen koulutuksen suorittaneiden äitien työttömyysaste oli 6-8 ja isien 3-4 prosenttia 2000-luvun alussa, ja yliopistollisen loppututkinnon suorittaneilla enimmilläänkin vain muutaman prosentin. (Luvut 2.2 ja 6.4).

Työvoiman ulkopuolella olevan työikäisen väestön määrä kasvoi runsaaseen 900 000:een eli noin 100 000 hengellä (10 %) vuodesta 1989 vuoteen 2003. Kasvusta noin kolme neljäsosaa johtui siitä, että miesten, lähinnä lapsettomien miesten määrä kasvoi (noin 20 %) työvoiman ulkopuolella. Työvoiman ulkopuolella olevien naisten määrän ja osuuden pieni kasvu johtui sen sijaan ensisijaisesti äitien määrän kasvusta (noin 12 %) työvoiman ulkopuolella. Lapsettomat naiset ja miehet ovat työvoiman ulkopuolella suunnilleen yhtä yleisesti joko opiskelun tai työkyvyttömyyden johdosta. Isillä, joista työvoiman ulkopuolella oli 2000-luvun alussa vajaa kuusi prosenttia, työkyvyttömyys ja opiskelu olivat myös suurimpia syitä. Sen sijaan äideillä, joista työvoiman ulkopuolella oli 2000-luvun alussa noin 19 prosenttia, suurin syy oli lasten ja oman kotitalouden hoito. (Luku 3).

Pienten lasten yksinhuoltajaäidit olivat 1980-luvun lopussa harvemmin työvoiman ulkopuolella (14 %) kuin avo- tai avioliitossa asuvat äidit (23 %). Tilanne on sittemmin muuttunut päin vastaiseksi, sillä 2000-luvun alussa alle kouluikäisten lasten yksinhuoltajaäideistä oli työvoiman ulkopuolella 36 prosenttia, mutta muista äideistä vain hieman suurempi osuus (27 %) kuin 1980-luvun lopulla. Omaa kotia ja lapsia yksinhuoltajaäideistä hoiti vuonna 2002 noin 20 prosenttia, suunnilleen sama osuus kuin kahden huoltajan perheiden äideistä. Myös kouluikäisten lasten yksinhuoltajista oli aikaisempaa suurempi osuus työvoiman ulkopuolella, kahdeksan prosenttia vuonna 1989 ja 17 prosenttia vuonna 2002. Sen sijaan muiden kouluikäisten lasten äitien osuus työvoiman ulkopuolella kasvoi vain prosenttiyksikön ja oli vajaa yhdeksän prosenttia vuonna 2002. (Luku 3.2).

Työvoiman ulkopuolella olevan työikäisen väestön koulutustaso on heikompi kuin työvoimaan kuuluvien. Alle kouluikäisten lasten *vain peruskoulun suorittaneista* äideistä oli työvoiman ulkopuolella 1980-luvun lopussa joka viides (22 %), mutta 2000-luvun alussa jo 44 prosenttia. Kouluikäistenkin lasten *vain peruskoulun suorittaneista* äideistä työvoiman ulkopuolella olevien osuus kasvoi yhdeksästä 24 prosenttiin. Myös isien osuus työvoiman ulkopuolella kasvoi eniten *vain peruskoulun suorittaneissa*. Vuonna 1989 osuus oli noin kahdeksan ja 2000-luvun alussa 16 prosenttia. (Luku 6.5).

Keskiasteen ja alemman korkea-asteen suorittaneissa työvoiman ulkopuolella olevien pienten lasten äitien osuus nousi myös jonkin verran vuosina 1989–2000 (22 prosentista 27 prosenttiin). Yliopistollisen loppututkinnon suorittaneista työvoiman ulkopuolella olevien osuus on sen sijaan säilynyt suunnilleen ennallaan eli 15–17 prosentissa. Kouluikäisten lasten äideillä työvoiman ulkopuolella olevien osuus on pysytellyt alle 10 prosentissa. Vähintään keskiasteen koulutuksen hankkineista isistä on työvoiman ulkopuolella ollut vain muutamia prosentteja, kouluikäisten lasten isistä kuitenkin hieman useampi kuin alle kouluikäisten lasten isistä. (Luku 6.5).

Palkansaajaäitien ja isien osuus työllisistä...

Palkansaajien osuus kaikista työllisistä on ollut noin 85 prosenttia. Äideistä ja muista naisista noin 90, isistä noin 82 ja muista miehistä noin 85 prosenttia oli palkansaajia, eikä osuuksissa ole tapahtunut juuri muutosta tarkasteluajanjakson alun ja lopun välil-

lä. Vastaavasti yrittäjien ja yrittäjäperheenjäsenten osuus työllisistä on pysynyt noin 15 prosentissa sekä vuonna 1989 että 2002. (Luku 2.4).

... ja jakautuminen sektoreittain

Yksityinen sektori työllistää noin 56 prosenttia kaikista naisista, mutta vain 51 prosenttia kaikista äideistä. Kaikista palkansaajamiehistä yksityinen sektori työllistää 81 prosenttia ja kaikista isistä lähes yhtä paljon (80 %). Vastaavasti julkinen sektori työllistää suhteellisesti hieman enemmän äitejä ja isiä kuin muita naisia ja miehiä. Vain kuntasektorilla äitien osuus sektorin kaikista naisista ylittää selvästi äitien osuuden kaikista palkansaajanaisista. Isillä vastaava tilanne on selvin valtiolla. (Luku 2.5).

Määräaikaiset ja pysyvät työsuhteet

Työpaikkojen määrä oli 2000-luvun alussa suunnilleen sama kuin ennen lamaa vuonna 1989. Työpaikkojen laatu oli kuitenkin muuttunut. *Pysyvät työpaikat* vähenivät 6,5 prosenttia (noin 60 000:lla) ja *määräaikaiset työpaikat* lisääntyivät jopa 61 prosenttia (noin 55 000:lla). Pysyvät työpaikat vähenivät alle 45-vuotiailla naisilla ja miehillä, mutta lisääntyivät tätä vanhemmissa ikäryhmissä. Määräaikaiset työsuhteet sen sijaan lisääntyivät kaikissa ikäryhmissä, määrällisesti kuitenkin eniten 25–43-vuotiailla naisilla sekä 50 vuotta täyttäneillä naisilla ja miehillä vuodesta 1989 vuoteen 2002. Myös äitien ja isien työllisyys perustuu aikaisempaa enemmän määräaikaisiin työsuhteisiin. (Luku 4.2).

Määräaikaisissa työsuhteissa työskentelevien äitien osuus työllisistä äideistä kasvoi vuosina 1989–2002 noin 12:sta 17 prosenttiin ja lapsettomien naisten 17:stä 19 prosenttiin. Vastaavat muutokset olivat isillä viidestä seitsemään prosenttiin ja lapsettomilla miehillä 12:sta 14 prosenttiin. Yli 25-vuotiailla miehillä ikä vaikuttaa vähemmän kuin naisilla työsuhteen laatuun. Naisilla ikä vaikuttaa melkein enemmän työsuhteen laatuun kuin se, onko lapsia vai ei, vaikkakin määräaikaiset työsuhteet ovat lapsettomilla yleisempiä kuin äideillä.

Ikäryhmässä 25–34-vuotiaat määräaikaisten työsuhteiden osuus kasvoi äideillä 16:sta 25 prosenttiin ja lapsettomilla naisilla 23:sta 34 prosenttiin vuosina 1989–2002. Ikäryhmässä 35–44-vuotiaat muutokset olivat vähäisempiä, äideillä 12:sta 16 prosenttiin ja muilla naisilla 10:stä 14 prosenttiin. Tässä ikäryhmässä määräaikaiset työsuhteet ovat harvinaisempia mutta äideillä hieman yleisempiä kuin lapsettomilla naisilla. Määräaikaiset työsuhteet ovat olleet alle kouluikäisten lasten äideillä (21 % vuonna 2002) koko tarkastelujakson 5-6 prosenttiyksikköä korkeammat kuin kouluikäisten lasten äideillä (15 % vuonna 2002). (Luku 4.2).

Yksityinen sektori työllistää kaikista palkansaajista noin kaksi kolmasosaa, mutta kaikista määräaikaisista työsuhteista yksityiselle sektorille sijoittuu vain puolet. Kunnat työllistivät 2000-luvun alussa noin neljänneksen kaikista palkansaajista, mutta sektorille sijoittui määräaikaisista työsuhteista noin 40 prosenttia. Yksityisellä sektorilla äitien osuus määräaikaisessa työsuhteessa olevista naisista on ollut 6-10 prosenttiyksikköä pienempi kuin äitien osuus kaikista sektorin palkansaajanaisista. Samansuuntainen tilanne on ollut myös valtiolla. Sen sijaan kuntasektorilla äitien osuus määräaikaisista

työsuhteista on yhtä yleinen kuin äitien osuus sektorin työsuhteista. Isistä määräaikaissa työsuhteissa olevia on ollut kaikilla sektoreilla suhteellisesti vähemmän kuin isien osuus on ollut sektorin palkansaajista. (Luku 4.3).

Työaika

Lyhyttä, alle 30 tunnin *säännöllistä viikkotyöaika*aa teki 2000-luvun alussa noin 16 prosenttia naisista ja noin kahdeksan prosenttia miehistä. Pienten, alle kouluikäisten lasten äideistä lyhyttä työaika

Ylipitkää, vähintään 41 tunnin säännöllistä viikkotyöaika

Tehdystä työajasta ei ole saatavana työaikatietoa pitkällä aikavälillä perheaseman mukaan, ainoastaan iän ja sukupuolen mukaan. Tehty vuosityöaika työssä olevaa naista ja miestä kohti on laskenut vuosina 1989–2003. Kehitys vaikuttaa samansuuntaiselta myös vuodesta 1999 eteenpäin, jolta ajalta perheasematiedot on saatavana. Jos pienten lasten isien tehdyille työajalle annetaan arvo sata, ovat pienten lasten äidit tehneet hie-

Ylitöitä lapsettomat miehet tekivät jonkin verran useammin (8,4 %) kuin lapsettomat naiset (6,5 % vuonna 2002), ja ylitöitä tekevien osuudet ovat pysyneet suunnilleen sama-

Sivutyöt ovat olleet yleisimpiä alle kouluikäisten lasten isillä (4,1 %) ja yksinhuoltaja-

Työvoimatutkimusten mukaan pienten lasten isien muita ryhmiä pidemmät tosiasialliset työajat syntyvät pikemminkin ylitöistä ja sivutöistä, eikä muita ryhmiä pidemmästä

säännöllisestä työajasta, vaikka säännölliseen työaikaan on vuodesta 1997 lähtien laskettu myös tavanomaiseksi muodostunut palkallinen tai palkaton ylityö.

Osa-aikatyö ja sen syyt

Osa-aikatyötä tekevät on vuodesta 1997 lähtien määritelty työntekijän oman arvion perusteella eikä enää alle 30 tunnin työviikkoa tekevästä. Määritelmän muutos kasvatti osa-aikatyötä tekevien osuutta kaikkien naisten keskuudessa ja lapsettomilla miehillä. Vuonna 1997 alle 30 tunnin työviikkoa teki hieman alle 10 prosenttia kaikista äideistä, mutta osa-aikatyötä tekevien osuus oli noin 14 prosenttia. Uuden määritelmän mukaan osa-aikatyö oli 25–44-vuotiaiden naisten keskuudessa yleisintä pienten lasten äideillä (noin 17 %) ja lapsettomilla naisilla (13 %). Kouluikäisten lasten äideistä osa-aikatyötä teki alle 10 prosenttia. Isillä osa-aikatyötä tekevien osuudet ovat olleet alle kolme prosenttia ja saman ikäryhmän lapsettomilla miehillä noin kuusi prosenttia 2000-luvun alussa. (Luku 5.5).

2000-luvun alussa, osa-aikatyötä tekevien *osa-aikatyön syistä* yleisin on lapsettomilla 25–44-vuotiailla naisilla ja miehillä opiskelu (runsas 40 prosenttia kummassakin ryhmässä). Se, ettei koko-aikatyötä ole ollut saatavana on ollut yleisin syy kouluikäisten lasten äideillä (yli 50 %) sekä lapsettomilla naisilla ja kaikilla miesryhmillä (noin 40 %). Pienten, alle kouluikäisten lasten osa-aikatyötä tekevästä äideistä lähes puolet teki osa-aikatyötä lastenhoidon takia, ja noin kolmannes siksi, ettei koko-aikatyötä ollut saatavana.

Vastentahtoisen osa-aikatyön tekeminen on kuitenkin lisääntynyt kaikissa ryhmissä 1980-luvun loppuun verrattuna, samalla kun osa-aikatyötä tekevien määrä on kasvanut. Tulos on paradoksaalinen erityisesti pienten lasten äideille, koska politiikka on tukenut ja lisännyt työajan lyhentämismahdollisuuksia. Vuonna 1989 osa-aikatyötä tekevästä pienten lasten äideistä yli 60 prosenttia ja kouluikäistenkin lasten äideistä noin 40 prosenttia teki osa-aikatyötä lastenhoidon ja kotitöiden takia, omasta valinnasta johtuen. Vastentahtoisesti, eli siksi ettei koko-aikatyötä ollut saatavana osa-aikatyötä teki tuolloin vain alle 10 prosenttia kummastakin äitiryhmästä. (Luku 5.5).

Lopuksi

Yhteenvetona ja johtopäätöksenä tämän tutkimuksen tuloksista voidaan todeta, että perheasemalla ja sillä, onko työkäisellä lapsia vai ei, on vaikutusta ja osittain hyvinkin erilainen vaikutus naisten ja miesten asemaan työelämässä. Lisäksi tilanne 2000-luvun alussa on monella tavalla erilainen kuin runsas vuosikymmen aikaisemmin. Työkäinen väestö on myös ”ikäntynyt” ja sen seurauksena äitien ja isien osuus työkäisistä on vähentynyt. Äitien asema, erityisesti alle kouluikäisten ja yksinhuoltajaäitien asema työmarkkinoilla on heikentynyt 1980-luvun loppuun verrattuna, ja kaikissa ryhmissä vähiten koulutusta saaneiden asema on muuttunut eniten. Parhaiten työmarkkina-asemansa ovat säilyttäneet isät. Toisaalta työvoimatutkimukset aliarvioivat äitien työmarkkina-asemaa, koska pienten lasten hoitovapaalla olevat luokitellaan työvoiman ulkopuolelle. Nykyiseen tilastointiin liittyy kahdenlaisia ongelmia. Yhtäältä perheväpöiden piiriin kuuluvien ja niiden ulkopuolelle jäävien, mutta etuuskien piiriin kuuluvien, osuuksien kehityksestä ei saa systemaattista tietoa koko aikaväliltä. Toinen on-

gelma on se, että haavoittuvimmassa työmarkkina-asemassa olevien väestöryhmien, kuten pienten lasten äidit, erityisesti yksinhuoltajaäidit, pienet otoskoot aiheuttavat aikasarjoissa joskus huomattavankin suurta satunnaisvaihtelua.

Pienten lasten vanhempien oikeutta lyhentää työaika on lisätty 1980-luvun lopulta lähtien, ja lyhyttä työaika tekevien pienten lasten äitien osuus onkin kasvanut. Ongelma on kuitenkin se, että 2000-luvun alussa vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekeviä pienten lasten äitejä on suurempi osuus ja lastenhoidon takia osa-aikatyötä tekeviä pienempi osuus kuin 1980-luvun lopussa. Miesten keskuudessa osa-aikatyöt ovat lisääntyneet lapsettomilla miehillä enemmän kuin isillä. Pisintä säännöllistä työaika tekevät kouluikäisten lasten isät, mutta pienten lasten isillä ylityöt ja sivutyöt ovat yleisimpiä. Naisista kouluikäisten lasten äidit ja yksinhuoltajaäidit tekevät eniten ylityötä. Määräaikaiset työsuhteet ovat yleisempiä lapsettomilla synnytysikäisillä, 25–34-vuotiailla naisilla kuin saman ikäisillä äideillä, mutta äideistäkin joka viides oli 2000-luvun alussa määräaikaisessa työsuhteessa, ja pienten lasten äideistä useampi kuin kouluikäisten lasten äideistä. Vanhemmissa ikäryhmissä äitien määräaikaiset työsuhteet ovat jonkin verran yleisempiä kuin lapsettomien naisten.

Äidit käyttävät pääosan perhevapaista ja lastenhoidon perusteella saaduista etuuksista, vaikka vapaita ja etuuksia ei ole muodollisesti kohdennettu kummallekään sukupuolelle. Tällä aineistolla ei saada vastausta kysymyksiin, missä määrin työmarkkinat ovat reagoineet siihen, että vuodesta 1990 lähtien pidentyneitä vapaita käyttäisivät (ja sitten käyttivätkin) erityisesti äidit, tai missä määrin äitien heikentynyt työmarkkina-asema on samalla heikentänyt isien mahdollisuuksia jäädä kotiin hoitamaan lapsia, ja omalta osaltaan vahvistanut ansiotyön ja lastenhoidon työnjakoa äitien ja isien kesken. Siitä huolimatta, että työmarkkinat ovat jossain määrin erilaiset 2000-luvun alussa kuin 1980-luvun lopussa, on työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista tukeneilla toimenpiteillä 1990-luvulla ollut lopputulokseen myös oma osuutensa.

Ei perhepolitiikan eivätkä Veto-ohjelmankaan tavoitteet ilmaise suoraan sitä, tavoitellaanko ohjelmilla äideille ja isille yhtäläistä ”vetoa” sekä työelämään että lastenhoidon jakamiseen. Nimittäin, jos tavoitteet ovat erilaiset äideille ja isille, voidaan lopputuloksia pitää tavoitteiden mukaisia. Jos sen sijaan tavoitteet ovat olleet samat sekä naisille että miehille, isille ja äideille, ovat lopputulokset etäänntyneet tavoitteista.

Taulukkoluetelo

- Taulukko 1.2.1 Lapsiperheet työvoimatutkimuksessa (TyTi) ja perhetilastoissa sekä yksinhuoltajat työvoimatutkimuksessa (TyTi), tulonjakotilastossa (TujaTi) vuosina 1989-2003 ja tilastojen tasoerot vuosina 1989–2002
- Taulukko 1.2.2 Syntyvyyden ja lapsiperheiden lukumäärän kehitys vuosina 1990–2003
- Taulukko 1.2.3 Biologisten äitien osuus naisväestöstä, lapsia keskimäärin ikäryhmän naisia ja äitiä kohti vuonna 2002
- Taulukko 1.2.2 Syntyvyyden ja lapsiperheiden lukumäärän kehitys vuosina 1990–2003
- Taulukko 1.2.1 Lapsiperheet työvoimatutkimuksessa (TyTi) ja perhetilastoissa sekä yksinhuoltajat työvoimatutkimuksessa (TyTi), tulonjakotilastossa (TujaTi) vuosina 1989-2003 ja tilastojen tasoerot vuosina 1989–2002
- Taulukko 1.2.2 Syntyvyyden ja lapsiperheiden lukumäärän kehitys vuosina 1990–2003
- Taulukko 1.2.3 Biologisten äitien osuus naisväestöstä, lapsia keskimäärin ikäryhmän naisia ja äitiä kohti vuonna 2002
- Taulukko 1.3.1 Avio- tai avoliitossa sekä ei avio- tai avoliitossa olevien naisten ja miesten työvoimaosuus ja työllisyysaste (%) vuonna 1989 ja 2002 (on ja ei ole lapsia)
- Taulukko 2.6.1 Naisten ja miesten työllisyysasteiden ja työssäoloasteiden ero %-yksikköä vuonna 2002.
- Taulukko 2.6.2 Työllisten työstä poissaolon syy sukupuolen ja perheaseman mukaan, 1 000 henkeä, työssäoloaste ja osuus % poissaolevista vuonna 2002.
- Taulukko 3.1.1 Äitien ja isien osuus opiskelijoista vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002, %.
- Taulukko 5.2.1 Työllisten naisten ja miesten jakautuminen säännöllisen viikkotyöajan mukaan eri työaikaluokkiin aikuisen iän ja nuorimman lapsen iän mukaan vuonna 2002 (%), osuuksien muutos vuodesta 1997 vuoteen 2002 (%-yks.) sekä erot naisten ja miesten jakautumisissa eri viikkotyöaikoihin (%-yks.).
- Taulukko 5.3.1 Naisten ja miesten tehdyt työtunnit IV vuosineljänneksellä työssä olevaa ja työllistä kohti vuosina 1999–2002, ja työtuntien muutos (tuntia) kummasakin ryhmässä, perheaseman mukaan.
- Taulukko 5.3.2 Naisten ja miesten tehdyt työtunnit IV vuosineljänneksellä työssä olevaa ja työllistä kohti vuosina 1999–2002 suhteessa alle kouluikäisten lasten isien työtunteihin (indeksi = 100 pienten lasten isät), perheaseman mukaan.
- Taulukko 5.3.3. Keskimääräisen työpäivän pituus perheaseman ja iän mukaan vuonna 2002, tuntia.
- Taulukko 5.4.1 Naisten ja miesten ylityöaste perheaseman mukaan vuosina 1999–2002, %.
- Taulukko 5.4.2 Naisten ja miesten sivutyöaste perheaseman mukaan vuosina 1999–2002, %.
- Taulukko 6.1.1 Koko 15–74-vuotias väestö koulutustason mukaan vuosina 1996–1999, 1 000 h.
- Taulukko 6.2.1 Työikäisen 15–64-vuotiaan väestön jakautuminen eri koulutustasoille vuosina 1989–2002, %.
- Taulukko 6.4.1 Työttömien määrä ja osuudet koulutustasoittain vuosina 1989–2002.
- Taulukko 6.5.1 Työvoiman ulkopuolella olevan väestön jakautuminen eri koulutustasoille vuosina 1989–2002.

Kuvioluettelo

- Kuvio 1.2.1 Työvoima vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 2005–2003 työvoimatutkimusten perheasemaa koskevissa tiedonkeruujaksoissa ja kuukausittaisessa/viikoittaisessa perustutkimuksessa, 1 000 h, 15–65 -vuotiaat.
- Kuvio 1.2.2 Äitien ja isien osuus kaikista naisista ja miehistä työmarkkina-aseman mukaan vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003, %.
- Kuvio 1.2.3 Naisten työvoimaosuudet vuonna 1965, 1975, 1985 ja 2003 sekä naisten työssäoloasteet vuosina 1985 ja 2003, % ikäluokittain.
- Kuvio 1.2.4 Miesten työvoimaosuudet vuonna 1965, 1975, 1985 ja 2003 sekä miesten työssäoloasteet vuosina 1985 ja 2003, % ikäluokittain.
- Kuvio 1.3.1 Työikäiset (15–64 v) naiset ja miehet perheaseman mukaan (1 000 h).
- Kuvio 1.3.2 Äitien ja isien osuus ikäryhmän naisista ja miehistä vuosina 1989, 1996 ja 2002, osuus % ikäryhmän naisista ja miehistä.
- Kuvio 1.3.3 Äitien ja isien sekä lapsettomien naisten ja miesten jakautuminen eri ikäryhmiin (ikäryhmien yhteissumma = 100) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002, %.
- Kuvio 1.3.4 Äitien (yhteensä = 100) ja isien (yhteensä = 100) jakautuminen eri ikäryhmiin nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989 ja 2002, %.
- Kuvio 1.3.5 Yksinhuoltajaäitien osuus kaikista äideistä eri ikäryhmissä ja yksinhuoltajaäitien ikäjakautuma vuosina 1989, 1996, 2000 ja 2002, %.¹⁾
- Kuvio 1.3.6 Yksinhuoltajaäitien osuus kaikista äideistä nuorimman lapsen iän ja äidin oman iän mukaan vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–1996 ja 1999–2002, %.
- Kuvio 1.3.7 Alle 1-vuotiaiden lasten äitien työmarkkina-asema vuosina 1989, 1991, 1993 sekä 1995–2002. 1)
- Kuvio 1.3.8 1-2-vuotiaiden ja 3-6-vuotiaiden äitien lasten äitien työmarkkina-asema vuosina 1989, 1991, 1993 sekä 1995–2002. 1)
- Kuvio 1.3.9 Äitien työvoimaosuudet nuorimman lapsen iän ja lapsiluvun mukaan vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003, %.
- Kuvio 1.3.10 Naisten ja miesten työllisyysasteet avio-/avoliittotilanteen sekä lasten huoltilanteen mukaan ikäryhmittäin vuonna 1989 ja 2002.
- Kuvio 2.1.1 Nais- ja miestyövoima (1 000 h) perheaseman mukaan vuosina 1989–2003.
- Kuvio 2.1.2 Nais- ja miestyölliset (1 000 h) perheaseman mukaan vuosina 1989–2003.
- Kuvio 2.1.3 Nais- ja miestyöllisyyden muutokset perheaseman ja iän mukaan vuodesta 1989 vuoteen 2002, (1 000 h).
- Kuvio 2.1.4 Työllisyysaste %: 25–44-vuotiaat vanhemmat sekä lapsettomat naiset ja miehet, alle kouluikäisten ja kouluikäisten lasten äidit ja isät sekä kaikki naiset ja miehet vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.
- Kuvio 2.2.1 Työttömät naiset ja miehet perheaseman mukaan (1 000 h) vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.
- Kuvio 2.2.2 25–44-vuotiaiden naisten ja miesten työttömyysaste sekä äitien ja isien työttömyysaste nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.
- Kuvio 2.3.1 Puolisoiäitien ja yksinhuoltajaäitien työllisyysasteet äidin iän ja nuorimman lapsen iän mukaan, %

- Kuvio 2.3.2 Puoliso- ja yksinhuoltajaäitien työttömyysasteet nuorimman lapsen iän mukaan 1989–2000, %.
- Kuvio 2.4.1 Palkansaajien osuus nais- ja miestyöllisistä perheaseman mukaan vuosina 1989, 1991, 1993, 1995 ja 1997–2002, %.
- Kuvio 2.5.1 Nais- ja miespalkansaajien määrä sektoreittain vuosina 1989, 1991, 1993 ja 1995 sekä 1997–2002 (1 000 h).
- Kuvio 2.5.2 Nais- ja miespalkansaajien osuudet perheaseman mukaan eri sektoreilla vuosina 1989–2002, % vastaavasta palkansaajaryhmästä.
- Kuvio 2.5.3 Äitien ja isien osuus eri sektoreiden palkansaajista vuosina 1989–2002, %.
- Kuvio 2.6.1 Naisten ja miesten (25–34-vuotiaat) työvoimaosuudet ja työssäoloasteet, osuus % väestöstä vuosina 1989–2004.
- Kuvio 2.6.2 Vanhempainvapaalla työvoimassa ja työvoiman ulkopuolella kotona lapsia hoitamassa olevien 25–34-vuotiaiden naisten määrä (1 000 h) ja osuus ikäryhmästä % vuosina 1989–2004.
- Kuvio 2.6.3 Äitien ja isien työssäoloasteet nuorimman lapsen iän mukaan vuonna 2002, osuus % vastaavasta vanhempien ryhmästä.
- Kuvio 3.1.1 Työvoiman ulkopuolella toimivat naiset ja miehet perheaseman mukaan (1 000 h) vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.
- Kuvio 3.1.2 Työvoiman ulkopuolella olevan väestön toiminta sukupuolen ja perheaseman mukaan vuosina 1989, 1996 ja 2002 (1 000 h).
- Kuvio 3.2.1 Omaa kotia ja lapsia työvoiman ulkopuolella hoitavien, alle 7-vuotiaiden äitien osuus (%) äideistä ikäryhmittäin vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.
- Kuvio 3.1.3 Omaa kotia ja lapsia työvoiman ulkopuolella hoitavien, alle 7-vuotiaiden yksinhuoltajaäitien * ja puolisoäitien osuudet (%) vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003.
- Kuvio 4.2.1 Pysyvien ja määräaikaisten nais- ja miespalkansaajien määrän muutos ikäryhmittäin vuodesta 1989 vuoteen 2002 (1 000 h).
- Kuvio 4.2.2 Määräaikaisten ja pysyvien työsuhteiden kehitys naisilla ja miehillä perheaseman mukaan (1 000 h) vuosina 1989–2003.
- Kuvio 4.2.3 Äitien ja isien osuudet pysyvissä ja määräaikaisissa työsuhteissa olevista palkansaajista sekä kaikista palkansaajista vuosina 1989, 1991, 1993 ja 1995–2003, %.
- Kuvio 4.2.4 Määräaikaisissa työsuhteissa olevien naisten ja miesten osuus palkansaajista vuosina 1989, 1991, 1993 ja 1995–2003, perheaseman mukaan, %.
- Kuvio 4.2.5 Määräaikaisissa työsuhteissa olevien 25–34 -vuotiaiden ja 35–44 -vuotiaiden naisten ja miesten sekä äitien ja isien osuus nuorimman lapsen iän mukaan palkansaajista vuosina 1989–2003, %.
- Kuvio 4.2.6 Määräaikaisten työsuhteiden osuus ikäryhmän ja perheaseman mukaan vuosina 1989 ja 2002, osuus % palkansaajista.
- Kuvio 4.3.1 Palkansaajien ja määräaikaisten työsuhteiden osuudet sektoreittain vuosina 1989–2002, %.
- Kuvio 4.3.2 Äitien ja isien osuus palkansaajista ja määräaikaisista työntekijöistä sukupuolen ja sektorin mukaan, %, vuonna 1989, 1991, 1993, 1995 ja 1997–2002.

- Kuvio 4.3.3 Määräaikaisten äitien ja lapsettomiin naisten osuus yksityisen ja kuntasektorin palkansaajista vastaavissa ryhmissä, %.
- Kuvio 5.2.1 Ikäryhmän 25–34-vuotiaat naiset ja miehet jakautuminen säännöllisen viikkotyöajan mukaan vuosina 1989–2002 koko työvoimatutkimusaineistossa (A) ja perheasema-aikasarjassa (B), osuus % työllisistä.
- Kuvio 5.2.2 Työllisten äitien ja isien jakautuminen nuorimman lapsen iän mukaan sekä lapsettomiin 25–34-vuotiaiden naisten ja miesten jakautuminen eripituisiin säännöllisiin viikkotyöaikoihin vuosina 1989, 1991, 1993 ja 1997–2002, %.
- Kuvio 5.3.1 Kaikkien työkäisten naisten ja 25–34-vuotiaiden naisten osuus vastaavista työllisten ryhmistä, työssä olevista sekä tehdyistä työpäivistä ja työtunneista, % vuosina 1989–2003.
- Kuvio 5.3.2 Naisten ja miesten tehdyn vuotuisen työajan lyheneminen työssä olevaa kohden vuosina 1989–2003, indeksi vuosi 1989 = 100.
- Kuvio 5.3.3 Työssä olevaa kohti laskettujen tehtyjen työtuntien enemmisyys työllistä kohti laskettuihin työtunteihin verrattuna iän ja sukupuolen mukaan vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2003, ero työtuntia vuodessa.
- Kuvio 5.3.3 Naisten ja miesten keskimääräisten päivittäisten työaikojen ero ikäryhmittäin, (miesten tehdyt työtunnit – naisten tehdyt työtunnit) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2003.
- Kuvio 5.4.1 Ylitöitä tehneet naiset ja miehet (1 000 h) vuosina 1999–2002.
- Kuvio 5.4.2 Sivutyötä tehneet naiset ja miehet (1 000 h) sekä äitien ja isien osuudet sivutöitä tehneistä (%) vuosina 1999–2002.
- Kuvio 5.5.1 Osa-aikatyöaste: Lyhyttä alle 30 tunnin työaikaa ja oman arvion mukaan osa-aikatyötä tekevien naisten ja miesten osuus työllisistä vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1997–2002, %.
- Kuvio 5.5.2 Osa-aikatyötä tekevien naisten ja miesten määrä (1000 henkeä) vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1997–2003 (uusi määritelmä vuodesta 1997 lähtien).
- Kuvio 5.5.3 Kaikkien osa-aikatyötä tekevien naisten ja miesten sekä 25–44-vuotiaiden osa-aikatyötä tekevien naisten ja miesten osuudet työllisistä nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989, 1991 ja 1993 sekä 1995–2003, osa-aikatyöaste %.
- Kuvio 5.5.4 Osa-aikatyötä tekevien äitien ja isien sekä 25–44-vuotiaiden lapsettomiin naisten ja miesten jakautuminen osa-aikatyön syyn mukaan vuonna 2002, %.
- Kuvio 5.5.5 Osa-aikatyön tekemisen syynä lastenhoito ja se, ettei koko-aikatyötä ollut saatavana, naiset lasten iän mukaan 1989–2003, osuus % osa-aikatyötä tekeväistä.
- Kuvio 5.5.6 Osa-aikatyön tekemisen syynä lastenhoito ja se, ettei koko-aikatyötä ollut saatavana, naiset lasten iän mukaan 1989–2003, osa-aikatyöaste, osuus % kaikista työllisistä.
- Kuvio 5.5.7 Opiskelu osa-aikatyötä tekevien naisten ja miesten osa-aikatyön syynä vuosina 1989–2003, osuus osa-aikatyötä tekeväistä %.
- Kuvio 6.2.1 Äitien ja isien koulutustaso nuorimman lapsen iän mukaan, osuus väestöstä vuosina 1989 – 2003, %.

- Kuvio 6.2.2 Äitien ja isien osuus eri koulutustason suorittaneesta työikäisestä väestöstä, % vuosina 1989–2003.
- Kuvio 6.2.3 Ei-synnyttäneiden naisten osuus iän ja koulutustason mukaan vuonna 2002, %.
- Kuvio 6.3.1 Työikäisten äitien ja isien lukumäärä, työvoiman tarjonta ja kysyntä vuosina 1989 ja 2002 (1 000 h).
- Kuvio 6.3.2 Äitien ja isien työvoiman tarjonnan (työvoimaosuuden) ja kysynnän (työllisyysasteen) muutos nuorimman lapsen iän ja koulutustason mukaan vuodesta 1989 vuoteen 2002, prosenttiyksikköä.
- Kuvio 6.3.3 Äitien ja isien työllisyysasteet (%) koulutustason ja nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989–2003.
- Kuvio 6.4.1 Äitien ja isien sekä naisten ja miesten keskimääräiset työttömyysasteet (%) koulutustason ja nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989–2003.
- Kuvio 6.4.2 Vain peruskoulun suorittaneiden sekä keskiasteen tutkintoja suorittaneiden äitien työttömyysasteet (työttömät % työvoimasta) ja työttömien väestöosuudet % vuosina 1989–2003.
- Kuvio 6.5.2 Äitien ja isien sekä naisten ja miesten keskimääräiset osuudet (%) työvoiman ulkopuolella koulutustason ja nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989–2003
- Kuvio 6.5.2 Kotitaloustyötä tekevien äitien osuus väestöstä nuorimman lapsen iän mukaan vuosina 1989–2003, %.

Lähteet

Bonke, Jens 2005. Paid work and unpaid work: Diary information versus questionnaire information. *Social Indicators Research* 70, 349-368.

Cantillon, Bea ja Van den Bosch, Karel. 2003. [Social Policy Strategies to Combat Income Poverty of Children and Families in Europa](#). LIS Working Papers No. 336.

Available: <http://www.lisproject.org/publications/wpapersg.htm>

Franco, Anna ja Winqvist, Karin 2002b: At the margins of labour market? Women and men in temporary jobs in Europe. *Statistics in focus*. Theme 3, 13. Eurostat.

Haataja, Anita. 2005. Family leaves and employment in the EU. Transition of working mothers in and out of employment. Teoksessa Pfau-Effinger B. ja Geissler B. (toim.) *Care and Social Integration in European Societies*. University of Bristol: Policy Press, 255-278.

Haataja, Anita. 2004. Yhden tai kahden ansaitsijan malli: vaikutukset ansiotyön, hoivan ja tulojen jakoon. Heikki Räisänen ja Reino Hjerppe (toim.) 'Hyvinvointi ja työmarkkinoiden eriytyminen' lokakuun alussa, VATT-julkaisuja 40, s 162-186.

Haataja, Anita. 1999. Naisten ja miesten työllisyys ja työttömyys: Suomi ja EU. Tasa-arvon työraportteja 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, tasa-arvovaltuutetun toimisto.

Haataja, Anita ja Nurmi, Kaarina. 2000. Työnjako 1990-luvulla. Naiset työssä ja työvoiman ulkopuolella. Tasa-arvon työraportteja 3. Helsinki: Tasa-arvoasian neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.

Hulkko, Laura ja Luomala, Hanna. 2003. Työaika 1990-luvulla. Teoksessa Hulkko L. (toim.), *Työajan muutokset*. Työmarkkinat 2003:8. Helsinki: Tilastokeskus, 9-26.

Hulkko, Laura. 2004. Työajat suomen työvoimatutkimuksessa. Teoksessa 'Selvitys työaikojen tilastoinnista Suomessa ja kansainvälisesti'. 2004. Helsinki: Tilastokeskus, 7-69.

Hulkko, Laura. 2003. Työajat eri elämänvaiheissa. Teoksessa Hulkko L. (toim.), *Työajan muutokset*. Työmarkkinat 2003:8. Helsinki: Tilastokeskus, 27-51.

Hämäläinen, Ulla. 2005. Perhevapaiden aikaiset tulot ja toimeentulo. Teoksessa Takala, Pentti (toim.) 'Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?'. Kelan tutkimusosasto. Helsinki: Kela, 126-147.

ISCED 1997. Suomalainen soveltamisopas. Liite 1 Koulutusluokitus 1997:ään. 1999. Käsikirjoja 1. Helsinki: Tilastokeskus.

Jonung, Christina ja Persson, Inga 1993: Women and market work: the misleading tale of participation rates in international comparisons. *Work, Employment and Society*, 7, 2: 259-274.

Julkunen, Raija. 2004. Kuusikymmentä ja työssä. SoPhi 73. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Julkunen, Raija ja Nätti, Jouko. 1999. The Modernisation of Working Times. Flexibility and Work Sharing in Finland. University of Jyväskylä: SoPhi.

Julkunen, Raija ja Nätti, Jouko. 1995. Muuttuvat työajat ja työsuhteet. Työministeriön työaikamuotojen tutkimus- ja kehittämisprojektin I vaihe. Työpoliittinen tutkimus 104. Helsinki: Työministeriö.

Kartovaara, Leena ja Sauli, Hannele. 2000. Suomalainen lapsi. Väestö 2000:7. SVT. Helsinki: Tilastokeskus.

Kauhanen, Merja. 2003. Osa-aikatyö palvelualoilla. Tutkimuksia 88. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos.

Kauhanen, Merja. 2002: Määräaikaiset työsuhteet ja toimeentulon riskit. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 69. Helsinki: KELA.

Keinänen, Päivi. 1998. Työaika joustaa. Teoksessa Työ, aika ja elämänvaiheet. Suomen EU-työvoimatutkimus. SVT. Työmarkkinat 9. Helsinki: Tilastokeskus, 21-36.

Keinänen, Päivi. 1998. Mikä työvoimatutkimuksessa muuttui. Teoksessa Työ, aika ja elämänvaiheet. Suomen EU-työvoimatutkimus. SVT. Työmarkkinat 9. Helsinki: Tilastokeskus, 5-9.

Koulutusluokitus 1997. 11. uusittu laitos. 1999. Käsikirjoja 1. Helsinki: Tilastokeskus.

Lammi-Taskula, Johanna ja Salmi, Minna 2005. Sopiiko vanhemmuus työelämään? – Perhevapaat ja työpaikan arki. Teoksessa Takala, Pentti (toim.) 'Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin?'. Kelan tutkimusosasto. Helsinki: Kela, 110-125.

Lehto, Anna-Maija ja Sutela, Hanna. 2004: Uhkia ja mahdollisuuksia. työolotutkimusten tuloksia 1977–2003. Helsinki: Tilastokeskus.

Mata-Greenwood A. 1999: *Incorporating gender issues in labour statistics*. STAT Working papers No 99-1. ILO, Bureau of Statistics.

Melasniemi-Uutela, Heidi. 2005. Pienten lasten äidit ja työ. Hyvinvointikatsaus 16 (3), 30-33.

Nurmi, Kaarina. 1998: 'Se pieni ero' hyvinvointivaltioiden koulutus- ja työmarkkinoilla. Tutkimus koulutus- ja työmarkkinoiden sukupuolijaoista kahdessatoista OECD-maassa. Turku: Turun yliopisto.

Nyberg, A. 2003. Deltidsarbete och deltidsarbetslöshet - en uppföljning av DELTA-utredningen. (SOU 1999:27). Stockholm: Arbetslivsinstitutet.

OECD 2005: Society at a Glance. OECD Social Indicators, 40-41.

Pääkkönen, Hannu. 2003. Työajan mittaamisen menetelmäerot. Teoksessa Hulkko L. (toim.), *Työajan muutokset*. Työmarkkinat 2003:8. Helsinki: Tilastokeskus, 122-125.

Ristimäki, Toini. 1971: Suomen työvoimatiedustelu. Menetelmät ja tulokset vuosina 1959-1969. Tilastollisia tiedonantoja 48. Helsinki: Tilastokeskus.

Ristimäki, Toini. 1962: Äitien työvoimaan kuuluvuus ja lastenhoito äidin työssä ollessa. Väestötutkimuksen vuosikirja VII. 1961-1962. Helsinki: Väestöpoliittinen tutkimuslaitos 15-160.

Rubery, Jill, Fagan, Collette, Gromshaw, Damian, Figueiredo, Hugo ja Smith, Mark 2002. Indicators on Gender Equality in the European Employment Strategy. Report by the EGGE - EC's Expert Group on Gender and Employment to the European Commission.

Sauli, Hannele. 1998. Perheet ja työ. Teoksessa *Työ, aika ja elämänvaiheet. Suomen EU-työvoimatutkimus*. SVT. Työmarkkinat 9. Helsinki: Tilastokeskus, 81-93.

Sauli, Hannele, Savola, Lotta ja Haataja, Anita. 2000: *Käyvätkö äidit töissä vai eivät?* Hyvinvointikatsaus 1, 63-66.

Selvitys työaikojen tilastoinnista Suomessa ja kansainvälisesti. 2004. Helsinki: Tilastokeskus.

Sutela, Hanna. 2005. Työtä ja perhe-elämää. Hyvinvointikatsaus 16(3), 24-29.

Sutela, Hanna. 1999. Määräaikaiset työsuhteet tasa-arvon näkökulmasta. Teoksessa Lehto, Anna-Maija ja Sutela, Hanna (toim.) 'Tasa-arvo työoloissa'. Työmarkkinat 1999:19. SVT. Helsinki: Tilastokeskus, 127-141.

Sutela, Hanna. 1998. Epätypilliset työsuhteet ja työajat. Teoksessa *Työ, aika ja elämänvaiheet. Suomen EU-työvoimatutkimus*. SVT. Työmarkkinat 9. Helsinki: Tilastokeskus, 37-46.

Sutela, Hanna, Vänskä, Jukka ja Notkola Veijo. 2001: *Pätkätyöt Suomessa 1990-luvulla*. SVT. Työmarkkinat 1. Helsinki: Tilastokeskus.

Tilastokeskuksen työvoimatilastoinnin muutokset 1997–1998, Uuden tilastointitavan mukaisia aikasarjoja vuodesta 1989. Työmarkkinat 1999:3. Helsinki: Tilastokeskus 1.2.1999.

Työ, aika ja elämänvaiheet. Suomen EU-työvoimatutkimus 1995–1998. Työmarkkinat 1998:9. HKI: Tilastokeskus.

Työmarkkinat 1998:9. Työ, aika ja elämänvaiheet. Suomen EU-työvoimatutkimus. SVT. Helsinki: Tilastokeskus.

Työmarkkinat 2001:2. Työvoiman koulutus ja ammatit 1990–1999. SVT. Helsinki: Tilastokeskus.

Työmarkkinat 1999:3. Tilastokeskuksen työvoimatilastoinnin muutokset 1997–1998. Uuden tilastointitavan mukaisia aikasarjoja vuodesta 1989. SVT. Helsinki: Tilastokeskus.

Työmarkkinat 1995:2. Työelämän muutoksia laman aikana. Työvoiman vuosihaastattelu, syyskuu 1993. SVT. Helsinki: Tilastokeskus.

Työvoimatilasto 2003. Työvoimatutkimuksen tuloksia vuosilta 1994–2003. SVT. työmarkkinat 2004:13. Helsinki: Tilastokeskus.

Vaikuttaako sukupuoli? Työsopimuslakiesityksen arviointia tasa-arvonäkökulmasta. Tasa-arvojulkaisuja 2000:8. Tasa-arvovaltuutetun toimisto. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.

Liiteosa ja liiteluettelo

Johdanto:

Liitetaulu 1a. 15–64 -vuotiaiden naisten ja miesten lukumäärä (1 000 h) sekä väestöosuudet % vanhemmuuden ja iän mukaan vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002.

Liitetaulu 1b. 15–64 -vuotiaiden naisten ja miesten lukumäärä (1 000 h) perhesuhteiden ja iän mukaan vuosina 1989 ja 2002.

Työvoima:

Liitetaulu 2a. 15–64-vuotias työvoima (1 000 h) ja eri väestöryhmien osuudet sukupuolen, perheaseman ja iän mukaan koko työvoimasta (%) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002. (2004)

Liitetaulu 2b. Naisten ja miesten työvoimaosuudet iän ja perheaseman mukaan, naisten ja miesten väliset työvoimaosuuksien erot sekä työvoimaosuuksien muutokset ja erot muutoksissa naisten ja miesten kesken, prosenttiyksikköä, vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002.

Työllisyys:

Liitetaulu 3a. Työlliset naiset ja miehet perheaseman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja %) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002

Liitetaulu 3b. Naisten ja miesten työllisyysasteet iän ja perheaseman mukaan, naisten ja miesten väliset työllisyysasteiden erot vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002 sekä työllisyysasteiden muutokset ja erot muutoksissa naisten ja miesten kesken, prosenttiyksikköä.

Työttömyys:

Liitetaulu 4a. Työttömät naiset ja miehet perheaseman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja %) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002

Liitetaulu 4b. Naisten ja miesten työttömyysasteet iän ja perheaseman mukaan, naisten ja miesten väliset työttömyysasteiden erot vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002 sekä työttömyysasteiden muutokset ja erot muutoksissa naisten ja miesten kesken, prosenttiyksikköä.

Työvoiman ulkopuolella:

Liitetaulu 5a. Työvoimaan kuulumattomat naiset ja miehet perheaseman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja %) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002.

Liitetaulu 5b. Naisten ja miesten osuudet työvoiman ulkopuolella iän ja perheaseman mukaan, naisten ja miesten välisten osuuksien erot vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002 sekä työvoimaan kuulumattomien osuuksien muutokset ja erot muutoksissa naisten ja miesten kesken, prosenttiyksikköä.

Liitetaulu 6a. Työvoiman ulkopuolella omaa kotia hoitavat naiset ja miehet perheaseman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja %) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002

Liitetaulu 6b. Omaa kotia hoitavien naisten ja miesten osuudet % koko väestöstä iän ja perheaseman mukaan sekä osuuksien muutokset ja sukupuolten välinen ero ja eron muutokset vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002, prosenttiyksikköä.

Pysyvät ja määräaikaiset työsuhteet:

Liitetaulu 7a. Määräaikaisissa työsuhteissa olevat naiset ja miehet perheaseman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja % koko ryhmästä) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002, sekä määräaikaisten työsuhteiden absoluuttinen muutos (1 000 h) sekä väestöryhmien osuuksien muutos (%-yksikköä), 1989-2002.

Liitetaulu 7b. Määräaikaisissa työsuhteissa olevien palkansaajien osuudet % kaikista palkansaajista sukupuolen ja perheaseman mukaan, osuuksien muutokset % -yksikköä sekä naisten ja miesten osuuksien ero % -yksikköä vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002.

Liitetaulu 8a. Pysyvissä työsuhteissa olevat naiset ja miehet perheaseman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja % koko ryhmästä) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002, sekä pysyvien työsuhteiden absoluuttinen muutos (1 000 h) sekä väestöryhmien osuuksien muutos (%-yksikköä), 1989-2002.

Liitetaulu 8b. Pysyvissä työsuhteissa olevien palkansaajien osuudet % kaikista palkansaajista sukupuolen ja perheaseman mukaan, osuuksien muutokset % -yksikköä sekä naisten ja miesten osuuksien ero % -yksikköä vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002.

Koulutustaso:

Liitetaulu 9a. Työikäinen väestö koulutustason ja perheaseman mukaan vuonna 1989 ja 2002 (1 000 h), sekä muutos vuosina 1989–2002, 1 000 h ja %.

Liitetaulu 9b. Äitien ja isien työvoimaosuudet ja työvoimaosuuksien erot nuorimman lapsen iän ja koulutustason mukaan sekä muutokset vuosina 1989–2002, prosenttiyksikköä.

Liitetaulu 9c. Äitien ja isien työllisyysasteet ja työllisyysasteiden erot nuorimman lapsen iän ja koulutustason mukaan sekä muutokset vuosina 1989–2002, prosenttiyksikköä.

Liitetaulu 9d. Äitien ja isien työttömyysasteet ja työttömyysasteiden erot nuorimman lapsen iän ja koulutustason mukaan sekä muutokset vuosina 1989–2002, prosenttiyksikköä.

Työaika:

Liitetaulu 10. Naisten ja miesten ylityöasteet työllisen iän ja perheaseman mukaan, sekä naisten ja miesten erot vuosina 1999–2002, prosenttiyksikköä.

Liitetaulu 11. Naisten ja miesten sivutyöasteet työllisen iän ja perheaseman mukaan, sekä naisten ja miesten erot vuosina 1999–2002, prosenttiyksikköä.

Koulutustaso:

Liitekuvio 1. Äidit ja isät nuorimman lapsen iän ja koulutustason mukaan vuonna 1989 ja 2002, väestö, työvoima ja työlliset, 1 000 h.

Liitetaulukot ja kuvat

Liitetäulu 1a. 15–64 -vuotiaiden naisten ja miesten lukumäärä (1 000 h) sekä väestöosuudet % vanhemmuuden ja iän mukaan vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002.

	1989	1995	2000	2002	1989 %	1995 %	2000 %	2002 %
Alle 7-vuotiaan äiti	327	308	297	287	9.8	9.1	8.6	8.3
Alle 7-vuotiaan isä	323	272	270	259	9.7	8.1	7.8	7.4
Pienten lasten vanhemmat	650	581	567	546	19.5	17.2	16.3	15.7
7-17-vuotiaan äiti	341	313	332	330	10.2	9.3	9.6	9.5
7-17-vuotiaan isä	302	273	277	277	9.1	8.1	8.0	8.0
Kouluikäisten vanhemmat	642	586	609	606	19.3	17.3	17.6	17.4
Äidit yhteensä	668	621	628	617	20.0	18.4	18.1	17.7
Isät yhteensä	625	545	547	536	18.7	16.1	15.8	15.4
Vanhemmat yhteensä	1 292	1 167	1 176	1 153	38.8	34.5	33.9	33.1
Lapseton alle 50 v nainen	609	663	632	633	18.3	19.6	18.2	18.2
Lapseton alle 50 v mies	727	823	783	778	21.8	24.4	22.6	22.4
Alle 50, ei lapsia yht.	1 336	1 486	1 415	1 411	40.1	44.0	40.8	40.5
Lapseton yli 50 v nainen	379	385	455	471	11.4	11.4	13.1	13.5
Lapseton yli 50 v mies	328	340	420	445	9.8	10.1	12.1	12.8
Yli 50, ei lapsia yht.	707	725	875	916	21.2	21.5	25.2	26.3
Lapsettomat naiset yht.	988	1 048	1 087	1 104	29.6	31.0	31.4	31.7
Lapsettomat miehet yht.	1 054	1 163	1 204	1 223	31.6	34.4	34.7	35.2
Naiset yhteensä	1 656	1 669	1 715	1 721	49.7	49.4	49.5	49.5
Miehet yhteensä	1 679	1 708	1 751	1 759	50.3	50.6	50.5	50.5
Työikäinen väestö yhteensä	3 335	3 377	3 466	3 480	100.0	100.0	100.0	100.0

Liitetäulu 1b. 15–64 -vuotiaiden naisten ja miesten lukumäärä (1 000 h) perhesuhteiden ja iän mukaan vuosina 1989 ja 2002.

NAISET	Avo- tai avioliitossa, 1 000 h				Ei avo- tai avioliitossa, 1 000 h							
	Ei lapsia, naiset		Muutos		On lapsia, naiset		Muutos		Ei lapsia, naiset		Muutos	
	1989	2002	1 000 h	1 000 h	1989	2002	1 000 h	1 000 h	1989	2002	1 000 h	1 000 h
Yht	518	616	98	-74	592	518	518	-74	470	503	33	22
15-24	67	51	-15	-12	27	15	15	-12	220	224	3	8
25-34	71	83	11	-81	223	142	142	-81	58	67	9	1
35-39	18	22	4	-20	144	124	124	-20	18	19	1	1
40-44	45	31	-14	-7	126	119	119	-7	21	21	0	2
45-49	65	75	10	29	48	77	77	29	24	35	11	7
50-64	252	354	102	16	24	40	40	16	128	137	9	4
MIEHET	Avo- tai avioliitossa, 1 000 h				Ei avo- tai avioliitossa, 1 000 h							
	Ei lapsia, miehet		Muutos		On lapsia, miehet		Muutos		Ei lapsia, miehet		Muutos	
	1989	2002	1 000 h	1 000 h	1989	2002	1 000 h	1 000 h	1989	2002	1 000 h	1 000 h
Yht	495	576	81	-92	602	510	510	-92	560	645	85	85
15-24	39	40	0	-1	11	9	9	-1	277	273	-4	-4
25-34	95	93	-1	-61	174	113	113	-61	115	120	5	5
35-39	17	28	12	-25	142	118	118	-25	44	46	1	1
40-44	33	27	-6	-32	144	112	112	-32	30	45	15	15
45-49	54	55	1	2	82	84	84	2	22	50	28	28
50-64	257	333	76	25	50	74	74	25	71	111	41	41

Liitetäulu 2a. 15–64-vuotias työvoima (1 000 h) ja eri väestöryhmien osuudet sukupuolen, perheaseman ja iän mukaan koko työvoimasta (%) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002.

	1989		1995		2000		2002		Muutos 1989-2002	
		%		%		%		%		%
Alle 7-vuotiaan äiti	256	10.2	200	8.3	204	8.1	207	8.2	-48	-2.0
Alle 7-vuotiaan isä	314	12.5	254	10.5	256	10.1	247	9.7	-67	-2.7
Pienten lasten vanhemmat	570	22.6	455	18.8	460	18.2	454	17.9	-115	-4.7
7-17-vuotiaan äiti	314	12.5	280	11.6	299	11.8	295	11.6	-19	-0.9
7-17-vuotiaan isä	281	11.2	247	10.2	254	10.0	252	9.9	-29	-1.2
Kouluikäisten vanhemmat	595	23.6	526	21.8	552	21.9	547	21.6	-48	-2.1
Äidit yhteensä	569	22.6	480	19.9	503	19.9	502	19.8	-67	-2.8
Isät yhteensä	595	23.7	501	20.8	510	20.2	499	19.7	-96	-4.0
Vanhemmat yhteensä	1 165	46.3	981	40.7	1 013	40.1	1 001	39.5	-164	-6.8
Lapseton alle 50 v nainen	428	17.0	478	19.8	428	16.9	427	16.8	-2	-0.2
Lapseton alle 50 v mies	542	21.5	578	24.0	544	21.5	538	21.0	-10	-0.6
Alle 50, ei lapsia yht.	970	38.6	1 056	43.8	972	38.5	958	37.8	-12	-0.8
Lapseton yli 50 v nainen	195	7.8	197	8.2	279	11.1	296	11.7	101	3.9
Lapseton yli 50 v mies	186	7.4	179	7.4	262	10.4	280	11.0	94	3.7
Lapseton, yli 50 v yht.	382	15.2	376	15.6	541	21.4	576	22.7	195	7.6
Lapsettomat naiset yhteensä	624	24.8	674	27.9	707	28.0	723	28.5	99	3.7
Lapsettomat miehet yht.	728	28.9	758	31.4	806	31.9	812	32.0	84	3.1
Naiset yhteensä	1 193	47.4	1 154	47.8	1 210	47.9	1 225	48.3	32	0.9
Miehet yhteensä	1 323	52.6	1 258	52.2	1 315	52.1	1 311	51.7	-12	-0.9
Työvoima yhteensä	2 516	100.0	2 413	100.0	2 526	100.0	2 535	100.0	19	0.0

Liitetäulu 2b. Naisten ja miesten työvoimaosuudet iän ja perheaseman mukaan, naisten ja miesten väliset työvoimaosuuksien erot sekä työvoimaosuuksien muutokset ja erot muutoksissa naisten ja miesten kesken, prosenttiyksikköä, vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002.

Työvoimaosuudet	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-95	Muutos 1995-02	Muutos 1989-02
	Miehet	78.8	73.6	75.1	74.5	-5	1
Kaikki isät	95.3	91.9	93.1	93.2	-3	1	-2
Alle 7-vuotiaiden isät	97.2	93.4	94.9	95.5	-4	2	-2
Yli 7-vuotiaiden isät	93.1	90.4	91.5	91.0	-3	1	-2
25-44 -vuotiaat isät	97.2	92.3	96.5	96.0	-5	4	-1
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	91.9	86.5	87.8	87.5	-5	1	-4
Miehet, ei lapsia	69.0	65.1	66.9	66.4	-4	1	-3
Naiset	72.1	69.2	70.6	71.2	-3	2	-1
Kaikki äidit	85.3	77.3	80.0	81.4	-8	4	-4
Alle 7-vuotiaiden äidit	78.1	64.9	68.8	72.1	-13	7	-6
Yli 7-vuotiaiden äidit	92.2	89.4	90.0	89.4	-3	0	-3
25-44 -vuotiaat äidit	86.4	77.7	80.2	81.8	-9	4	-5
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	88.3	86.8	87.4	86.9	-1	0	-1
Naiset, ei lapsia	63.1	64.3	65.1	65.5	1	1	2
Sukupuolten ero (Miehet-Naiset) %-yksikköä	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-95	Muutos 1995-02	Muutos 1989-02
Koko työvoima	6.7	4.4	4.6	3.4	-2	-1	-3
Kaikki vanhemmat	9.9	14.6	13.1	11.8	5	-3	2
Alle 7-v. vanhemmat	19.1	28.5	26.0	23.3	9	-5	4
Yli 7-v. vanhemmat	1.0	1.0	1.5	1.6	0	1	1
25-44-vuotiaat vanhemmat	10.9	14.5	16.3	14.2	4	0	3
25-44-vuotiaat, ei lapsia	3.6	-0.4	0.4	0.6	-4	1	-3
Kaikki, ei lapsia	5.9	0.8	1.8	0.9	-5	0	-5

Liitetäulu 3a. Työlliset naiset ja miehet perheaseman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja %) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002

	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-2002	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-2002
						%	%	%	%	%
Alle 7-vuotiaan äiti	251	163	183	191	-60	10.3	8.2	7.9	8.2	-2
Alle 7-vuotiaan isä	307	227	247	235	-72	12.6	11.4	10.7	10.1	-2
Pienten lasten vanhemmat	558	390	430	426	-132	22.8	19.5	18.6	18.3	-5
7-17-vuotiaan äiti	307	246	277	277	-30	12.6	12.3	12.0	11.9	-1
7-17-vuotiaan isä	277	218	242	244	-33	11.3	10.9	10.5	10.5	-1
Kouluikäisten vanhemmat	584	464	519	520	-63	23.9	23.3	22.5	22.4	-2
Äidit yhteensä	557	409	460	467	-90	22.8	20.5	20.0	20.1	-3
Isät yhteensä	584	445	489	479	-105	23.9	22.3	21.2	20.6	-3
Vanhemmat yhteensä	1 141	854	949	946	-195	46.7	42.8	41.2	40.7	-6
Lapseton alle 50 v nainen	414	379	381	381	-33	16.9	19.0	16.5	16.4	-1
Lapseton alle 50 v mies	517	432	481	465	-52	21.2	21.7	20.8	20.0	-1
Alle 50, ei lapsia yht	931	811	861	846	-85	38.1	40.6	37.4	36.4	-2
Lapseton yli 50 v nainen	188	179	256	275	87	7.7	9.0	11.1	11.8	4
Lapseton yli 50 v mies	182	152	240	257	75	7.5	7.6	10.4	11.1	4
Lapseton, yli 50 v yht.	370	331	496	532	162	15.1	16.6	21.5	22.9	8
Lapsettomat naiset yhteensä	602	558	636	655	54	24.6	28.0	27.6	28.2	4
Lapsettomat miehet yht.	700	584	721	723	23	28.6	29.3	31.3	31.1	2
Naiset yhteensä	1 159	967	1 097	1 123	-36	47.4	48.4	47.5	48.3	1
Miehet yhteensä	1 284	1 029	1 210	1 201	-83	52.6	51.6	52.5	51.7	-1
Työlliset yhteensä	2 443	1 996	2 306	2 324	-119	100.0	100.0	100.0	100.0	

Liitetäulu 3b. Naisten ja miesten työllisyysasteet iän ja perheaseman mukaan, naisten ja miesten väliset työllisyysasteiden erot vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002 sekä työllisyysasteiden muutokset ja erot muutoksissa naisten ja miesten kesken, prosenttiyksikköä.

Työllisyysasteet	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-95	Muutos 1995-02	Muutos 1989-02
	Miehet	76.5	60.2	69.1	68.3	-16	8
Kaikki isät	93.5	81.6	89.3	89.3	-12	8	-4
Alle 7-vuotiaiden isät	95.1	83.3	91.5	90.8	-12	7	-4
Yli 7-vuotiaiden isät	91.7	79.9	87.2	88.0	-12	8	-4
25-44 vuotiaat isät	95.8	83.0	93.3	92.8	-13	10	-3
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	88.2	69.0	78.8	78.2	-19	9	-10
Kaikki miehet, ei lapsia	66.4	50.2	59.9	59.1	-16	9	-7
Naiset	70.0	57.9	63.9	65.2	-12	7	-5
Kaikki äidit	83.5	65.8	73.2	75.8	-18	10	-8
Alle 7-vuotiaiden äidit	76.6	52.8	61.7	66.4	-24	14	-10
Yli 7-vuotiaiden äidit	90.1	78.7	83.5	83.9	-11	5	-6
25-44 vuotiaat äidit	84.9	66.2	73.3	76.2	-19	10	-9
25-44 vuotiaat, ei lapsia	86.3	74.8	78.8	79.7	-11	5	-7
Kaikki naiset, ei lapsia	60.9	53.2	58.6	59.4	-8	6	-2
Sukupuolten ero (Miehet-Naiset)	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-95	Muutos 1995-02	Muutos 1989-02
Kaikki työlliset	6.4	2.3	5.2	3.1	-4	1	-3
Kaikki vanhemmat	9.9	15.8	16.1	13.6	6	-2	4
Alle 7-v. vanhemmat	18.5	30.6	29.8	24.4	12	-6	6
Yli 7-v. vanhemmat	1.6	1.2	3.7	4.1	0	3	2
25-44-vuotiaat vanhemmat	10.9	16.9	20.0	16.7	6	0	6
25-44-vuotiaat, ei lapsia	1.9	-5.8	0.1	-1.5	-8	4	-3
Kaikki, ei lapsia	5.5	-3.0	1.3	-0.3	-9	3	-6

Liitetäulu 4a. Työttömät naiset ja miehet perheaseman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja %) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002.

	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-02	1989 %	1995 %	2000 %	2002 %	Muutos 1989-02
Alle 7-vuotiaan äiti	5	38	21	17	12	6.8	9.0	9.7	7.8	1.0
Alle 7-vuotiaan isä	7	28	9	12	5	9.3	6.6	4.2	5.8	-3.5
Pienten lasten vanhemmat	12	65	30	29	17	16.1	15.6	13.8	13.6	-2.5
7-17-vuotiaan äiti	7	34	21	18	11	9.7	8.1	9.7	8.5	-1.2
7-17-vuotiaan isä	4	29	12	8	4	5.9	6.9	5.4	3.9	-1.9
Kouluikäisten vanhemmat	11	62	33	26	15	15.5	14.9	15.1	12.4	-3.1
Äidit yhteensä	12	71	43	35	22	16.5	17.1	19.4	16.3	-0.2
Isät yhteensä	11	56	21	21	9	15.1	13.5	9.6	9.7	-5.4
Vanhemmat yhteensä	23	127	64	55	32	31.6	30.5	29.0	26.0	-5.6
Lapseton alle 50 v nainen	14	99	47	46	31	19.6	23.7	21.5	21.6	2.0
Lapseton alle 50 v mies	24	146	64	67	42	33.0	35.1	28.9	31.4	-1.6
Alle 50, ei lapsia yht.	39	245	111	112	74	52.6	58.8	50.4	53.0	0.5
Lapseton yli 50 v nainen	8	17	24	22	14	10.6	4.2	10.9	10.3	-0.4
Lapseton yli 50 v mies	4	27	21	23	19	5.2	6.5	9.7	10.7	5.5
Lapseton, yli 50 v yht.	12	45	45	44	33	15.8	10.7	20.6	21.0	5.2
Lapsettomat naiset yhteensä	22	116	71	68	45	30.2	27.9	32.4	31.9	1.6
Lapsettomat miehet yht.	28	173	85	89	61	38.1	41.6	38.7	42.1	4.0
Naiset yhteensä	34	188	114	102	68	46.7	45.0	51.8	48.2	1.5
Miehet yhteensä	39	229	106	110	71	53.3	55.0	48.2	51.8	-1.5
Työttömät yhteensä	73	417	220	212	138	100.0	100.0	100.0	100.0	0.0

Liitetaulu 4b. Naisten ja miesten työttömyysasteet iän ja perheaseman mukaan, naisten ja miesten väliset työttömyysasteiden erot vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002 sekä työttömyysasteiden muutokset ja erot muutoksissa naisten ja miesten kesken, prosenttiyksikköä.

Työttömyysasteet	1989	1995	2000	2002	Muutos		Muutos	
	1989-1995	1995-2000	2000-2002	1989-2002	1989-1995	1995-2002	1989-2002	1989-2002
Miehet	3.0	18.3	8.0	8.4	15	-10	5	5
Kaikki isät	1.9	11.2	4.1	4.1	9	-7	2	2
Alle 7-vuotiaiden isät	2.2	10.8	3.6	4.9	9	-6	3	3
Yli 7-vuotiaiden isät	1.5	11.6	4.7	3.3	10	-8	2	2
25-44 vuotiaat isät	1.5	10.1	3.3	3.2	9	-7	2	2
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	4.0	20.2	10.2	10.6	16	-10	7	7
Kaikki miehet, ei lapsia	3.8	22.9	10.5	11.0	19	-12	7	7
Naiset	2.9	16.4	9.4	8.3	14	-8	5	5
Kaikki äidit	2.1	14.8	8.5	6.9	13	-8	5	5
Alle 7-vuotiaiden äidit	2.0	18.8	10.4	8.0	17	-11	6	6
Yli 7-vuotiaiden äidit	2.3	12.0	7.2	6.1	10	-6	4	4
25-44 vuotiaat äidit	1.7	14.9	8.6	6.9	13	-8	5	5
25-44 vuotiaat, ei lapsia	2.3	13.9	9.9	8.3	12	-6	6	6
Kaikki naiset, ei lapsia	3.6	17.2	10.1	9.3	14	-8	6	6
Sukupuolten ero (Miehet - Naiset)	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-1995	Muutos 1995-2002	Muutos 1989-2002	Muutos 1989-2002
Kaikki työttömät	0.1	1.9	-1.3	0.0	2	-2	0	0
Kaikki vanhemmat	-0.2	-3.6	-4.4	-2.7	-3	1	-3	-3
Alle 7-v. vanhemmat	0.2	-8.0	-6.8	-3.0	-8	5	-3	-3
Yli 7-v. vanhemmat	-0.7	-0.4	-2.5	-2.8	0	-2	-2	-2
25-44-v. vanhemmat	-0.2	-4.8	-5.3	-3.7	-5	1	-3	-3
25-44-vuotiaat, ei lapsia	1.8	6.3	0.3	2.3	5	-4	1	1
Kaikki, ei lapsia	0.3	5.6	0.5	1.6	5	-4	1	1

Liitetäulu 5a. Työvoimaan kuulumattomat naiset ja miehet perheaseaman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja %) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002.

1 000 h	1989			1995			2000			2002		
	Muutos 1989-02	%		%			%		%		%	
Alle 7-vuotiaan äiti	8	8.7	11.2	9.8	8.5							
Alle 7-vuotiaan isä	3	1.1	1.9	1.5	1.2							
Pienten lasten vanhemmat	11	9.8	13.1	11.3	9.7							
7-17-vuotiaan äiti	8	3.3	3.4	3.5	3.7							
7-17-vuotiaan isä	4	2.5	2.7	2.5	2.6							
Kouluikäisten vanhemmat	12	5.8	6.2	6.0	6.3							
Äidit yhteensä	17	12.0	14.7	13.4	12.2							
Isät yhteensä	7	3.6	4.6	4.0	3.9							
Vanhemmat yhteensä	24	15.6	19.2	17.3	16.1							
Lapseton alle 50 v nainen	25	22.1	19.2	21.7	21.8							
Lapseton alle 50 v mies	61	22.6	25.3	25.4	26.1							
Alle 50, ei lapsia yht.	87	44.6	44.5	47.1	47.9							
Lapseton yli 50 v nainen	-9	22.5	19.5	18.6	18.5							
Lapseton yli 50 v mies	24	17.3	16.7	16.9	17.5							
Lapseton, yli 50 v yht.	15	39.7	36.2	35.5	36.0							
Lapsettomat naiset yhteensä	16	44.5	38.7	40.3	40.4							
Lapsettomat miehet yht.	85	39.9	42.0	42.3	43.6							
Naiset yhteensä	33	56.5	53.4	53.7	52.6							
Miehet yhteensä	92	43.5	46.6	46.3	47.4							
Työvoiman ulkop. yhteensä	125	100.0	100.0	100.0	100.0							

Liitetäulu 5b. Naisten ja miesten osuudet työvoiman ulkopuolella iän ja perheaseman mukaan, naisten ja miesten välisten osuuksien erot vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002 sekä työvoimaan kuulumattomien osuuksien muutokset ja erot muutoksissa naisten ja miesten kesken, prosenttilyksikköä.

Työvoiman ulkopuolella olevien osuus	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-95	Muutos 1995-02	Muutos 1989-02
	Miehet	21.2	26.4	24.9	25.5	5	-1
Kaikki isät	4.8	8.1	6.9	6.8	3	-1	2
Alle 7-vuotiaiden isät	2.8	6.6	5.1	4.5	4	-2	2
Yli 7-vuotiaiden isät	6.9	9.6	8.5	9.0	3	-1	2
25-44 -vuotiaat isät	2.8	7.7	3.5	4.0	5	-4	1
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	8.1	13.5	12.2	12.5	5	-1	4
Kaikki miehet, ei lapsia	31.0	34.9	33.1	33.6	4	-1	3
Naiset	27.9	30.8	29.4	28.8	3	-2	1
Kaikki äidit	14.7	22.7	20.0	18.6	8	-4	4
Alle 7-vuotiaiden äidit	21.9	35.1	31.2	27.9	13	-7	6
Yli 7-vuotiaiden äidit	7.8	10.6	10.0	10.6	3	0	3
25-44 -vuotiaat äidit	13.6	22.3	19.8	18.2	9	-4	5
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	11.7	13.2	12.6	13.1	1	0	1
Kaikki naiset, ei lapsia	36.9	35.7	34.9	34.5	-1	-1	-2
Sukupuolten ero (Miehet - Naiset)	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-95	Muutos 1995-02	Muutos 1989-02
Kaikki yhteensä	-6.7	-4.5	-4.6	-3.4	2	1	3
Kaikki vanhemmat	-9.9	-14.6	-13.1	-11.8	-5	3	-2
Alle 7-v. vanhemmat	-19.1	-28.5	-26.0	-23.4	-9	5	-4
Yli 7-v. vanhemmat	-1.0	-0.9	-1.5	-1.6	0	-1	-1
25-44-v. vanhemmat	-10.8	-14.5	-16.3	-14.1	-4	0	-3
25-44-vuotiaat, ei lapsia	-3.6	0.4	-0.3	-0.6	4	-1	3
Kaikki, ei lapsia	-5.9	-0.8	-1.8	-0.9	5	0	5

Liitetäulu 6a. Työvoiman ulkopuolella omaa kotia hoitavat naiset ja miehet perheaseman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja %) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002

	1989		1995		2000		2002		Muutos 1989-02	1989		2000		2002	
		%		%		%		%			%		%		%
Alle 7-vuotiaan äiti	64	58.8	87	73.7	73	74.6	61	75.3	-3	58.8	73.7	74.6	75.3		
Alle 7-vuotiaan isä	2	1.4	2	1.9	1	0.9	1	1.0	-1	1.4	1.9	0.9	1.0		
Vanhemmat yht.	66	60.2	89	75.6	73	75.5	62	76.3	-4	60.2	75.6	75.5	76.3		
7-17-vuotiaan äiti	11	10.4	7	5.5	6	6.5	7	8.2	-4	10.4	5.5	6.5	8.2		
7-17-vuotiaan isä	0	0.0	0	0.3	0	0.3	0	0.4	0	0.0	0.3	0.3	0.4		
Vanhemmat yht.	11	10.4	7	5.8	7	6.8	7	8.6	-4	10.4	5.8	6.8	8.6		
Äidit yhteensä	76	69.2	93	79.3	79	81.1	67	83.5	-9	69.2	79.3	81.1	83.5		
Isät yhteensä	2	1.4	3	2.1	1	1.2	1	1.4	-1	1.4	2.1	1.2	1.4		
Vanhemmat yht.	77	70.6	96	81.4	80	82.3	68	84.9	-9	70.6	81.4	82.3	84.9		
Lapseton alle 50 v n.	6	5.6	6	5.3	4	4.2	3	4.2	-3	5.6	5.3	4.2	4.2		
Lapseton alle 50 v m.	0	0.0	1	0.7	2	1.5	1	1.4	1	0.0	0.7	1.5	1.4		
Alle 50, ei lapsia yht.	6	5.6	7	5.9	6	5.8	5	5.6	-1	5.6	5.9	5.8	5.6		
Lapseton yli 50 v nainen	25	22.6	14	12.1	11	11.3	7	9.2	-18	22.6	12.1	11.3	9.2		
Lapseton yli 50 v mies	1	1.2	1	0.5	1	0.6	0	0.4	-1	1.2	0.5	0.6	0.4		
Lapseton, yli 50 v yht.	26	23.8	15	12.7	12	11.9	8	9.6	-18	23.8	12.7	11.9	9.6		
Lapsettomat naiset yht.	31	28.2	21	17.4	15	15.5	11	13.4	-20	28.2	17.4	15.5	13.4		
Lapsettomat miehet yht.	1	1.2	1	1.2	2	2.2	1	1.7	0	1.2	1.2	2.2	1.7		
Naiset yhteensä	106	97.4	114	96.7	94	96.6	78	96.9	-28	97.4	96.7	96.6	96.9		
Miehet yhteensä	3	2.6	4	3.3	3	3.4	3	3.1	0	2.6	3.3	3.4	3.1		
Ei työvoimassa, yht.	109	100.0	118	100.0	97	100.0	81	100.0	-28	100.0	100.0	100.0	100.0		

Liitetäulu 6b. Omaa kotia hoitavien naisten ja miesten osuudet % koko väestöstä iän ja perheaseman mukaan sekä osuuksien muutokset ja sukupuolten välinen ero ja eron muutokset vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002, prosenttiyksikköä.

Kotityössä olevat	1989		1995		2000		2002		Muutos 1989-1995		Muutos 1995-2002		Muutos 1989-2002	
Miehet	0.2	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0	0	0	0	0	0
Kaikki isät	0.2	0.5	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0	0	0	0	0	0
Alle 7-vuotiaiden isät	0.5	0.8	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3	0	0	0	0	0	0
Yli 7-vuotiaiden isät	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0	0	0	0	0	0
25-44 -vuotiaat isät	0.3	0.3	0.1	0.1	0.3	0.3	0.3	0.3	0	0	0	0	0	0
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	0.0	0.2	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0	0	0	0	0	0
Kaikki miehet, ei lapsia	0.1	0.1	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0	0	0	0	0	0
Naiset	6.4	6.8	5.5	5.5	4.5	4.5	4.5	4.5	0	0	0	0	0	-2
Kaikki äidit	11.3	15.0	12.6	12.6	10.9	10.9	10.9	10.9	4	4	4	4	4	0
Alle 7-vuotiaiden äidit	19.6	28.1	24.4	24.4	21.1	21.1	21.1	21.1	9	9	9	9	9	1
Yli 7-vuotiaiden äidit	3.3	2.1	1.9	1.9	2.0	2.0	2.0	2.0	-1	-1	0	0	0	-1
25-44 -vuotiaat äidit	10.5	15.3	13.9	13.9	12.0	12.0	12.0	12.0	5	5	5	5	5	2
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	1.5	1.4	1.0	1.0	0.6	0.6	0.6	0.6	0	0	0	0	0	-1
Kaikki naiset, ei lapsia	3.1	2.0	1.4	1.4	1.0	1.0	1.0	1.0	-1	-1	-1	-1	-1	-2
Sukupuolten ero (Miehet - Naiset) %-yksikköä	1989	1995	2000	2000	2002	2002	2002	2002	Muutos 1989-1995	Muutos 1995-2002	Muutos 1995-2002	Muutos 1995-2002	Muutos 1989-2002	Muutos 1989-2002
Kaikki kotityössä	-6.3	-6.6	-5.3	-5.3	-4.4	-4.4	-4.4	-4.4	0	0	0	0	0	2
Kaikki vanhemmat	-11.0	-14.6	-12.4	-12.4	-10.7	-10.7	-10.7	-10.7	-4	-4	-4	-4	-4	0
Alle 7-v. vanhemmat	-19.2	-27.3	-24.1	-24.1	-20.8	-20.8	-20.8	-20.8	-8	-8	-8	-8	-8	-2
Yli 7-v. vanhemmat	-3.3	-2.0	-1.8	-1.8	-1.9	-1.9	-1.9	-1.9	1	1	1	1	1	1
25-44-vuotiaat vanhemmat	-10.2	-14.9	-13.8	-13.8	-11.7	-11.7	-11.7	-11.7	-5	-5	-5	-5	-5	-2
25-44-vuotiaat, ei lapsia	-1.5	-1.3	-0.8	-0.8	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5	0	0	0	0	0	1
Kaikki, ei lapsia	-3.0	-1.8	-1.2	-1.2	-0.9	-0.9	-0.9	-0.9	1	1	1	1	1	2

Liitetäulu 7a. Määräaikaissa työsuhhteissa olevat naiset ja miehet perheaseman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja % koko ryhmästä) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002, sekä määräaikaisten työsuhhteiden absoluuttinen muutos (1 000 h) sekä väestöryhmien osuuksien muutos (%-yksikköä), 1989-2002.

Määräaikaiset, 1 000 h	1989			1995			2000			2002			Muutos 89-02	
			%			%			%			%		%
Alle 7-vuotiaan äiti	34	32	36	37	3	13.8	11.1	12.2	12.1	-1.7				
Alle 7-vuotiaan isä	12	20	17	16	4	5.0	7.1	5.7	5.2	0.3				
Yhteensä	47	52	53	53	6	18.8	18.1	17.9	17.4	-1.4				
7-17-vuotiaan äiti	30	34	36	37	7	12.1	12.0	12.2	12.3	0.2				
7-17-vuotiaan isä	10	14	12	11	1	3.8	4.9	3.9	3.5	-0.3				
Yhteensä	40	48	48	48	9	16.0	16.9	16.1	15.8	-0.1				
Äidit yhteensä	64	66	72	74	10	26.0	23.1	24.4	24.5	-1.5				
Isät yhteensä	22	34	29	27	5	8.8	11.9	9.6	8.8	0.0				
Yhteensä	86	100	101	101	15	34.8	35.0	34.0	33.2	-1.6				
Lapseton alle 50 v N	80	97	91	97	16	32.5	34.0	30.8	31.9	-0.7				
Lapseton alle 50 v M	62	75	74	75	14	25.1	26.3	25.0	24.9	-0.2				
Yhteensä	142	172	165	172	30	57.6	60.3	55.8	56.8	-0.8				
Lapseton yli 50 v N	12	8	19	17	5	4.9	2.9	6.5	5.7	0.8				
Lapseton yli 50 v M	7	5	11	13	6	2.7	1.8	3.6	4.3	1.6				
Yhteensä	19	13	30	30	12	7.6	4.7	10.2	10.0	2.4				
Lapsettomat naiset	93	105	110	114	21	37.4	36.9	37.3	37.6	0.1				
Lapsettomat miehet	69	80	85	89	20	27.8	28.1	28.6	29.2	1.4				
Naiset yhteensä	157	171	182	188	31	63.4	60.0	61.7	62.0	-1.4				
Miehet yhteensä	90	114	113	115	25	36.6	40.0	38.3	38.0	1.4				
Määräaikaiset yht.	247	286	296	303	56	100.0	100.0	100.0	100.0					

Liitetaulu 7b. Määräaikaisissa työsuhteissa olevien palkansaajien osuudet % kaikista palkansaajista sukupuolen ja perheaseman mukaan, osuuksien muutokset % -yksikköä sekä naisten ja miesten osuuksien ero % -yksikköä vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002.

Määräaikaisien osuus % palkansaajista	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-95	Muutos 1995-02	Muutos 1989-02
Miehet	8.7	13.7	11.2	11.4	5	-2	3
Kaikki isät	4.7	9.6	7.1	6.8	5	-3	2
Alle 7-vuotiaiden isät	5.1	10.8	8.2	8.0	6	-3	3
Yli 7-vuotiaiden isät	4.4	8.4	5.9	5.5	4	-3	1
25-44 -vuotiaat isät	4.8	9.7	7.3	7.6	5	-2	3
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	11.6	17.3	13.6	13.7	6	-4	2
Miehet, ei lapsia	11.8	16.9	13.9	14.3	5	-3	3
Naiset	15.2	19.7	18.3	18.3	4	-1	3
Kaikki äidit	13.3	18.2	17.5	17.5	5	-1	4
Alle 7-vuotiaiden äidit	15.7	21.5	21.8	20.9	6	-1	5
Yli 7-vuotiaiden äidit	11.3	15.9	14.6	15.0	5	-1	4
25-44 -vuotiaat äidit	13.3	20.0	18.9	18.8	7	-1	5
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	16.9	24.5	23.5	26.7	8	2	10
Naiset, ei lapsia	17.0	20.9	18.8	18.9	4	-2	2
Sukupuolten ero (Miehet- Naiset) %-yksikköä	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-95	Muutos 1995-02	Muutos 1989-02
Kaikki määräaikaiset	-6.6	-5.9	-7.1	-6.9	1	-1	0
Kaikki vanhemmat	-8.6	-8.6	-10.4	-10.7	0	-2	-2
Alle 7-v. vanhemmat	-10.6	-10.8	-13.6	-13.0	0	-2	-2
Yli 7-v. vanhemmat	-6.9	-7.5	-8.7	-9.5	-1	-2	-3
25-44-vuotiaat vanhemmat	-8.5	-10.2	-11.5	-11.2	-2	-1	-3
25-44-vuotiaat, ei lapsia	-5.3	-7.2	-9.9	-13.0	-2	-6	-8
Kaikki, ei lapsia	-5.2	-4.0	-4.9	-4.5	1	-1	1

Liitetäulu 8a. Pysyvissä työsuhteissa olevat naiset ja miehet perheaseman ja iän mukaan (1 000 henkeä ja % koko ryhmästä) vuosina 1989, 1995, 2000 ja 2002, sekä pysyvien työsuhteiden absoluuttinen muutos (1 000 h) sekä väestöryhmien osuuksien muutos (%-yksikköä), 1989-2002.

Pysyvät, 1 000 h	1989			1995			2000			2002			Muutos 89-02	
			%			%			%			%		%
Alle 7-vuotiaan äiti	181	115	129	139	-42	10.1	8.2	7.5	8.0	-2.1				
Alle 7-vuotiaan isä	229	168	189	183	-46	12.8	11.9	11.1	10.6	-2.2				
Yhteensä	410	283	318	322	-88	22.9	20.2	18.6	18.6	-4.3				
7-17-vuotiaan äiti	233	181	211	211	-22	13.0	12.9	12.3	12.2	-0.8				
7-17-vuotiaan isä	206	152	184	184	-22	11.5	10.8	10.8	10.6	-0.9				
Yhteensä	439	333	395	395	-44	24.5	23.7	23.1	22.8	-1.7				
Äidit yhteensä	413	296	339	350	-64	23.1	21.1	19.9	20.2	-2.9				
Isät yhteensä	435	319	373	367	-68	24.3	22.8	21.8	21.2	-3.1				
Yhteensä	849	615	712	717	-132	47.4	43.9	41.7	41.4	-6.0				
Lapseton alle 50 v N	301	255	268	263	-38	16.8	18.2	15.7	15.2	-1.6				
Lapseton alle 50 v M	379	291	351	340	-39	21.2	20.7	20.5	19.7	-1.5				
Yhteensä	680	546	618	603	-77	38.0	38.9	36.2	34.9	-3.1				
Lapseton yli 50 v N	141	141	207	224	83	7.9	10.0	12.1	12.9	5.1				
Lapseton yli 50 v M	120	101	170	187	66	6.7	7.2	10.0	10.8	4.1				
Yhteensä	261	241	377	410	149	14.6	17.2	22.1	23.7	9.1				
Lapsettomat naiset	441	396	475	486	45	24.7	28.2	27.8	28.1	3.5				
Lapsettomat miehet	499	391	521	527	28	27.9	27.9	30.5	30.4	2.5				
Naiset yhteensä	855	692	814	836	-18	47.8	49.3	47.7	48.3	0.6				
Miehet yhteensä	934	710	894	894	-41	52.2	50.7	52.3	51.7	-0.6				
Pysyvät yht.	1 789	1 402	1 708	1 730	-59	100.0	100.0	100.0	100.0					

Liitetäulu 8b. Pysyvissä työsuhhteissa olevien palkansaajien osuudet % kaikista palkansaajista sukupuolen ja perheaseman mukaan, osuuksien muutokset % -yksikköä sekä naisten ja miesten osuuksien ero % -yksikköä vuosina 1989,1995, 2000 ja 2002.

Pysyvien osuus % palkan- saajista	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-95	Muutos 1995-02	Muutos 1989-02
	Miehet	89.7	85.8	88.6	88.5	-4	3
Kaikki isät	94.9	90.1	92.9	93.3	-5	3	-2
Alle 7-vuotiaiden isät	94.6	89.1	91.8	92.1	-5	3	-2
Yli 7-vuotiaiden isät	95.2	91.2	94.0	94.5	-4	3	-1
25-44 -vuotiaat isät	94.8	90.2	92.6	92.4	-5	2	-2
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	86.9	82.6	86.2	86.1	-4	3	-1
Miehet, ei lapsia	85.6	82.6	85.8	85.5	-3	3	0
Naiset	83.1	79.9	81.6	81.5	-3	2	-2
Kaikki äidit	85.6	81.7	82.5	82.4	-4	1	-3
Alle 7-vuotiaiden äidit	82.9	78.5	78.0	78.9	-4	0	-4
Yli 7-vuotiaiden äidit	87.9	83.8	85.4	84.9	-4	1	-3
25-44 -vuotiaat äidit	85.8	79.9	81.1	81.2	-6	1	-5
25-44 -vuotiaat, ei lapsia	82.0	75.3	76.5	73.1	-7	-2	-9
Naiset, ei lapsia	80.8	78.5	81.0	80.9	-2	2	0
Sukupuolten ero (Miehet- Naiset) %-yksikköä	1989	1995	2000	2002	Muutos 1989-95	Muutos 1995-02	Muutos 1989-02
Kaikki pysyvät	6.6	6.0	7.0	7.0	-1	1	0
Kaikki vanhemmat	9.2	8.5	10.4	10.8	-1	2	2
Alle 7-v. vanhemmat	11.7	10.7	13.8	13.1	-1	2	1
Yli 7-v. vanhemmat	7.3	7.4	8.6	9.6	0	2	2
25-44-vuotiaat vanhemmat	9.0	10.3	11.5	11.3	1	1	2
25-44-vuotiaat, ei lapsia	4.9	7.3	9.7	13.0	2	6	8
Kaikki, ei lapsia	4.8	4.1	4.9	4.6	-1	1	0

Liitetäulu 9a. Työikäinen väestö koulutustason ja perheaseaman mukaan vuonna 1989 ja 2002 (1 000 h), sekä muutos vuosina 1989–2002, 1 000 h ja %.

	Enintään peruskoulu		Muutos 1 000 h		Muutos %		Keskiaste ja alempi kor- kea-aste		Muutos 1 000 h		Muutos %		Yliopistollinen lop- putukinto		Muutos 1 000 h		Muutos %	
	1989	2002	1 000 h	%	1989	2002	1 000 h	%	1989	2002	1 000 h	%	1989	2002	1 000 h	%		
Alle 7-vuotiaan äiti	67	38	-29	-43	243	213	-30	-12	17	36	19	114						
Alle 7-vuotiaan isä	82	45	-37	-45	217	184	-33	-15	25	30	5	20						
Pienten lasten vanhem- mat	149	83	-65	-44	460	398	-62	-14	42	66	24	58						
7-17-vuotiaan äiti	131	60	-71	-54	197	238	41	21	12	31	19	152						
7-17-vuotiaan isä	126	66	-61	-48	156	180	23	15	19	32	13	65						
Kouluikäisten vanhem- mat	257	126	-132	-51	353	418	64	18	32	63	31	99						
Äidit yhteensä	198	99	-100	-50	441	452	11	2	29	67	38	130						
Isät yhteensä	208	111	-97	-47	373	364	-9	-2	44	62	17	39						
Vanhemmat yhteensä	406	209	-197	-48	813	815	2	0	73	129	55	76						
Ei lapsia, nainen	503	387	-116	-23	455	651	196	43	31	66	35	115						
Ei lapsia, mies	518	444	-74	-14	503	714	210	42	33	66	33	98						
Ei lapsia, yhteensä	1 021	831	-190	-19	958	1 364	406	42	64	132	68	106						
Naiset yhteensä	701	486	-215	-31	895	1 102	207	23	60	133	73	122						
Miehet yhteensä	726	555	-171	-24	876	1 077	201	23	77	127	50	65						
Työikäinen väestö yh- teensä	1 427	1 040	-386	-27	1 771	2 180	408	23	137	260	123	90						

Liitetäulu 9b. Äitien ja isien työvoimaosuudet ja työvoimaosuuksien erot nuorimman lapsen iän ja koulutustason mukaan sekä muutokset vuosina 1989–2002, prosenttiyksikköä.

	1989–2002, prosenttiyksikköä				Muutos %-yksikköä			
	1989	1995	2000	2002	1989-95	1995-00	2000-02	1989-02
Isät, nuorin alle 7 v	97.2	93.4	94.9	95.5	-4	1	1	-2
Enintään peruskoulu	96.7	87.9	90.2	90.0	-9	2	0	-7
Keskiaste ym.	97.3	94.4	95.6	96.3	-3	1	1	-1
Loppututkinto	98.8	97.8	99.3	99.3	-1	1	0	1
Isät, nuorin 7-17 v	93.1	90.4	91.5	91.0	-3	1	0	-2
Enintään peruskoulu	89.8	85.5	79.3	80.3	-4	-6	1	-9
Keskiaste ym.	95.6	92.3	95.4	93.4	-3	3	-2	-2
Loppututkinto	94.8	94.0	97.2	98.7	-1	3	2	4
Äidit, nuorin alle 7 v	78.1	64.9	68.8	72.1	-13	4	3	-6
Enintään peruskoulu	77.6	50.3	53.4	56.4	-27	3	3	-21
Keskiaste ym.	77.8	67.3	69.6	73.1	-10	2	3	-5
Loppututkinto	85.6	77.7	82.4	83.2	-8	5	1	-2
Äidit, nuorin 7-17 v	92.2	89.4	90.0	89.4	-3	1	-1	-3
Enintään peruskoulu	91.0	84.5	76.8	75.6	-6	-8	-1	-15
Keskiaste ym.	92.6	90.8	92.8	91.9	-2	2	-1	-1
Loppututkinto	96.8	96.1	96.9	96.8	-1	1	0	0
Sukupuolten ero (Miehet - Naiset) %-yks.	1989	1995	2000	2002	Muutos %-yksikköä			
					1989-95	1995-00	2000-02	1989
Nuorin lapsi alle 7 v	19	29	26	23	9	-2	-3	4
Enintään peruskoulu	19	38	37	34	19	-1	-3	15
Keskiaste ym.	20	27	26	23	8	-1	-3	4
Loppututkinto	13	20	17	16	7	-3	-1	3
Nuorin lapsi 7-17 v	1	1	1	2	0	1	0	1
Enintään peruskoulu	-1	1	3	5	2	2	2	6
Keskiaste ym.	3	1	3	1	-1	1	-1	-1
Loppututkinto	-2	-2	0	2	0	2	2	4

Liitetäulu 9c. Äitien ja isien työllisyysasteet ja työllisyysasteiden erot nuorimman lapsen iän ja koulutustason mukaan sekä muutokset vuosina 1989–2002, prosenttiyksikköä.

	Muutos %-yksikköä				Muutos %-yksikköä			
	1989	1995	2000	2002	1989-95	1995-00	2000-02	1989-02
Isät, nuorin alle 7 v	95.1	83.3	91.5	90.8	-12	8	-1	-4
Enintään peruskoulu	94.5	72.6	84.4	80.9	-22	12	-4	-14
Keskiaste ym.	95.0	84.3	92.6	92.1	-11	8	-1	-3
Loppututkinto	98.8	97.8	97.3	98.0	-1	-1	1	-1
Isät, nuorin 7-17 v	91.7	79.9	87.2	88.0	-12	7	1	-4
Enintään peruskoulu	89.0	74.1	71.9	75.5	-15	-2	4	-14
Keskiaste ym.	93.5	80.7	92.1	90.6	-13	11	-1	-3
Loppututkinto	94.8	92.5	95.2	98.7	-2	3	4	4
Äidit, nuorin alle 7 v	76.6	52.8	61.7	66.4	-24	9	5	-10
Enintään peruskoulu	74.5	37.4	45.1	46.5	-37	8	1	-28
Keskiaste ym.	76.9	54.4	62.1	67.4	-22	8	5	-9
Loppututkinto	80.8	72.8	78.9	81.3	-8	6	2	0
Äidit, nuorin 7-17 v	90.1	78.7	83.5	83.9	-11	5	0	-6
Enintään peruskoulu	88.5	68.4	67.7	66.9	-20	-1	-1	-22
Keskiaste ym.	90.9	81.7	86.7	86.6	-9	5	0	-4
Loppututkinto	92.7	91.1	94.1	96.8	-2	3	3	4
Sukupuolten ero (Miehet - Naiset) %-yks.	1989	1995	2000	2002	Muutos %-yksikköä			
Nuorin lapsi alle 7 v	19	31	30	24	1989-95	1995-00	2000-02	1989
Enintään peruskoulu	20	35	39	34	12	-1	-5	6
Keskiaste ym.	18	30	30	25	15	4	-5	14
Loppututkinto	18	25	18	17	12	1	-6	7
Nuorin lapsi 7-17 v	2	1	4	4	7	-7	-2	-1
Enintään peruskoulu	1	6	4	9	0	2	0	2
Keskiaste ym.	3	-1	5	4	5	-2	4	8
Loppututkinto	2	1	1	2	-4	6	-1	1
					-1	0	1	0

Liitetäulu 9d. Äitien ja isien työttömyysasteet ja työttömyysasteiden erot nuorimman lapsen iän ja koulutustason mukaan sekä muutokset vuosina 1989–2002, prosenttiyksikköä.

	Muutos %-yksikköä							
	1989	1995	2000	2002	1989-95	1995-00	2000-02	1989-02
Isät, nuorin alle 7 v	2.2	10.8	3.6	4.9	9	-7	1	3
Enintään peruskoulu	2.3	17.4	6.4	10.1	15	-11	4	8
Keskiaste ym.	2.4	10.7	3.1	4.4	8	-8	1	2
Loppuutkinto	0.0	0.0	2.1	1.0	0	2	-1	1
Isät, nuorin 7-17 v	1.5	11.6	4.7	3.3	10	-7	-1	2
Enintään peruskoulu	1.0	13.2	9.4	6.3	12	-4	-3	5
Keskiaste ym.	2.2	12.4	3.5	3.0	10	-9	0	1
Loppuutkinto	0.0	1.6	2.1	0.0	2	0	-2	0
Äidit, nuorin alle 7 v	2.0	18.8	10.4	8.0	17	-8	-2	6
Enintään peruskoulu	4.0	25.7	16.1	17.6	22	-10	1	14
Keskiaste ym.	1.1	19.2	10.7	7.7	18	-8	-3	7
Loppuutkinto	5.6	6.3	4.3	2.3	1	-2	-2	-3
Äidit, nuorin 7-17 v	2.3	12.0	7.2	6.1	10	-5	-1	4
Enintään peruskoulu	2.8	19.1	11.9	11.4	16	-7	0	9
Keskiaste ym.	1.9	10.1	6.7	5.9	8	-3	-1	4
Loppuutkinto	3.3	5.2	2.9	0.0	2	-2	-3	-3
Sukupuolten ero (Miehet - Naiset) %-yks.								
	1989	1995	2000	2002	1989-95	1995-00	2000-02	1989
Nuorin lapsi alle 7 v	0	-8	-7	-3	-8	1	4	-3
Enintään peruskoulu	-2	-8	-10	-7	-7	-1	2	-6
Keskiaste ym.	1	-8	-8	-3	-10	1	4	-5
Loppuutkinto	-6	-6	-2	-1	-1	4	1	4
Nuorin lapsi 7-17 v	-1	0	-3	-3	0	-2	0	-2
Enintään peruskoulu	-2	-6	-2	-5	-4	3	-3	-3
Keskiaste ym.	0	2	-3	-3	2	-6	0	-3
Loppuutkinto	-3	-4	-1	0	0	3	1	3

Liitetäulu 10. Naisten ja miesten ylityöasteet (% väestöstä) työllisen iän ja perheaseman mukaan, sekä naisten ja miesten erot vuosina 1999–2002, prosenttiyksikköä.

Ylityöaste, %	1999	2000	2001	2002	Muutos 1999–2002
Kaikki miehet, ei lapsia	8.4	8.0	8.4	8.7	0.3
Ei lapsia, 25-34 v	10.3	12.2	12.2	11.6	1.3
Ei lapsia, 35-44 v	9.6	9.2	9.8	11.2	1.5
Nuorin alle 7 v	8.8	9.7	9.9	8.9	0.1
ikä 25-34 v	9.5	11.2	10.2	10.2	0.7
Ikä 35-44 v	8.1	9.7	9.3	9.5	1.4
Nuorin 7-17 v	8.0	8.1	8.9	7.7	-0.3
ikä 25-34 v	7.1	12.6	9.5	11.7	4.6
Ikä 35-44 v	8.8	9.6	10.0	9.8	1.0
Kaikki naiset, ei lapsia	6.2	6.8	6.7	6.2	0.0
Ei lapsia, 25-34 v	6.9	8.6	7.9	8.8	1.8
Ei lapsia, 35-44 v	11.0	10.4	11.3	8.5	-2.4
Nuorin alle 7 v	6.0	5.2	5.1	4.5	-1.5
ikä 25-34 v	5.4	5.2	4.8	3.8	-1.7
Ikä 35-44 v	7.4	5.7	6.1	5.2	-2.2
Nuorin 7-17 v	7.8	7.8	7.1	7.6	-0.2
ikä 25-34 v	7.3	4.3	3.4	6.3	-1.0
Ikä 35-44 v	6.8	7.2	6.2	7.2	0.4
Yksinhuoltajat	8.1	6.7	7.0	6.8	-1.3
Erotus (M-N), %-yksikköä					
Kaikki, ei lapsia	2.2	1.1	1.7	2.5	
Ei lapsia, 25-34 v	3.4	3.5	4.3	2.8	
Ei lapsia, 35-44 v	-1.3	-1.2	-1.5	2.7	
Nuorin alle 7 v	2.8	4.4	4.8	4.4	
ikä 25-34 v	4.1	6.0	5.3	6.5	
Ikä 35-44 v	0.6	4.0	3.2	4.3	
Nuorin 7-17 v	0.2	0.4	1.8	0.1	
ikä 25-34 v	-0.3	8.4	6.0	5.4	
Ikä 35-44 v	2.0	2.4	3.8	2.6	

Liitetaulu 11. Naisten ja miesten sivitysoasteet (% väestöstä) työllisen iän ja perheaseman mukaan, sekä naisten ja miesten erot vuosina 1999–2002, prosenttiyksikköä.

Sivitysoaste, %	1999	2000	2001	2002	Muutos 1999-2002
Kaikki miehet, ei lapsia	3.4	3.6	2.8	3.3	-0.1
Ei lapsia, 25-34 v	3.6	3.8	3.5	3.2	-0.4
Ei lapsia, 35-44 v	5.1	3.7	3.5	3.5	-1.6
Nuorin alle 7 v	4.1	3.5	4.4	4.5	0.4
ikä 25-34 v	4.6	3.1	4.4	4.3	-0.3
Ikä 35-44 v	3.6	4.0	4.2	5.3	1.7
Nuorin 7-17 v	3.6	3.9	3.6	3.3	-0.3
ikä 25-34 v	3.5	5.3	2.1	1.3	-2.2
Ikä 35-44 v	7.2	3.4	2.5	2.9	-4.3
Kaikki naiset, ei lapsia	3.4	3.4	3.1	3.2	-0.2
Ei lapsia, 25-34 v	4.5	5.1	4.1	5.1	0.6
Ei lapsia, 35-44 v	4.0	3.0	4.3	4.9	0.9
Nuorin alle 7 v	2.3	2.4	2.6	3.2	1.0
ikä 25-34 v	1.2	1.7	2.0	2.7	1.4
Ikä 35-44 v	2.7	3.3	3.3	3.0	0.3
Nuorin 7-17 v	3.7	3.6	2.6	3.9	0.1
ikä 25-34 v	3.4	4.3	1.7	4.0	0.6
Ikä 35-44 v	3.6	4.7	2.7	3.9	0.3
Yksinhuoltajat	4.1	4.3	3.4	5.8	1.7
Erotus (M-N), %-yksikköä					
Kaikki, ei lapsia	0.0	0.2	-0.3	0.0	
Ei lapsia, 25-34 v	-0.9	-1.3	-0.6	-1.8	
Ei lapsia, 35-44 v	1.1	0.7	-0.8	-1.4	
Nuorin alle 7 v	1.8	1.1	1.8	1.2	
ikä 25-34 v	3.4	1.5	2.4	1.6	
Ikä 35-44 v	0.8	0.7	0.9	2.2	
Nuorin 7-17 v	-0.2	0.3	1.0	-0.6	
ikä 25-34 v	0.1	1.0	0.4	-2.7	
Ikä 35-44 v	3.6	-1.3	-0.2	-1.0	

**SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖN SELVITYKSIÄ
 SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSMINISTERIETS RAPPORTER
 REPORTS OF THE MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH**

ISSN 1236-2115

- 2005:
- 1 Mielenterveyden häiriöt työkyvyttömyyseläkkeen syynä - ajatuksia ehkäisystä, hoidosta ja kuntoutuksesta.
 ISBN 952-00-1593-0
 ISBN 952-00-1678-3 (PDF)
 - 2 Anna-Liisa Salminen, Pirjo-Liisa Kotiranta. Eletään hyvää elämää. Itse. Kansallinen ITSE-hanke apuvälineosaamista ja –palveluja kehittämässä.
 ISBN 952-00-1611-2 (nid.)
 ISBN 952-00-1612-0 (PDF)
 - 3 Asko Rauta. Selvitys maahanmuuttajien mielenterveyspalvelujen tarpeesta ja saatavuudesta. (Julkaistaan ainoastaan verkossa www.stm.fi)
 ISBN 952-00-1666-X (nid.)
 ISBN 952-00-1667-8 (PDF)
 - 4 Erkki Paara. Vammaispalvelujen järjestäminen ja osaaminen. Selvitys vammaislakien yhdistämisestä.
 ISBN 952-00-1636-8 (nid.)
 ISBN 952-00-1637-6 (PDF)
 - 5 Työsuojelustrategian seurantaraportti 2004.
 ISBN 952-00-1699-6 (nid.)
 ISBN 952-00-1700-3 (PDF)
 - 6 Helena Piirainen et al. Työterveyshuollon ammattihenkilöiden ja asiantuntijoiden koulutus ja käyttö vuonna 2003.
 ISBN 952-00-1701-1 (nid.)
 ISBN 952-00-1702-X (PDF)
 - 7 Petri Virtanen, Jarkko Tonttila. Palvelujärjestelmä toimivaksi. Seutukunnallisten kehittämishankkeiden ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämiskokeilujen arviointi.
 ISBN 952-00-1707-0 (nid.)
 ISBN 952-00-1708-9 (PDF)
 - 8 Asko Suikkanen, Ritva Linnakangas, Minna Harjajarvi, Maria Martin. Kokeilusta KIPINÄÄ. Keski-ikäisten pitkäaikaistyöttömien kuntoutuskokeilun arviointi.
 ISBN 952-00-1722-4 (nid.)
 ISBN 952-00-1723-2 (PDF)
 - 9 Hanna Jurvansuu, Pekka Huuhtanen. Työolojen kehitys työsuojeluhallinnon painoalueilla 1997-2003.
 ISBN 952-00-1719-4 (nid.)
 ISBN 952-00-1726-7 (PDF)
 - 10 Olli Oosi, Petri Virtanen, Jarkko Tonttila. Työ tekijäänsä kiittää. Työolojen kehittämishankkeiden arviointi.
 ISBN 952-00-1746-1 (nid.)
 ISBN 952-00-1747-X (PDF)
 - 11 Anna-Mari Ruonakoski, Sakari Somerpalo, Juha Kaakinen, Riitta Kinnunen. Esteettömyys ja ikääntyneiden palvelutarve.
 ISBN 952-00-1750-X (nid.)
 ISBN 952-00-1751-8 (PDF)

- 12 Arbetarskyddsstrategins uppföljningsrapport 2004.
ISBN 952-00-1758-5 (inh.)
ISBN 952-00-1759-3 (PDF)
- 13 Occupational Safety and Health Strategy. Follow-up Report 2004.
ISBN 952-00-1760-5 (print)
ISBN 952-00-1761-5 (PDF)
- 14 Kari Pesonen. Ympäristömelun haittojen arvioinnin perusteita. ISBN 952-00-1684-8 (nid.) ISBN 952-00-1685-6 (PDF)
- 15 Ossi Piironen, Reetta Siukola. Ehkäisevän päihdetyön toimintalinjoja. Alkoholiohjelman liittyneiden sosiaali- ja terveystieteen järjestöjen toimintalinjoja 2004-2005.
ISBN 952-00-1782-8 (nid.)
ISBN 952-00-1783-6 (PDF)
- 16 Hyvinvointi 2015. Sosiaalialan tulevaisuus –seminaari 10.5.2005. Toim. Reijo Väärälä, Milla Roos.
ISBN 952-00-1786-0 (nid.)
ISBN 952-00-1787-9 (PDF)
- 17 Rauni Väänänen-Sainio. Vanhusten ja vammaisten kotiin annettavien palvelujen ja asumispalvelujen asiakasmaksujen uudistaminen. (Julkaistaan ainoastaan verkossa www.stm.fi)
ISBN 952-00-1792-5 (PDF)
- 18 Erna Snellman, Markku Pekurinen. Erityisen kalliit ja vaativat hoidot. Erityisen kalliin hoidon, vaativan erityistason keskitettävän hoidon ja TEO:n kriminaalipotilaisiksi määrittämien hoidon kustannukset vuonna 2004.
ISBN 952-00-1770-4 (nid.)
ISBN 952-00-1771-2 (PDF)
- 19 Kaija Hasunen, Sanna Ryytänen. Imeväisikäisten ruokinta Suomessa vuonna 2005.
ISBN 952-00-1799-2 (nid.)
ISBN 952-00-1800-X (PDF)
- 20 Työsuojelurahasto – tulevaisuuden edelläkävijä vai perässähiittäjä? Työsuojelurahaston arviointi.
ISBN 952-00-1813-1 (nid.)
ISBN 952-00-1814-X (PDF)
- 21 Eija Hukkanen, Marjukka Vallimies-Patomäki. Yhteistyö ja työnjako hoitoon pääsyn turvaamisessa. Selvitys Kansallisen terveyshankkeen työnjakopiloteista.
ISBN 952-00-1805-0 (nid.)
ISBN 952-00-1806-9 (PDF)
- 22 Tuovi Hakulinen, Marjaana Pelkonen, Arja Haapakorva. Äitiys- ja lastenneuvolatyö Suomessa.
ISBN 952-00-1840-9 (nid.)
ISBN 952-00-1841-7 (PDF)
- 23 Arja Rimpelä, Susanna Rainio, Lasse Pere, Tommi Lintonen, Matti Rimpelä. Tupakkatuotteiden ja päihitteiden käyttö 1977-2005. Nuorten terveystapatutkimus 2005.
ISBN 952-00-1854-9 (nid.)
ISBN 952-00-1855-7 (PDF)

- 24 Reetta Siukola. Tasa-arvoa alkoholityöhön. Alkoholipolitiikan valtavirtaistamisselvitys.
ISBN 952-00-1874-3 (nid.)
ISBN 952-00-1875-1 (PDF)
- 25 Työhyvinvointitutkimus Suomessa ja sen painoalueet terveyden ja turvallisuuden näkökulmasta.
ISBN 952-00-1778-X (nid.)
ISBN 952-00-1779-8 (PDF)
- 26 Heli Rantsi. Potilaan liikkumisen avustus- ja siirtomenetelmien opetus sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksissa.
ISBN 952-00-1830-1 (nid.)
ISBN 952-00-1831-X (PDF)
- 27 Pasi Ylipaavalniemi. Erityistyöllistämisen yksiköt heikossa työmarkkina-asemassa oleville henkilöille. Työllistämispalveluiden tilastollinen katsaus.
ISBN 952-00-1900-6 (nid.)
ISBN 952-00-1901-4 (PDF)
- 28 Synnöve Karvinen-Niinikoski, Jari Salonen, Tero Meltti, Laura Yliruka, Maria Tapola-Haapala, Johanna Björkenheim. Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalaisen sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät.
ISBN 952-00-1832-8 (nid.)
ISBN 952-00-1833-6 (PDF)
- 29 Anita Haataja. Äidit ja isät työmarkkinoilla 1989–2002/2003
ISBN 952-00-1908-1 (nid.)
ISBN 952-00-1909-X (PDF)

